Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)

CC BY SA

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Obsah

1 Vzdělávací program a jeho pojetí ... 2
1.1 Základní údaje ... 2
1.2 Anotace programu ... 3
1.3 Cíl programu ... 3
1.4 Klíčové kompetence a konkrétní způsob jejich rozvoje v programu ... 4
1.5 Forma ... 5
1.6 Hodinová dotace ... 5
1.7 Předpokládaný počet účastníků a upřesnění cílové skupiny ... 5
1.8 Metody a způsoby realizace ... 5
1.9 Obsah – přehled tematických bloků a podrobný přehled témat programu a jejich anotace včetně dílčí hodinové dotace ... 6
1.10 Materiální a technické zabezpečení ... 8
1.11 Plánované místo konání ... 9
1.12 Způsob realizace programu v období po ukončení projektu ... 9
1.13 Kalkulace předpokládaných nákladů na realizaci programu po ukončení projektu ... 9
1.14 Odkazy, na kterých je program zveřejněn k volnému využití ... 10
2 Podrobně rozpracovaný obsah programu ... 12
Úvod – 1 hodina ... 12
2.1 Poloha a přírodní poměry v Kraji Vysočina – 5 hodin ... 13
2.2 Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina – 12 hodin ... 17
2.3 Projekty o Kraji Vysočina – 3 hodiny ... 28
3 Metodická část ... 32
Úvod ... 37
3.1 Metodický blok č. 1 - Poloha a přírodní poměry v Kraji Vysočina ... 47
3.2 Metodický blok č. 2 – Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina ... 74
3.3 Metodický blok č. 3 - Projekty o Kraji Vysočina ... 143
4 Příloha č. 1 – Soubor materiálů pro realizaci programu ... 153
5 Příloha č. 2 – Soubor metodických materiálů ... 224
6 Příloha č. 3 – Závěrečná zpráva o ověření programu v praxi ... 268
7 Příloha č. 4 - Doklad o provedení nabídky ke zveřejnění programu ... 273
8 Nepovinné přílohy ... 275

1 Vzdělávací program a jeho pojetí

1.1 Základní údaje

Výzva	Budování kapacit pro rozvoj škol II
Název a reg. číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008141
Název programu	Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)
Název vzdělávací instituce	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z.s.p.o.
Adresa vzdělávací instituce a webová stránka	Matky Boží 9, 586 01 Jihlava www.rrav.cz
Kontaktní osoba	Ing. Zdeňka Škarková
Datum vzniku finální verze programu	30. 9. 2019
Číslo povinně volitelné aktivity výzvy	4
Forma programu	prezenční
Cílová skupina	žáci II. stupně základních škol – 6. a/nebo 7. ročníků a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií
Délka programu	21 hodin
Zaměření programu (tematická oblast, obor apod.)	Tematická oblast: Poznávání tradic a kultur a uchování si vztahu k vlastní identitě, kultuře, tradicím a jazyku a podpora zájmu dětí a mládeže o specifika vlastního regionu, včetně tradic a zvyků většinové společnosti i sociálních, etnických a kulturních menšin, podpora vzdělávacích projektů zaměřených na poznávání historie, tradic a kultury
Tvůrci programu	RNDr. Bc. Šárka Palcrová Bc. Vojtěch Vejsada RNDr. Marie Jobová

Odborný garant programu	Mgr. Ivona Pavlíčková Mgr. Michaela Frühbauerová Mgr. Filip Tesař Anna Bínová Jana Vejsadová Mgr. Jan Kabrda, Ph.D.
Odborní posuzovatelé	---
Specifický program pro žáky se SVP (ano x ne)	NE

1.2 Anotace programu

Vzdělávací program „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ je určen pro žáky 6. a/nebo 7. ročníků základních škol či odpovídajících ročníků víceletých gymnázií. Tematicky je zaměřen na poznávání významných historických, geografických, kulturních, společenských a ekonomických jevů spojených s územím Kraje Vysočina. Vzdělávací program má rozsah 21 hodin (1 hodina = 45 minut), z toho 17 hodin je vytvořeno pro práci ve škole a 3 hodiny jsou koncipovány jako projektové aktivity, které žáci realizují ve svém volném čase pod metodickým vedením vyučujícího. První – úvodní – hodina je určena jednak k diskusi nad způsobem sestavování skupin, ve kterých budou žáci pracovat, a také k osvojení si metod pro efektivní učení. Vytvořené podklady je možné aplikovat až na 5 skupin po 4-6 žácích. Převažující formou vzdělávání je kooperativní učení – práce žáků nad řešením úkolů ve skupinách. Žáci budou do hodin aktivně zapojeni také formou diskuse nad aktuálními problémy identifikovanými v Kraji Vysočina. Tento vzdělávací program je možné dle zaměření jednotlivých hodin realizovat v zeměpise, výchově k občanství, dějepise i v českém jazyce. Vzdělávací program obsahuje metody a techniky pro efektivnější učení.

1.3 Cíl programu

Hlavním cílem vzdělávacího programu „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ je rozšířit a prohloubit znalosti žáků týkající se regionu, ve kterém žijí, chodí do školy a tráví volný čas. Po absolvování vzdělávacího programu by měli mít žáci lepší povědomí o významných historických událostech, které se odehrály v jejich okolí, ale také o aktuálních problémech řešených v regionu. V kognitivní oblasti je cílem programu seznámit žáky s postavením Kraje Vysočina v rámci České republiky, zdůraznit regionální rozdíly uvnitř kraje, rozšířit jejich znalosti o významných historických i současných osobnostech ovlivňujících rozvoj území, zvýšit povědomí žáků o vývoji a struktuře obyvatelstva v kraji a jeho odlišnostech od jiných částí ČR, analyzovat ekonomickou situaci v kraji, mj. také z hlediska trhu práce či regionálních produktů, vyhodnotit nejvýznamnější tradiční regionální kulturní a společenské akce apod. V afektivní oblasti by měli být žáci schopni naučit se správnému přístupu ke svému okolí,

navrhnout řešení vybraných problémů týkajících se výše uvedených témat, diskutovat o nich, vznášet argumenty a naslouchat jim. Cílem programu je také rozvoj klíčových kompetencí uvedených níže.

1.4 Klíčové kompetence a konkrétní způsob jejich rozvoje v programu

Vzdělávacím programem „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ budou podpořeny klíčové kompetence žáků, a to schopnost učit se, komunikovat v mateřském jazyce, dále sociální a občanské schopnosti a smysl pro iniciativu a podnikavost. Konkrétní způsoby rozvoje znalostí, dovedností a postojů dle jednotlivých klíčových kompetencí[1]:

„**Schopnost učit se**“ bude podpořena srozumitelnou a logickou formulací pojmů a faktů, na jejichž základě si žáci rozšíří svoji slovní zásobu (znalosti) a budou moci generalizovat, tedy vyvozovat konkrétní závěry, hledat společné rysy, zobecňovat, vytvářet hypotézy apod. (dovednosti). Tato klíčová kompetence bude rovněž povzbuzena řadou příkladů vytvořených speciálními metodami či technikami pro efektivní učení. Snahou bude rovněž naučit žáky stavět se kriticky k získaným informacím (postoj). Prostor pro diskusi umožní rozvoj dovednosti komunikace v ústní formě a argumentace.

Klíčová kompetence „**komunikace v mateřském jazyce**“ – bez ohledu na probírané téma bude tato klíčová kompetence rozvíjena díky kooperativnímu stylu učení, který přispěje mj. ke komunikaci žáků mezi sebou ve skupinách, např. formou „děti učí děti“ (vysvětlení neznámých pojmů jiným žákem), ale také diskusemi nad vybranými problémy či argumentací a prezentací (ústní i písemnou) zjištěných závěrů a řešení úkolů. Vzhledem k tomu, že je komunikace postavena také na schopnostech ostatních naslouchat, má koordinátor skupiny za úkol udržet ve skupině klid, aby mohly i ostatní skupiny bez omezení pracovat na svém. Pozitivem je tedy i práce v interakci s ostatními. Znalosti žáků budou obohaceny o poznání regionálních jazykových specifik, ale také řady odborných termínů, s nimiž se dosud pravděpodobně nesetkali, a to v oblasti geografie, ekologie, ekonomie apod. (znalosti). Rozvíjeny tedy budou dovednosti související s porozuměním mluvenému projevu či psanému textu. Žáci si uvědomí, že ne všichni v rámci Kraje Vysočina hovoří stejně a že v minulosti nebyl Kraj Vysočina národnostně či jazykově tak homogenní jako v současnosti, čímž bude podpořen jejich smysl pro kulturní rozmanitost (postoj).

Klíčová kompetence „**sociální a občanské schopnosti**“ bude rozvíjena prostřednictvím stěžejní formy vzdělávání, a to práce ve skupinách, malých kolektivech, v nichž každý žák bude zastávat určitou funkci a plnit povinnosti z ní vyplývající. Práce ve skupině přispěje k osvojení si pravidel spolupráce a norem chování (znalosti). Znalosti v oblasti občanských schopností budou podpořeny seznámením se s aktuálními trendy probíhajícími ve společnosti (stárnutí populace, ekonomická transformace, ekologické zemědělství apod.). Pomocí diskuse, během níž si žáci vyzkoušejí nejen vznášet argumenty, ale také poslouchat a akceptovat i odlišné názory ostatních, budou účinně komunikovat s ostatními (dovednosti). Pozitivní postoje v rámci občanských schopností podpoří vzdělávací program především svým zaměřením na regionální specifika Kraje Vysočina a výkladem o jeho historii, tradicích, kultuře či osobnostech. Tím budou prohlubovány vazby dětí k území, v němž jako budoucí občané vyrůstají. Žáci tak budou směřováni k akceptaci rozdílností a k empatii.

„**Smysl pro iniciativu a podnikavost**“ – bez ohledu na probírané téma je tato klíčová kompetence ve vzdělávacím programu podporována právě především formou výuky – projektovým/kooperativním učením, kdy jsou všichni žáci ve skupině zapojeni do zpracování úkolů a na jejich vyřešení se podílejí dle možností stejnou měrou podle své aktuální role (funkce). V malém týmu tak lépe uplatní své znalosti, dovednosti či postoje, a přispějí tak k úspěšné práci celé skupiny (kooperace). Rozplánování

[1] Názvy klíčových kompetencí vychází z Pravidel pro žadatele a příjemce – specifická část, OP VVV, 2014-2020 a jsou uvedeny pouze ty klíčové kompetence, k jejichž rozvoji se příjemce zavázal v žádosti o dotaci.

práce v týmu, jeho koordinace a rozdělení rolí simuluje vlastní podstatu práce malých podnikatelských firem, v nichž každý má své povinnosti, bez jejichž plnění skupina nedosáhne cíle (nesplní úkol). Smysl pro iniciativu bude podpořen především samotnou prací žáků ve skupinách, které spolu mohou vzájemně soutěžit, což povzbudí jejich akčnost, progresivní myšlení a motivaci (postoj). Žáci se naučí přemýšlet strukturovaně – od formulace cílů přes vyhledávání vhodných zdrojů informací a praktických poznatků až ke konkrétnímu výsledku/vyřešení úkolu (dovednosti). Zažitím si práce ve skupině a vyzkoušením si různých rolí je podpořena představivost žáků a můžou být u nich aktivizovány schopnosti, kterých si dosud nebyli vědomi. Tím může být právě podnikatelský duch, akčnost, rozhodnost, schopnost řídit kolektiv, motivovat ho, prezentovat výsledky apod.

Je vhodné upozornit, že v rámci některých hodin bude okrajově docházet také k rozvoji dalších klíčových kompetencí[2], jako např. k podpoře mnohojazyčnosti (regionální jazyková specifika související s přítomností německého a židovského obyvatelstva na území Kraje Vysočina nebo nářečí venkovského obyvatelstva, které se částečně zachovalo dodnes), matematických schopností (výpočty v rámci některých aktivit zaměřených na sídla či demografické poměry v Kraji Vysočina nebo na průmyslovou činnost), digitální kompetence (v hodinách postavených na práci s vyhledáváním polohy vybraných bodů v Kraji Vysočina či při samostatné práci na projektech) a také kompetence v oblasti kulturního povědomí a vyjadřování (poznání místních a regionálních prvků kulturního dědictví materiálního i nemateriálního charakteru).

1.5 Forma

Prezenční forma s důrazem na skupinovou práci žáků

1.6 Hodinová dotace

21 hodin

1.7 Předpokládaný počet účastníků a upřesnění cílové skupiny

Cílovou skupinou jsou žáci 6. a/nebo 7. ročníků základních škol či odpovídající ročníky osmiletých gymnázií. Předpokládaný počet účastníků (žáků) každé hodiny je průměrně 20, přičemž horní hranice počtu žáků účastnících se připravených aktivit je 30 (u projektového/kooperativního učení je doporučený počet skupin 3 až 5 po 4 až 6 žácích). Při větším počtu žáků ve skupině je však vhodné zapojit dalšího pracovníka z formálního či neformálního vzdělávání, neboť koordinace činností skupin může být náročnější.

1.8 Metody a způsoby realizace

Způsob realizace vzdělávacího programu „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ je založen na induktivním a sociálním přístupu k výuce. Žáci sami „objeví“ prostřednictvím metody brainstormingu, brainwrittingu či asociace pojmy a generalizace spojené s příslušnými tématy. Jejich výchozí znalosti,

[2] Názvy dalších klíčových kompetencí jsou odvozeny od přílohy k Doporučení Rady o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (2018/C 189/01) s názvem „Klíčové kompetence pro celoživotní učení (Evropský referenční rámec)“

které si tímto ověří, budou následně rozšířeny ze strany vyučujícího výkladem, jenž bude postaven na materiálech obsažených ve vzdělávacím programu. Získání nových poznatků bude realizováno rovněž samostatnou prací s textem, na jehož základě budou žáci odpovídat na předem definované otázky. Metodou reprodukce textu a prezentací odpovědí na otázky budou osvojené znalosti sděleny ostatním skupinám. Do některých hodin jsou začleněny aktivity zaměřené na ověření a vyhodnocení získaných znalostí, které může proběhnout formou soutěže mezi skupinami. Jiné hodiny v závěru poskytují prostor pro závěrečnou diskusi.

Některé aktivity jsou koncipovány „badatelskou metodou“ (interpretace dat a aplikace získaných zákonitostí – žáci si kladou otázky, na základě podkladů na ně odpovídají, zobecňují, vytvářejí hypotézy, formulují závěry – práce s tabulkami a grafy), přičemž dosáhnou vlastního či ověří předem známý závěr. Dalšími činnostmi budou neformální metody získávání poznatků a dovedností, jako jsou kvízy, křížovky, spojovačky či doplňovačky. Velká přidaná hodnota vzdělávacího programu spočívá v jeho zaměření na využití technik a metod efektivního čtení a učení, které posilují dlouhodobou, krátkodobou, sémantickou a vizuální paměť a přispívají k dalším dovednostem souvisejícím s uchováním informací v paměti žáků.

Sociální přístup k výuce bude představovat právě práce ve skupinách, v nichž se žáci dělí o své znalosti (vrstevnická výuka), realizují kooperativní učení a každý má ve skupině svoji roli, čímž dojde k zapojení všech do výuky.

1.9 Obsah – přehled tematických bloků a podrobný přehled témat programu a jejich anotace včetně dílčí hodinové dotace

Úvod – 1 hodina

V úvodní hodině se žáci i vyučující seznámí s technikami rozdělení kolektivu do skupin a v ideálním případě se shodnou na způsobu tvorby skupin, v nichž budou v následujících hodinách pracovat. V hodině by také měli pochopit hlavní techniky pro lepší zapamatování informací, resp. efektivní čtení a učení, které si v rámci absolvování vzdělávacího programu budou v řadě hodin moci vyzkoušet.

Tematický blok č. 1 – Poloha a přírodní poměry v Kraji Vysočina – 5 hodin

Nezbytnou součástí podpory zájmu dětí a mládeže o vlastní region je seznámení se s přírodními specifiky v jejich užším či širším okolí. Žáci se s mnoha zajímavostmi přírodního charakteru setkávají v každodenním životě, aniž si možná uvědomují, jakou roli hrají z hlediska přírodních poměrů v celém Kraji Vysočina, či dokonce v republikovém spektru, součástí jakých systémů jsou a jak spolu vzájemně souvisejí. Po absolvování tohoto tematického bloku budou žáci schopni popsat polohu Kraje Vysočina v rámci celé ČR či Evropy, identifikovat nejvýznamnější geografické body a plochy v Kraji Vysočina, pochopí význam území kraje pro strategická ekonomická odvětví a budou moci diskutovat nad jejich další udržitelností.

<u>Téma č. 1 Poloha Kraje Vysočina – 2 hodiny</u>

Po absolvování těchto hodin by měli žáci znát absolutní geografickou polohu Kraje Vysočina v horizontálním členění (v rámci celé ČR i vůči okolním zemím), uvědomit si základní územní členění ČR na úrovni krajů a okresů a pochopit pozici Kraje Vysočina mezi ostatními kraji z hlediska jeho rozlohy (malý/velký kraj). Dále by žáci měli navázat na své dosavadní kartografické znalosti a za pomoci internetu nalézt a charakterizovat významné body v Kraji Vysočina, jako je střed České republiky, střed Evropy či vysvětlit pojem střecha Evropy.

Téma č. 2 Přírodní poměry v Kraji Vysočina – 3 hodiny

Po absolvování těchto hodin by měli žáci chápat význam přírodních zdrojů pro ekonomiku území – identifikovat typické horniny, které lze v kraji nalézt a těžit, a vědět, jak je lze ekonomicky využít a kde na ně narazí v běžném životě. Pochopí význam stříbra a uranu jako strategických nerostných surovin pro rozvoj území Kraje Vysočina v minulosti i v současnosti. I s využitím mapových podkladů by se měli naučit chápat základní hydrologickou a geologickou stavbu území Kraje Vysočina a uvědomit si nutnost stability území z hlediska přírodních jevů i lidské činnosti pro strategická rozhodnutí. Pochopí souvislost mezi hydrogeologickými podmínkami v území a hospodářskou či rekreační činností. Uvědomí si potřebnost řešit již nyní určité problémy, které budou mít dopad až na další generace. Metodou pro lepší zapamatování (myšlenková mapa) si osvojí principy členění území do geomorfologických celků a jejich nejvyšší vrcholy. V návaznosti na předchozí poznatky o reliéfu Kraje Vysočina dokáží charakterizovat území kraje i z klimatologického hlediska.

Tematický blok č. 2 – Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina – 12 hodin

Nezbytnou součástí podpory rozvoje zájmů a pozitivních postojů vůči regionu, v němž člověk žije, je seznámení se s historií, kulturou, tradicemi a společností vůbec. Hlavní část vzdělávacího programu je proto zaměřena právě na poznání nejvýznamnějších historických událostí ovlivňujících rozvoj Kraje Vysočina v minulosti; osvojení si nových znalostí o osobnostech, které se zasloužily o pokrok v různých společenských oblastech, a to nejen v Kraji Vysočina, ale celorepublikově či celosvětově; pochopení principu ochrany významných kulturních památek, na něž je Kraj Vysočina bohatý, a to včetně těch židovských, které zde po staletích své existence zanechala jedna z etnických a kulturních menšin; a v neposlední řadě seznámení se s tradicemi, jež zůstaly zachovány až do současnosti a připomínají významné okamžiky minulosti naší domoviny. Zmíněny jsou v rámci vzdělávacího programu také nedávné a současné společenské a ekonomické trendy, které žáci mohou sledovat kolem sebe, jako je např. růst vzdělanosti či stárnutí populace, ekonomická transformace či hospodářská krize, rozvoj ekologického zemědělství a podpora regionálních produktů apod.

Téma č. 1 Historie a společnost Kraje Vysočina – 10 hodin

Po absolvování hodin k tomuto tématu by měli žáci pochopit hlavní principy vývoje krajiny osídlované středověkým člověkem na území dnešního Kraje Vysočina, seznámí se s procesem vnitřní kolonizace území a jejími příčinami a důsledky, např. v podobě vytvoření německého/jihlavského jazykového ostrova, jehož existence přetrvala až do konce druhé světové války. Seznámí se s hlavními událostmi a osobnostmi středověké společnosti, které ovlivnily další vývoj dnešního Kraje Vysočina, ale často i celé České republiky, Evropy či světa. Naučí se chápat dopady přírodních podmínek na pozdní osídlování krajiny na Vysočině člověkem, které se promítlo do velikosti a rozdrobenosti sídel, takže struktura osídlení Kraje Vysočina je v současnosti odlišná od jiných částí ČR. Žáci by se měli orientovat v názvech a poloze měst nad 5 tis. obyvatel včetně polohy a příslušnosti své obce v rámci administrativního uspořádání Kraje Vysočina. Uvědomí si rozdíly mezi lidmi z různých hledisek a specifika Kraje Vysočina oproti jiným krajům v ČR z hlediska struktury a pohybu obyvatelstva. To, že se významné osobnosti nerodily pouze v minulosti, ale že je význam jednotlivců (regionálních aktérů) pro rozvoj území, podporu sounáležitosti a identity obyvatel se svým bydlištěm důležitý i v současnosti, si uvědomí připomínkou rodáků z Vysočiny, kteří něco dokázali, ať už v kultuře, vědě či ve sportu. Poznají osobnosti, které svojí činností přispěly ku prospěchu obyvatel kraje nebo k propagaci dobrého jména kraje, čímž se staly vhodným příkladem k následování i pro ostatní. Připomenou si, že na území Kraje Vysočina žilo a na jeho současném vzezření se podílelo židovské obyvatelstvo, po němž lze najít řadu stop, a to ať v sídlech či volné krajině. Měli by se podrobněji seznámit s událostmi, které vedly k tomu, že těchto pozůstatků nezůstalo do současnosti více a že lze již pouze stěží narazit ve svém okolí na člověka židovského původu. Upozorněním na vybrané kulturní a historické památky, ale také na významné kulturní a společenské akce připomínající události a osobnosti dějin regionu se žáci naučí

intenzivněji vnímat hodnotu kulturního dědictví v Kraji Vysočina. Poznají také specifika etnografické oblasti Horácka a Podhorácka a jazykových oblastí zasahujících do Kraje Vysočina. Měli by si uvědomit základní rysy života na Vysočině v podobě tradičních jídel, krojů, zvyků a nářečí a znát nejvýznamnější tradiční akce, místa konání a jejich obsah. Seznámit by se měli s jazykovými specifiky horáckého nářečí a identifikovat místní lidové kroje i kroj „pajerácký“ spojený s vysokou koncentrací německého obyvatelstva na Jihlavsku.

Téma č. 2 Ekonomika Kraje Vysočina – 2 hodiny

Po absolvování hodin k tomuto tématu by měli žáci znát základní rysy zemědělské výroby v Kraji Vysočina a pochopit odlišnosti od jiných částí ČR. Měli by být schopni posoudit, jaký měl a má na současnou strukturu průmyslové výroby v kraji vliv historický vývoj a tradiční řemesla. Uvědomit by si měli rozdíly mezi obdobím před ekonomickou transformací a po ní. Měli by pochopit význam Kraje Vysočina pro energetickou soběstačnost celé ČR, ale také výhody a nevýhody neobnovitelných a obnovitelných zdrojů energie a zformovat si svoje postoje a názory na problematiku rozvoje jaderné energetiky na území kraje.

Tematický blok č. 3 – Projekty o Kraji Vysočina – 3 hodiny

Po absolvování hodin zaměřených na zpracování projektů o tématech týkajících se Kraje Vysočina by si měli žáci uvědomit svoji identitu v souvislosti s regionem, ve kterém žijí nebo chodí do školy, kde působili jejich předci, a to prostřednictvím diskuse s rodinnými příslušníky nad rodovou historií. Informace by měly vést především ke zjištění, jestli také v jejich rodině dochází k migraci členů z venkova do měst nebo zda se mění profese od zemědělců přes dělníky pracující v průmyslu k pracovníkům ve službách, což jsou společenské procesy probíhající v posledních více než sto letech v celé ČR. Projektem zaměřeným na poznání vybrané osobnosti by si měli žáci uvědomit, že i v Kraji Vysočina se narodilo či působilo mnoho osobností, jejichž význam, resp. význam jejich „díla“ překročil hranice regionu a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech kulturního, společenského či sportovního života. Obdobně je zaměřený i třetí projekt přispívající k poznání takových událostí, činů či lokalit, jejichž význam překročil hranice Kraje Vysočina a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech života v celé ČR či ve světě nebo jsou významným předmětem kulturního dědictví. Samostatnou prací si žáci vyzkoušejí projektovou činnost od sběru dat a informací po prezentaci vlastních výstupů. Dokážou také citovat odbornou literaturu a rozlišit plagiátorství.

1.10 Materiální a technické zabezpečení

Učebna, v níž lze uspořádat pracovní prostor (stoly, lavice, židle) pro skupiny o různém počtu žáků (dle velikosti kolektivu, max. 5 skupin po 4-6 žácích)

Učebna:

PC s běžným kancelářským softwarem

připojení na internet

interaktivní/magnetická/běžná tabule

dataprojektor

Další materiální zabezpečení:

tiskárna, barevné a černobílé tonery a papír do tiskárny o velikosti A4 a A3 a různé gramáži

řezačka na papír

laminátor

lepidla a průhledné lepicí pásky podle počtu skupin

průhledné fólie

barevné předměty pro rozdělení žáků do skupin (počet barev závislý na počtu skupin)

1.11 Plánované místo konání

Učebna školy a její okolí, exkurze do různých částí Kraje Vysočina, kde lze teoretické poznatky ověřit v praxi.

1.12 Způsob realizace programu v období po ukončení projektu

Projekt může být následně realizován formou projektové výuky v rámci běžného školního vzdělávání, což je také způsob, jakým byl ověřen, ale díky svému průřezovému charakteru také formou zájmového kroužku při ZŠ. Výkladové části mohou posloužit rovněž vedoucím zájmových (např. turistických) kroužků v domovech dětí a mládeže či pro tematicky zaměřené volnočasové organizace dětí a mládeže a mohou zpestřit jejich organizaci v době, kdy není vhodné trávit čas ve volné přírodě.

1.13 Kalkulace předpokládaných nákladů na realizaci programu po ukončení projektu

Počet realizátorů: 1-4 (v závislosti na znalostech realizátora, VP směřuje do oblasti zeměpisu, přírodopisu, občanské výchovy, literatury, výtvarné či hudební výchovy apod.)

Položka		Předpokládané náklady
Celkové náklady na realizátory		
z toho	*hodinová odměna pro 1 realizátora včetně odvodů*	1 300,00
	ubytování realizátorů	0,00
	stravování a doprava realizátorů	500,00
Náklady na zajištění prostor		0,00
Ubytování, stravování a doprava účastníků		0,00
z toho	*doprava účastníků*	0,00
	stravování a ubytování účastníků	0,00
Náklady na učební texty		
z toho	*příprava, překlad, autorská práva apod.*	0,00
	rozmnožení textů – počet stran: 50	200,00

pokračování

Režijní náklady		
z toho	*stravné a doprava organizátorů*	0,00
	ubytování organizátorů	0,00
	poštovné, telefony	0,00
	doprava a pronájem techniky	0,00
	propagace	0,00
	ostatní náklady	0,00
	odměna organizátorům	0,00
Náklady celkem		2 000,00
Poplatek za 1 účastníka	*při průměrném počtu 20 osob*	100,00

1.14 Odkazy, na kterých je program zveřejněn k volnému využití

Vzdělávací program je zveřejněn na RVP.cz a na http://www.zijmenavysocine.cz/cs/program.aspx?r=3kfNV2

Stručný návod k organizaci webu http://www.zijmenavysocine.cz/cs/program.aspx?r=3kfNV2:

Při spuštění výše uvedeného odkazu se zpřístupní webová stránka vzdělávacího programu (VP) „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“, který je součástí projektu „Podpora vzdělávání v malých obcích a městech Kraje Vysočina“, o němž se lze více dozvědět na www.zijmenavysocine.cz (zde je rovněž umístěn odkaz na další vzdělávací programy zpracované v rámci zmiňovaného projektu). Na hlavní (úvodní) stránce VP „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ je k dispozici ke stažení celý VP (ve formátu .zip), který obsahuje následující soubory:

- VP „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ – vzdělávací program (zpracovaný dle Vzoru MŠMT ČR ve formátu .docx a v .pdf),
- Žákovský sešit (formát .docx a v .pdf),
- Prezentace (všechny vytvořené prezentace ve formátu .pptx označené v souladu s pořadím v kapitole 4. a s odkazy v kapitole 3),
- Pracovní listy (všechny vytvořené soubory ve formátu .zip, pod každým 5 souborů formátu .docx označené v souladu s pořadím v kapitole 4. a s odkazy v kapitole 3),
- Ostatní přílohy (přílohy, které nebylo možné zapracovat přímo do Vzoru VP, ať už pro jejich rozsah nebo pro jiný formát než .docx; přílohy jsou označené v souladu s pořadím v kapitole 3 až 5).

V podobě „dlaždic“ jsou na dané webové stránce připraveny tyto části ke stažení a přímé odkazy na ně jsou součástí tohoto dokumentu (kapitola 4, 5 a 8).

Na příslušné webové stránce jsou dále jednotlivé **hodiny/lekce** VP prezentovány samostatně. Pod každou „dlaždicí“ nazvanou stejně jako hodiny/lekce VP ve Vzoru nebo v Žákovském sešitě je umístěn materiál pro vyučující (Metodika), dále Lekce pro žáky, Prezentace, Pracovní listy a všechny ostatní přílohy.

Program je k dispozici pod licencí **Creative Commons 4.0. ve variantě BY-SA (CC BY-SA 4.0.)**.

2 Podrobně rozpracovaný obsah programu

Tato část vzdělávacího programu obsahuje nově vytvořený a v praxi ověřený vzdělávací program pro žáky 6. a/nebo 7. ročníků a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií v digitální podobě. Program je podrobně rozpracovaný, odborně zpracovaný, jazykově korektní a zaměřený na život v Kraji Vysočina, na jeho specifika, historii, tradice, kulturu, obyvatelstvo a hospodářství apod. Rozsah vzdělávacího projektu činí 21 hodin. Samotný program ve formě žákovského sešitu, resp. odkaz na jeho elektronickou verzi, je součástí Přílohy č. 8.

Úvod – 1 hodina

1. hodina – Organizace výuky a metodika efektivního učení

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě. V této hodině bude podpořen především rozvoj klíčové kompetence „schopnost učit se“, ale vlivem diskuse nad způsobem uspořádání žáků do skupin také „komunikace v mateřském jazyce“ a „iniciativa a podnikavost“.

Cíl hodiny

Žáci by si měli osvojit některé metody a techniky ke zvýšení efektivnosti při čtení textu a jeho zapamatování, s jejichž pomocí budou řešit řadu úkolů v celém vzdělávacím programu.

Přehled hodiny

V odborném textu budou vysvětleny techniky, jak dopomoci žákům k lepšímu zapamatování probírané látky.

Motivace

Jakou používáte metodu, abyste si co nejlépe zapamatovali obsah nového textu?

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.3), barevné předměty (kuličky, dřívka) o počtu barev odpovídajícím počtu předpokládaných skupin, neprůhledný sáček nebo malá krabička, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů (příloha č. 4.1 a 4.2)

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 1. hodina

2.1 Poloha a přírodní poměry v Kraji Vysočina – 5 hodin

2.1.1 Poloha Kraje Vysočina – 2 hodiny

1. hodina – Geografická poloha a rozloha Kraje Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci znát absolutní geografickou polohu Kraje Vysočina v horizontálním členění (v rámci celé ČR i vůči okolním zemím), měli by mít povědomost o základním územním členění ČR na úrovni krajů a okresů a pochopit pozici Kraje Vysočina mezi ostatními kraji z hlediska jeho rozlohy (malý/velký kraj).

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě zaměřené na zjištění výchozích znalostí si žáci prověří své představy o poloze Kraje Vysočina, resp. si své původní znalosti opraví či rozšíří. Didaktickou hrou týkající se velikosti krajů si lépe zapamatují pozici Kraje Vysočina mezi ostatními kraji ČR. Závěrečnou aktivitou zaměřenou na snadnější zapamatování získaných poznatků metodou PQRST si vyzkouší práci s krátkým textem a klíčovými slovy.

Motivace

Kdy vznikl Kraj Vysočina a jak se změnilo jeho vymezení?

Je z hlediska své polohy Kraj Vysočina nějak zajímavý?

Je Kraj Vysočina velký, či malý ve srovnání s ostatními kraji ČR?

Metody[3]

Heuristická metoda (brainstorming), didaktické hry (rozhodovací hra), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem, metoda efektivního čtení[4] (metoda PQRST)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.1.1.1.7), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.1.1.1.6), fixy a lepidla, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

[3] V celém dokumentu byly metody terminologicky označovány dle MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
[4] V celém dokumentu byly metody pro efektivní čtení a učení terminologicky označovány dle VEJSADOVÁ, Jana. *Fitness pro mozek: využití textu v tréninku paměti*. Brno: BizBooks, 2018. ISBN 978-80-265-0749-9.

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 2. hodina

2. hodina – Významné geografické body v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci navázat na své dosavadní kartografické znalosti a za pomoci internetu nalézt a charakterizovat významné body v Kraji Vysočina, jako je střed České republiky, střed Evropy či „střechu“ Evropy.

Přehled hodiny

Společná práce žáků ve skupině nad řešením úkolů týkajících se vyhledávání a charakteristikami vybraných významných bodů nacházejících se v Kraji Vysočina dle návodných otázek. Získané poznatky z obou hodin týkajících se polohy studovaného území si v závěru hodiny ověří krátkou testovou aktivitou.

Motivace

Je z hlediska své polohy Kraj Vysočina nějak zajímavý?

Nachází se zde nějaký evropsky významný bod nebo tudy prochází nějaká významná hranice?

Metody

Heuristická metoda (brainstorming), didaktické hry (rozhodovací hra), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem, metoda efektivního učení (technika klíčových slov)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule, počítače/tablety/mobilní telefony s připojením na internet dle počtu skupin

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.1.1.2.3), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.1.1.1.6) a fixy, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 3. hodina

2.1.2 Přírodní poměry v Kraji Vysočina – 3 hodiny

1. hodina – Geologie a nerostné suroviny v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci chápat význam přírodních zdrojů pro ekonomiku území – identifikovat typické horniny, které lze v kraji nalézt a těžit, a vědět, jak je lze ekonomicky využít a kde na ně narazí v běžném životě. Pochopí význam stříbra a uranu jako strategických nerostných surovin pro rozvoj území.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě zaměřené na zjištění výchozích znalostí si žáci prověří své představy o tom, jaké nerostné suroviny se v Kraji Vysočina těží nebo těžily v minulosti, resp. si své původní znalosti opraví či rozšíří. Za využití brainstormingu ve skupinách se zamyslí nad tím, kde lze dané nerostné suroviny využít v praxi. Prací s geologickou mapou pochopí rozčlenění území Kraje Vysočina dle základních hornin, které se zde těží.

Motivace

Těží se v Kraji Vysočina uran?

Proč je Jihlava „stříbrná“?

Proč se Vysočina posměšně označuje jako kraj uranu, brambor a kamení?

Metody

Heuristická metoda (brainstorming, asociace), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), didaktická hra (rozhodovací hra)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.1.2.1.3), dle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.1.2.1.2) a fixy, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 4. hodina

2. hodina – Hydrogeologické poměry v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této

hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci chápat základní hydrologickou a geologickou stavbu území Kraje Vysočina a uvědomit si nutnost stability území z hlediska přírodních jevů i lidské činnosti pro strategická rozhodnutí. Pochopí souvislost mezi hydrogeologickými podmínkami v území a hospodářskou či rekreační činností. Uvědomí si potřebnost řešit již nyní určité problémy, které budou mít dopad až na další generace.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě zaměřené na zjištění výchozích znalostí si žáci prověří své představy o tom, co se v Kraji Vysočina nachází nebo se v minulosti nacházelo za přírodní prvky, zopakují si základní pojmy spojené s hydrologií a zamyslí se nad tím, k čemu slouží rybníky, resp. si své původní znalosti opraví či rozšíří. Hlavní aktivita bude spočívat v uvědomění si toho, jaké hrozby mohou být spojeny s přírodními podmínkami či lidskou činností, a vyhodnocení, zda je Kraj Vysočina bezpečný pro život lidí nebo také vhodný pro lokalizaci strategických objektů.

Motivace

Hrozí v Kraji Vysočina zemětřesení?

K čemu slouží rybníky?

Máme se zde bát přírodních katastrof?

Metody

Heuristická metoda (brainstorming, asociace, řešení problému), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), diskusní metoda (diskuse), metody efektivního učení (technika Loci)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.1.2.2.4), dle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.1.2.2.3), fixy a lepidla, Atlas ČR, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 5. hodina

3. hodina – Geomorfologické a klimatické poměry v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci pochopit principy členění území do geomorfologických celků a znát jejich nejvyšší vrcholy. V návaznosti na předchozí poznatky o reliéfu Kraje Vysočina dokáží charakterizovat území kraje i z klimatologického hlediska.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě zaměřené na zjištění výchozích znalostí si žáci prostřednictvím kritického myšlení ověří své představy o přítomnosti určitých geomorfologických útvarů na území Kraje Vysočina, resp. si své původní znalosti opraví či rozšíří. Hlavní aktivita bude zaměřena na práci s mapou a na pochopení prostorového rozložení geomorfologických celků a klimatických oblastí.

Motivace

Proč je Vysočina tak oblíbená u turistů, cyklistů a běžkařů?

Co je to mrazový srub či kamenné moře?

Hrozí i v Kraji Vysočina sucho?

Metody

Heuristická metoda (brainstorming, asociace), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem/tvrzeními (kritické myšlení), metody efektivního učení (myšlenková mapa)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.1.2.3.3), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.1.2.3.2), fixy a lepidla, Atlas ČR nebo Tematický atlas Kraje Vysočina (mapa geomorfologického členění), další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 6. hodina

2.2 Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina – 12 hodin

2.2.1 Historie a společnost Kraje Vysočina – 10 hodin

1. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 1

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci pochopit hlavní principy vývoje krajiny osídlované středověkým člověkem na území dnešního Kraje Vysočina, seznámí se s procesem vnitřní kolonizace území, jejími

příčinami a důsledky.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě zaměřené na zjištění výchozích znalostí si žáci prostřednictvím asociace ujasní své představy o pravěkém a středověkém charakteru území Kraje Vysočina, resp. si své původní znalosti opraví či rozšíří. Hlavní aktivita bude zaměřena na práci s mapami zachycujícími vývoj osídlení kraje a povede k pochopení prostorového rozložení sídleních oblastí od pravěku po raný středověk.

Motivace

Jak vypadalo území Kraje Vysočina v pravěku?

Vyskytovali se na území Vysočiny někdy medvědi a kdy byl vyhuben poslední vlk?

Probíhala územím kraje v historii nějaká významná obchodní stezka?

Metody

Heuristická metoda (asociace, brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), metody efektivního učení (koncentrace pozornosti – práce s mapami a daty)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule, laminátor

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.1.4), další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů a dle počtu skupin (mapy – kopie z Akademického atlasu českých dějin v příloze č. 4.2.1.1.1, volný papír A4)

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 7. hodina

2. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 2

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci pochopit hlavní rysy středověké kolonizace území, její příčiny a důsledky v podobě vytvoření německého/jihlavského jazykového ostrova, jehož existence přetrvala až do konce druhé světové války.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě žáci i jiným způsobem než z map, a to z databáze obcí s první písemnou zmínkou, potvrdí, kde se v Kraji Vysočina nacházely nejstarší osídlené oblasti. Hlavní aktivita bude zaměřena na práci s německými názvy českých obcí a měst v rámci tzv. jihlavského jazykového ostrova. V závěru si žáci uvědomí souvislost existence starých stromů s historickým osídlením a sami prostřednictvím

brainstormingu přijdou na funkci stromů pro středověká sídla.

Motivace

Co bylo příčinou kolonizace území Kraje Vysočina ve 13. století?

Jak vypadal tzv. německý/jihlavský jazykový ostrov?

Proč se na území Kraje Vysočina vyskytuje velké množství malých obcí?

Metody

Heuristická metoda (brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), trénink paměti (krátkodobá, sémantická a vizuální paměť, usuzování, koncentrace pozornosti – práce s databázemi)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.2.3), další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů a dle počtu skupin, volný papír A4

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 8. hodina

3. hodina – Historie Kraje Vysočina – události a osobnosti

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

V rámci této hodiny by se měli žáci seznámit s hlavními událostmi a osobnostmi středověké společnosti, které ovlivnily další vývoj dnešního Kraje Vysočina, ale často i celé České republiky, Evropy či světa.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě si žáci prověří své dosavadní znalosti v kvízu s 15 otázkami, které se týkají nejvýznamnějších historických postav a událostí s nimi spojených. Hlavní aktivitou bude práce s textem, který ve skupině přečtou a odpoví na 6 otázek. Před ostatními skupinami pak stručně prezentují (reprodukují) obsah textu a odpovědi na otázky.

Motivace

Můžeme Kraj Vysočina nazvat „krajem usmíření?“

Proběhla v Kraji Vysočina některá z mnoha husitských bitev?

Jaké byly dopady třicetileté války na Kraj Vysočina?

Metody

Didaktická hra (kvíz), heuristická metoda (brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem (kritické myšlení), metody efektivního čtení a učení (metoda klíčových slov, metoda Loci, metoda PQRST, metoda KCKKJZZ)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.3.3), další pomůcky vytištěné zpracované dle pokynů a dle počtu skupin

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 9. hodina

4. hodina – Sídla v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci chápat vliv přírodních podmínek na pozdní osídlování krajiny na Vysočině člověkem, které se promítlo do velikosti a rozdrobenosti sídel, takže struktura osídlení Kraje Vysočina je v současnosti odlišná od jiných částí ČR. Žáci by se měli orientovat v názvech a poloze měst čítajících více jak 5 tis. obyvatel včetně polohy a příslušnosti své obce v rámci administrativního uspořádání Kraje Vysočina.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě se žáci zamyslí nad významem slov město a venkov, zapíší své asociace a rozhodnou u předložených výroků, zda se lépe hodí pro město, či pro venkov. Z dílčích údajů o počtu obyvatel, obcí a sídel v Kraji Vysočina odvodí další statistické údaje o kraji. Dle mapy získají povědomost o městech s 5 tis. a více obyvateli a zařadí je do příslušných mikroregionů. Paměť si procvičí pomocí slepých map a skrytých názvů měst a obcí. V závěru podiskutují o silných a slabých stránkách měst či obcí, ve kterých žijí nebo chodí do školy.

Motivace

Jaký je rozdíl mezi městem a venkovem?

Žijí v Kraji Vysočina lidé spíše ve městech, nebo na venkově?

Jak se žije u nás ve městě nebo na vsi?

Metody

Heuristická metoda (brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem/tvrzeními (kritické myšlení), trénink paměti (vizuální paměť, prostorová představivost,

koncentrace pozornosti, dlouhodobá paměť), diskusní metody (diskuse)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.4.3), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.2.1.4.2) a fixy, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů a dle počtu skupin

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 10. hodina

5. hodina – Obyvatelstvo Kraje Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci chápat rozdíly mezi lidmi na základě různých hledisek a uvědomit si specifika Kraje Vysočina oproti jiným krajům v ČR z hlediska struktury a pohybu obyvatelstva.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě si žáci v kvízu ověří svoje stávající znalosti o lidské společnosti z hlediska její socio-ekonomické struktury. V první aktivitě se pokusí charakterizovat fiktivní postavy Natálie a Mariana pomocí strukturálních demografických znaků. V další aktivitě se pomocí tabulek a grafů dozví hlavní informace o pohybu obyvatelstva v Kraji Vysočina.

Motivace

Je na tom Kraj Vysočina z hlediska struktury obyvatelstva lépe než jiné kraje v ČR?

Je počet narozených v Kraji Vysočina vyšší než počet zemřelých, či nikoliv?

Co má vliv na stěhování obyvatelstva?

Metody

Didaktická hra (kvíz), heuristická metoda (brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), badatelská metoda (analýza dat), trénink paměti (koncentrace pozornosti)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.5.3), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.2.1.5.2) a fixy, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 11. hodina

6. hodina – Osobnosti Kraje Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci chápat význam jednotlivců (regionálních aktérů) pro rozvoj území, podporu sounáležitosti a identity obyvatel se svým bydlištěm jako rodištěm osobností a také jejich poselství do budoucna. Poznají osobnosti, které svojí činností přispěly ku prospěchu obyvatel kraje nebo k propagaci dobrého jména kraje, čímž jsou vhodným příkladem pro ostatní. Uvědomí si rozdíl mezi osobností a celebritou.

Přehled hodiny

Ověřte si prostřednictvím kvízu svoje stávající znalosti o známých lidech české společnosti, jako jsou umělci, sportovci či politici. V hlavní aktivitě sestaví žáci medailonky třech vybraných osobností, seznámí se s jejich stručným životopisem a pokusí se reprodukovat ostatním skupinám, které hádají, o koho by se mohlo jednat.

Motivace

Jak se může stát člověk osobností? Kdo je pro vás osobnost?

Jaký je rozdíl mezi osobností a celebritou?

Co mají společného historické osobnosti a ty současné?

Metody

Didaktická hra (kvíz), heuristická metoda (brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem (kritické myšlení), paměťové techniky (podpora sémantické paměti)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.6.4), podle počtu skupin lepicí pásky, průhledné fólie s nalepeným záhlavím z přílohy 5.2.1.6.2, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 12. hodina

7. hodina – Židé v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci pochopit, že na území Kraje Vysočina žilo a na jeho současném vzezření se podílelo židovské obyvatelstvo, po němž lze najít řadu pozůstatků, a to ať v sídlech či volné krajině. Měli by se seznámit podrobněji s událostmi, které vedly k tomu, že těchto pozůstatků nezůstalo do současnosti více a že již stěží narazíme v okolí na člověka židovského původu.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě je žákům prostřednictvím židovských anekdot přiblížen pohled ostatních na tuto minoritu. Prostřednictvím textů a odpovědí na otázky žáci v hlavní aktivitě poznají nejdůležitější milníky v historii židovské komunity v Kraji Vysočina a seznámí se s místy, kde mohou najít pozůstatky židovské kultury.

Motivace

Jaký byl osud Židů žijících v Kraji Vysočina?

Kde především v Kraji Vysočina žili Židé a co po nich zůstalo?

Žijí v Kraji Vysočina ještě Židé?

Metody

Heuristická metoda (asociace, brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem (kritické myšlení), metody efektivního čtení a učení (metoda klíčových slov, metoda Loci, metoda PQRST, metoda KCKKJZZ), didaktická hra (hádanka, rozhodovací hra)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.7.5), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.2.1.7.4), fixy a lepidla, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 13. hodina

8. hodina – Kultura v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci začít intenzivněji vnímat hodnotu kulturního dědictví v Kraji Vysočina nejen v podobě kulturních a historických památek, ale také významných kulturních a společenských akcí připomínajících události a osobnosti dějin regionu.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě si žáci ujasní význam slova „památka“. Následovat bude vytvoření skupin za pomoci aktivity zaměřené na identifikaci vybrané kulturní památky. V další aktivitě si žáci spojí vybrané lokality v Kraji Vysočina s kulturní památkou nebo akcí a procvičí si své kartografické znalosti. Vyjádřením se ke konkrétním tvrzením se pokusí kriticky myslet. V závěrečném kvízu si zopakují získané poznatky.

Motivace

Máte doma nějakou památku (na nějakou událost nebo na osobu)?

Máte nějakou hmotnou památku na navštívenou kulturní památku?

Probíhají velké kulturní a společenské akce spíše ve městech či na venkově?

Metody

Heuristická metoda (asociace, brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem/tvrzeními (kritické myšlení), trénink paměti (sémantická, vizuální a dlouhodobá paměť, prostorová představivost), didaktická hra (hádanka, kvíz)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, 4.2.1.8.5), podle počtu skupin průhledné fólie, lepicí pásky, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 14. hodina

9. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 1

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci chápat specifika etnografické oblasti Horácka a Podhorácka a jazykových oblastí zasahujících do Kraje Vysočina. Měli by si uvědomit základní rysy života na Vysočině v podobě tradičních jídel, krojů, zvyků a nářečí.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě zaměřené na zjištění výchozích znalostí pojmů jako je etnografie, národ, jazyk apod. si žáci ověří své poznatky z oblasti tradic a zvyků v Kraji Vysočina prostřednictvím kvízu. K rozšíření jejich znalostí dojde prostřednictvím spojování ustálených výrazů charakteristických pro řešené území, včetně těch s kořeny v dávné minulosti.

Motivace

Dodržují se v Kraji Vysočina stejné zvyky a tradice jako v jiných částech ČR?

Máme nějaké tradiční jídlo typické pro Vysočinu?

Mluvíme jinak než na jihovýchodní Moravě, v Ostravě či v Ústí nad Labem?

Metody

Heuristické metody (asociace, brainstorming), didaktická hra (kvíz), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), paměťové techniky (sémantická paměť)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.9.3), podle počtu skupin barevné postery (příloha 4.2.1.9.2), fixy

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 15. hodina

10. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 2

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci znát nejvýznamnější tradiční akce, místa jejich konání v Kraji Vysočina a jejich obsah, měli by se seznámit s jazykovými specifiky horáckého nářečí a identifikovat místní lidové kroje i kroj „pajerácký“ spojený s vysokou koncentrací německého obyvatelstva na Jihlavsku.

Přehled hodiny

Žáci navazují na předchozí hodinu hlavní aktivitou zaměřenou na rozpoznávání a charakteristiku lidových krojů používaných v minulosti na území Kraje Vysočina; získají povědomost o nářečí na Třebíčsku; seznámí se s obsahem dvou ze čtyř významných zvyklostí v současnosti stále probíhajících a zapsaných na Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR, o nichž sestaví poutavý plakát. V závěru hodiny si osvojené poznatky prověří doplněním klíčových slov do textu.

Motivace

Je Kraj Vysočina specifický svým nářečím?

Je Kraj Vysočina výjimečný v pořádání tradičních akcí?

Co je to „pajerácký“?

Metody

Heuristická metoda (asociace, brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem (metoda klíčových slov)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.1.10.2), podle počtu skupin barevné postery (příloha 4.2.1.9.2), fixy, lepidlo, prázdné papíry A4, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 16. hodina

2.2.2 Ekonomika Kraje Vysočina – 2 hodiny

1. hodina – Zemědělství a průmysl v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by měli žáci znát základní rysy zemědělské výroby v Kraji Vysočina a pochopit odlišnosti od jiných částí ČR. Měli by být schopni posoudit, jaký měl a má na současnou strukturu průmyslové výroby v kraji vliv historický vývoj a tradiční řemesla. Uvědomit by si měli rozdíly mezi obdobím před ekonomickou transformací a po ní.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě si žáci v prostřednictvím asociace a brainstormingu ověří své znalosti ohledně plodin a zemědělských produktů typických pro území Kraje Vysočina. V hlavní aktivitě se seznámí s historií vybraných průmyslových odvětví v Kraji Vysočina a dále také s největšími podniky zpracovatelského průmyslu, které zde byly před ekonomickou transformací, jejíž základní rysy si osvojí. Budou upozorněni na současné trendy (bio potraviny apod.) a sami si ověří, jestli jsou jejich svačiny tohoto typu, či nikoliv.

Motivace

Jaká zemědělská plodina je pro Kraj Vysočina typická?

Pěstuje se v Kraji Vysočina vinná réva?

Jaké znáte potraviny vyrobené v Kraji Vysočina?

Znáte nějakou firmu ve svém okolí, která zaměstnává více než 1000 pracovníků?

Metody

Heuristická metoda (asociace, brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), badatelská metoda (analýza dat), trénink paměti (koncentrace pozornosti)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.2.1.4), podle počtu skupin barevné postery (příloha č. 4.2.2.1.3) a fixy, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 17. hodina

2. hodina – Energetika v Kraji Vysočina

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by si měli žáci uvědomit, jaké zdroje energie sami využívají, měli by znát nejvýznamnější elektrárny v Kraji Vysočina, pochopit výhody a nevýhody neobnovitelných a obnovitelných zdrojů energie a zformovat si svoje postoje a názory na problematiku rozvoje jaderné energetiky v Kraji Vysočina.

Přehled hodiny

Ve vstupní aktivitě si žáci v prostřednictvím asociace a brainstormingu ověří své znalosti ohledně zdrojů energie, jejich vlastností, výhod a nevýhod spojených s jejich využíváním. V hlavní aktivitě se dozví o různých zdrojích energie využívaných v Kraji Vysočina a budou moci diskutovat o bezpečnosti energie jaderné. Budou upozorněni na současné trendy – alternativní zdroje energie a vyhodnotí podmínky v Kraji Vysočina pro jejich získávání.

Motivace

Proč byla první jaderná elektrárna v ČR postavena právě na území Kraje Vysočina (v Dukovanech/Rouchovanech)?

Proč není na Vysočině vidět mnoho větrníků, i když zde dost fouká?

Proč je území Kraje Vysočina vhodné pro hlubinné uskladnění radioaktivního odpadu?

Metody

Heuristická metoda (asociace, brainstorming), skupinová metoda (metoda kooperativního učení), práce s textem (kritické myšlení), trénink paměti (koncentrace pozornosti), diskusní metoda (diskuse)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.2.2.2.4), podle počtu skupin barevné postery (příloha 4.2.2.2.3), fixy a lepidla, další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 18. hodina

2.3 Projekty o Kraji Vysočina – 3 hodiny

2.3.1 Rodová historie – 1 hodina

1. hodina – Rodová historie

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny, tedy zadání projektu, bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve skupinách, a to především ve svém volném čase pod vedením vyučujícího. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by si měli žáci uvědomit svoji identitu v souvislosti s regionem, ve kterém žijí nebo chodí do školy, kde žijí jeho předci, a to prostřednictvím diskuse s rodinnými příslušníky nad rodovou tradicí a interpretací získaných poznatků ostatním (minimálně v rámci skupiny). Informace by především měly vést ke zjištění, jestli ve vybrané rodině také dochází k přesunu jejích členů z venkova do měst nebo zda se mění profese od zemědělců přes dělníky v průmyslu k pracovníkům ve službách, což jsou společenské procesy probíhající v posledních více než sto letech v celé ČR.

Přehled hodiny

V rámci hodiny žáci dostanou zadání pro zpracování skupinového projektu a budou jim vysvětleny podrobnosti ke splnění jednotlivých úkolů, včetně ukázek a příkladů prostřednictvím PPP. Výstupem bude elektronicky či ručně vyplněný poster a další přílohy. Žáci zpracovávají úkol ve svém volném čase. Výsledné elaboráty mohou být vyhodnoceny a oceněny. Při hodnocení bude důraz kladen především na úplnost zpracování úkolů, která vyjadřuje snahu žáků dozvědět se něco o svých předcích. Neúplnost odpovědí, chybná lokalizace míst bydliště v nákresu v mapě, pravopisné chyby nebo horší estetické zpracování hraje při hodnocení pouze okrajovou roli.

Motivace

Kde žili moji předkové?

V jakém odvětví pracovali moji předkové?

Jak byli mí předkové migračně aktivní?

Metody

Skupinová metoda (metoda kooperativního učení), projektová metoda, diskusní metoda (řízený rozhovor), didaktické hry (kartografická metoda)

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.3.1.5), podle počtu skupin postery (příloha č. 4.3.1.4), další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 19. hodina

2.3.2 Osobnost mého kraje – 1 hodina

1. hodina – Osobnost mého kraje

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny, tedy zadání projektu, bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve dvojicích nebo trojicích, a to především ve svém volném čase pod vedením vyučujícího. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by si měli žáci uvědomit, že i v Kraji Vysočina se narodilo či působilo mnoho osobností, jejichž význam, resp. význam jejich „díla“, překročil hranice regionu a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech kulturního, společenského či sportovního života. Samostatnou prací si žáci vyzkouší projektovou činnost od sběru dat a informací po prezentaci vlastních výstupů. Výstupem musí být vždy písemný podklad (jedna normostrana textu – 1800 znaků), který může mít následně různou formu prezentace – medailonek osobnosti vytištěný na plakát s portrétem osobnosti či jeho vynálezem, prezentace (např. kvíz v PPP), článek do časopisu např. k výročí narození či smrti, převlek, živý obraz, krátká divadelní scénka, hudební ukázka apod., a to i v různé kombinaci tak, aby žáci uplatnili svůj talent.

Přehled hodiny

Žáci dostanou zadání pro zpracování projektu o osobnosti svého kraje a budou jim vysvětleny podrobnosti k jeho obsahu (osnova, seznam osobností). Výstupem by kromě písemné podoby měla být prezentace získaných poznatků ostatním žákům ve třídě, a to jakoukoliv formou. Žáci zpracovávají úkol ve svém volném čase. Výsledné elaboráty a prezentace mohou být vyhodnoceny a oceněny. Při hodnocení bude kladen důraz především na způsob formy prezentace a kreativitu při jejím vytváření. Žáci by rovněž měli čerpat z více než jednoho zdroje informací a ty především správně citovat. Úplnost informací hraje při hodnocení pouze okrajovou roli.

Motivace

Narodil se či žil v Kraji Vysočina někdo opravdu světově významný?

V jakém oboru se proslavili rodáci z Vysočiny nejčastěji?

Pochází nějaká světově známá osobnost z mé obce?

Metody

Projektová metoda

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.3.2.3), další pomůcky vytištěné a zpracované dle pokynů a podle počtu skupin

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 20. hodina

2.3.3 Co přinesl Kraj Vysočina světu – 1 hodina

1. hodina – Co přinesl Kraj Vysočina světu?

Forma a bližší popis realizace

Prezenční forma. Realizace hodiny, tedy zadání projektu, bude probíhat ve třídě, žáci budou pracovat ve dvojicích nebo trojicích, a to především ve svém volném čase pod vedením vyučujícího. V této hodině bude podpořen rozvoj klíčových kompetencí „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“.

Cíl hodiny

Po absolvování této hodiny by si měli žáci uvědomit význam takových událostí, činů či lokalit, jejichž význam překročil hranice Kraje Vysočina a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech života v celé ČR či ve světě nebo je významným předmětem kulturního dědictví. Samostatnou prací si žáci vyzkouší projektovou činnost od sběru dat a informací po prezentaci vlastních výstupů. Dokážou také citovat odbornou literaturu a rozlišit plagiátorství.

Přehled hodiny

V úvodu hodiny si žáci ověří své znalosti o významných událostech spojených s Krajem Vysočina. Následně dostanou seznam významných událostí z oblasti historie, vynálezů či památek a umění, které mají souvislost s Krajem Vysočina. Vyučují vysvětlí zadání pro zpracování projektu o svém kraji. Budou jim vysvětleny podrobnosti k jeho obsahu a formě (osnova). Výstupem by kromě písemné podoby měla být prezentace získaných poznatků ostatním žákům ve třídě, a to jakoukoliv formou. Žáci zpracovávají úkol ve svém volném čase. Výsledné elaboráty a prezentace mohou být vyhodnoceny a oceněny. Při hodnocení bude důraz kladen především na způsob formy prezentace a kreativitu při jejím vytváření. Žáci by rovněž měli čerpat z více než jednoho zdroje informací. Úplnost informací hraje při hodnocení pouze okrajovou roli.

Motivace

Narodil se či žil v Kraji Vysočina někdo opravdu světově významný?

V jakém oboru se proslavili rodáci z Vysočiny nejčastěji?

Pochází nějaká světově známá osobnost z mé obce?

Metody

Didaktická hra (kvíz), projektová metoda

Pomůcky

Počítač, dataprojektor nebo interaktivní tabule

Prezentace v PowerPointu (dále PPP, příloha č. 4.3.3.3), další pomůcky vytištěné dle pokynů a dle počtu skupin

Podrobně rozpracovaný obsah

Žákovský sešit – 21. hodina

3 Metodická část

Tato část vzdělávacího programu obsahuje v digitální podobě jeho metodiku určenou pro realizátory programu. Jde o odborné podklady včetně odkazů na další odborné texty a přílohy nezbytné pro realizaci vzdělávacího programu. Tato část rovněž obsahuje podrobně rozpracované klíčové kompetence, které budou implementací vzdělávacího programu rozvíjeny u žáků 6. a/nebo 7. ročníků a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií. K metodické části byl vytvořen následující metodický úvod.

a) Cíl vzdělávacího programu a uvedení do tématu

Cílem vzdělávacího programu je podpořit rozvoj klíčových kompetencí žáků škol v malých obcích a městech v Kraji Vysočina propojováním formálního a neformálního vzdělávání. Tento cíl je v souladu se strategickými dokumenty ČR (např. Strategický cíl 3, Dílčí cíl A, Opatření 1: Podporovat vzdělávací aktivity, projekty a programy zaměřené na systematické rozvíjení klíčových kompetencí pro komplexní rozvoj osobnosti – dokument Koncepce podpory mládeže na období 2014-2020) i Kraje Vysočina (úkol B. 2: V základních a středních školách rozvíjet klíčové kompetence žáků – Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Kraje Vysočina 2012). Výběr klíčových kompetencí, jejichž rozvoj je v rámci vzdělávacího programu podporován, je v souladu s Krajským akčním plánem rozvoje vzdělávání Kraje Vysočina (část Návrh řešení – obecné priority).

Vzdělávací program „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ má za cíl zvýšit zájem žáků o specifika Kraje Vysočina, a to poznáváním přírodního prostředí, historie, kultury, osobností, tradic, ale také obyvatelstva a ekonomiky území. Vzdělávací program tak podpoří uchování vztahu k vlastní identitě žáků, zvýší zájem o region, ve kterém žijí a chodí do školy, posílí pozitivní postoje k udržitelnému rozvoji daného území a přispěje k iniciativě žáků, budoucích občanů, veřejně se angažovat ve prospěch Kraje Vysočina.

Úspěšné zvládnutí realizace vzdělávacího programu je podpořeno jednak aplikací metod výuky ne zcela tradičních ve formálním vzdělávání, které by měly vést k rozvoji klíčových kompetencí žáků a rovněž k efektivnímu učení. Na druhou stranu mohou být tyto metody pro některé realizátory hůře pochopitelné či organizačně uchopitelné. Vzhledem k tomu, že je materiál zaměřen na komplexní pohled na území Kraje Vysočina, lze ho celý těžko aplikovat pouze v rámci jednoho předmětu. Nicméně jednotlivé hodiny jsou koncipovány tak, aby mohly být samostatně využity v zeměpise, dějepise, občanské výchově a českém jazyce. Konstrukce vzdělávacího programu však rovněž umožňuje jeho kompletní realizaci v rámci školního výběrového předmětu či mimoškolního kroužku.

Předkládaný vzdělávací program není součástí žádného většího celku.

b) Nezbytná teorie

Realizátor vzdělávacího programu (dále VP) by měl být v ideálním případě vysokoškolsky vzdělaný v oboru regionální geografie (zahrnuje fyzickou i socioekonomickou geografii) a se znalostmi historického vývoje území, kulturního dědictví a tradic, povědomím o vlivu regionálních aktérů na rozvoj území (významné osobnosti působící v regionu v minulosti i současnosti) a aktuálně řešených problémech v regionu. Nicméně vzdělávací program je koncipován i pro absolventy jiných vysokoškolských oborů se zájmem o regionální specifika, neboť je připraven tak, aby nebylo potřeba hlubšího studia geografie. Vzhledem k tomu, že VP obsahuje řadu odborných podkladových materiálů a odkazů na další zdroje, je uchopitelný i pro realizátory se středním vzděláním, kteří svůj region znají z praxe (např. vedoucí turistických oddílů). Realizátorům lze doporučit jako základ pro rozšíření výchozích znalostí certifikovanou metodiku „Koncepce geografického vzdělávání“ (https://www.egeografie.cz/) a také časopis pro odbornou učitelskou

veřejnost Geografické rozhledy (https://www.geograficke-rozhledy.cz/).

Z praktického hlediska zvládnutí VP by měl být realizátor zkušený v práci s kolektivem žáků uspořádaných do menších skupin (po 4-6 žácích), jejichž činnost ve většině hodiny spíše koordinuje, komentuje žáky prezentované výstupy, případně opravuje a vysvětluje chyby při plnění aktivit. Měl by být schopný vést či organizovat diskusi, klást otázky rozvíjející diskusi potřebným směrem a pohotově odpovídat na otázky žáků z aktuálně probírané tematické oblasti.

Z technického hlediska by měl být realizátor schopen pracovat s běžným kancelářským softwarem.

c) *Vstupní předpoklady pro program*

Mezi podmínky potřebné k úspěšné realizaci VP na straně žáků patří především jejich výchozí znalosti z řady běžných předmětů (zeměpis, dějepis, občanská výchova, český jazyk a literatura, matematika aj.), ale také různorodost ve znalostech žáků, které získávají běžným kontaktem s rodinnými příslušníky a staršími kamarády/kami, nebo jejich zkušenosti z praxe. Nejsou však potřeba žádné speciální fyzické ani mentální schopnosti a dovednosti. Není rovněž nutné absolvování jakéhokoliv jiného vzdělávacího programu zaměřeného na propojování formálního a neformálního vzdělávání, i když to může být určitě výhodou, a to jak pro žáky, tak pro realizátory.

VP je koncipován tak, aby mohl být realizován v běžné třídě s obvyklým technickým zázemím (počítač připojený na internet, tabule, lavice, židle apod.). Všechny pomůcky si realizátoři budou schopni vyrobit sami za pomoci barevných tiskáren, papíru formátu A3 a A4, průsvitných fólií, nůžek, obálek a dalšího běžného spotřebního kancelářského vybavení. Žáci využijí běžných pracovních potřeb, jako jsou lepidla, lepicí pásky, psací potřeby apod. Neklade tedy žádné specifické nároky na technické vybavení, přírodní prostředí či počasí.

d) *Přínos neformálního vzdělávání*

Přínos toho, že je program vytvářen ve spolupráci formálního a neformálního vzdělávání oproti jiným vzdělávacím programům vznikajícím jen v prostředí formálního vzdělávání, spočívá v rozvoji klíčových kompetencí žáků prostřednictvím jejich práce na plnění aktivit v jednotlivých hodinách. Žáci jsou po většinu času aktivně zapojeni do výuky, a to všichni. Prostřednictvím organizace hodin, která je podrobně popsána v kapitole 2.0 a metodicky pak v kapitole 3.0, se naučí pracovat jinak, než byli v rámci formálního vzdělávání dosud zvyklí. Práce ve skupině simuluje práci v malých týmech typických pro pracovní kolektivy. Vžitím se do určité role ve skupině žáci odhalí své schopnosti kooperace na společném cíli apod. VP tedy umožní jiné prožitky než při běžné frontální výuce. Přínos spočívá rovněž v obsahu VP, který vlivem svého komplexního zpracování a průřezového charakteru nesouvisí pouze s jedním tématem, ale s několika, čímž se žákům nabízí aktivní zapojení právě do těch hodin, které je tematicky baví a zajímají.

Vzdělávací program poskytne také rozvoj těch kompetencí, jimž se zpravidla ve standardní školní výchově tolik prostoru nedostává, jako jsou personální a občanské kompetence (většinou jednohodinová týdenní dotace na občanskou výchovu). Z prvků neformálního vzdělávání se tu zvlášť uplatní práce v malých skupinách, která podporuje především klíčovou kompetenci rozvíjející iniciativu a podnikavost žáků, ale také zábavnější formy práce než s běžnými cvičebnicemi (křížovky, animované kvízy v PPP, soutěže o drobné odměny aj.), důraz na samostatnost při získávání informací apod. Vlastní obsah VP a probíraná témata jsou pak zaměřena na rozvoj kladných postojů k regionu, v němž žáci žijí, k životnímu prostředí, kultuře, tradicím a zvykům, obyvatelstvu a osobnostem, ale také přispívají k tomu, aby si žáci formovali své názory na aktuální problémy a promýšleli možná řešení (viz příslušné části kapitol 2 a 3).

V neposlední řadě je přínosem tohoto VP také použitá netradiční metoda zaměřená na efektivní učení za pomoci speciálních technik mozkového joggingu (viz kapitola 2.0 a 3.0), která je přínosem jak pro žáky, tak pro realizátory, neboť všichni by v rámci svého (celoživotního) vzdělávání měli ocenit metody, které vedou k lepšímu zapamatování informací a rozlišování jejich důležitosti.

e) Rozvíjené kompetence včetně konkrétního způsobu jejich rozvíjení

Vzdělávacím programem „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ budou podpořeny klíčové kompetence žáků, a to schopnost učit se, komunikovat v mateřském jazyce, dále sociální a občanské schopnosti a smysl pro iniciativu a podnikavost. Konkrétní způsoby rozvoje znalostí, dovedností a postojů dle jednotlivých klíčových kompetencí[5] jsou uvedeny v následujícím textu. K daným klíčovým kompetencím jsou uvedeny možnosti pokroku na pětistupňové škále (viz kapitola č. 8).

„**Schopnost učit se**“ bude podpořena srozumitelnou a logickou formulací pojmů a faktů, na jejichž základě si žáci rozšíří svoji slovní zásobu (znalosti) a budou moci generalizovat, tedy vyvozovat konkrétní závěry, hledat společné rysy, zobecňovat, vytvářet hypotézy apod. (dovednosti). Tato klíčová kompetence bude rovněž povzbuzena řadou příkladů vytvořených speciálními metodami či technikami pro efektivní učení. Snahou bude rovněž naučit žáky stavět se kriticky k získaným informacím (postoj). Prostor pro diskusi umožní rozvoj dovednosti komunikace v ústní formě a argumentace. Ve většině hodin vzdělávacího programu je zavedena aktivita zaměřená na zjištění výchozího stavu znalostí žáků v oblasti dané problematiky, přičemž následující výklad má jejich případné omyly uvést na pravou míru. Jde tedy o podporu schopnosti učit se vlastními chybami.

Od nejnižší úrovně této klíčové kompetence (využívání informací získaných pouze ze školy) se žáci posunou minimálně k druhé úrovni, neboť jim budou přiblíženy metody, které jsou používány v rámci celoživotního vzdělávání, tedy mimo školu (techniky efektivního učení). Vlivem časté práce s textem, jeho analýzou a reprodukcí, ale také rozhodovacími hrami spojenými s kontroverzními tvrzeními, např. v oblasti přírodních nebo kulturních poměrů v Kraji Vysočina, žáci dosáhnou i vyšší úrovně této klíčové kompetence, neboť dokážou kriticky přistupovat k různým informacím. Především v rámci projektového učení (kapitola 3.3) se dostanou až k vlastnímu výzkumu zdrojů informací k danému tématu a uskutečňují svůj vlastní průzkum při komunikaci se svými příbuznými, čímž využívají získané poznatky v běžném životě.

Klíčová kompetence „**komunikace v mateřském jazyce**“ – bez ohledu na probírané téma bude tato klíčová kompetence rozvíjena díky kooperativnímu stylu učení, který přispěje nejen ke komunikaci žáků mezi sebou ve skupinách např. formou „děti učí děti“ (vysvětlení neznámých pojmů jiným žákem), ale také diskusemi nad vybranými problémy či argumentací a prezentací (ústní i písemnou) zjištěných závěrů a řešení úkolů. Vzhledem k tomu, že je komunikace postavena také na schopnostech ostatních naslouchat, má koordinátor skupiny za úkol udržet ve skupině klid, aby mohly i ostatní skupiny bez omezení pracovat na svém. Pozitivem je tedy i práce v interakci s ostatními. Znalosti žáků budou obohaceny o poznání regionálních jazykových specifik, ale také řady odborných termínů, s nimiž se dosud pravděpodobně nesetkali, a to v oblasti geografie, ekologie, ekonomie apod. (znalosti). Rozvíjeny tedy budou dovednosti související s porozuměním mluvenému projevu či psanému textu. Žáci si uvědomí, že ne všichni v rámci Kraje Vysočina hovoří stejně a že v minulosti nebyl Kraj Vysočina národnostně či jazykově tak homogenní jako v současnosti, čímž bude podpořen jejich smysl pro kulturní rozmanitost (postoj). V téměř všech hodinách jsou využity metody brainstormingu, asociace nebo také diskuse, a to především v rámci malých skupin, které povzbuzují k používání mateřského jazyka před svými vrstevníky při práci na aktivitách. Významně se tak podporuje dosažení vyšší úrovně této klíčové kompetence, kdy žáci dávají najevo své názory, k dané problematice mají připomínky,

[5] Názvy klíčových kompetencí vychází z Pravidel pro žadatele a příjemce – specifická část, OP VVV, 2014-2020 a jsou uvedeny pouze ty klíčové kompetence, k jejichž rozvoji se příjemce zavázal v žádosti o dotaci.

dotazy, anebo dokonce náměty k možnému řešení příslušných problémů. Z důvodu důležitosti volby vhodného způsobu rozčlenění žáků do skupin lze očekávat dotazy, připomínky a náměty žáků k tomuto kroku, tedy postup na vyšší úroveň této klíčové kompetence oproti běžné frontální výuce, kde je pro diskusi většinou menší prostor, a to již během první hodiny, kdy se řeší organizace výuky. Vlivem rozdělení rolí ve skupině se mohou vyprofilovat žáci, kteří u sebe objeví radost při vystupování na veřejnosti (před třídou) v pozici hlavního diskutéra při řešení konkrétních aktivit. Neočekává se, že by se žáci dostali až na nejvyšší úroveň této klíčové kompetence, tedy že by sami řídili diskusi.

Klíčová kompetence „**sociální a občanské schopnosti**“ bude rozvíjena prostřednictvím stěžejní formy vzdělávání, a to práce ve skupinách, malých kolektivech, v nichž každý žák bude zastávat určitou funkci a plnit povinnosti z ní vyplývající. Práce ve skupině přispěje k osvojení si pravidel spolupráce a norem chování (znalosti). Znalosti v oblasti občanských schopností budou podpořeny seznámením se s aktuálními trendy probíhajícími ve společnosti (stárnutí populace, ekonomická transformace, ekologické zemědělství apod.). Pomocí diskuse, během níž si žáci vyzkoušejí nejen vznášet argumenty, ale také poslouchat a akceptovat i odlišné názory ostatních, budou účinně komunikovat s ostatními (dovednosti). Pozitivní postoje v rámci občanských schopností podpoří vzdělávací program především svým zaměřením na regionální specifika Kraje Vysočina a výkladem o jeho historii, tradicích, kultuře či osobnostech. Tím budou prohlubovány vazby dětí k území, v němž jako budoucí občané vyrůstají. Žáci tak budou podporováni k akceptaci rozdílností a k empatii. Práce v menších týmech a organizace některých hodin tak, aby bylo potřeba naslouchat projevům zástupců ostatních skupin nebo všech jejich členů a aby došlo k úspěšnému splnění úkolů, podporuje dosažení minimálně druhého stupně úrovně této klíčové kompetence, tedy neposmívat se a neškodit svému okolí. Přidělené role pak jasně strukturují jejich práci, tedy povinnosti i práva v rámci skupiny. Vlivem střídání rolí v jednotlivých hodinách si žáci osvojí různé povinnosti a práva. Výchovný prvek, který je obsažen ve většině hodin, pak u žáků rovněž přispívá k uvědomění si alespoň některých svých práv a povinností jako budoucích občanů a vytváří základ pro to, aby se žáci identifikovali s regionem, ve kterém žijí, angažovali se v jeho rozvoji, a stali se tak v budoucnu prospěšnými členy společnosti respektující demokratické hodnoty.

„**Smysl pro iniciativu a podnikavost**“ – bez ohledu na probírané téma je tato klíčová kompetence ve vzdělávacím programu podporována právě především formou výuky – projektovým/kooperativním učením, kdy jsou všichni žáci ve skupině zapojeni do zpracování úkolů a na jejich vyřešení se podílí dle možností stejnou měrou podle své aktuální role (funkce). V malém týmu tak lépe uplatní své znalosti, dovednosti či postoje, a přispějí tak k úspěšné práci celé skupiny (kooperace). Rozplánování práce v týmu, jeho koordinace a rozdělení rolí simuluje vlastní podstatu práce malých podnikatelských firem, v nichž každý má své povinnosti, bez jejichž plnění skupina nedosáhne cíle (nesplní úkol). Smysl pro iniciativu bude podpořen především samotnou prací žáků ve skupinách, které spolu mohou vzájemně soutěžit, což povzbudí jejich akčnost, progresivní myšlení a motivaci (postoj). Žáci se naučí přemýšlet strukturovaně – od formulace cílů přes vyhledávání vhodných zdrojů informací a praktických poznatků až ke konkrétnímu výsledku/vyřešení úkolu (dovednosti). Zažitím si práce ve skupině a vyzkoušením si různých rolí je podpořena představivost žáků a mohou u nich být aktivizovány schopnosti, kterých si dosud nebyli vědomi. Tím může být právě podnikatelský duch, akčnost, rozhodnost, schopnost řídit kolektiv, motivovat ho, prezentovat výsledky apod. Oproti nejnižší úrovni této klíčové kompetence, kdy žáci nemají představu o své budoucí profesi, si vlivem plnění povinností spojených s určitou rolí ve skupině alespoň uvědomí, jaká činnost jim vyhovuje, nebo naopak nevyhovuje. V rámci své role se pak v některých hodinách můžou někteří žáci stát i iniciátory a předkládat inovativní návrhy řešení, což lze považovat již za vysoký stupeň úrovně této klíčové kompetence. V řadě hodin je upozorňováno na obory nebo profese, ve kterých se žáci v případě zájmu mohou v budoucnu uplatnit. To přispívá k tomu, aby se z nejnižší úrovně této klíčové kompetence, kdy žáci nemají představu o svém budoucím zaměstnání či profesi, posunuli výše a minimálně si uvědomili, v jakém oboru by působit nechtěli. Podporována je diskuse o práci rodičů žáků a jejím zařazení do příslušné odvětvové kategorie, a to především v hodině zaměřené na obyvatelstvo (kapitola 3.2.1), zemědělství a průmysl v Kraji Vysočina

(kapitola 3.2.2) a v projektu k rodové historii (kapitola 3.3). Nepředpokládá se, že by žáci absolvováním tohoto vzdělávacího programu dosáhli nejvyšší úrovně této klíčové kompetence (kapitola č. 8).

Je vhodné upozornit, že v rámci některých hodin bude okrajově docházet také k rozvoji dalších klíčových kompetencí[6], jako např. k podpoře mnohojazyčnosti (regionální jazyková specifika související s přítomností německého a židovského obyvatelstva na území Kraje Vysočina nebo nářečí venkovského obyvatelstva, které se částečně zachovalo dodnes), matematických schopností (výpočty v rámci některých aktivit zaměřených na sídla či demografické poměry v Kraji Vysočina nebo na průmyslovou činnost), digitální kompetence (v hodinách postavených na práci s vyhledáváním polohy vybraných bodů v Kraji Vysočina či při samostatné práci na projektech) a také kompetence v oblasti kulturního povědomí a vyjadřování (poznání místních a regionálních prvků kulturního dědictví materiálního i nemateriálního charakteru).

Vzhledem k uvedeným podporovaným klíčovým kompetencím a tématům jednotlivých hodin vzdělávacího programu je možné najít soulad s průřezovými tématy „osobnostní a sociální výchova“, „výchova demokratického občana“, „environmentální výchova“ a „výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech“.

f) Vhodné modifikace programu i s ohledem na účastníky se SVP

Předkládaný vzdělávací program lze rozdělit na tři bloky. V prvním se vyučující i žáci naučí pracovat s technikami pro efektivní čtení a učení, které si budou následně v průběhu druhého bloku ve vybraných hodinách procvičovat. Tento blok nemusí být realizován a může sloužit pouze jako doporučené rozšíření. Zbývající část programu je realizovatelná a nedojde k destrukci kompetenční struktury. Druhý blok je tvořen 17 hodinami realizovanými přímo ve výuce/kroužku bez zásahu do volného času žáků. Třetí blok má 3 hodiny, jejichž obsahem je zadání samostatné práce žáků do dvojic i do větších skupin, nicméně zpracování probíhá ve volném čase žáků. Výstupy mohou být prezentovány různými způsoby s ohledem na zájem žáků či (časové) možnosti výuky. Tento blok může být rovněž realizován jako nástavba vzdělávacího programu a rozšíření pro aktivní (nadané) žáky a nemusí být implementován, aniž by došlo k destrukci kompetenční struktury.

Některé hodiny vzdělávacího programu jsou v závěru rozšířeny o možnosti diskutovat nad aktuálním problémem v případě nadbytečného času nebo o ověření si získaných poznatků v praxi (např. nákup regionálních potravin v domácnostech žáků, zjišťování odvětí, do něhož spadá zaměstnání jejich rodičů apod.). V rámci každé hodiny v kapitole 3 jsou uvedeny návrhy na vhodné exkurze po Kraji Vysočina, případně v blízkosti jeho hranic, tematicky související s řešenou problematikou.

g) Možné komplikace a problémy, řešení nestandardních situací

Zkušenosti z ověřování jsou uvedeny podrobně v části 6 a lze konstatovat, že se během ověřování nestaly žádné významné události takového rázu, že by se celý program mohl zhroutit. Je užitečné tu reflektovat závěry z evaluací, využít inspiraci ze zpětných vazeb i vlastních chyb. Největším problémem byla časová naddimenzovanost první verze vzdělávacího programu, což bylo vyřešeno zvýšením počtu hodin programu nebo vynecháním aktivit, které se nestihly ověřit nebo se ukázaly jako méně vhodné. Pokud existovala určitá rizika pro realizaci hodiny, je na ně upozorněno u konkrétních aktivit kapitoly 3. Obdobně v případě, že by mohly nastat nějaké neočekávané situace, které nelze předem předjímat a jsou zásadní pro realizaci hodiny, je na ně u příslušných aktivit upozorněno v další části kapitoly 3.

[6] Názvy kompetencí jsou odvozeny od přílohy k Doporučení Rady o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (2018/C 189/01) s názvem „Klíčové kompetence pro celoživotní učení (Evropský referenční rámec)“

h) Vhodná literatura, odkazy apod.

Po některých hodinách v následujícím textu kapitoly 3 je doporučen soubor vhodné literatury, zdrojů informací a dat pro rozšíření poznatků o dané problematice[7].

Úvod

Úvodní hodina dává vyučujícím možnost dohodnout se s žáky na technice, pomocí níž budou v následujících hodinách vytvářet skupiny. Pokud dojde ke shodě, nebudou v následujících hodinách nastávat konfliktní situace mezi žáky při tvorbě skupin a sníží se časová náročnost tohoto kroku, kterým je zahájena absolutní většina hodin vzdělávacího programu. V rámci hodiny by se také žáci i vyučující měli seznámit s hlavními technikami tzv. mozkového joggingu či tréninku paměti, který umožňuje efektivnější čtení textů a jeho zapamatování. Je možné upozornit, že tato úvodní hodina může být vynechána a vyučující se sám/sama rozhodne, jakou techniku tvorby skupin bude používat. Rovněž s metodami efektivního učení se lze seznámit až v průběhu realizace vzdělávacího programu u jednotlivých hodin, v nichž se tyto metody procvičují.

Cíl

V úvodní hodině se žáci i vyučující seznámí s technikami rozdělení kolektivu do skupin a v ideálním případě se shodnou na způsobu tvorby skupin, v nichž budou v následujících hodinách pracovat. V hodině by také měli pochopit hlavní techniky pro lepší zapamatování informací, resp. efektivní čtení a učení, které si v rámci absolvování vzdělávacího programu budou v řadě hodin moci vyzkoušet.

1. hodina – Organizace výuky a metodika efektivního učení

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tuto formu je vhodné využít při realizaci většiny aktivit celého vzdělávacího projektu a v této hodině si žáci mohou vyzkoušet, jaký způsob organizace rozdělení do skupin jim bude nejlépe vyhovovat, a rozhodnout se pro jednu či více verzí. Kooperaci v daných skupinách si procvičí při práci s textem a jeho reprodukci. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu lze aplikovat v rámci jakéhokoliv předmětu, neboť ve většině z nich žáci běžně pracují s textem (z učebnic či z dalších zdrojů) a za pomoci předvedených technik by se měli naučit s ním zacházet při čtení, učení i reprodukci efektivněji.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – žáci si osvojí metody a techniky pro lepší zapamatování (bod B2), které jim umožní efektivnější čtení textu a uchování stěžejních informací v paměti, tedy metody nutné pro zvládnutí reprodukce textu. Techniky umožní lepší chápání posloupnosti sdělovaných informací, tedy jejich logickou či časovou provázanost. Tyto techniky si procvičí na krátkém textu (viz příloha č. 4.2).

Komunikace v mateřském jazyce – žáci diskutují nad způsobem rozdělení do skupin, reprodukují zkušební text s využitím metod pro efektivní čtení a učení.

[7] Pro práci s literaturou a zdroji dat (citace a odkazy) je využita ČSN ISO 690.

Sociální a občanské schopnosti – žáci si osvojí systém rozdělení do skupin dle bodu A1 a práci s rolemi (viz příloha č. 4.1) dle bodu A2. Kooperace v malých skupinách jim umožní aktivní zapojení do týmové práce a využití svých znalostí, schopností a dovedností při řešení zadaných úkolů dle své aktuální role. Diskuse nad způsobem rozdělení žáků do skupin dle bodu A1 umožní argumentovat pro, nebo proti navrženému řešení a shodnout se v kolektivu na tom, který ze způsobů bude vyhovovat většině.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – při systému rozdělení žáků do skupin nejsou způsoby uvedené v bodě A1 závazné a žáci mohou navrhovat i jiné aktivity předcházející vytvoření malých pracovních týmů. Existuje zde tedy otevřený prostor pro iniciativu ze strany žáků, kteří tak mohou předem vymyslet větší počet krátkých a rychlých her, které na začátku každé z následujících hodin povedou k jejich rozdělení do skupin.

Vhodné použití zvolené metodiky

Hlavní metodou v této hodině je práce s textem, konkrétně uvedení do problematiky využití technik efektivního čtení a zapamatování několika způsoby, které si žáci budou moci procvičit v následujících hodinách. Tyto techniky tak mohou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Žádné speciální pomůcky pro tuto hodinu nejsou vyžadovány.

Podrobný metodický popis realizace hodiny

A. Organizace výuky

1. Popis rozdělení účastníků do skupin a stanovení rolí/funkcí ve skupině

Následující vzdělávací program (dále také VP) nazvaný „Žijme spolu v Kraji Vysočina! (1)“ je založený na práci žáků ve skupinách. Materiál ve VP je vytvořen pro 5 skupin. V případě menšího kolektivu či počtu skupin si vyučující může zvolit, které materiály využije. To vyžaduje úpravu PPP. Kolik bude skupin, tolik je potřeba vytvořit sérií kartiček s rolemi (viz níže). Větší počet skupin než 5 není doporučen.

Vzdělávací program je koncipován pro maximálně 30 žáků ve třídě. Kolektiv je tak podle celkové velikosti rozdělen po 4-6 žácích do skupin, přičemž existují různé alternativy tvorby skupin:

a) stále stejné složení skupin
   I. výhody:
      i. při dlouhodobějších projektech spolu jednotlivé skupiny mohou soutěžit, protože jejich složení se nemění a dílčí výsledky jsou produktem stále stejných členů skupiny;
      ii. žáci se při této práci lépe poznají a při delších projektech si na svoje spolupracovníky utvoří názor, budou vědět, co od nich očekávat, mohou být navázány nové vztahy trvalého charakteru apod.;
      iii. skupiny mohou vznikat po vzájemné dohodě vyučujícího a žáků;
      iv. žáci, kteří si přejí pracovat samostatně, jsou předem identifikováni a neruší práci ve skupině;
      v. úspora času při všech dalších hodinách;

II. nevýhody – obtížnost vytvoření těchto skupin, což může vycházet z následujících situací:
   i. skupiny nejsou vyvážené z hlediska znalostí, schopností a dovedností, některá skupina jasně dominuje, jiná výrazně zaostává; vyučující musí tedy žáky ve třídě dobře znát a pokusit se je rovnovážně rozdělit, v případě špatného fungování skupiny v průběhu vyučování ji co nejdříve obměnit;
   ii. členové vytvořených skupin mezi sebou nemají dobré vztahy nebo jsou naopak rozděleny „tradiční“ dvojice, což narušuje jejich práci – zde je opět na vyučujícím, zda dokáže předem odhadnout snášenlivost členů skupiny za účelem dosažení efektivních výsledků, nebo nechá rozdělení na žácích a upřednostní tak bezkonfliktnost oproti výkonnosti;
   iii. různý stupeň absence žáků z různých důvodů – nemocnost, účast na soutěžích, individuální učební plány apod., která může vést k nevyváženému počtu žáků v různých skupinách v některých hodinách;

b) různé složení skupin v různých hodinách
   I. výhody:
      i. vyučující může předem zhodnotit obtížnost látky či aktivit a navolit složení skupin dle svého uvážení s ohledem na aktuální problematiku;
      ii. může pružně reagovat na aktuální počet žáků ve třídě;
      iii. při relativně vyváženém kolektivu z hlediska schopností, dovedností a znalostí nemusí složení skupin plánovat předem, ale lze je vytvořit úvodní hrou nebo losováním;
      iv. na podobě her nebo jiných způsobů pro rozdělení žáků do skupin se mohou podílet také žáci, a to např. tím, že předem vymyslí a navrhnou několik různých způsobů dělby do skupin dle svých stávajících zkušeností, což je může více motivovat k následné práci ve skupinách;
   II. nevýhody:
      i. nutná obměna pomůcek pro losování nebo her pro rozdělení, aby se z rozdělování žáků do skupin nestala rutina;
      ii. časová náročnost, neboť se musí realizovat na začátku každé hodiny, což zabere minimálně 5 minut;
      iii. nelze srovnávat výkony skupin z dlouhodobějšího hlediska, pouze při řešení aktivit v dané hodině.

Poznatky z ověřování

Vyučující všech tříd, na nichž bylo aplikováno pilotní ověření vzdělávacího programu, upřednostňovali rozdělení žáků do skupin v každé hodině jinak, a to stanovením členů jednotlivých skupin dle svého uvážení předem před hodinou, nikoliv losem. Důvodem byl důraz na vyváženost skupin jak z hlediska jejich znalostí, tak kázně. Ověřování nebylo koncipováno tak, aby mezi sebou skupiny soutěžily déle než v rámci jedné vyučovací hodiny.

Vyučující se na základě svých zkušeností a uvedených výhod či nevýhod předem rozhodne, jakým způsobem bude sestavovat skupiny. Do rozhodování může zapojit i žáky a společně mohou diskutovat nad řešením, které by všem nejlépe vyhovovalo. Sestavování skupin lze samozřejmě střídat ve všech výše uvedených variantách.

Při práci ve skupinách existují zvýšené nároky na organizaci učebny. Učebna by měla být předem připravena s ohledem na následující potřeby:

- vytvoření dostatečně volného prostoru pro pohyb vyučujícího mezi skupinami;
- dobrý přístup žáků k tabuli;
- dobrá viditelnost tabule;
- přístup všech žáků ke všem materiálům potřebným k plnění úkolů ve skupině;
- dostatek prostoru pro jednotlivce při psaní či čtení;
- na druhou stranu nepříliš velké skupiny lavic, které by znemožnily tichou komunikaci žáků ve skupině nebo nedostupnost pomůcek (žáci by museli vstávat a naklánět se nad materiály apod.);
- v případě práce s počítačem by měli žáci pracovat pouze ve dvojicích;
- měl by být vyčleněn prostor pro práci žáků, kteří si nepřejí pracovat ve skupině, ale samostatně.

2. Rozdělení materiálů do skupin

Každá skupina dostane balíček kartiček s názvy rolí a stručným popisem jejich činnosti (viz příloha č. 4.1[8]). Vyučující může předem vybrat přesný počet rolí (např. pokud by pro určitou roli nebyla v hodině žádná práce, vynechat ji) nebo nechat na žácích, ať si role buď vyberou sami nebo vylosují. V případě sporu si o danou roli mohou zahrát kámen, nůžky, papír nebo může mít vyučující připravenu sadu náhradních kartiček, z nichž si žák vybere či vylosuje jinou roli. Role mohou být i několik hodin stejné, např. pokud by došlo k řešení projektu ve více hodinách a skupinách o stejném složení, nebo se mohou každou hodinu střídat.

Po rozdělení rolí ve skupině následuje losování barvy skupiny (nemusí jít o barvu, ale o číslo, název, který si sami dají apod.). Ke každé z pěti barev – modrá, červená, zelená, fialová a oranžová – jsou předem vyučujícím vytvořeny složky k dané hodině. Ve většině hodin pracují žáci s tzv. posterem, na němž jsou uvedena zadání aktivit, které i za pomoci dalších pomůcek ve složce žáci postupně plní. Ve složce s barevnými postery jsou také fixy odpovídající barvy. Aktivity s využitím posteru jsou nejčastěji koncipovány následovně:

- asociace, brainstorming – co se vám vybaví, když se řekne...;
- spojovačka – spojování dvou až tří sloupečků nebo kartiček (v tabulce spojí čárou nebo rozstříhané kartičky správně nalepí na poster a uvedou příklad daného jevu);
- práce s textem – četba a odpověď na otázky;
- křížovka – na základě četby článku vyluští křížovku;
- puzzle – nalepí na poster nebo na průsvitnou fólii;
- doplňovačka – doplňují termín spojující uvedené pojmy;
- vyhodnocení uvedených tvrzení – ANO, NE, souhlasíme, nesouhlasíme (proč);
- práce s mapou – píšou či lepí do podkladové mapy apod.

V rámci hodiny je většinou i prostor pro diskusi, především nad aktuálními tématy spojenými s Krajem Vysočina.

Poznatky z ověřování

Žáci si role rozdělovali sami, o některé byl větší zájem (koordinátor, čtenář, designér), o některé menší (zapisovatel, prezentátor). Role řešitele byla při větších skupinách určena pro ty žáky, kteří neměli vyhraněný zájem o žádnou z ostatních rolí. Svoje funkce většinou dodržovali, což přispělo k zapojení všech žáků do činnosti skupiny. V některých případech, např. při práci s textem a prezentaci odpovědí, se jako vhodný přístup jevilo, pokud každý žák odpověděl alespoň na jednu otázku. Žáci se tak lépe soustředili na daný text a na otázky s ním související, než pokud by měl na otázky odpovídat pouze

[8] Technická poznámka – vzhledem k malé odolnosti kartiček z tvrdého papíru je v případě technických možností lepší rozstříhané kartičky před použitím zalaminovat.

jeden člen týmu (prezentátor). Role prezentátora by tedy u hodin s takovýmito aktivitami mohla spočívat ve stručné reprodukci obsahu příslušného článku.

Barvy skupin jsou v případě tvorby skupin pomocí losování barevných kuliček, lístků či dřívek dány rovnou, v případě uspořádání skupin na jiném principu si zástupci jednotlivých skupin vyberou barevný předmět z neprůhledného sáčku či krabičky. Vhodné je měnit pořadí, ve kterém si barevný předmět vybírají, aby vždy na stejnou skupinu nepřipadala poslední kulička a měli tak všechny skupiny pocit rovnosti výběru. Na konci hodiny žáci vrací barevné předměty vyučujícímu. V případě fix v odpovídajících barvách se ukázalo nepříliš praktické využívat barevné zvýrazňovače.

3. Podkladové materiály pro vyučující

Vzdělávací program obsahuje řadu textů, seznam doporučené literatury a internetových odkazů, které mají sloužit vyučujícím jako podklad pro danou hodinu nebo pro rozšíření jejich znalostí o dané látce. Vyučující si na základě svého uvážení a také dle časových možností může vybrat, na co bude žáky při vyhodnocení jednotlivých aktivit upozorňovat, co bude rozvíjet dalším výkladem, nebo co naopak žáci znají a nepotřebují osvětlit. Materiály podporující výklad jsou často uspořádány podle posloupnosti barev modrá, červená, zelená, fialová a oranžová a stejně tak jsou v nich odkazy na příslušné snímky v PPP. V případě nevyužití všech skupin je potřeba upravit podkladový text a také PPP. Vzhledem k tomu, že je v metodické části (kapitola 3) vždy odkázáno v textu na příslušný snímek v PPP, nemělo by být pro vyučujícího časově náročné podklady i PPP předem upravit.

Některé podkladové texty jsou součástí příloh a slouží k prohloubení znalostí vyučujících nebo vyhledání konkrétních údajů. Znalosti žáků jsou často různé a důvodem pro jejich uvedení je „nenechat se nachytat“ při otázkách na vyučující. Navíc se často jedná o materiály, které nejsou běžně dostupné a byly převzaty z odborných prací či starších vydání knih, které nemají elektronickou podobu.

Poznatky z ověřování

Během ověřování se málokdy podařilo vyučujícím využít všechny podkladové materiály, které jsou uvedeny v metodické části, nicméně řada z nich je využila především pro rozšíření, doplnění či shrnutí poznatků, které žáci zjistili vlastním plněním aktivit. Z podkladů byly vytvořeny i podklady pro žáky, kteří si tak nemusel během hodiny nic zapisovat a text si vlepili či vložili do svých sešitů. Výhodou textu bylo také zdůraznění klíčových slov a ve vybraných případech i uvedení řešení úkolů. Výtahy z odborných textů však nejsou součástí VP ani příloh a jejich tvorba je ponechána na vyučujících, kteří jednoduše vynecháním metodických částí mohou s materiálem dále pracovat tak, aby byl prospěšný žákům.

4. Hodnocení

Pro zjištění výchozích znalostí žáků nebo naopak pro kontrolu osvojených poznatků během hodiny jsou ve VP využity následující formy:

- kvízy v PPP;
- texty s vynechanými klíčovými slovy v posteru a/nebo v PPP;
- otázky, na něž mají odpovědět ANO, nebo NE v posteru a/nebo v PPP;
- otázky s jednoznačnou odpovědí v posteru a/nebo v PPP.

Vyučující může skupiny odměňovat body nebo hmotnými drobnostmi, čímž mezi sebou skupiny mohou v hodině soupeřit. Tento způsob hodnocení se osvědčil i v průběhu celé hodiny při plnění jednotlivých aktivit, především pokud šlo o práci na rychlost. Vzhledem k tomu, že některé aktivity mimo hodnotící část mohou být otevřené a nemají jasné řešení (asociace, brainstorming), je potřeba vhodně zvolit, za co žáky odměňovat.

Součástí VP jsou také 3 samostatné projekty, které žáci zpracovávají ve volném čase a své výstupy vhodnou formou, kterou si vyberou, prezentují ostatním. Žáci v nich mají využít získané poznatky z předchozích hodin a použít obdobných metod jako při práci na aktivitách (práce s textem, kritické myšlení, odpovídání na otázky, zjišťování informací z různých zdrojů apod.). Mají zde rovněž možnost uplatnit svou kreativitu a invenci při tvorbě výsledného materiálu. Po prezentaci výsledných výstupů lze uspořádat soutěž, kde jsou žáci vyzváni k objektivnímu hodnocení práce svých spolužáků.

Poznatky z ověřování

Vzhledem k tomu, že kvíz je většinou tvořen 10 otázkami, ukázalo se jako nevhodné, aby odpovídaly jednotlivé skupiny, i když jsou např. jen 3. Vzhledem k seřazení otázek se mohou sejít pro stejnou skupinu takové, které jsou těžší oproti předchozí či následující otázce, což může připadat žákům dané skupiny jako nespravedlivé. Pokud jsou skupiny vytvořeny např. po řadách, nezapojují se při větším počtu žáků všichni členové skupiny, ale pouze vybraný mluvčí a jeho nejbližší okolí. Proto je možné doporučit, aby si žáci zapisovali své odpovědi individuálně, přičemž klidně mohou opisovat od jiných členů skupiny utvořené pro potřeby další organizace hodiny, tedy dle bodu 1. Výsledné porovnání úspěšnosti skupin může proběhnout sečtením (případně zprůměrováním při různém počtu členů skupin) všech správných odpovědí a odměněním týmu s nejvyšším počtem či průměrem správných odpovědí.

Zavedení odměn v podobě drobných pochutin velmi zvýšilo motivaci žáků k plnění úkolů a soutěživosti. Na druhé straně se právě odměňování jevilo z hlediska žáků jako hlavní pozitivum v evaluačních dotaznících, čímž byl upozaděn pravý přínos vzdělávání. Někteří žáci, kteří nebyli tak úspěšní, kritizovali právě malé množství aktivit, u nichž mohli odměnu získat. Rozdávání odměn v průběhu hodiny zvládali hůře vyučující ve třídách s horšími možnostmi pohybu mezi lavicemi. Časové prodlevy rozdávání odměn nezpůsobilo. Ve vybraných hodinách je možné udělovat odměnu související s obsahem hodiny, např. ochutnávka nějakého tradičního pokrmu, což bylo realizováno v případě hodin týkajících se tradic a zvyků v Kraji Vysočina.

V pilotním ověřování zpracovávali žáci všechny tři projekty jednotlivě či ve dvojicích, což se jevilo jako velmi náročné, často nebylo možné získat všechny požadované informace či vyplnit všechny úkoly, a proto by za účelem osvojení si práce v malém týmu bylo přínosnější zachovat skupiny dle bodu 1, v jejichž rámci každý může přispět svým dílem.

B. Metodika efektivního učení[9]

1. Paměťové schopnosti školáků v mladším i starším školním věku

Paměťové funkce se u školáků intenzivně rozvíjejí mezi 6. až 12. rokem, tedy v mladším školním věku. To se projevuje zejména ve 3 oblastech: ve zvýšení kapacity paměti a rychlosti zpracování informací, v osvojení paměťových strategií, jejich účinnějším využití, i v povědomí o metapaměti (znalost možností a fungování vlastní paměti).

Ve značné míře se uplatňuje představivost a asociativního myšlení a stále ještě převažuje zapojení pravé poloviny mozku, zodpovědné za kreativitu, emoce, fantazii a hmatové vjemy. To se s přibývajícím věkem i vlivem výuky mění ve prospěch „logické, rozumové i výřečné“ levé hemisféry. Paměť malých školáků zatím funguje mechanicky, teprve v dalších letech (9-11 let) dovedou lépe rozlišovat podstatné informace. Významu postupně nabývá vědomé opakování, které se začíná uplatňovat ve větší míře

[9] Metodiku k technikám čtení a zapamatování i testy a cvičení ve vzdělávacím programu zpracovala Jana Vejsadová (2019), certifikovaná trenérka paměti a kreativity, autorka publikací „Fitness pro mozek: využití textu v tréninku paměti“, „Mozkohrátky: trénink paměti nejen pro děti“, zvukové knihy „Trénink paměti pro nevidomé a slabozraké“ a spoluautorka několika dalších publikací (více na www.mneme.cz).

mezi 6. a 7. rokem. Vedle kategorizace dítě umí už mezi 7. a 8. rokem využívat i vylučování, při němž musí ve větší míře uplatnit i logiku, ale také asociační řetězce (slova, obrazy, čísla). Mezi 9. a 10. rokem už zvládne i hierarchicky uspořádat větší množství informací (zvířata, stromy, hudební nástroje) a také si umí vybavit informaci na základě dalších spojitostí.

Školáci v období staršího školního věku (12-15 let) si už umí vytvářet určitý systém, který jim pomůže i při zapamatování učiva. Dokážou využívat i náročnější paměťové strategie či elaborace. To znamená, že hledají způsob uspořádání látky, který by jim zapamatování usnadnil. Jsou schopni si vytvářet různé mnemotechnické pomůcky a jejich přístup k učení i vybavování je systematičtější[10]. Zvládnou i staletími ověřené asociativně-obrazové techniky zapamatování (techniku Loci, techniku symbolů), které byly určeny mimo jiné k zapamatování obsahu knih či v rétorice. Stejně dobře však i dnes přispějí k zapamatování důležitých faktů v přesném pořadí, obsahu učební látky i k jejímu přednesu „při zkoušení“ bez zbytečného stresu. Umí se řídit také vlastním typem smyslového vnímání (vizuální, auditivní, kinestetický).

2. Jak číst a zapamatovat si učební texty pomocí strategií efektivního učení

Metod, které vzešly z potřeby zlepšovat schopnost studovat a zapamatovat si informace z odborných, populárně naučných textů a z učebnic, je celá řada. Mají přímou vazbu na ukládání informací do dlouhodobé paměti a pomáhají nám vstřebat studovaný materiál. Žádná metoda není vhodná pro každého, proto je vhodné si je nejprve osvojit a ověřit v praxi.

Vyučující rozdá všem žákům krátký stejný text (příloha č. 4.2, řešení v příloze č. 5.2, v PPP snímek č. 2), který si přečtou a společně na něj aplikují následující techniky a metody pro efektivní čtení a zapamatování.

a) Metody efektivního čtení

I. Metoda KCKKJZZ

Díky této metodě si lépe zapamatujeme jakýkoliv text, protože si uspořádáme poznámky a vypracujeme plán, jak si text připomenout. Každému písmenu tohoto názvu odpovídá jedna otázka, na kterou si při zpracování dané informace odpovídáme:

- Kdo? - podmět činnosti;
- Co? - činnost;
- Kde? - místo;
- Kdy? - čas, doba, epocha;
- Jak? - způsob, prostředky;
- Za jakým účelem? - záměr;
- Z jakého důvodu? - důvod.

Je dobré si vypěstovat užitečný návyk a klást si těchto 7 otázek v běžném životě vždy, když něco přečteme. Brzy zjistíme, jak tato metoda napomáhá pochopení textu a jeho zapamatování. Je velmi účinné využívat tento systém i tehdy, když obsah sdělujeme nebo když chceme shrnout např. děj

[10] VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.

nějakého filmu nebo příhodu. Tato metoda je ve vzdělávacím programu použita v hodinách 08. Historie 3 a 12. Židé.

II. Metoda PQRST

Pro čtení studijního materiálu nebo odborného textu je pravděpodobně nejznámější komplexní metodou PQRST, která je také nazývaná metodou pěti kroků. Její název je odvozen z počátečních písmen anglických názvů:

- P Preview - přehled;
- Q Question - otázka;
- R Read - čtení;
- S Self Recitation - opakování;
- T Test - test.

Tato metoda spočívá na třech základních pilířích:

- organizování materiálu – dlouhodobá paměť lépe přijímá materiál, který je logický a zorganizovaný;
- propracování – pracuje se s každým oddílem nebo kapitolou;
- trénink a vybavování – po zpracování každého oddílu o obsahu hovoříme, opakujeme si ho atd.

Preview (P – přehled)

Chybu udělá ten, kdo vezme konkrétní text nebo knihu a začne ji číst od začátku, aniž by si v první řadě udělal přehled o celém obsahu. Hned od začátku by se ztrácel v detailech. Mnohem přínosnější je:

- projít text či knihu tak, abychom si udělali přehled o hlavních kapitolách nebo odstavcích;
- pozornost zaměřit jenom na nadpisy, členění odstavců, případně na klíčové výrazy;
- získat přehled o struktuře obsahu, zatím bez detailů;
- hierarchicky si zorganizovat obsah – od obecného k detailům;
- věnovat pozornost odborným termínům a ujasnit si jejich význam už v okamžiku zapamatování;

Question (Q – otázka)

- formulace vlastních otázek, např. převedení názvu článku do otázky (např. kapitola 3.2.1.3).

Read (R – čtení)

Text čteme cíleně podle vlastních otázek.

Self Recitation (S – opakování)

Zopakujeme si přečtené, snažíme se reprodukovat hlavní myšlenky.

Test (T)

K testu přistoupíme po dokončení celého textu nebo kapitoly z knihy, v případě vzdělávacího programu např. po ukončení hodiny nebo tematického bloku. Snažíme si vzpomenout na hlavní údaje, které v textu jsou, na pojmy a vztahy mezi nimi.

Tato metoda je ve vzdělávacím programu použita v hodinách 01. Poloha 1, 08. Historie 3, 12. Židé.

b) Techniky efektivního zapamatování obsahu textu

I. Technika Loci

Historie techniky Loci (locus=místo) je spojována se jménem řeckého básníka Simonida s Ceosu.[11] Je ideální paměťovou technikou pro zapamatování velkého množství pojmů, které jsou řazeny v přesném sledu, klíčových slov z učební látky nebo bodů osnovy vyprávění nebo referátu. Využívá asociaci mezi pojmem a místem. Tuto techniku oceníme tam, kde jsme odkázáni na vlastní paměť a potřebujeme dodržet pevnou strukturu informací či dějovou nebo časovou posloupnost, ale funguje stejně dobře i u řady vzájemně nesouvisejících položek, jejichž přesné pořadí vždy zůstane v naší paměti zachováno.

První krok ke zvládnutí techniky loci znamená zapamatovat si, resp. uvědomit si nějakou cestu nebo prostor, který dobře známe. Může to být průchod naším domem – architektonická trasa, cesta do školy – geografická trasa, vlastní tělo – anatomická trasa. Na této paměťové trase si vytipujeme tolik zastávek (vybavení bytu – objekty, cesta do kroužku/školy – strom, dopravní značka, most, kostel, pomník, části těla), podle toho, kolik položek si potřebujeme v daném okamžiku zapamatovat. Ke každé zastávce přiřadíme jednu z ukládaných informací. Tím docílíme vytvoření asociací „místo – informace“. Při následném pomyslném procházení známou cestou od zastávky k zastávce se nám zpětně snadno vybavuje to, co bylo ke každé z nich přiřazeno. Na různorodé informace můžeme využít už jednou vytvořenou paměťovou trasu. Výběr paměťové trasy, kterou dobře znáte, záleží vždy na konkrétním jednotlivci. Důležité je přesné pořadí zastávek na paměťové trase. Pro zapamatování jiných, ale obsahem příbuzných údajů je dobré zvolit trasu novou nebo dlouho nepoužívanou.

Tato metoda dokonale funguje a splňuje hlavní účel – zvládnout reprodukci textu zpaměti při zkoušení nebo referátu ve škole. Umístíte-li klíčové výrazy, které jste si v obsahu vyznačili, na paměťové trase v přesném pořadí, jak jdou za sebou, zvládnete reprodukovat text bez větších problémů. Nic důležitého z obsahu díky jejich přesnému pořadí nevynecháte. Klíčová slova umístěná na paměťových stanovištích tvoří vodítka (nápovědu) k obsáhlejšímu sdělení – asociují nám obsah odstavce či kapitoly.

Tato metoda je ve vzdělávacím programu použita v hodinách 02. Poloha 2, 08. Historie 3, 12. Židé, 15. Tradice 2.

II. Metoda klíčových slov

Už slavní řečníci starého Řecka nebo Říma si zasluhovali úctu a uznání, když dokázali pronášet své proslovy zpaměti. Ještě i dnes však občas žasneme, když je někdo schopen aspoň pár minut hovořit plynule a bez zrakové podpory. Mnohem častěji drží řečník v ruce lístek s poznámkami, přestože nechce publiku sdělit více než tři věci.

Metoda klíčových slov, pomocí níž si usnadňujeme zapamatování určitého textu nebo sdělení, spočívá ve způsobu jeho uspořádání. Po orientačním seznámení s obsahem, které ukáže stavbu textu, se vrátíme k obsahu, abychom dobře pochopili hlavní myšlenku. Stanovením klíčových slov potom obsah upřesníme nebo i doplníme.

Klíčová slova nebo fráze označují výraz, který se nejčastěji opakuje v textu nebo vystihuje jeho podstatu. Jde o slova a slovní spojení vzájemně nezávislá, předem neuspořádaná, která nás posouvají v obsahu sdělení a umožňují zachovat dějovou posloupnost.

I tato metoda dokonale funguje a splňuje hlavní účel – zvládnout reprodukci textu zpaměti při zkoušení nebo referátu ve škole – ve spojení s paměťovou technikou Loci. Umístíme-li klíčové výrazy, které jsme si v obsahu vyznačili, na paměťové trase v přesném pořadí, jak jdou za sebou, zvládneme reprodukovat

[11] Simonides z Ceosu (asi 556–467 př. n. l.), řecký lyrický básník

text bez větších problémů. Nic důležitého z obsahu díky jejich přesnému pořadí nevynecháme. Klíčová slova umístěná na paměťových stanovištích tvoří vodítka (nápovědu) k obsáhlejšímu sdělení – asociují nám obsah odstavce či kapitoly.

Kromě toho mají koncentrační efekt a dodávají nám sebedůvěru, protože se o jednotlivá paměťová stanoviště můžeme pomyslně opřít, když nás svazuje tréma. Vyzkoušejte si to prosím. Metoda Loci je opravdu královnou mezi paměťovými technikami. S každým dalším tréninkem se doba ukládání informací na trase zkracuje, a zvyšuje se tak její účinnost a výsledný efekt.

Vyzkoušet si to může opravdu každý, protože text je zároveň návodem, jak s ním pracovat. Vytvořte si paměťovou trasu o 12 stanovištích. Na každé ze stanovišť, která jdou v přesném pořadí za sebou, umístěte pomyslně jeden klíčový výraz a spojte ho pomocí asociace s daným místem (lokalizujte). Při tvorbě asociací se vaší fantazii meze nekladou. Čím budou neobvyklejší, tím lepší.

Klíčové výrazy z předchozího textu:

zpaměti – metoda klíčových slov – orientační seznámení – klíčové výrazy – dějová posloupnost – reprodukce textu – metoda Loci – paměťová trasa – paměťová stanoviště vodítka – koncentrační efekt – trénink

Pomocí klíčových výrazů na vaší paměťové trase si jistě dokážete během 2 minut zapamatovat a následně reprodukovat zpaměti obsah předchozího textu “Metoda klíčových slov”. Tato metoda je ve vzdělávacím programu použita ve většině hodin ve výkladové části.

III. Myšlenková mapa

Myšlenková mapa je další z paměťových technik, která je založena na obrazech a asociacích. Za jejich tvůrce je v současnosti pokládán Tony Buzan (*1942), ale její první doložené použití je datováno již do 3. století. Později je používali středověcí učenci, včetně geniálního Leonarda da Vinci.

Zjednodušeně řečeno, myšlenková mapa vyjadřuje grafické ztvárnění přirozeného toku našich myšlenek. Informace nezachycuje lineárně, ale paprskovitým způsobem. Zobrazení začínáme uprostřed klíčovým slovem nebo obrázkem představujícím hlavní téma nebo předmět našeho zájmu. Od něho se na všechny strany větví související myšlenky, které se mohou dále propojovat s dalšími, detailními informacemi. Tato mapa výrazně zlepší zapamatování, protože díky ní máme celou strukturu obsahu, se kterým pracujeme, přehledně před sebou v souvislostech (v lineárně uspořádaných poznámkách se často ztrácíme).

Výsledný materiál je hierarchicky uspořádán, což má výrazný vliv na vštípení informací do dlouhodobé paměti i na následné vybavování. Myšlenkové mapy jsou užitečné a mnohostranně použitelné pro poznámky při studiu dokumentů, pro pochopení učební látky, pro přípravu referátu nebo zpracování obsahu přečteného textu atd.

Obecně ale platí, že myšlenkovou mapu lze při čtení dělat i méně formálně, např. jako výpisek z četby. Někdo postupuje tak, že si přečte text nebo kapitolu, její název nebo ústřední téma si napíše doprostřed papíru a vytvoří myšlenkovou mapu. Jde tak vlastně o specifickou reflexi textu, podobně jako v případě výpisků. Potom je možné přikročit k práci se souvislostmi. Do mapy lze zakreslovat šipky, obláčky či obrázkové symboly a spojovat tak vše, co spolu logicky souvisí. Jde o velice důležitou část práce s obsahem, neboť dává nový pohled na text a vede k jeho snazší interpretaci a pochopení.

Myšlenkovou mapu lze smysluplně využít prakticky ve všech vyučovacích předmětech při zpracovávání nového učiva i při opakování. Tato metoda je ve vzdělávacím programu použita v hodinách 05. Příroda 3 či 08. Historie 3.

Za nevýhodu této metody lze považovat, že myšlenková mapa je vždy individuální a nepřenositelná. Každý z nás má ve své mysli pro konkrétní situaci vytvořenou jinou mapu podle potřeby, vědomostí, zájmu, vlastních prožitků i představ.

Vylepšíme-li jednotlivé úrovně několika barvami, tučným písmem znázorníme podstatné, stačí nám k tvorbě myšlenkové mapy obyčejný papír a barevné tužky. Vyžaduje to jen trochu úsilí a přemýšlení, ale jakmile je mapa na světě, je mnohem snazší se ve zpracované problematice orientovat a zapamatovat si ji. Existují však také softwarové aplikace, které zpracování map urychlují.

Do vzdělávacího programu jsou zabudovány další aktivity na procvičení dlouhodobé paměti (08. Historie 3, 09. Sídla, 12. Židé, 13. Kultura), krátkodobé paměti (07. Historie 2), sémantické paměti (07. Historie 2, 11. Osobnosti, 13. Kultura, 14. Tradice 1), vizuální paměti (07. Historie 2, 09. Sídla, 13. Kultura), koncentraci pozornosti (06. Historie 1, 09. Sídla, 10. Demografie, 16. Průmysl a 17. Energetika), usuzování (07. Historie 2) a prostorové představivosti (09. Sídla).

Doporučená literatura a zdroje informací

VEJSADOVÁ, Jana. *Fitness pro mozek: využití textu v tréninku paměti*. Brno: BizBooks, 2018. ISBN 978-80-265-0749-9.

VEJSADOVÁ, Jana. *Mozkohrátky: trénink paměti nejen pro děti*. Brno: BizBooks, 2019. ISBN 978-80-265-0854-0.

3.1 Metodický blok č. 1 - Poloha a přírodní poměry v Kraji Vysočina

Nezbytnou součástí podpory zájmu dětí a mládeže o vlastní region je seznámení se s přírodními specifiky v jejich užším či širším okolí. Žáci se s mnoha zajímavostmi přírodního charakteru setkávají v každodenním životě, aniž si možná uvědomují, jakou roli hrají z hlediska přírodních poměrů v celém Kraji Vysočina, či dokonce v republikovém spektru, součástí jakých systémů jsou a jak spolu vzájemně souvisejí. Po absolvování tohoto tematického bloku budou žáci schopni popsat polohu Kraje Vysočina v rámci celé ČR či Evropy, identifikovat nejvýznamnější geografické body a plochy v Kraji Vysočina, pochopí význam území kraje pro strategická ekonomická odvětví a budou moci diskutovat nad jejich další udržitelností.

3.1.1 Poloha Kraje Vysočina

Cíl

Po absolvování obou hodin zaměřených na toto téma by měli žáci znát absolutní geografickou polohu Kraje Vysočina v horizontálním členění (v rámci celé ČR i vůči okolním zemím), měli by mít povědomost o základním územním členění ČR na úrovni krajů a okresů a pochopit pozici Kraje Vysočina mezi ostatními kraji z hlediska jeho rozlohy (malý/velký kraj). Žáci by měli navázat na své dosavadní kartografické znalosti a za pomoci internetu nalézt a charakterizovat významné body v Kraji Vysočina, jako je střed České republiky, střed Evropy či „střechu“ Evropy.

<u>1. hodina – Geografická poloha a rozloha Kraje Vysočina</u>

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně

v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise, a to v hodinách zaměřených na polohopis (zeměpisné souřadnice), na administrativní uspořádání České republiky nebo na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 5 si žáci jednou z technik pro lepší zapamatování osvojí nové informace o Kraji Vysočina. Procvičením techniky si nejen rozšíří své stávajícího znalosti, ale především se zvýší jejich dovednosti v oblasti učení se, což u některých jedinců, kterým tato metoda bude vyhovovat, umožní zvýšení sebevědomí a poskytne pomoc ke zvládnutí nejistoty či stresu při opakování a hodnocení. Nová technika učení také může přispět k motivaci žáků učit se a k pozitivnímu postoji ke vzdělávání.

Komunikace v mateřském jazyce – při plnění aktivit a při jejich vyhodnocení v bodě 2, 3 a 4 je nutná spolupráce členů skupiny, tzn. také jejich komunikace. Koordinátor má za úkol udržet ve skupině klid, aby mohly i ostatní skupiny bez omezení pracovat na svém úkolu. Žáci se musí poradit nad správným řešením, tedy diskutovat a argumentovat, jaký způsob řešení je ten správný a proč. Vzhledem k tomu, že se úkoly opírají také o výchozí znalosti žáků, měli by tito uvádět jejich zdroje. Ke kladnému postoji přispívá práce v interakci s ostatními.

Sociální a občanské schopnosti – vymezení území Kraje Vysočina vůči ostatním krajům ČR prostřednictvím administrativních hranic a ujasnění polohy vybraných geografických reálií stejně jako další charakteristiky a specifika regionu prezentovaná žákům dle bodu 3 a 4 přispějí ke zvýšení jejich povědomí o vlastní identitě (regionální a lokální identita). To může vést k rozvoji zájmů o aktuální problémy spojené s územím kraje a snaze angažovat se v jeho prospěch, např. z hlediska odpovědného přístupu (postoje) k životnímu prostředí či posilování sociální soudržnosti. Při řešení úkolů je jako jeden ze způsobů získání správné odpovědi použit systém hlasování, jehož výsledek je zapsán do posteru. Tento způsob rozhodování je běžný v každé demokratické společnosti a žáci tak již nyní poznají jeho pravidla.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita metoda brainstormingu a rozhodovací hra, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem, konkrétně využití techniky efektivního čtení, která může významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnost učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Lepidla a fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Žádné speciální pomůcky pro tuto hodinu nejsou vyžadovány.

Podrobný metodický popis realizace hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla). V případě použití posteru pro modré a červené za účelem splnění 1. úkolu (dle bodu 2)

vytiskne jedenkrát na tvrdý papír A4 slepé mapy z přílohy č. 4.1.1.1.1 a 4.1.1.1.2. Každou slepou mapu rozstříhá na min. 12 kusů. Každou rozstříhanou slepou mapu dá do obálky s označením „1. úkol“ a do příslušné složky s posterem pro modré a červené.

V případě použití posteru pro zelené a fialové vyučující předem vhodně vybere dle svého uvážení lokality z přílohy č. 5.1.1.1.3 (max. 5 pro každou skupinu), rozstříhá a smíchá do obálky/sáčku s označením „1. úkol“, umístí do příslušných složek pro zelené a fialové (dle vybraných lokalit musí vyučující opravit obsah snímku č. 6 a 7 v PPP – pouze zkopíruje obsah z přílohy 5.1.1.1.3, animace zůstane zachována). V případě výběru posteru pro oranžové není nutné chystat pro splnění úkolu č. 1 nic.

Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 4) vyučující předem vytiskne nejlépe na tvrdý papír A4 (jednostranný tisk) přílohu č. 4.1.1.1.4, na řádky rozstříhá a složí na třetiny tak, aby žáci neviděli rozlohu daného kraje a okresu a zasponkuje. Vloží do neprůhledné krabičky či do sáčku.

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 5) vyučující předem vytiskne na běžný papír A4 přílohu č. 4.1.1.1.5 dle počtu žáků. Vyučující se předem seznámí s technikou pro efektivní čtení popsanou v Úvodu, kapitola B.2.a) II.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Žáci plní úkol č. 1 v posterech (brainstorming, příloha č. 4.1.1.1.6). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „komunikace v mateřském jazyce“. Časová dotace 5 minut.

Puzzle – žáci sestavují slepou mapu s vyznačenými hranicemi krajů ČR, nalepí na poster a označí Kraj Vysočina na výsledku (obdobně u slepé mapy okresů Kraje Vysočina sestaví, nalepí a napíšou názvy okresů).

Zadání:

> Modří: Sestavte slepou mapu krajů České republiky, nalepte na poster a označte KRAJ VYSOČINA. V případě dostatku času označte i další kraje, které znáte.
>
> Červení: Sestavte slepou mapu okresů KRAJE VYSOČINA, nalepte na poster a pojmenujte okresy, které znáte.

Co je co – skupina dostane kartičky s místy v Kraji Vysočina i mino něj a spojí názvy s charakteristikou. Výsledek nalepí na poster. Společně rozhodnou, zda daná lokalita podle nich patří, či nikoliv do Kraje Vysočina. Výsledek (ANO, NE) napíší na poster vedle přilepené lokality a její charakteristiky.

Zadání:

> Zelení: Kartičky lokalit správně spojte s charakteristikou a nalepte na poster. Určete, které lokality se nacházejí v KRAJI VYSOČINA, a které nikoliv.
>
> Fialoví: Kartičky lokalit správně spojte s charakteristikou a nalepte na poster. Určete, které lokality se nacházejí v KRAJI VYSOČINA, a které nikoliv.

Hlasování – žáci ve skupině hlasují o správné odpovědi z nabízených čtyř možností a dle pokynů uvedených v zadání zapíší poměr hlasování.

Oranžoví: Hlasujte o odpovědích na následující otázky (u vybrané správné odpovědi napište poměr hlasování, např. při 4krát ANO a 2krát NE zapište 4/2, ať je zřejmé, zda bylo hlasování jednoznačné, nebo byly ve skupině i jiné názory):

3. **Vyhodnocení:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 15 minut.

Žáci uvedou své odpovědi – vybraný člen skupiny prezentuje výstupy úkolu dle PPP, ostatní skupiny mohou opravovat nebo doplňovat, vyučující ovládá PPP, vyučující doplňuje/rozšiřuje **výkladem**:

Modří: v PPP snímek č. 2 a 3, skupina si doplní názvy ostatních krajů ČR do posteru;

Červení: v PPP snímek č. 4 a 5, skupina si doplní názvy ostatních okresů Kraje Vysočina do posteru;

Zelení: v PPP snímek č. 6, animace snímku – zvětšení lokality, přilétnutí charakteristiky, zmizení lokality a charakteristiky mimo Kraj Vysočina, skupina si opraví svůj výsledek v posteru;

Fialoví: v PPP snímek č. 7, animace snímku – zvětšení lokality, přilétnutí charakteristiky, zmizení lokality a charakteristiky mimo Kraj Vysočina, skupina si opraví svůj výsledek v posteru;

Oranžoví: v PPP snímek č. 8-10, skupina si opraví svůj výsledek v posteru.

Česká republika se člení na 14 vyšších územních samosprávných celků, a to na 13 krajů a Hlavní město Prahu. Území každého kraje v ČR je členěno na menší **územní jednotky**, a to na okresy. Pokud by vám někdy někdo tvrdil, že okresy u nás již neexistují, nevěřte mu! Na úrovni okresů fungují např. stále ještě soudy. Okresů v Kraji Vysočina je 5 – Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou (řazeno abecedně i dle statistického kódu územních jednotek LAU 1).

(v PPP snímek č. 8 a 9) Správný název studovaného územního celku je **Kraj Vysočina**. Svým označením se liší od ostatních krajů. Jeho název se měnil. Původně nesl název Jihlavský kraj, ale pouze do roku 2001 (i další kraje byly pojmenovány po svých krajských městech – Českobudějovický, Brněnský apod.). Poté proběhla změna názvu na „Vysočina“ a gramaticky správně bylo tedy „kraj Vysočina“, v některých případech se používal i termín Vysočina kraj, což znělo dost „nečesky“. Ke změně názvu na „Kraj Vysočina“ došlo v roce 2011. Kromě názvu se během krátké existence kraje změnilo i jeho územní vymezení, a to od 1. 1. 2005, kdy celkem 25 obcí přešlo k Jihomoravskému kraji (lehce se zapamatuje – rok 2005 X 25 obcí).

(v PPP snímek č. 10) Kraj Vysočina leží zhruba z **poloviny v Čechách a z poloviny na Moravě** (o něco málo větší je část moravská). Zemská hranice prochází přímo krajským městem Jihlava (říká se, že mj. také pod pípou jedné nejmenované jihlavské pivnice). Kdo se však narodil v jihlavské porodnici, může tvrdit, že je narozen na Moravě. Na mapě rozdělení republiky na Čechy a Moravu si lze všimnout také toho, že Morava zasahuje i do východní části Jihočeského kraje. Přestože území Kraje Vysočina zasahuje velmi blízko k rakouským hranicím, přímo s ním **nesousedí**. Na jihu tomu brání Jihomoravský a Jihočeský kraj, které se dotýkají hranicemi okresu Znojmo a Jindřichův Hradec. Z nejjižnějšího bodu Kraje Vysočina je to do Rakouska, co by kamenem dohodil a zbytek došel – vzdušnou čarou sotva 5 km. Mezi nejjižnějším a nejsevernějším bodem Kraje Vysočina je vzdálenost větší než 100 km. Vzhledem k téměř kruhovitému tvaru kraje je obdobná i vzdálenost mezi nejzápadnějším a nejvýchodnějším bodem (110 km). Z mapy lze snadno vyčíst, že Kraj Vysočina nesousedí ani s Německem, ani se Slovenskem.

4. **Aktivita (1):** Jak je náš kraj veliký (rozhodovací hra, v PPP snímek č. 11)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 10 minut.

Do jednotlivých skupin vyučující rozdělí vždy dvě kartičky krajů ČR mimo Hlavní město Prahu a Kraj Vysočina a jednu kartičku okresu Kraje Vysočina (alternativou je, že si žáci mohou kartičky losovat). Skupiny vyšlou jednoho svého člena, který bude představovat jeden vybraný kraj z dvojice (např. ten, u něhož si jsou jistější v tom, jakou má rozlohu vůči Kraji Vysočina, zda menší, či větší). Daný žák se i se svou stále zasponkovanou kartičkou postaví pod PPP podle toho, zda si skupina myslí, že je daný kraj větší, či menší než Kraj Vysočina. Až jsou všichni seřazeni, rozdělají své kartičky a přesvědčí se, zda stojí správně. Při správné odpovědi mohou být oceněni všichni žáci ve skupině. Při dostatečné časové rezervě je možné aplikovat totéž i s druhou kartičkou – buď zároveň (skupina vyšle dva členy), nebo ve dvou kolech. Obtížnější varianta nabízí možnost seřazení ostatních krajů ve skupině „větší“, či „menší“ podle velikosti. S využitím kartiček okresů Kraje Vysočina se žáci představující příslušný okres pokusí před tabulí seřadit podle velikosti rozlohy daných okresů. Vyhodnocení a odměnění pak probíhá obdobně jako v případě krajů.

Vyučující shrne dle PPP (snímek č. 12): Kraj Vysočina patří svojí rozlohou mezi **větší kraje**, neboť ze 14 krajů včetně Hlavního města Prahy je pátý největší (6 796 km^2, zaokrouhleně 6,8 tis. km^2, tzn. 8,6 % rozlohy ČR – lehce se zapamatuje). Ze čtyř krajů, s nimiž Kraj Vysočina sousedí, jsou tři větší (Jihomoravský, Jihočeský a Středočeský) a jeden menší (Pardubický). Posledním větším krajem je kraj Plzeňský.

5. **Aktivita (2):** Jak si to jen zapamatovat (práce s textem, metoda efektivního čtení – metoda PQRST)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 10 minut. V případě nedostatku času možné zadat jako domácí úkol.

Každý žák dostane list s výtahem hlavních poznatků (příloha č. 4.1.1.1.5) a postupuje podle návodu pod ním. Tento pracovní list mu bude sloužit jako podklad pro případné opakování (test). Po zpracování úkolu vyučující vyvolává žáky a ti reprodukují svoje poznatky (možné řešení v příloze č. 5.1.1.1.5).

Doporučená literatura a zdroje informací

Tematický atlas Kraje Vysočina. Jihlava: Kraj Vysočina, 2015. ISBN 978-80-87521-27-4.

Vhodné exkurze

Žďár nad Sázavou – Pilská nádrž a její okolí, označení hranice mezi Čechami a Moravou sochami M. Olšiaka

2. hodina – Významné geografické body v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise, a to v hodinách zaměřených na polohopis (zeměpisné souřadnice), hydrologické poměry nebo na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 3 si žáci vyzkoušejí svoje kartografické schopnosti, tedy práci s mapou a vyhledávání souřadnic označujících významné body v Kraji Vysočina. To přispěje k lepšímu chápání prostorových souvislostí, např. nejvyšších vrcholů a přítomnosti pramenů významných říčních toků či hranic povodí. Rovněž povede k vyhledávání, shromažďování a zpracovávání informací z jiných zdrojů než učebnic či výkladu vyučujícího, především těch digitálních, které jsou v současnosti v běžném životě při orientaci v prostoru nepostradatelné.

Komunikace v mateřském jazyce – přestože je hodina určena především pro zeměpis, žáci zde narazí i na otázky vedoucí k rozšíření jejich znalostí názvů českých reálií, a tedy i k rozvoji mateřského jazyka (např. vyhledávání obcí či měst v Kraji Vysočina se třemi háčky v jejich názvu, seznámení se se smyšlenou postavou Járy Cimrmana a autory textů o něm, kteří používají méně obvyklé slovní formulace apod.)

Sociální a občanské schopnosti – upozorněním na projevy občanské angažovanosti někdy až recesistického charakteru může vyučující povzbudit žáky k identifikaci významných míst v jejich blízkém okolí, k nimž se váže nějaká legenda či pověst nebo jsou charakteristická specifickými vlastnostmi. Jejich poznáním může dojít ke zintenzivnění jejich vztahu k místu svého bydliště a ke společenské soudržnosti s regionem, což může vést k nárůstu zájmu o dění v regionu a angažovanosti v jeho prospěch.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – v rámci této hodiny je smysl pro iniciativu a podnikavost podpořen také způsobem získávání informací, neboť digitální forma nabízí prostor pro efektivnější řešení problémů, např. přímým vyhledáním odpovědí (či ověřením si vlastních znalostí) na internetu než upřednostněním vlastních odhadů řešení otázek.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita metoda brainstormingu, která vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem, konkrétně využití metody klíčových slov jako techniky pro lepší zapamatování a reprodukci textu, neboť ta může významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Lepidla a fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Pro realizaci této hodiny jsou navíc nezbytné počítače, tablety nebo mobilní telefony s připojením na internet, za jejichž pomoci si žáci kromě výše zmiňovaných klíčových kompetencí rozvíjí i digitální kompetence.

Podrobný metodický popis realizace hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 15 minut.

Hodina navazuje na tu předchozí, žáci využívají stejné postery a pomůcky (fixy).

Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 3) si vyučující předem ověří fungování připojení na internet v příslušné třídě, podle počtu skupin připraví tablety nebo počítače. Může se předem s žáky domluvit na využití jejich mobilních telefonů pro plnění úkolu. V případě použití posteru pro zelené a oranžové vyučující předem barevně vytiskne na běžnou A4 obsah přílohy č. 4.1.1.2.1 a 4.1.1.2.2 a dá do příslušných složek

se stejně barevnými postery. Pro ostatní skupiny nejsou potřeba žádné další pomůcky.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Žáci zůstávají rozdělení do stejných skupin jako v předchozí hodině a zachovají si také stejné role. Pokud někteří žáci v předchozí hodině nebyli, jsou přiřazeni např. do skupiny, která je početně menší nebo si v případě shodného počtu žáků ve všech skupinách svoji příslušnost do skupiny vylosují z nabídky barevných předmětů. Noví žáci se seznámí s obsahem své role. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Výklad –** vyučující s žáky zopakuje základní orientaci na mapě pomocí zeměpisných souřadnic (v PPP snímek č. 2 a 3). Časová dotace 5 minut.

Povrch zeměkoule pokrývá pomyslná síť, která umožňuje snadnou orientaci. Každý bod má své přesné zeměpisné souřadnice, které se odvíjejí od jeho polohy vůči nultému poledníku a rovníku. Česká republika se dle této zeměpisné sítě nachází mezi 12° a 19° na východ od nultého poledníku, což se označuje jako tzv. východní délka. Dále ji od rovníku odděluje téměř 49 rovnoběžek, a to směrem na sever. Její převážná část se tedy rozkládá mezi 49° a 51° severní šířky. Zeměpisná délka a šířka se často zaměňují, proto si lze říci, že Česká republika je (od západu na východ) delší než (od severu na jih) širší a tím si uvědomit, že východní či západní je vždy délka, kdežto severní či jižní je pouze šířka.

3. **Aktivita (1):** Významné body a linie v Kraji Vysočina (rozhodovací hra, v PPP snímek č. 4). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 25 minut.

Žáci plní ve skupině úkol č. 2 v posterech (příloha 4.1.1.1.6) a odpovídají na otázky podle mapy nebo podle dalších odkazů, které se jim na internetu nabízejí (počet otázek lze dle časových možností redukovat). V případě vyhledávání souřadnic GPS se nemusí objevit požadovaná informace a je potřeba kliknout na příslušnou ikonu v mapě nacházející se co nejblíže). Při hledání odpovědí na další otázky je nutné využít odkazy např. na Wikipedii, které se v pravé dolní části objeví (pod částí Další odkazy, Související body). GPS souřadnice obce nebo daného místa se zobrazí při kliknutí na „GPS“ vpravo dole v informační části stránky a lze je zjistit ve dvou formátech.

Modří

Zadání: Najděte v aplikaci Mapy.cz (na PC, tabletu nebo v mobilním telefonu připojeném na internet) souřadnice 49.7437572N, 15.3386383E (49°44'38'' s. š. a 15°20'19'' v. d.) a odpovězte na následující otázky:

a) Jak je bod v mapě nazván?
b) Kdy byl tento bod označen pamětním kamenem?
c) Najdete jednoduchou početní pomůcku, jak si toto datum lépe zapamatovat?
d) Jaký je název obce, pod níž daný bod patří?
e) Vzpomenete si na jinou obec/město v Kraji Vysočina, které má v názvu 3 háčky?

Řešení:

a) Jak je bod v mapě nazván? Geografický střed ČR
b) Kdy byl tento bod označen pamětním kamenem? 12. 12. 2006
c) Najdete jednoduchou početní pomůcku, jak si toto datum lépe zapamatovat? Např. 12/2=6, 2x6=12
d) Jaký je název obce, pod níž daný bod patří? Číhošť
e) Vzpomenete si na jinou obec/město v Kraji Vysočina, které má v názvu 3 háčky?

(v PPP snímek č. 5): Jedná se o tzv. **geografický střed ČR.** Je to vlastně těžiště plochy vymezené státní hranicí (definice těžiště), přičemž není brán v úvahu rozdíl nadmořských výšek. Na místě těžiště na území obce Číhošť (tři háčky v názvu např. Číměř, Náměšť nad Oslavou, okres Třebíč, Třešť, Věžnička v okrese Jihlava, Řeženčice – část obce Nový Rychnov, Mladé/Staré Bříště, Červená Řečice, Proseč pod Křemešníkem, Střítež pod Křemešníkem, okres Pelhřimov) byl 12. 12. 2006 (lehce zapamatovatelné – 2x6=12) vztyčen pamětní kámen. U Číhoště je možné zmínit tzv. „číhošťský zázrak“.

Červení

Zadání: Zadejte do vyhledávače v aplikaci Mapy.cz (na PC nebo v mobilním telefonu) termín „střed Evropy podle Járy Cimrmana“ a odpovězte na následující otázky:

a) Jaké jsou GPS souřadnice bodu?
b) Jakým „památníkem“ (běžným předmětem z domácnosti) je tento bod označen?
c) Jaký je název města, v němž se daný bod nachází?
d) Znáte z historie tohoto sídla nějakou osobnost? Pokud ano, čím se proslavila?
e) Znáte jiné místo v ČR, které se „chlubí“ tím, že je středem Evropy?

Řešení (v PPP snímek č. 6): Obdobně jako geografický střed ČR se řeší rovněž **geografický střed Evropy**, který začali vědci hledat již ve druhé polovině 18. století. Problém je však s vymezením Evropy jako takové (např. zda zahrnovat i ostrovy, Rusko, brát v potaz příliv a odliv apod.). Z veřejně dostupných zdrojů vyplývá, že nejvíce „středů“ se nachází právě v České republice (více než 10) a z nich rovnou tři v Kraji Vysočina. Jedná se o místa u Žďáru nad Sázavou, Třebíče nebo o vrch Melechov u Havlíčkova Brodu. Režisér Ladislav Smoljak prý prohlásil, že "střed Evropy nechť je tam, kde o to nejsilněji usilují"[12]. A takovým místem je právě Havlíčkův Brod, který doporučení slavného cimrmanologa vzal doslova, na což onen pán reagoval: "Úsilí o střed Evropy už ostatní vzdali, jen Havlíčkobrodští vytrvali. Tím je střed Evropy definitivně ustaven."[13]

Zelení

Zadání: V aplikaci Mapy.cz (na PC nebo v mobilním telefonu) najděte obec Vlachovice (okres Žďár nad Sázavou) a dle mapy i přiloženého obrázku odpovězte na následující otázky:

a) Jakou nadmořskou výšku má dle obrázku obec Vlachovice?
b) Co asi představuje dle obrázku označník umístěný v obci? Co „Evropy“?
c) Jaké jsou GPS souřadnice obce?
d) Co představují na obrázku názvy uvedené na cedulích se šipkami?
e) Co na obrázku skrývají bílá místa na dvou cedulích se šipkami? Jaká „moře“?

Řešení (v PPP snímek č. 7): Kraj Vysočina nese rovněž označení **„střecha“ Evropy**. Důvodem je to, že se zde nachází hranice dvou úmoří, resp. hlavní evropské rozvodí mezi Černým a Severním mořem, která zároveň není nepodobná zemské hranici mezi Moravou a Čechami; ale např. město Žďár nad Sázavou patří do povodí Labe, i když se nachází na Moravě. Evropské rozvodí směřuje od jihozápadu k severovýchodu kraje. Vyučující doplní informaci, že „střechou“ Evropy může být nazývána celá ČR, neboť jí prochází také hranice úmoří Baltského moře. Všechna tři hlavní evropská rozvodí se střetávají na vrcholu Klepý (neboli Klepáč, polsky Trójmorski Wierch, německy Klappersteine, 1 144 m n. m.) na česko-polské hranici (pohoří Králický Sněžník).

[12] více na Z historie středu Evropy. *MIC Havlíčkův Brod* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: http://m.mic.muhb.cz/z-historie-stredu-evropy/d-209955.
[13] více na Kde v Česku leží střed Evropy? *Czregion.cz* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://www.czregion.cz/kde-v-cesku-lezi-stred-evropy.

Fialoví

Zadání: Za pomoci aplikace Mapy.cz (na PC nebo v mobilním telefonu) najděte uvedené řeky a vodní nádrže a správně nalepte do tabulky.

Řešení (v PPP snímek č. 8): Lze upozornit ještě na řeku Doubravu, která patří do povodí Labe a doplňuje trojici nejvýznamnějších řek, jejichž názvy se dají lépe zapamatovat ve svém abecedním pořadí od severu k jihu, kdežto řeky patřící do povodí Dunaje jdou v abecedním pořadí od jihu k severu. Dle snímku č. 9 v PPP se může vyučující žáků zeptat, jaká dvě povodí jsou na obrázku barevně odlišena a které je které, animace umístí po dalším kliknutí správné názvy.

Oranžoví

Zadání: Za pomoci internetu (Google, Wikipedie) a aplikace Mapy.cz (na PC nebo v mobilním telefonu) najděte nejvyšší vrchol Kraje Vysočina a také dle přiložené mapy a následujících otázek charakterizujte Kraj Vysočina.

a) Jak se nazývá nejvyšší vrchol Kraje Vysočina a jakou má nadmořskou výšku?
b) V jakém pohoří se nachází nejvyšší vrchol Kraje Vysočina?
c) Jaké pohoří je asi zobrazeno na přiložené mapě?
d) Kolik je na přiložené mapě vrcholů s výškou nad 800 m n. m.?
e) Jaké názvy vrcholů na přiložené mapě chybí?

Řešení (v PPP snímek č. 10): Průměrná nadmořská výška Kraje Vysočina je zhruba 500 m n. m., takže je vyšší, než činí průměr celé ČR (450 m n. m.). Nejvyšší bod v kraji není Devět skal, jak si mnozí myslí, ale Javořice, která dosahuje 836,5 m n. m. a nachází se v Jihlavských vrších. Je možné upozornit na „rivalitu“ mezi Javořicí a Devíti skalami, které jsou pouze o 10 cm nižší (836,4 m n. m.) a nachází se ve Žďárských vrších. Nejnižším bodem v kraji je výtok řeky Jihlavy na hranicích kraje (239 m n. m.). Více než 800 m n. m. dosahuje celkem 18 vrcholů v Kraji Vysočina, přičemž 17 z nich se nachází ve Žďárských vrších. Na uvedené mapě chybí název Devíti skal, Žákovy hory a Vysokého kopce. Z mapy reliéfu Kraje Vysočina (v PPP snímek č. 11) si lze všimnout zelených ploch v údolí řek. Zde je možné povzbudit kritické myšlení žáků, kterým bylo jistě dříve sděleno, že zeleně jsou v mapách zobrazovány nížiny, ale že v Kraji Vysočina žádné nížiny nejsou. Mapa reliéfu však zobrazuje výškovou členitost území, a nikoliv absolutní výšku terénu v metrech nad mořem. Rovněž může zaznít dotaz na modré čáry v mapě, které značí povodí nejvýznamnějších řek, tzn. Moravské Dyje, Jihlavy a Svratky na východě a Labe, Sázavy a Lužnice na západě.

4. **Závěrečné opakování:** Ve skupinách i individuálně, všichni stejné zadání (technika klíčových slov, v PPP snímek č. 12). Časová dotace 10 minut.

Zadání: Doplňte text pomocí klíčových slov pod ním (alternativou pro obtížnější řešení je neuvádět chybějící slova pod textem):

Území .....Vysočina se rozkládá podél historické zemské .....hranice. Sousedí se ..... kraji. Je ..... největší ze všech krajů ČR. V obci ..... se nachází střed republiky. Díky vysoké koncentraci pramenů významných řek můžeme kraj označit také jako ..... Evropy. Územím prochází hlavní ..... rozvodí, a to mezi úmořím Severního a .....moře. Nejvyšším vrcholem je ....., která je pouze o několik centimetrů vyšší než Devět .....

Černého, skal, Kraj, 4, střechu, 5., evropské, Javořice, česko-moravské, Číhošť

Řešení:

Území **Kraje** Vysočina se rozkládá podél historické zemské **česko-moravské** hranice. Sousedí se 4 kraji.

Je **5**. největší ze všech krajů ČR. V obci **Číhošť** se nachází střed republiky. Díky vysoké koncentraci pramenů významných řek můžeme kraj označit také jako **„střechu“** Evropy. Územím prochází hlavní **evropské** rozvodí, a to mezi úmořím Severního a **Černého** moře. Nejvyšším vrcholem je **Javořice**, která je pouze o několik centimetrů vyšší než Devět **skal**.

3.1.2 Přírodní poměry v Kraji Vysočina

Cíl

Po absolvování hodin zaměřených na toto téma by měli žáci chápat význam přírodních zdrojů pro ekonomiku území – identifikovat typické horniny, které lze v Kraji Vysočina nalézt a těžit, a vědět, jak je lze ekonomicky využít a kde na ně narazí v běžném životě. Pochopí význam stříbra a uranu jako strategických nerostných surovin pro rozvoj území. Žáci by měli také chápat základní hydrologickou a geologickou stavbu území Kraje Vysočina a uvědomit si nutnost stability území z hlediska přírodních jevů i lidské činnosti pro strategická rozhodnutí. Pochopí souvislost mezi hydrogeologickými podmínkami v území a hospodářskou či rekreační činností. Uvědomí si potřebnost řešit již nyní určité problémy, které budou mít dopad až na další generace. Z obsahu poslední hodiny žáci pochopí principy členění území do geomorfologických celků a seznámí se s jejich nejvyššími vrcholy. V návaznosti na předchozí poznatky o reliéfu Kraje Vysočina dokáží charakterizovat území kraje i z klimatologického hlediska.

1. hodina – Geologie a nerostné suroviny v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise, a to v hodinách zaměřených na přírodní poměry (geologie), těžbu nerostných surovin nebo na charakteristiku jednotlivých krajů. Uplatnění najde i v přírodopise/biologii v hodinách zaměřených na klasifikaci hornin.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 3 a výkladem v bodě 4 získají žáci nové poznatky o přírodních poměrech Kraje Vysočina, a to metodou asociace a brainstormingu, což jsou formy spolupráce, při nichž se členové skupiny učí navzájem, neboť právě asociace jednoho může obohatit znalosti ostatních, kteří si původně pojmy vyřčené v rámci aktivity vzájemně nespojovali. Hodina je také doplněna vhodnými mnemotechnickými pomůckami pro lepší zapamatování názvů obcí (Brzkov) či nových termínů, jež žáci dosud neslyšeli (durbachit). Opět je zacíleno na práci s mapou, konkrétně s legendou mapy, přičemž jednoduchá technika založená na čísle a barvě umožňuje žákům snadnou interpretaci informací, a to z jiného zdroje než z textu či výkladu vyučujícího.

Komunikace v mateřském jazyce – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 3 a výkladem v bodě 4 získají žáci nové poznatky o přírodních poměrech Kraje Vysočina, a to mj. metodou asociace a brainstormingu, což jsou formy spolupráce, které nutí členy skupiny akceptovat příspěvek ostatních a nesnižovat jeho hodnotu, neboť právě sdělení jednoho, i když přímo nesouvisí s řešeným problémem, může vést ostatní k dalším nápadům, které již k řešení přispějí. Mateřský jazyk je také procvičen v souvislosti s geografickými reáliemi, jež spojuje stejný slovotvorný základ (např. kámen).

Sociální a občanské schopnosti – stejně jako v ostatních hodinách při práci ve skupině přispívají aktivity ke konstruktivní spolupráci členů skupiny a dodržování pravidel komunikace, jako je naslouchání, neskákání do řeči, akceptování názorů ostatních apod. Při řešení úkolů v aktivitě v bodě 3 je jako jeden ze způsobů získání správné odpovědi použit systém hlasování pro a proti předložené odpovědi, jehož výsledek je zapsán do posteru. Tento způsob rozhodování je běžný v každé demokratické společnosti a žáci tak již nyní poznají jeho pravidla. Zároveň si mohou ověřit, zda pravdu měla vždy většina, a uvědomit si, že tomu tak být nemusí.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – v rámci této hodiny je smysl pro iniciativu a podnikavost podpořen také povzbuzením nápaditosti v oblasti možnosti využití nerostných surovin v praxi, tedy při výrobě běžných potřeb, které žáci mohou každodenně používat, aniž si uvědomují jejich původ či proces výroby. Ekonomické hledisko je zdůrazněno ve výkladové části bodu 3 a 4 týkající se strategických surovin pro rozvoj území Kraje Vysočina v minulosti i současnosti, neboť právě díky podnikavosti a iniciativě historických i současných osobností mohlo dojít i ke společenskému rozvoji kraje.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita metoda brainstormingu a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je rozhodovací hra, která je vhodná především v malých kolektivech, kde se žáci musí domluvit na správné odpovědi a kde v případě zohlednění většinového názoru k jejímu určení mohou dojít k závěru, že většina nemusí mít vždycky pravdu, čímž je podpořen rozvoj klíčové kompetence přispívající k občanským postojům (tolerance menšinových názorů).

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Žádné speciální pomůcky pro tuto hodinu nejsou vyžadovány.

Podrobný metodický popis realizace hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 15 minut.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy). V případě použití posteru pro oranžové vyučující předem vytiskne obsah přílohy č. 4.1.2.1.1 a umístí do příslušné složky pro Oranžové. V případě ostatních posterů není nutné chystat předem nic. Dle svého uvážení vyučující zredukuje výkladové části v následujícím textu, připraví je jako podklad pro žáky o rozsahu max. 1 A4, ponechá zvýrazněná klíčová slova a vytiskne dle počtu žáků.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Co je to nerostná surovina (brainstorming)? Časová dotace 3 minuty.

Vyučující položí otázku, co všechno se může těžit jako nerostná surovina, žáci odpovídají; vyučující může zapisovat na tabuli a doplňovat otázkami, např. zda se daná surovina těží v ČR nebo v Kraji Vysočina, k čemu se používá apod.

3. **Aktivita (1):** Co vše můžeme v Kraji Vysočina nalézt (brainstorming)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ i „smysl pro iniciativu a podnikavost“. Časová dotace 25 minut.

Žáci plní úkol č. 1 v posterech (příloha č. 4.1.2.1.2) a výsledek prezentují ostatním (není potřeba zvát žáky k tabuli, stačí prezentovat v rámci skupiny žákem prezentátorem). Vyučující radí návodnými otázkami. Ostatní skupiny mohou opravovat nebo doplňovat odpovědi, kontrola probíhá podle PPP a vyučující ihned po jednotlivých prezentacích doplňuje/rozšiřuje **výkladem**.

Modří

Asociace: Zapište, co se vám vybaví, když se řekne slovo „uran“. Prezentujte ostatním skupinám.

Řešení (v PPP snímek č. 2): Žáci nejprve odprezentují svoje nápady, vyučující může zapisovat na (interaktivní) tabuli na prázdné místo, následně se po klikání začnou v PPP objevovat další možné asociace (jsou uvedeny i asociace získané z ověřování).

Výklad (v PPP snímek č. 3): Česká republika byla ještě v nedávné minulosti významnou oblastí těžby **uranu**. Až do roku 2007 se držela v první desítce nejvýznamnějších **světových producentů**. A právě v Kraji Vysočina je největší koncentrace vytěžených ložisek (7). Poslední důl v ČR byl aktivní rovněž na Vysočině, a to v **Rožné** (okres Žďár nad Sázavou). Těžba zde byla v roce 2017, tedy přesně po 60 letech, ukončena. Na území ČR se však stále nachází velká zásoba této **strategické energetické suroviny**. Pokud by se někde začalo opět těžit, bylo by to pravděpodobně znovu na Vysočině, a to např. u obce **Brzkov** (okres Jihlava, nedaleko Polné, pomůcka k zapamatování: v BRZKÉ době se bude v BRZKOVĚ znovu těžit). Zajímavostí je, že po skončení těžby v ČR se v celé EU těží uran již pouze v Rumunsku.

Červení

Brainstorming: Zapište, k čemu všemu je možné použít stříbro? Máte u sebe něco ze stříbra? Prezentujte ostatním skupinám.

Řešení (v PPP snímek č. 4): Žáci nejprve odprezentují svoje nápady, vyučující může zapisovat na (interaktivní) tabuli na prázdné místo, následně se po klikání začnou v PPP objevovat další možné asociace (jsou uvedeny i asociace získané z ověřování): šperkařství – výroba klenotů, mince – platidla, dříve Benátská zrcadla, nyní hlavně elektronický průmysl – slitiny (díky vysoké tepelné vodivosti – CD, DVD, baterie do hodinek), fotografický průmysl, zubní plomby. Dle pověstí jedině stříbrné kulky dokázaly zlikvidovat vlkodlaky a upíry, kteří se právě díky přítomnosti stříbra v zrcadlech neviděli.

Výklad (v PPP snímek č. 5 a 6): V Kraji Vysočina se nachází minimálně tři města, která byla založena na základech hornických osad, v jejichž okolí se těžilo stříbro, a to **Jihlava, Havlíčkův Brod a Jemnice**. Nejvýznamnější ložiska se nacházela v okolí Jihlavy, a to v revíru vymezeném dnešními obcemi a městy Polná, Vyskytná, Třešť a Luka nad Jihlavou (vyučující ukazuje na mapě ve snímku č. 5). Těžba ovšem skončila v polovině 14. století. Přinesla však velký **rozvoj měst**, neboť se zde uplatnil vysoký počet řemeslníků nejen spojených s vlastní těžbou, ale i se zpracováním rudy či službami (pohostinství, potravinářství, oděvnictví). Od roku 1258 probíhala v Jihlavě i ražba mincí s označením „I“ jako Iglau (německy Jihlava) a moravskou orlicí. Již v roce 1328 však narušilo doly zemětřesení, poté v 50. letech propukl ve městě požár a v roce 1376 záplavy spodních vod ukončily těžbu. Zhruba o sto let později,

v husitských válkách při dobývání Jihlavy, byly doly zasypány husity. Až do konce 18. století existovala řada pokusů těžbu stříbra v okolí Jihlavy obnovit, ale bez významných úspěchů. Jeho cena jako drahého kovu také po objevení obrovských zásob v zámoří výrazně klesla, takže by se obnova již nevyplatila. Naleziště stříbra byla ve středověku v menším územním rozsahu objevena také na **Jemnicku** a **Havlíčkobrodsku**. Konkrétně **hrad Lipnice** stojí na kopci, kde dle pověsti našli horníci sluj se stříbrným koněm, „krásným a neporušeným, jako by vyšel z dílny kovolitce“, jehož darovali králi.

Zelení, Fialoví

Hra ANO/NE: V tabulce označte, co je nebo minulosti bylo možné nalézt v Kraji Vysočina. Zapište do tabulky počet odpovědí ANO a NE, např. 3/2 znamená, že 3 žáci hlasovali pro ANO a 2 pro NE (v tabulce v posteru vždy jen 6 pojmů). Při prezentaci řešení vyučující vyvolává prezentátory z obou skupin střídavě, mohou se počítat body za správné odpovědi a vítěz může dostat odměnu. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“.

Pojem	Počet odpovědí ANO/NE	Pojem	Počet odpovědí ANO/NE
stříbro		zatopené lomy	
zemní plyn		ropa	
štěrk		žula	
uranový důl		porcelán	
krasové jeskyně		kamenolomy	

Měla pravdu vždy většina?

Řešení (v PPP snímek č. 7, odkrývá se po sloupcích, ne po řádcích)

Pojem	Počet odpovědí ANO/NE	Pojem	Počet odpovědí ANO/NE
stříbro	ANO	zatopené lomy	ANO
zemní plyn	NE	ropa	NE
štěrk	ANO	žula	ANO
uranový důl	ANO	porcelán	NE
krasové jeskyně	NE	kamenolomy	ANO

Oranžoví

Čtení legendy v **mapě**: Dle přiložené geologické mapy Kraje Vysočina a její legendy určete, co se těží ve vybraných kamenolomech (viz příloha č. 4.1.2.1.1). Některé lokality jsou na hranicích dvou území, proto je dobré volit jako zadání ty, které jsou jednoznačné.

Řešení (v PPP snímek č. 8 a 9): Žák z dané skupiny může přistoupit k promítané mapě na snímku č. 9, ukazovat zadané lokality a říkat, co se v nich dle názoru skupiny těží, ostatní mohou opravovat. Na snímku č. 10 jsou uvedeny všechny kamenolomy na mapě, vyučující může upozorňovat na vybrané kamenolomy např. v okolí obce či v okrese.

Obec/město, v jehož blízkosti se těží kámen	Těžený kámen	Obec/město, v jehož blízkosti se těží kámen	Těžený kámen
Batelov	žula	Panské Dubenky	žula
Bílý Kámen	žula	Pavlov (PE)	žula
Boršov	žula	Pelhřimov	rula
Bory	rula	Pohled	rula
Dolní Město	žula	Police	amfibolit
Jaroměřice nad Rokytnou – lom Královec	žula	Polnička	rula
Kamenná	durbachit	Rančířov	rula
Mirošov	amfibolit	Světlá nad Sázavou – lom Dolní Březinka	žula
Mrákotín	žula	Vanov	rula
Pacov	rula	Vícenice u Náměště nad Oslavou	amfibolit

Výklad: Vzhledem k převažujícímu horninovému složení v Kraji Vysočina je zde možné najít řadu povrchových **kamenolomů**. Na území kraje se nachází zhruba 20 funkčních kamenolomů a dalších více než 10 bývalých kamenolomů zatopených nyní vodou, z nichž některé slouží v současnosti k rekreaci (znáte nějaký? – např. Horní Cerekev). O významu těžby kamene vypovídají také názvy řady obcí či měst – v kraji jsou dvě sídla s názvem Kámen (jeden v okrese Pelhřimov, druhý v okrese Havlíčkův Brod), dvě Kamenice (jedna v okrese Jihlava, druhá je Kamenice nad Lipou v okrese Pelhřimov), dvě obce Kamenná (okres Jihlava a Třebíč) a je zde i Kamenná Lhota (okres Havlíčkův Brod). Kamenice je také vodní tok, který v Kraji Vysočina pramení a po soutoku s Žirovnicí vytváří řeku Nežárku.

4. **Výklad** (v PPP snímek č. 10-11) – časová dotace 5 minut. Zde se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ i „smysl pro iniciativu a podnikavost“.

Ložiska uranové rudy se v ČR i v Kraji Vysočina nacházejí na relativně malých plochách ve srovnání s možnostmi pro těžbu **kamene** v Kraji Vysočina. Pokud na území kraje narazíte na odhalenou skálu, např. v povrchovém lomu, lze s největší pravděpodobností říci, že je tvořená horninou s názvem **rula**. Jedná se o přeměněnou/metamorfovanou horninu, která vznikla vlivem vysokého tlaku a teploty. Rula má významné praktické využití v podobě **stavebního a štěrkového kamene** (odvodnění staveb, zarovnávání povrchů).

Jednolitost území Kraje Vysočina narušují především dva rozsáhlé geologické útvary: v trojúhelníku mezi Polnou, Jaroměřicemi nad Rokytnou a Velkou Bíteší, tedy zároveň v okolí Třebíče a Velkého Meziříčí se nachází tzv. **třebíčský pluton** tvořený horninou zvanou **durbachit** (pomůcka pro

zapamatování – skladby ve stupnici *dur* hudebního skladatele *Bacha*), druh granitu s unikátním složením i vlastnostmi, který obsahuje vyšší podíl uranu, než je běžné pro vyvřelé/magmatické horniny. Třebíčský pluton s rozlohou zhruba 500 km^2 je **největším** tělesem těchto hornin na světě.

Velmi rozsáhlý pás tvoří v Kraji Vysočina také **žuly/granity** a granodiority. Táhne se od hranic s Rakouskem přes Jihlavské vrchy (Javořici) a dál mezi Jihlavou a Pelhřimovem až k Havlíčkovu Brodu a zahrnuje i vrch Melechov. Vyučující se může dotázat na praktické využití žuly žáků – u těchto na křemen bohatých hornin je lze využít rovněž ve stavebnictví, a to venkovním i vnitřním (pracovní desky v dílnách či na kuchyňských linkách, dlažba a chodníky, pomníky, náhrobky). Velmi oblíbený je tento kámen také při letním grilování. Schválně si všimněte, z čeho máte doma zpevněnou přístupovou cestu (zda jde o asfalt, beton, či přírodní surovinu) nebo kuchyňskou linku. Proslavená je žula z **Mrákotína**, z níž byl vytesán monolit stojící na Pražském hradě od roku 1928 na počest padlých v první světové válce (v PPP snímek č. 11).

V případě časových a materiálních možností lze tuto aktivitu doplnit o rozpoznávání hornin ze školní sbírky, které lze těžit v Kraji Vysočina.

5. **Závěrečné opakování:** Odpovězte ANO, nebo NE (rozhodovací hra). Časová dotace 5 minut. Společná kontrola dle PPP (snímek č. 12 – animovány odpovědi, zobrazí se postupně po kliknutí).

- Na Vysočině se můžeme koupat v řadě bývalých a dnes zatopených kamenolomů.
- Durbachit je hudební skladba od skladatele Bacha ve stupnici dur.
- Na Vysočině se z hornin vyskytuje především rula a žula.
- Třebíčský pluton je dle své rozlohy nejmenší na světě.
- Poslední uranový důl v ČR byl v Rožné.
- Uranový důl v Rožné byl uzavřen v roce 2017.
- Stříbro se těžilo v Kraji Vysočina pouze v okolí Jihlavy.
- Stříbro se v současnosti uplatňuje ve fotografickém průmyslu.
- Stříbrné mince se razily v Havlíčkově Brodě.
- Stříbrné doly v okolí Jihlavy byly v roce 1328 poničeny požárem.

Řešení:

- Na Vysočině se můžeme koupat v řadě bývalých a dnes zatopených kamenolomů. ANO
- Durbachit je hudební skladba od skladatele Bacha ve stupnici dur. NE
- Na Vysočině se z hornin vyskytuje především rula a žula. ANO
- Třebíčský pluton je dle své rozlohy nejmenší na světě. NE, největší na světě.
- Poslední uranový důl v ČR byl v Rožné. ANO
- Uranový důl v Rožné byl uzavřen v roce 2017. ANO

- Stříbro se těžilo v Kraji Vysočina pouze v okolí Jihlavy. NE, i na Jemnicku a Havlíčkobrodsku
- Stříbro se v současnosti uplatňuje ve fotografickém průmyslu. ANO
- Stříbrné mince se razily v Havlíčkově Brodě. NE
- Stříbrné doly v okolí Jihlavy byly v roce 1328 poničeny požárem. NE, zemětřesením

6. **Shrnutí** (v PPP snímek č. 13)**:** Časová dotace 2 minuty

Přírodní zdroje mohou výrazně ovlivnit ekonomický rozvoj území. V Kraji Vysočina je v současnosti dominantní nerostnou surovinou kámen (žula, rula), který má ekonomické využití především ve stavebnictví. Nedávno (2017) zde došlo k ukončení těžby strategické suroviny – uranu – v Rožné. V minulosti existovalo na území kraje několik nalezišť drahých kovů, především stříbra, z nichž největším a nejznámějším bylo to v okolí Jihlavy. Vlivem zdejší těžby se Jihlava stala nejstarším královským horním městem na území dnešní ČR a v době aktivní těžby i po ní zaznamenala významný společenský a ekonomický rozvoj.

Doporučená literatura a zdroje informací

CHLUPÁČ, Ivo. *Geologická minulost České republiky*. Vyd. 2., opr. Praha: Academia, 2011. Neživá příroda. ISBN 978-80-200-1961-5.

Vhodné exkurze

Geopark Vysočina - https://geoparkvysocina.cz/cs/geopark-vysocina

Muzeum Vysočiny – stálá expozice Geologie Českomoravské vrchoviny nebo Dolování a mincování na Českomoravské vrchovině - http://muzeum.ji.cz/str.php?parent_id=43&&id=43&&lang=cz

2. hodina – Hydrogeologické poměry v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise, a to v hodinách zaměřených na přírodní poměry (geologie), energetiku nebo na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 2 a následným výkladem získají žáci nové poznatky o přírodních poměrech Kraje Vysočina, a to metodou brainstormingu, což je forma spolupráce, při níž se členové skupiny učí navzájem, neboť právě příspěvek jednoho může obohatit znalosti ostatních, kteří si původně pojmy vyřčené v rámci aktivity vzájemně nespojovali. Schopnost učit se je v aktivitě popsané v bodě 3 podpořena uvedením konkrétního problému, který je potřeba vyřešit, a žáci společnou diskusí nad problémem navrhují řešení. Tato klíčová kompetence je podpořena také v aktivitě popsané v bodě 5, který je zaměřen na trénink paměti využitím techniky Loci pro zapamatování vybraného textu.

Komunikace v mateřském jazyce – celá hodina má diskusní charakter, úkoly nemají jednoznačná řešení a o jejich návrzích lze vést debatu mezi skupinami, čímž se zvyšuje kvalita ústního projevu.

Sociální a občanské schopnosti – svoje odpovědi formulované v rámci aktivity v bodě 3 si žáci v závěrečné diskusi spojí s aktuálními problémy řešenými ve spojitosti s úložištěm vyhořelého jaderného odpadu či se stavbou nových bloků jaderné elektrárny v Kraji Vysočina. Tím si vytvoří určitý postoj, který může v dospělosti přispět k osobní iniciativě na podporu, či naopak proti plánovaným strategickým rozhodnutím, na něž je ve výkladu upozorňováno.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – v rámci této hodiny je smysl pro iniciativu a podnikavost podpořen také v rámci aktivity popsané v bodě 3 povzbuzením nápaditosti v oblasti možností likvidace nebezpečného odpadu či zjištěním bezpečnostních hrozeb v území, což může v praktickém životě žáků přispět k identifikaci vhodných, či naopak nevhodných lokalizačních faktorů ovlivňujících např. výstavbu vlastního domu, firmy nebo k provozování některých podnikatelských aktivit.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita metoda brainstormingu a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je metoda řešení problému, která je vhodná především v malých kolektivech, kde se žáci musí domluvit na řešení reálně existujícího problému a uvědomit si případné následky volby tohoto řešení. Nejde pouze o to rozhodnout se, jestli ano, či nikoliv, ale vytvořit návrh východiska z konkrétní problémové situace. V závěrečné diskusi vyjadřují své názory a argumentují nad aktuálním tématem spojeným s Krajem Vysočina.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy a lepidla mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Dvě skupiny využijí školní atlas ČR. Žádné speciální pomůcky pro tuto hodinu nejsou vyžadovány.

Podrobný metodický popis realizace hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 30 minut.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla). V případě použití posteru pro zelené a oranžové pro plnění 1. úkolu v posteru (dle bodu 2) vyučující předem vytiskne na tvrdý papír A4 tabulku v příloze č. 5.1.2.2.1, rozstříhá a do obálky pro každou skupinu dá maximálně 4 pojmy a jejich definice.

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 5) se vyučující předem seznámí s technikou pro efektivní učení popsanou v Úvodu, kapitola B.2.b) I. Obsah přílohy č. 4.1.2.2.2 vytiskne dle počtu žáků.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Žáci plní úkol č. 1 v posterech (brainstorming, asociace, příloha č. 4.1.2.2.3). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 20 minut.

Vyhodnocení probíhá v níže uvedeném pořadí a vyučující jej doplňuje **výkladem** dle PPP vždy po vystoupení zástupce jedné skupiny (nebo skupin se stejným úkolem, jen jinými příklady). Žáci uvádějí postupně své odpovědi za klidu ostatních skupin, které již v této fázi nepracují na úkolu, ale poslouchají a mohou opravovat nebo doplňovat aktuálně vystupujícího spolužáka.

Modří

Hra ANO/NE:

Zadání: Zamyslete se a hlasujte ve skupině o tom, co je nebo v historii bylo možné nalézt v Kraji Vysočina? Čtenář čte pojmy z tabulky, žáci ve skupině zvedají ruce, zapisovatel zapisuje výsledky do tabulky poměrem ANO/NE.

Červení

Hlasování:

Zadání: Zamyslete se a dohodněte se ve skupině o tom, co je nebo v historii bylo možné nalézt v Kraji Vysočina? Čtenář čte pojmy z tabulky, žáci ve skupině diskutují, zapisovatel zapisuje výsledné rozhodnutí do tabulky.

Tabulka pojmů (ne)spojených s Krajem Vysočina

Pojem	Počet odpovědí ANO/NE	Pojem	Počet odpovědí ANO/NE
moře		zemětřesení	
tsunami		jaderná elektrárna	
ledovcová jezera		lázně	
rašeliniště		tepelná elektrárna	
vulkanická činnost		rybníky	

Řešení (v PPP snímek č. 2 – animace, kliknutím se odkrývají odpovědi; je nutné číst po sloupcích, ne po řádcích; vyučující vyvolává zástupce obou skupin střídavě podle pojmů, které řešili):

Pojem	ANO/NE	Pojem	ANO/NE
moře	ANO	zemětřesení	ANO
tsunami	NE	jaderná elektrárna	ANO
ledovcová jezera	NE	lázně	NE
rašeliniště	ANO	tepelná elektrárna	NE
vulkanická činnost	NE	rybníky	ANO

Po prezentaci modrých a červených následuje **výklad** (v PPP snímky 3-5):

Z geologického hlediska se území České republiky dělí na Český masiv a Západní Karpaty. Kraj Vysočina je tvořen pouze Českým masivem. Při výletě v lesích Vysočiny si můžete uvědomit, že země pod různě hlubokým nánosem sedimentů (půdy/hlíny) je stará více než 350 mil. let. Tehdy došlo k tzv. hercynskému/variskému vrásnění a od té doby je území kraje na rozdíl od jiných částí republiky a světa **stabilní**. Jinými slovy nezasáhlo ho již žádné další vrásnění – žádný horotvorný proces. Nicméně i přesto lze v historii i současnosti zaznamenat v Kraji Vysočina drobné otřesy způsobené **zemětřesením** s ohniskem na jihu (Alpy) či východě (Karpaty). Výskyt zemětřesení na území kraje bylo zaznamenáváno v historických kronikách již roku 1000 a hodnoceno podle síly, resp. škod, které způsobilo. Významným v dějinách kraje bylo např. zemětřesení z roku 1328, které zavinilo ukončení intenzivní činnosti ve stříbrných dolech v okolí Jihlavy. Další významná zemětřesení byla zaznamenána na konci 16. století. I v posledních letech se zemětřesení Kraji Vysočina nevyhnulo, ale jeho síla nepřekročila 5 stupňů Richterovy škály (např. 25. 4. 2016 – 4,4°, silnější v roce 1985 – 4,7°).

(v PPP snímek č. 3) **Moře** se na území Kraje Vysočina nacházelo pouze před variským vrásněním (před více než 350 mil. let), stejně jako na většině území Čech a skoro celé Moravě. Ani v obdobní druhohor, kdy zasahovalo moře do severní části Českého masivu (křída, před zhruba 100 mil. let), až na výjimku nebyla Vysočina pod mořem. Onu výjimku představuje severní cíp Kraje Vysočina, kam zasahuje Česká křídová tabule. Povrch zde na okraji Železných hor tvoří pískovce a opuky vybíhající až k Velkému Dářku, kde jsou rozsáhlá rašeliniště. V současnosti je právě rybník Velké Dářko lidově označován za „moře Vysočiny“.

Přírodní podmínky v kraji, právě především geologická stavba (nepřítomnost geologicky aktivních oblastí, geologických zlomů, vulkanických oblastí), má za následek to, že je Kraj Vysočina (s výjimkou hlavního města Prahy) jediným krajem v ČR, který nemá žádné léčebné **lázně** založené na minerálních pramenech. V případě časové rezervy může vyučující rozšířit výklad o následující: *Ale nebylo tomu tak vždycky. Léčebná byla prý voda z lesních pramenů nedaleko Počátek a její pozitivní vliv pocítilo již vojsko Jana Žižky, když se zde léčilo z porážky v roce 1423. Kvalitu vody a její léčebné účinky ocenili i zdejší šlechtici, kteří nad pramenem nechali postavit kapli sv. Kateřiny. Sláva lázní rostla a vrchol lázeňství zde nastal před první světovou válkou. Během ní některé lázeňské objekty vyhořely a nikdy již nebyly obnoveny. Od roku 1953 zde fungovala dětská ozdravovna, nicméně léčebným prostředkem již nebyla voda ze zdejších lesů, ale místní klima (léčba dýchacích cest). Po ukončení její činnosti v 90. letech*

minulého století se deset let nic nedělo. Od roku 2008 pak zde byl zprovozněn tzv. Resort sv. Kateřina, luxusní hotel s nabídkou řady wellness služeb.

(v PPP snímek č. 4) Jediné lázně, které by díky přírodním podmínkám v kraji mohly vzniknout, jsou lázně rašelinné využívané k léčení kloubů, a to díky **rašeliništi** u Velkého Dářka. Jde však o přísně chráněnou **evropsky významnou lokalitu** (zároveň národní přírodní rezervaci) Dářská rašeliniště o rozloze 2,8 km^2 a hloubkou rašeliny v některých místech až 8,2 m (lehce zapamatovatelné – 2,8 X 8,2) – průměrně přes 3 m. Takže ani v tomto případě nehrozí, že by se Kraj Vysočina stal atraktivní pro milovníky lázní. Malé plochy rašelinišť se nacházejí rovněž v okolí Telče (rašeliniště Bažantka, okolí Velkého pařezitého rybníka, národní přírodní památka rašeliniště u rybníku Zhejral). Rašeliniště jsou významná především výskytem vzácných, a tím pádem chráněných rostlin a živočichů.

(v PPP snímek č. 5) Naopak **rybníků** je v Kraji Vysočina opravdu hodně a představují významné zásahy lidské činnosti do krajiny. V Českých zemích sahá tradice rybníkářství až do 12. století. V souvislosti s pozdním osídlením většiny částí Kraje Vysočině je zde historie stavby rybníků kratší. Např. výše zmiňované Velké Dářko bylo vybudováno koncem 15. století. Dnes je umělých vodních nádrží v kraji téměř 9 tis. (v celé ČR 21 tis.) a v souvislosti s ochranou proti suchu se budují další, kdežto jiné, především ty menší (opět v souvislosti s vysycháním pramenů), zanikají. Na rozdíl od jiných oblastí v ČR zůstala řada historických rybníků v kraji zachována, především na jihozápadě (mezi Telčí a Dačicemi) a také na východě (mezi Žďárem nad Sázavou a Velkým Meziříčím) Kraje Vysočina[14]. Vodních ploch na Vysočině přibývá – od roku 2000 se zvětšila rozloha vodních ploch v kraji o více než 700 ha.

Zelení, oranžoví

Spojovačka

Zadání: Do následující tabulky nalepte správně pojmy a jejich definice týkající se říční sítě a doplňte příklad z Kraje Vysočina dle mapy říční sítě v Atlase ČR.

Vyhodnocení dle PPP (snímek č. 6 – animace): V tabulce jsou uvedeny pouze definice, vyučující střídavě vyvolává zástupce obou skupin podle toho, kdo měl jaký pojem, žáci uvádějí dle definice pojem a příklad z Kraje Vysočina. Správné pojmy se v PPP odkrývají shora dolů. V případě jezer, která se v Kraji Vysočina nevyskytují, lze poznamenat, že na území kraje se nacházejí pouze tzv. jezírka na Ransku vzniklá zatopením po důlní činnosti nebo chráněné rašelinné jezírko Rosička (na sever od Telče).

Fialoví

Asociace: Vypište přímo na poster, k čemu dle vašeho názoru slouží rybníky a vodní nádrže.

Lidem slouží k .....

V přírodě mají pomoci .....

Možné odpovědi: chov ryb, zdroj pitné vody, vodní energie, rekreace, udržení vody v krajině, proti povodním, uskladnění nebezpečného odpadu, skládka nepotřebných věcí, lodní doprava, přistávací plocha pro letadla v krizi, bungee jumping, trénink (policejních) potápěčů, regulace průtoků, závlahy, protipožární funkce apod.

[14] [Historické rybníky]. In: *Výzkumný ústav vodohodpodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://heis.vuv.cz/data/webmap/datovesady/projekty/HistorickeRybniky/dokumenty/prilohy/mapa_130x90_400_130822.pdf

Po prezentaci žáků doplnění dle snímek č. 7 v PPP.

3. **Aktivita (1):** Žáci plní úkol č. 2 v posterech (řešení problému). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „smysl pro iniciativu a podnikavost“. Časová dotace 15 minut.

Modří

Zadání: Zkuste se zamyslet nad tím, jaké podmínky by muselo splňovat místo, kde byste si postavili dům, aby jeho bezpečnost a stabilita nebyly ohroženy negativními **přírodní jevy** nebo katastrofami (spojené např. s geologickou činností, s vodou, počasím apod.).

Odpověď: Můj dům nesmí stát na místě, kde hrozí .....

Možné odpovědi: přírodní podmínky – nepřítomnost sopek, geologických zlomů, mimo dosah zemětřesení na pevnině i u moře (viz Fukušima a tsunami), mimo potenciální zdroje geotermální energie (vývěr horkých pramenů), mimo krasová území, rovinatý terén (bez sesuvů), bez extrémních meteorologických jevů (orkány, tuhé mrazy, dlouhotrvající deště), mimo povodňové území, mimo významné útvary podzemní vody (hrozba znečištění radioaktivitou), požáry (eliminovat možnost požárů – mimo pole, lesy, lidská obydlí).

Červení

Zadání: Zkuste se zamyslet nad tím, jaké podmínky by muselo splňovat místo, kde byste si postavili dům, aby jeho bezpečnost a stabilita nebyly ohroženy negativními projevy **lidské činnosti** (spojené např. se zemědělstvím, průmyslem, dopravou).

Odpověď: Můj dům nesmí stát na místě, kde hrozí .....

Možné odpovědi: lidská činnost - bez vodní nádrže nad lokalitou (hrozba protržení hráze), blízkost dolů či lomů (otřesy při odstřelování, propady a sesuvy v poddolovaných územích), řídce osídlené oblasti (v případě havárie), dobrá dopravní prostupnost území (rychlý zásah při havárii), kvalitní technická infrastruktura (dodávky vody – pitné i užitkové, energií – elektřina, teplo apod.), mimo hlavní letecké trasy (kvůli pádům letadel), mimo vojenské újezdy a cvičiště, politická a hospodářská stabilita (bez válečných hrozeb, dlouhodobá podpora záměru, dlouhodobé finanční zajištění aktivit), stabilní názor veřejnosti (souhlas s vybudování či provozem strategické činnosti) apod.

Vyhodnocení po prezentaci modrých a červených (v PPP snímek č. 8 – po kliknutí se zobrazí fotografie, žáci uvedou, o projev čeho se jedná, po dalším kliknutí se objeví správná odpověď).

Zelení

Zadání: Představte si, že jste vynalezli chemickou látku, která je lidem velmi nebezpečná svým zářením. Protože nechcete své okolí ohrozit, musíte vymyslet, kam ji ukrýt. Tedy známé „kam s ním?“ Jaké podmínky musí splňovat místo, kam tuto látku schováte (přírodní podmínky, lidská činnost)?

Odpověď: Látku ukryji tam, kde nehrozí .....

Fialoví

Zadání: Představte si, že jste vynalezli chemickou látku, která je lidem velmi nebezpečná svým zářením. Protože nechcete své okolí ohrozit, musíte vymyslet, kam ji ukrýt. Tedy známé „kam s ním?“ Kam svůj vynález rozhodně nemůžete schovat (přírodní podmínky, lidská činnost)?

Odpověď: Látku rozhodně nemůžu schovat tam, kde hrozí .....

Oranžoví

Zadání: Představte si, že jste vynalezli chemickou látku, která je lidem velmi nebezpečná svým zářením. Protože nechcete své okolí ohrozit, musíte vymyslet, kam ji ukrýt. Tedy známé „kam s ním?“ U níže nabízených možností označte, zda by bylo možné látku uložit v uvedených lokalitách, a pokuste se uvést, proč ano, nebo proč ne.

Možný úkryt	ANO/NE	Proč?
TRVALE ZMRZLÁ PŮDA (PERMAFROST)		
STABILNÍ HORNINOVÉ PROSTŘEDÍ		
MOŘE A OCEÁNY		
LEDOVCE NA ANTARKTIDĚ		
MIMO PLANETU ZEMI		

Zelení, fialoví, oranžoví

Řešení (v PPP snímek č. 9):

Možný úkryt	ANO/NE	Proč?
TRVALE ZMRZLÁ PŮDA (PERMAFROST)	NE	není záruka, že neroztaje (globální oteplování)
STABILNÍ HORNINOVÉ PROSTŘEDÍ	**ANO**	**v současnosti jediná bezpečná, technicky, finančně, ekologicky i eticky možná varianta**
MOŘE A OCEÁNY	NE	není záruka, že nebude kontaminovat vodu či mořské organismy
LEDOVCE NA ANTARKTIDĚ	NE	není záruka, že neroztají (globální oteplování), a je to proti mezinárodním dohodám
MIMO PLANETU ZEMI	NE	nebezpečné (možnost havárie při převozu) a neetické

Další možnosti:

- Ukládání hluboko do zemské kůry (5-8 km) – není záruka její stability v budoucnu.
- Ukládání do moří – zakázáno Londýnskou konvencí (1993).

4. **Závěrečná diskuse:** Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Vyučující vyzve žáky, aby se znovu vrátili ke svým odpovědím z předchozí aktivity, a zeptá se, zda by řekli, že je Kraj Vysočina místem vhodným pro stavbu jejich domu či skrytí nebezpečné látky, případně proč. Žáci mohou hlasovat a argumentovat své pro a proti. Vyučující je následně vyzve, aby si místo svého domu, který by postavili pouze na místě bez hrozeb, které uvedli, představili jadernou elektrárnu a na místo chemické látky, kterou se pokoušeli schovat někam, kde nic nehrozí, vyhořelé jaderné

palivo. Byl by i v tomto případě Kraj Vysočina vhodný pro umístění těchto strategických bodů? Opět mohou hlasovat či diskutovat a argumentovat pro a proti.

5. **Trénink paměti:** Jak si to jen zapamatovat (technika Loci, příloha č. 4.1.2.2.2)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“.

Dle pokynů v příloze 4.1.2.2.2 se žáci doma nebo v jiném klidném prostředí pokusí aplikovat techniku Loci pro zapamatování základních informací z této hodiny. Vyučující si při vhodné příležitosti může vyzkoušet, jak jejich dlouhodobá paměť funguje.

Doporučená literatura a zdroje informací

Významné geologické lokality v České republice. In: *Geology.cz* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: http://lokality.geology.cz/d.pl?item=1

Publikace Surovinové zdroje České republiky – nerostné suroviny. In: *Geology.cz* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: http://www.geology.cz/extranet/publikace/online/surovinove-zdroje

Vhodné exkurze

Geopark Vysočina - https://geoparkvysocina.cz/cs/geopark-vysocina

Muzeum Vysočiny – stálá expozice Geologie Českomoravské vrchoviny nebo Dolování a mincování na Českomoravské vrchovině - http://muzeum.ji.cz/str.php?parent_id=43&&id=43&&lang=cz

3. hodina – Geomorfologické a klimatické poměry v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise, a to v hodinách zaměřených na přírodní poměry (geomorfologie, hydrologie, klimatologie) nebo na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 2 se žáci především věnují kritickému myšlení, neboť reagují na konkrétní tvrzení týkající se přírodních poměrů v Kraji Vysočina a odůvodňují, proč jsou, či nejsou pravdivá. Schopnost učení povzbuzuje také technika myšlenkové mapy, pomocí níž si žáci lépe zapamatují rozdělení území kraje do geomorfologických celků. Důraz na práci s mapou je kladen v aktivitách 5 a 6, které povzbuzují vizuální paměť (propojení prostoru a pojmu).

Komunikace v mateřském jazyce – schopnost komunikace je podpořena uvedením řady geografických pojmů včetně těch cizího původu, s nimiž se žáci dosud nemuseli setkat a které k sobě ani logicky nepatří (např. mrazové sruby nebo kamenné moře). Tyto pojmy se žáci naučí používat v ústní i písemné formě.

Sociální a občanské schopnosti – okrajově se v rámci výkladové části aktivity popsané v bodě 5 žáci seznámí s jednou z největších současných přírodních kalamit, přičemž v diskusi mohou prezentovat své zkušenosti či navrhovat řešení. Jsou upozorněni na provázanost této kalamity s klimatickými poměry v posledních letech, kdy sucha zasáhla i Kraj Vysočina. Seznámí se tak s konkrétními projevy změn klimatu a zlepší si i své schopnosti kritického myšlení ohledně názorů, které tyto změny popírají.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byly využity metody brainstormingu a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s tvrzeními, při níž si žáci procvičí metodu kritického myšlení, a také práce s textem, který si lépe zapamatují využitím metody myšlenkové mapy jako techniky pro lepší zapamatování a reprodukci faktů. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Lepidla a fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Všechny skupiny využijí školní atlas ČR nebo Tematický atlas Kraje Vysočina.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla). Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 4) se vyučující předem seznámí s technikou pro efektivní učení popsanou v Úvodu, kapitola B.2.b) III.

Vyučující předem vytiskne dle počtu skupin na tvrdý papír A4 obsah přílohy č. 5.1.2.3.1 a nastříhá tak, aby byly odděleny i oba názvy jednotky - např. zvlášť „Křemešnická“, zvlášť „vrchovina“. Do malého sáčku vloží pro každou skupinu jednu verzi.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Žáci plní úkol č. 1 v posterech (příloha č. 4.1.2.3.2). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 10 minut.

Zadání: Zatrhněte pravdivé výroky, které pronesl zapálený turista pan Ježek o výletech po Kraji Vysočina (v PPP snímek č. 2 a 3).

Řešení: Vyučující vyvolává střídavě zástupce skupin, které řešily uvedená tvrzení (některá se v posterech opakují), a než se odkryje správná odpověď (animace po kliknutí), uvádějí žáci, proč si myslí, že ANO, nebo NE:

1. Když chodím nebo jezdím na kole po Kraji Vysočina, jsou to samé strmé kopce.

   NE, spíše malé výškové rozdíly ideální pro (cyklo)turistiku.

2. Při výletu do Ždárských vrchů se na okolní krajinu dívám shora.

   ANO, řada vyhlídek do okolí a nejvyšší nadmořská výška široko daleko.

3. Kam se kouknu, všude samá „tisícovka“.

   NE, všechny vrcholy jsou nižší než 1000 m n. m.

4. Pořádný kopec aby člověk pohledal.

   ANO, spíše zvlněná krajina s nevýrazným výškovým členěním, chybí kopce typu Říp nebo Milešovka, které čnějí nad okolní krajinu a jsou viditelné z dálky.

5. Je potřeba si dávat pozor, aby člověk nespadl do některé z řady hlubokých propastí.

   NE, žádné hluboké propasti, jako např. Macocha, zde nejsou.

6. Chybí mi tu nějaké krásné krasové jeskyně.

   ANO, žádné krasové jevy se v Kraji Vysočina nevyskytují.

7. Pokusil jsem se vylézt na pískovcovou skalní věž Mařenka.

   NE, Mařenka není tvořena pískovcem a žádné pískovcové skály se v Kraji Vysočina, např. na rozdíl od Broumovska či Adršpašska (severovýchodní Čechy), nevyskytují.

8. Na svých podzimních výletech na kole často zmoknu.

   ANO, většina území kraje vykazuje z dlouhodobého hlediska nadprůměrné srážky ve srovnání s jinými částmi ČR.

9. V zimě člověk téměř zmrzne, v létě se zase peče při vysokých teplotách.

   NE, teplotní extrémy zde nejsou běžné, v létě jsou spíše podprůměrné, v zimě mírně nadprůměrné.

10. Když na houby, tak jedině na Vysočinu!

    ANO, zalesněné oblasti jsou bohaté na houby i na lesní plody.

3. **Výklad:** Časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 4) Z geomorfologického hlediska (geomorfologie jako věda studující tvary zemského povrchu) spadá většina území České republiky do dvou provincií – Česká vysočina a Západní Karpaty. Kraj Vysočina patří celým svým povrchem do České vysočiny. Ta se člení na šest subprovincií, z nichž největší je Česko-moravská subprovincie/soustava. Ta se skládá ze čtyř podsoustav, z nichž ta největší je právě **Českomoravská vrchovina**. Na jejím území se rozkládá celý Kraj Vysočina a zasahuje do něho 7 **geomorfologických celků**.

(v PPP snímek č. 5) Na úvod se vyučující může žáků zeptat, zda by sami našli nějaký klíč k lepšímu zapamatování sedmi geomorfologických celků zasahujících do Kraje Vysočina. Dle zkušeností z ověřování se to žákům nepovedlo. Žáci však byli schopni odvodit, od čeho mají jednotky svůj název. **Hornosázavská pahorkatina** a **Hornosvratecká vrchovina** odvozují svůj název podle polohy podél horního toku řeky Sázavy a Svratky. **Javořická** a **Křemešnická** vrchovina pak nesou název svého nejvyššího vrcholu. **Křižanovská vrchovina** a **Jevišovická pahorkatina** jsou pojmenovány po městysi Křižanov a městě Jevišovice. To však již leží v Jihomoravském kraji. Přestože jsou **Železné hory** dle názvu horami, podle reliéfu jde pouze o vrchovinu. Vrchovinný charakter Vysočiny je typický plošinami, plochými hřbety a úvalovitými (tedy široce otevřenými) údolími, která přecházejí pozvolna do okolních svahů (bez ostrého lomu). Úvalovitá údolí přecházejí na okrajích území kraje do hluboce zaříznutých

údolí, v nichž byly vybudovány významné přehradní nádrže (např. Želiv na severozápadě na řece Želivce či Dalešice na jihovýchodě na řece Jihlavě).

4. **Aktivita (1):** Geomorfologické členění Kraje Vysočina (myšlenková mapa). Časová dotace 10 minut.

Vyučující žákům pomocí metody myšlenkové mapy vysvětlí, jak si lépe zapamatovat rozložení jednotlivých geomorfologických celků (v PPP snímek č. 6). Na severu (**nahoře**) obě jednotky začínají na H, na jihu (J) obě jednotky začínají na J, uprostřed obě jednotky začínají na K a jsou to vrchoviny, z pahorkatin je jedna na severu a druhá na jihu, Železné hory jako jediné „hory“, které navíc nejsou skutečnými horami, zasahují svým cípem do území kraje úplně **nahoře**.

Žáci v posteru správně nalepí do slepé mapy Kraje Vysočina s vyznačenými hranicemi geomorfologických celků (v PPP snímek č. 7) obsah sáčku s rozstříhanými názvy všech sedmi geomorfologických celků (příloha č. 5.1.2.3.1). Nejrychlejší skupina může být odměněna, pokud má vše správně.

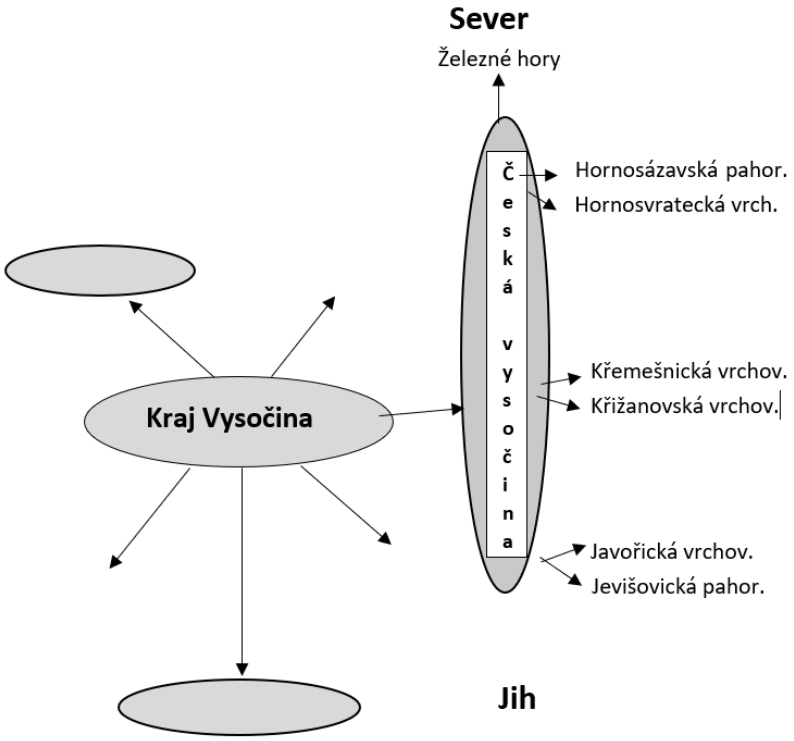

5. **Aktivita (2):** Najděte nejvyšší vrcholy. Stopuje se, pokud má první skupina chybu, odsouvá se, sestaví se výsledné pořadí skupin, následuje ocenění. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut včetně vyhodnocení.

Zadání: S použitím školního atlasu (geomorfologické mapy) co nejrychleji vyhledejte nejvyšší vrcholy každé z uvedených geomorfologických jednotek a zapište jejich výšku.

Řešení (v PPP snímek č. 8): Vyučující vyvolává střídavě skupiny, které daný úkol řešily (v posterech je každý celek zastoupen dvakrát, Javořická vrchovina třikrát).

Geomorfologický celek	Nejvyšší vrchol (m n. m.)
Hornosázavská pahorkatina	Roudnice (661)
Hornosvratecká vrchovina	Devět skal (836)
Javořická vrchovina	Javořice (837)
Jevišovická pahorkatina	Zadní hora (637)
Křemešnická vrchovina	Křemešník (765)
Křižanovská vrchovina	Harusův kopec (741)
Železné hory	Vestec (668) v Kraji Vysočina, v celé jednotce U oběšeného (737)

6. **Aktivita (3):** Malujeme přírodu (vizualizace). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 5 minut (kontrola dle PPP, snímek č. 9-11). Žáci uvedou své odpovědi/ukážou obrázky, kontrola probíhá dle fotografií v PPP, vyučující doplňuje/rozšiřuje **výkladem.**

Modří, Červení

Zadání: Na poster se pokuste rychle nakreslit, co si představujete pod pojmem mrazový srub (modří) a kamenné moře (červení).

I v souvislosti s geomorfologickými podmínkami **není** Kraj Vysočina charakteristický turistickými atraktivitami typu propastí, krasových útvarů, jako jsou jeskyně, ani pískovcovými skalními městy. Ty najdete v jiných částech České republiky. I zde však můžete narazit na řadu přírodních zajímavostí různého typu, jako jsou např. **mrazové sruby** (snímek č. 9 a 10) charakteristické pro Žďárské vrchy (Devět skal, Milovské Perničky – pernička je vzácně se vyskytující skalní mísa, Čtyři palice aj.). Ty jsou často obklopeny tzv. **kamennými moři** (snímek č. 11). Mrazové sruby i kamenná moře vznikly mrazovým zvětráváním (v puklinách zamrzala voda a docházelo k oddělování částí hornin – mrazovému tříštění) v době čtvrtohor, kdy Evropu pokrýval kontinentální ledovec a na našem území panovalo velmi chladné klima. Tyto útvary jsou pro Kraj Vysočina typické a nacházejí se i mimo Žďárské vrchy, např. v Javořické vrchovině v okolí hradu Roštejn nebo zříceniny Štamberk, na Čeřínku, a to včetně skalních mís, na Křemešníku apod. Tato místa jsou většinou chráněna jako přírodní památky či rezervace.

Zelení, fialoví, oranžoví

Zadání: Do třech vyznačených částí na mapě Kraje Vysočina zakreslete různou barvou nebo šrafurou, kde je podle vás velmi chladné, a kde naopak teplé podnebí (tmavé části ukazují lokality s nadmořskou výškou větší než 600 m n. m.).

(v PPP snímek č. 12) I když je území Kraje Vysočina relativně malé a výškově nepříliš členité, lze zde identifikovat 4 **klimatické oblasti**. Většina území Kraje Vysočina spadá do klimatické oblasti **chladné**, nejvyšší partie Jihlavských a Žďárských vrchů pak do **velmi chladné** oblasti. Významná část území ležící v nižších nadmořských výškách pak patří svými dlouhodobými teplotami a srážkovými poměry do klimatické oblasti **mírně teplé**, která je typická pro většinu území celé ČR. Pouze okrajové části kraje na jihu a jihovýchodě zasahují do klimatické oblasti **teplé**.

Pokud se budete chtít v létě pořádně zahřát a zároveň zůstat v České republice, pravděpodobně na Vysočině nevydržíte. Spíše než sluneční brýle a klobouk zde uplatníte pláštěnky, deštníky a holínky. Zdejší nadmořská výška způsobuje, že jsou klimatické podmínky drsnější než v jiných částech ČR, s výjimkou pohraničních hor. Rovněž srážky dosahují vyšších úhrnů, i když v posledních letech se i na

Vysočině vyskytují místa s výraznými **letními suchy** (především v jižní části kraje). Ve vyšších polohách také silně fouká a vichřice mají stále častěji negativní dopad na zdejší hojně zastoupené lesy.

Sucha posledních let však působí na lesy ještě hůře, neboť významně podporují tzv. **kůrovcovou kalamitu**, která zasáhla i lesy v Kraji Vysočina a má za následek velmi intenzivní kácení stromů (PPP snímek č. 13). Kalamitou je postiženo již 14 % území celé ČR, a to hlavně Morava (pozn. z ověřování – žáci diskutovali, neboť holiny a mýtiny si uvědomují i ve svém blízkém okolí).

7. **Shrnutí:** Časová dotace 2 minuty.

Na území Kraje Vysočina zasahuje 7 geomorfologických celků a 4 klimatické oblasti. Reliéf a klima spolu úzce souvisejí – čím vyšší je nadmořská výška, tím je pravděpodobnější, že území spadá do chladnější klimatické oblasti. Reliéf území je především plochý a ve srovnání s jinými částmi ČR dobře prostupný bez výrazných terénních překážek, vyjma okrajových částí s hlubokými údolími řek. Převážná část území spadá do chladné nebo mírně teplé klimatické oblasti. Nenáročný terén a mírná teplota činí území velmi atraktivní pro turistiku či cykloturistiku, dobré sněhové podmínky pak v zimě pro milovníky běžkového lyžování.

Doporučená literatura a zdroje informací

Atlas krajiny České republiky: Landscape atlas of the Czech Republic. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2009. ISBN 978-80-85116-73-1.

Vhodné exkurze

Chaloupky o.p.s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání

3.2 Metodický blok č. 2 – Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina

Nezbytnou součástí podpory rozvoje zájmů a pozitivních postojů vůči regionu, v němž člověk žije, je seznámení se s historií, kulturou, tradicemi a společností vůbec. Hlavní část vzdělávacího programu je proto zaměřena právě na poznání nejvýznamnějších historických událostí ovlivňujících rozvoj Kraje Vysočina v minulosti; osvojení si nových znalostí o osobnostech, které se zasloužily o pokrok v různých společenských oblastech, a to nejen v Kraji Vysočina, ale celorepublikově či celosvětově; pochopení principu ochrany významných kulturních památek, na něž je Kraj Vysočina bohatý, a to včetně těch židovských, které zde po staletích své existence zanechala jedna z etnických a kulturních menšin; a v neposlední řadě seznámení se s tradicemi, jež zůstaly zachovány až do současnosti a připomínají významné okamžiky minulosti naší domoviny. Zmíněny jsou v rámci vzdělávacího programu také nedávné a současné společenské a ekonomické trendy, které žáci mohou sledovat kolem sebe, jako je např. růst vzdělanosti či stárnutí populace, ekonomická transformace či hospodářská krize, rozvoj ekologického zemědělství a podpora regionálních produktů apod.

3.2.1 Historie a společnost Kraje Vysočina

Cíl

Po absolvování hodin zaměřených na toto téma by měli žáci pochopit hlavní principy vývoje krajiny osídlované středověkým člověkem na území dnešního Kraje Vysočina, seznámí se s procesem vnitřní kolonizace území, jejími příčinami a důsledky, kterým bylo např. vytvoření německého/jihlavského jazykového ostrova, jehož existence přetrvala až do konce druhé světové války. Žáci by se rovněž měli žáci seznámit s hlavními událostmi a osobnostmi středověké společnosti, které ovlivnily další vývoj dnešního Kraje Vysočina, ale často i celé České republiky, Evropy či světa.

Po absolvování dalších hodin by měli žáci chápat vliv přírodních podmínek na pozdní osídlování krajiny na Vysočině člověkem, které se promítlo do velikosti a rozdrobenosti sídel, takže struktura osídlení Kraje Vysočina je v současnosti odlišná od jiných částí ČR. Žáci by se měli orientovat v názvech a poloze měst čítajících více jak 5 tis. obyvatel včetně polohy a příslušnosti své obce v rámci administrativního uspořádání Kraje Vysočina. Poznají hlavní rozdíly ve stratifikaci společnosti na základě různých hledisek a uvědomí si specifika Kraje Vysočina z hlediska struktury a pohybu obyvatelstva.

Zaměřením se na významné regionální aktéry by žáci měli pochopit význam jednotlivců pro rozvoj území, podporu sounáležitosti a identity obyvatel se svým bydlištěm jako rodištěm osobností a také jejich poselství do budoucna. Poznají autority, které svojí činností přispěly ku prospěchu obyvatel kraje nebo k propagaci dobrého jména kraje, čímž jsou vhodným příkladem pro ostatní. Speciální pozornost je věnována přítomnosti židovského obyvatelstva, které na území Kraje Vysočina v minulosti žilo a na jeho současném vzezření se podílelo. Měli by se seznámit podrobněji s událostmi, které vedly k tomu, že těchto pozůstatků nezůstalo do současnosti více a že již stěží narazíme v okolí na člověka židovského původu. I další hodiny umožní intenzivněji vnímat hodnotu kulturního dědictví v Kraji Vysočina nejen v podobě kulturních a historických památek, ale také významných kulturních a společenských akcí připomínajících události a osobnosti dějin regionu a tradice a zvyky, které se zde formovaly v minulosti a jejichž projevy lze i nyní spatřit v místním nářečí, dochovaných krojích či gastronomii.

1. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 1

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v dějepise nebo v zeměpise v hodinách zaměřených na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 2 a následným výkladem žáci získají nové poznatky o osídlování Kraje Vysočina v pravěku, starověku i středověku, a to metodou brainstormingu, což je forma spolupráce, při níž se členové skupiny učí navzájem, neboť právě příspěvek jednoho může obohatit znalosti ostatních, kteří si původně pojmy vyřčené v rámci aktivity vzájemně nespojovali. Schopnost učit se je v aktivitě popsané v bodě 3 a 6 podpořena badatelskou metodou, kdy žáci pracují s mapami osídlování, přičemž společnou analýzou a na základě znalostí z předchozích hodin by měli být schopni odpovědět na otázku, proč v různých obdobích docházelo k osídlování pouze některých oblastí, a jiných nikoliv. Práce s tabulkami, resp. databází obcí žákům přiblíží práci s různými zdroji informací, nejen s učebnicemi či výkladem vyučujícího, a umožní jiný způsob jejich zpracování.

Komunikace v mateřském jazyce – v hodině se používá řada odborných termínů, které se v běžné komunikaci nevyskytují (např. archeologické nálezy), a také názvy reálií Kraje Vysočina, o nichž žáci dosud nevěděli, např. v důsledku zániku obcí. Žáci si tak rozšíří svoji slovní zásobu. Prezentace výsledků, k nimž ve skupinách došli, umožní žákům zvýšit kvalitu jejich ústního projevu.

Sociální a občanské schopnosti – pochopení historické role území dnešního Kraje Vysočina jako „spojovacího“ regionu mezi Čechami a Moravou, kterým procházely již v dávné minulosti důležité obchodní stezky (bod 7), může v očích žáků zvýšit pocit důležitosti území, v němž žijí a mají své kořeny, a tím i jejich sounáležitost s regionem. To může později iniciovat různé formy občanských a společenských aktivit na podporu regionální soudržnosti (postoje). Ke znalostní složce této klíčové

kompetence přispívá osvojení si základních pojmů, jevů a událostí týkajících se regionálních dějin.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita metoda brainstormingu a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je metoda efektivního učení založená na práci s mapami a daty, jde o techniku k procvičení koncentrace pozornosti a lepší zapamatování a reprodukci faktů. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 30 minut.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 3) vyučující předem vybere podle počtu skupin mapy zachycující vývoj osídlení území dnešní ČR z přílohy č. 4.2.1.1.1 a dle svého uvážení vytiskne na tvrdý papír, případně zalaminuje, vždy 1-2 mapy do skupiny (je možné tisknout oboustranně).

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 4) vyučující předem přichystá ukázky možných důkazů osídlení území, pokud mu to školní sbírky umožňují. Pro plnění aktivity č. 3 (dle bodu 6) si vyučující vytiskne přílohy č. 5.2.1.1.2 a 5.2.1.1.3., podle nichž kontroluje odpovědi žáků. Pro případ, že by žáci uvedli pouze malý počet obcí nebo dokonce žádné obce, předem vytiskne obsah přílohy č. 4.2.1.1.2 barevně na běžnou A4 jednostranně (příloha obsahuje 6 vybraných správních obvodů pověřených obecních úřadů, na jejichž území se nachází obce s názvem obsahujícím zvíře nebo strom; na každé stránce je jeden obvod barevně zvýrazněný podle barvy skupin).

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do pomůcky nezbytné pro plnění všech úkolů. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Prales v Kraji Vysočina (asociace). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 5 minut.

Zadání: Zavřete oči a řekněte, co si představíte, když se řekne „prales“. Vyučující může zapisovat na tabuli.

Možné odpovědi: tmu, šero, slunce nepronikne přes hustý porost, ticho, vlhko, močály, bažiny, stromy, divokou zvěř (jakou?). Žáci budou pravděpodobně jmenovat i to, co si spojují s tropickým pralesem v současnosti (opice, komáři, pavouci, vzácné rostliny apod.). Vyučující po ukončení doplní, že i území Kraje Vysočina bylo dříve pokryto hustým pralesem, po němž tu do současnosti nezbylo pravděpodobně téměř nic.

3. **Aktivita (1):** Historické osídlení Kraje Vysočina (koncentrace pozornosti). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 10 minut.

Žáci se zamyslí nad hustotou osídlení území Kraje Vysočina v daném období. Chronologicky jsou v PPP promítány konkrétní mapy (snímek č. 3-10, je potřeba upravit počet map v PPP dle reálného výběru vyučujícího). Členové skupiny v roli prezentérů přistupují k tabuli a stručně svými slovy charakterizují stav osídlení území Kraje Vysočina ostatním skupinám. Zamyslí se, proč zde bylo osídlení minimální, kde bylo nejvyšší (v jižní části území, mezi dvěma řekami, mezi dnešní Třebíčí a Jaroměřicemi nad Rokytnou, ojedinělé lokality kolem řeky Sázavy, zaniklá středověká obec Mstěnice apod.). Cílem je, aby si uvědomili, že na rozdíl od jiných oblastí ČR, jako byla jižní a střední Morava a Čechy, nebyla až do středověku Vysočina téměř osídlena. Otázkou zůstává, zda je území kraje tak dobře archeologicky prozkoumáno, že lze toto jednoznačně tvrdit.

4. **Aktivita (2):** Známky dávného osídlení území (brainstorming). Časová dotace 5 minut.

Zadání: Podle čeho mohou archeologové určit, zda v dané oblasti bylo v pravěku nějaké osídlení, či nikoliv? Pokud to umožňují školní sbírky, může vyučující praktikovat ukázky.

Možné odpovědi: pozůstatky nástrojů (pazourky, sekeromlaty), zbraní (šipky), hroby s kostrami, keramika (nádoby, figurky zvířat a lidí), zbytky sídlišť (domů), šperky, malby na stěnách apod.

5. **Výklad:** Časová dotace 10 minut.

(v PPP snímek č. 11) *„Existují tři všeobecné zákony šíření lidstva: ve směru nejmenšího odporu, ve směru největších slibností, zvláště co se týká potravy a podnebí, tlakem vnitřním nebo silou zezadu, hladem, epidemií, tlakem svých či jiných lidí.“ (A. Hrdlička)*

(v PPP snímek č. 12) Území dnešního Kraje Vysočina zůstávalo v minulosti až na výjimky na jihu dlouho neobydleno, o čemž svědčí pouze ojedinělé archeologické nálezy z doby před více než 6 tis. lety. Proto je potřeba zdůraznit nálezy pouze několik let staré z oblasti **Mohelna**, resp. stávající přehradní nádrže, u jejíhož břehu archeologický výzkum odhalil i stopy kamenných podlah dočasných obydlí – jedny z vůbec nejstarších lidských staveb ve střední Evropě datovaných přibližně **21 tis. let př. n. l**. V období 6–4 tis. let před n. l. dosahuje pravěké osídlení v jižní části, především v okolí dnešních **Jaroměřic nad Rokytnou** a **Moravských Budějovic**, naopak rozsahu a intenzity, která byla prakticky překonána až na přelomu raného a vrcholného středověku ve 13. století n. l. (Nekuda, 1997). Osídlováno bylo především území s nadmořskou výškou **do 350 m n. m.**, s úrodnými půdami a dostupností vody v řekách. To vše bylo nezbytné pro nahrazení lovu a sběru **zemědělskou výrobou** a dobytkářstvím. Postupně tak v jižní a jihovýchodní části dnešního kraje vznikala řada výšinných **hradisek či hradišť**, která lze i v současnosti identifikovat podle názvů lokalit často turisticky atraktivních či památkově chráněných (výhradně v okrese Třebíč).

K nehostinnosti většiny území stávajícího Kraje Vysočina přispívaly především přírodní podmínky – husté a neprostupné **pralesy** v rozsáhlé oblasti podél zemské hranice Čechy-Morava obývané divou zvěří, jako jsou medvědi, vlci a také losi či zubři; v řekách žili bobři. Na tyto tvory již v současnosti v lesích na Vysočině nenarazíte. Losi a zubři vyhynuli v 16. století, medvědi pravděpodobně v 17. století a poslední vlk na Vysočině byl zastřelen 2. ledna roku 1830. Tomuto slavnému vlkovi byl v místě jeho smrti mezi Novým Městem na Moravě a Jimramovem postaven **Vlčí památník** a krajina v jeho blízkém okolí má statut přírodní památky s názvem Vlčí kámen. Tento poslední vlk byl vycpán a 150 let vystavován na hradě Pernštejn, dokud téměř nevypelichal vlivem doteků zdejších návštěvníků. V posledních letech (2017) se vlci na Vysočinu vracejí, ale teprve budoucnost ukáže, jestli natrvalo.

6. **Aktivita (3):** Názvy obcí v Kraji Vysočina (brainstorming). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 5 minut.

Zadání: Znáte ze svého okolí/z Kraje Vysočina nějakou obec, která by v názvu měla zvíře nebo strom? Zamyslete se a během 2 minut na volný papír napište co nejvíce takovýchto obcí. Prezentujte ostatním. Která skupina shromáždí co nejvíce existujících obcí, může být odměněna. Alternativou jsou obce obsahující osobní jména. Vyučující kontroluje podle seznamu v příloze č. 5.2.1.1.2 a 5.2.1.1.3, zda obce existují.

Pokud žáci po časovém limitu nejsou schopni takové obce uvést, rozdá vyučující do skupin přílohu č. 4.2.1.1.2, v níž žáci zatrhávají ve sloupečku (správní obvody vybraných pověřených obecních úřadů) v barvě příslušné skupiny, obce, v jejichž názvu je dle jejich názoru obsaženo zvíře či strom. Vyučující kontroluje podle seznamu v příloze č. 5.2.1.1.2.

Možné odpovědi (zvěř a stromy): Bobrová, Bobrůvka, Daňkovice, Brtnice – souvislost s lesním včelstvem (brtě jsou dutiny stromů, kde žijí včely; jako brtníci byli označováni včelaři, ale i medvědi, kteří med sbírali), Brtnička, Smrk, Smrčná, Horní Smrčné, Javorek, Kamenice nad Lipou, z domácích zvířat Vepříkov, dva Kozlovy, i Jihlava dle pověsti má mít základ svého názvu v ježcích (německy Iglau), kterých prý bylo v okolí řeky Jihlavy při osídlování jejího okolí spousta.

Možné odpovědi (osobní jména): Pravděpodobně co do četnosti výskytu vede Pavlov, ale jsou tu i názvy odvozené od Jitky, Radka, Viléma i dalších (Pavlov, Vilémov, Jankov, Ondřejov, Michalovice, Radkov, Petrovice, Svatoslav, Vladislav, Jitkov, Martínkov, Urbanov, Karlov, Matějov, Otín, Jakubov, Štěpánov, Golčův Jeníkov atd.).

7. **Výklad:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 13) Přestože dnešní Kraj Vysočina představuje pomezní oblast mezi Čechami a Moravou, vlivem relativně nízkých hřbetů byl zdejší terén mnohem prostupnější než např. hraniční hory s dnešním Německem (Šumava, Krušné hory), takže spíše než předělem byla Vysočina **spojovacím regionem**. Podhůří Českomoravské vrchoviny začalo být systematicky osídlováno v souvislosti s rozvojem obchodování a zintenzivňujícím se pohybem na zemských (obchodních) stezkách, podél nichž a na jejichž křižovatkách vznikaly osady. Podmínkou byla také přítomnost vodních toků včetně brodů přes ně. Z Kolína přes dnešní Havlíčkův Brod a Jihlavu, Brtnici a v blízkosti Třebíče směrem na Znojmo a dále na území dnešního Rakouska vedla tzv. **Haberská** stezka, a to již v pravěku, i když první písemná zmínka pochází až z 12. století. Kde tehdy sotva prošel povoz se zbožím, vedla později tzv. císařská silnice (v jižní části odkloněná mírně na západ od původní Haberské stezky) dostavěná za Marie Terezie v 18. století (délka 322 km, šířka přes 7 m) - nyní zde prochází silnice I. třídy č. 38. V Čáslavi se od Haberské stezky směrem na jihovýchod oddělovala stezka **Libická**, pojmenovaná pravděpodobně po Libici nad Doubravou, která dále pokračovala přes Žďár nad Sázavou, Velké Meziříčí a Náměšť nad Oslavou na jižní Moravu, kde se napojovala na Jantarovou stezku. Stezky byly na okrajích pralesa hlídány stráží, která udržovala průchodnost stezek, vybírala cla a za úplatu poskytovala i ochranu obchodníků před lupiči a zvěří.

Doporučená literatura a zdroje informací

NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskobudějovicko: Jemnicko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1997. Vlastivěda moravská. ISBN 80-85048-75-2.

SEMOTANOVÁ, Eva a Jiří CAJTHAML. *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2182-3.

TIRAY, Jan. *Telecký okres*. Brno: Garn, 2008. Vlastivěda moravská (Garn). ISBN 978-80-86347-98-1.

Vhodné exkurze

Muzeum Vysočiny - http://muzeum.ji.cz/str.php?id=41&&lang=cz

Archeologické naleziště Mstěnice u Hrotovic - https://www.hrotovice.cz/zanikla-ves-mstenice/ms-31830/p1=31830

2. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 2

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v dějepise nebo v zeměpise v hodinách zaměřených na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 2 žáci získají konkrétní představu o nejstarších sídlech Kraje Vysočina, a to badatelskou metodou, kdy žáci pracují s tabulkami, resp. databází obcí, která jim přiblíží práci s dalšími zdroji informací, nejen s učebnicemi či výkladem vyučujícího, a předvede jiný způsob jejich zpracování. V aktivitě popsané v bodě 6 je využita metoda brainstormingu, což je forma spolupráce, při níž se členové skupiny učí navzájem, neboť právě příspěvek jednoho může obohatit znalosti ostatních, kteří si původně pojmy vyřčené v rámci aktivity vzájemně nespojovali.

Komunikace v mateřském jazyce – v hodině se používá řada odborných termínů a také názvy reálií Kraje Vysočina, o nichž žáci dosud nevěděli, např. proto, že se jedná o velmi malé obce, které však mají velký význam pro historické osídlení kraje. Jejich osvojením si rozšíří svoji slovní zásobu. Prezentace výsledků, k nimž ve skupinách došli, umožní žákům zvýšit kvalitu jejich ústního projevu. V aktivitě popsané v bodě 4 pochopí provázanost současných názvů obcí a měst v kraji s jejich německým označením v minulosti a v praxi si také procvičí své dosavadní znalosti německé gramatiky na slovním základu dvojího druhu (-hof, -dorf).

Sociální a občanské schopnosti – výkladem obsaženým v bodě 3 žáci pochopí význam německého „živlu“ pro historický vývoj i dnešní podobu Kraje Vysočina (odsun německého obyvatelstva, pokles počtu obyvatel, velký počet malých obcí), a především Jihlavska. To přispěje ke kritickému chápání událostí nejen regionálních, ale i národních a evropských dějin. Aktivitou popsanou v bodě 6 si žáci uvědomí význam stromů v životě svých předků, což může zvýšit jejich občanskou odpovědnost ve vztahu k životnímu prostředí. Ke znalostní složce této klíčové kompetence přispívá osvojení si základních pojmů, jevů a událostí týkajících se historického osídlování Kraje Vysočina.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – v rámci této hodiny je smysl pro iniciativu a podnikavost podpořen také povzbuzením nápaditosti při vytváření schématu pro další německé názvy českých měst a obcí v aktivitě popsané v bodě 4, kdy se mohou projevit především žáci, kteří patří mezi tzv. vizuální typy. K iniciativě zvou také aktivity probíhající formou brainstormingu, tedy v této hodině aktivita popsaná v bodě 6.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita metoda brainstormingu, která vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je metoda efektivního učení založená na práci s daty. Konkrétně se jedná o techniku procvičení koncentrace pozornosti, krátkodobé, sémantické a vizuální paměti a usuzování, které podporují lepší zapamatování a reprodukci faktů. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 30 minut.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 2) vyučující předem vytiskne na běžný papír A4 seznam obcí s uvedením první písemné zmínky po okresech (5 okresů Kraje Vysočina, 5 listů A4, příloha č. 4.2.1.2.1 - POZOR, okres Třebíč a Žďár nad Sázavou jsou oboustranné, řešení v příloze č. 5.2.1.2.1).

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 4) vyučující předem vytiskne na běžný papír A4 obsah přílohy č. 4.2.1.2.2 a vybere počet pětic podle počtu skupin. V případě změny výběru obcí z přílohy č. 4.2.1.2.2. pro zadání úkolu pro žáky je potřeba adekvátně upravit snímek č. 5 v PPP.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky a rozdá skupinám pomůcky nezbytné pro plnění všech úkolů. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Aktivita (1)**: Nejstarší obce v Kraji Vysočina (koncentrace pozornosti). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 10 minut.

Vyučující nechá žáky vybrat si či vylosovat jeden z okresů Kraje Vysočina a podle toho rozdá do skupin seznamy obcí (příloha č. 4.2.1.2.1). Žáci na seznamu obcí s první písemnou zmínkou ve svém okrese najdou ty nejstarší (ty, které vznikly do konce I. poloviny 13. století, tzn. před rokem 1250), označí je a spočítají. Jejich počet nadiktují vyučujícímu, který je doplní do tabulky v PPP nebo napíše na (interaktivní) tabuli. Žáci spočítají jejich podíl z celkového počtu obcí svého okresu (zaokrouhlí na celá čísla) a výsledek nadiktují vyučujícímu, který je opět zapíše. Z výsledného podílu si žáci uvědomí rozdíl v osídlení v jižní části kraje, resp. v okrese Třebíč, a ve zbytku území, mohou si všimnout extrémně nízkých hodnot u okresu Havlíčkův Brod a Žďár nad Sázavou a znovu se zamyslet nad jejich příčinou. Obce v moravské části Kraje Vysočina, především na jihu, jsou o více než 150 let starší než ostatní obce v kraji, přičemž nejstarší je pravděpodobně obec Blatnice nedaleko Moravských Budějovic a Plešice mezi Jaroměřicemi nad Rokytnou a Náměští nad Oslavou (písemná zmínka o obou pochází z roku 1046).

Řešení (v PPP snímek č. 2 – počty nejstarších obcí se budou zobrazovat shora dolů, následně také podíly):

Okres	Počet obcí celkem	Počet nejstarších obcí (vznik do roku 1250)	Podíl nejstarších obcí z celkového počtu obcí (v %)
	a	b	c=b/a*100 %
Havlíčkův Brod	120	8	7 %
Jihlava	123	15	12 %
Pelhřimov	120	20	17 %
Třebíč	167	56	34 %
Žďár nad Sázavou	174	10	6 %
Kraj Vysočina celkem	**704**	**109**	**16 %**

3. **Výklad:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 3) Ještě v období stěhování národů v 5. a 6. století našeho letopočtu, ale i v době Sámovy říše před vznikem Velké Moravy, tzn. v 7. i 8. století zůstalo území Kraje Vysočina téměř neosídleno. Do konce 12. století bylo podhůří Vysočiny sice již lidmi obydleno, ale ne natolik, aby se stávající obyvatelstvo dobrovolně dále šířilo do vyšších nadmořských výšek proti proudům řek, kde byly méně příznivé podmínky pro život (chladnější a vlhčí klima, méně úrodná půda, vysoký stupeň zalesnění). Proto tehdejší panovníci začali podporovat, jak bychom dnes řekli, zahraniční migraci.

Kolonizace české části území kraje probíhala především z dnešního Německa. Nově příchozí dostávali pozemky zdarma a nemuseli určitou dobu platit daně. Kolonizátoři postupovali proti proudu řek a káceli husté lesy, aby získali půdu nezbytnou pro svoji obživu a zásobování obyvatel nových obcí. Především přírodní podmínky a menší zájem o osídlení vedly k tomu, že na území dnešního Kraje Vysočina se až do současnosti udržely malé obce (v současnosti menší než 200 obyvatel), jejichž koncentrace je zde nejvyšší ze všech krajů ČR. Nejstarší osada založená Němci v dnešním Kraji Vysočina byla v písemných pramenech zmíněna v roce 1203 a jednalo se o dnešní Rynárec (okres Pelhřimov). Rovněž některé části města Pelhřimov vznikly hned na počátku 13. století a již v roce 1219 pak dnešní město Humpolec.

4. **Aktivita (2):** Německé názvy českých obcí a měst (trénink vizuální a sémantické paměti, v PPP snímek č. 4 a 5). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 10 minut.

Vyučující rozdá do každé skupiny tabulku s názvy současných obcí a měst z Kraje Vysočina, které se dříve nacházely na území tzv. jihlavského/německého jazykového ostrova, a jejich německým označením; názvy jsou přeházeny (každá skupina obdrží 5 obcí z každého okresu, příloha č. 4.2.1.2.2). Žáci mají za úkol správně spojit německé názvy s českými ekvivalenty. V PPP na snímku č. 4 je promítána mapa „ostrova“.

Vyhodnocení (v PPP snímek č. 5): Německé názvy obcí přetrvávají v paměti starších lidí dodnes. Obecně platí, že si žáci lépe zapamatují slovíčka sdružená kolem určitého tématu, která spolu nějak souvisí. Stejně tak to mohou být slovíčka, např. z němčiny, která mají společný slovní základ. Lze si povšimnout, že řadu názvů obcí na Vysočině spojuje stejná koncovka (slovní základ):

… dorf (obec), … hof (dvůr)

Zapamatování cizích slovíček i odborných výrazů vždy usnadní uvědomění si významu pojmu a jeho transformace do srozumitelné podoby. Totéž platí i u jmen cizího původu. Vyučující kontroluje názvy dle řešení uvedeného v příloze č. 5.2.1.2.2. V případě časové rezervy může vyzvat žáky, aby vytvořili obdobné schéma jako ve snímku č. 5 i pro německé názvy dalších obcí. Zejména těm žákům, kteří patří mezi vizuální typy, podobné grafické ztvárnění cizích názvů či slovíček usnadní zapamatování, a navíc dá úkolu určitý pořádek a řád, který paměti prospívá.

5. **Výklad:** Časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 6) O stáří lidských sídel vypovídají často i staré stromy, které přežily dodnes. Staré stromy a posvátné háje byly uctívány, a proto chráněny od nepaměti. Na Českomoravské vrchovině rostou podle dendrologů **nejstarší stromy v Česku**. Na Vysočině jich napočítáme téměř 400. Mezi nejčastější památné stromy patří především lípa, ale také habr, jilm či javor. Příkladem může být Karlova lípa v Klokočově (obvod 890 cm) či Žižkův dub v Náměšti nad Oslavou. Věk těch nejstarších lze odhadnout jen nepřesně. Pohybuje se zhruba od 600 do 800 let. Lípa v Kamenici nad Lipou byla pravděpodobně vysazena v roce 1248 v souvislosti se založením zdejšího hradu, tedy před 770 lety. Za nejstarší strom, a to nejen v ČR, ale v celé střední Evropě, je však považován tis ve Vilémovicích (u Ledče nad Sázavou), jehož věk je odhadován na 1,5 – 2 tis. let.

Vysazování stromů při významných událostech v lidském životě, např. při narození dítěte, se stalo v lidské společnosti tradiční a souvisí s úzkým sepjetím člověka s přírodou. Právě stromy přežívají několik generací a váže se k nim řada pověstí či zkazek, které chtějí obyvatelé uchovat svým potomkům. Např. o lípě v Jiřicích vysoké 20 metrů a staré 600 až 700 let, která po obvodu měří 812 centimetrů, se vypráví, že ji před mnoha lety chtěli porazit, ale sotva dřevorubci nasadili pilu a zařízli, objevila se na ní krev, proto ji nechali stát (v PPP snímek č. 7). Unikátní je také lípa v Kamenici nad Lipou (v PPP snímek č. 8). Vyučující položí žákům dotaz, zda je název města Kamenice nad Lipou odvozen od této památné lípy, nebo od říčky Lipé? (Řešení: název je odvozen od lípy, říčka, která tudy protéká, se jmenuje Kamenice – přítok Nežárky).

Zatímco např. německým národním stromem je dub, slovanským a potažmo také českým národním stromem je lípa. Velké a košaté stromy, jako byly lípy a duby, však měly především svůj praktický význam.

6. **Aktivita (3):** Původ starých stromů (brainstorming, usuzování). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Odhalíte nějaké praktické důvody vysazování stromů v blízkosti domů či cest? Zapište na volný papír.

Možné odpovědi (v PPP snímek č. 9): stráž před případnými útoky či před požáry, jako bleskosvod; jako místo pro setkávání občanů – obecní porady, soudy, slavnosti; ochrana před deštěm či horkem; mezi domy měly i protipožární funkci (zachycení jisker); stromy často zdůrazňovaly důležitost nějakého místa, např. kostel, fara, kaple, škola, hospoda; nebo vypovídají o historickém jádru obce; podél cest měly aleje pozitivní vliv na odvodnění cest a zastínění před sluncem.

7. **Shrnutí:** Časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 10) Zatímco ještě ve středověku byla krajina na Vysočině tvořena především hustými pralesy s buky a duby, v současnosti kolem sebe vidíme spíše zemědělskou krajinu a zdejší převážně smrkové lesy v posledních letech požírá kůrovec, což přetváří původně zelenou tvář krajiny na spíše „rezavou“. Velmi zřetelným prvkem dokazujícím historické osídlení krajiny jsou památné stromy, kterých najdeme v Kraji Vysočina opravdu mnoho. Relativně pozdní počátek osídlování a kolonizace z německých oblastí vedly ke vzniku řady malých obcí, často s převahou německého obyvatelstva.

Následkem toho bylo, že se v některých částech kraje vliv německého „živlu“ udržel i po vzniku samostatného Československa, resp. až do konce druhé světové války. Situace po ní související s odsunem Němců pak vedla k výraznému snížení počtu obyvatel některých obcí, především v pohraničí. Vysoký podíl malých obcí se – i přes mírný nárůst počtu obyvatel v posledních letech – udržel až do současnosti.

Doporučená literatura a zdroje informací

NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskobudějovicko: Jemnicko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1997. Vlastivěda moravská. ISBN 80-85048-75-2.

Památné stromy. Jihlava: Krajský úřad Kraje Vysočina, 2011.

SEMOTANOVÁ, Eva a Jiří CAJTHAML. *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2182-3.

Vhodné exkurze

Muzeum Vysočiny - http://muzeum.ji.cz/str.php?id=41&&lang=cz

Výlet po nejstarších památných stromech Vysočiny

Jihlavské podzemí

3. hodina – Historie Kraje Vysočina – události a osobnosti

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Ověření výchozích znalostí probíhá v jedné alternativě také formou kvízu, v němž soupeří tři skupiny, které tedy mohou být významně větší než při práci v rámci plnění aktivit. Vzhledem ke zjištěním vzešlým z ověřování se spíše než realizace kvízu ve formě definované v bodě 1 osvědčila individuální práce žáků ve skupinách vytvořených dle Úvodu, kapitoly B. Organizace výuky a vyhodnocením součtem, resp. průměrem správných odpovědí z celého kvízu každého ze členů dané skupiny (podrobněji popsáno v hodině č. 5). Tuto hodinu je vhodné aplikovat v dějepise nebo v zeměpise v hodinách zaměřených na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím aktivity popsané v bodě 1 si žáci ověří svoje znalosti o významných událostech v Kraji Vysočina či získají nové jiným způsobem než z učebnice či z výkladu vyučujících. Prostřednictvím aktivity popsané v bodě 3 si vyzkoušejí speciální techniky efektivního čtení a učení pomocí práce s textem.

Komunikace v mateřském jazyce – v hodině žáci využijí speciální techniku práce s textem pomocí klíčových slov k reprodukci obsahu článku, čímž se zdokonalí ve svém ústním projevu. Odpovídat budou na připravené otázky týkající se obsahu textu, ale seznámí se také s novými termíny, které rozšíří jejich slovní zásobu.

Sociální a občanské schopnosti – z jednotlivých textů a závěrečného shrnutí v bodě 4 pochopí žáci význam konkrétních historických událostí pro růst, či naopak úpadek měst a regionů a dokážou

zobecnit, jaké typy událostí mají jaký dopad. To je může povzbudit k vytvoření si názoru či zaujetí postoje k aktuálním problémům Kraje Vysočina zacíleného na jeho ochranu a další společenský i kulturní rozvoj.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita didaktická hra (kvíz) a metoda brainstormingu, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem, při níž si žáci procvičí metodu kritického myšlení a také si jeho obsah lépe zapamatují využitím metod a technik pro efektivnější čtení a učení. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 2 hodiny.

Pro zjištění výchozího stavu (dle bodu 1) vyučující předem rozstříhá obsah přílohy č. 4.2.1.3.1 podle počtu žáků, zamíchá a vloží do neprůhledné krabičky/sáčku.

Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 3) si vyučující musí osvojit metody pro lepší zapamatování (viz Úvod, kapitola B) a je vhodné s těmito metodami seznámit žáky předem. Vyučující vytiskne pro každého žáka článek z přílohy č. 4.2.1.3.2 (vyučující si vybere dle počtu skupin ze sedmi uvedených článků a zajistí oboustranný tisk zadání na běžný papír A4, řešení v příloze č. 5.2.1.3.2).

1. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 10 minut.

Na začátku hodiny vyučující rozdá každému z žáků/si žáci vylosují jednu kartičku (příloha č. 4.2.1.3.1), na které jsou uvedeny 4 údaje: jméno osobnosti nebo významné události, obrázek či fotografie, lokalita, ve které osobnost působila nebo se událost odehrála a letopočet života a smrti osobnosti nebo rok, kdy se událost odehrála. Žáci se hledají navzájem, až vytvoří správnou trojici. Do časové osy, kterou zatím vyučující nakreslí na tabuli (rok 1200 až 1800 nebo dle rozdaných kartiček) zaznamenají osobnost či událost (pod osu) a lokalitu (nad osu). Žáci takto mohou zůstat rozděleni do skupin i pro další průběh hodiny. Po ukončení hledání chronologicky vždy jeden z trojice komentuje svůj úkol, vyučující dle svých znalostí doplňuje, vysvětluje.

Pozn.: Během ověřování se tato aktivita zdála účastníkům příliš obtížná (počet členů skupiny byl 30 osob), proto je možné doporučit tuto aktivitu spíše pro menší kolektivy. Jako alternativa byl vytvořen kvíz v PPP (snímek č. 3-17), v němž spolu soupeří max. 3 skupiny, přičemž vítězná skupina může získat odměnu. Za účelem snížení časových prodlev při odpovídání lze doporučit vytvořit skupiny z celých řad (tzn. max. 3) a určit jednoho mluvčího, aby nedocházelo k překřikování.

2. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** (pokud se neuspořádají do skupin dle bodu 1.) – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin pomůcky nezbytné pro plnění všech úkolů. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

3. **Aktivita (1)**: Významné historické události (práce s textem, kritické myšlení, metody efektivního čtení a učení). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 25 minut (5 minut četba a zapamatování, 5 minut zpracování odpovědi, 15 minut prezentace při 5 skupinách).

Vyučující rozdá žákům připravené články z přílohy č. 4.2.1.3.2. Zpracovávat odpovědi budou žáci ve skupinách, ale přípravu si budou dělat individuálně. Žáci si přečtou připravené články a pomocí popsané metody se pokusí co nejpodrobněji zapamatovat obsah článku. Písemně a po vzájemné diskusi odpoví na otázky na druhé straně listu, aniž by se dívali do vlastního textu článku. Po vypracování prezentují obsah článku stručně a svými slovy ostatním skupinám (reprodukce textu), poté uvádějí a obhajují svoje odpovědi (každý žák bude prezentovat minimálně jednu odpověď za účelem zapojení všech členů skupiny). Je důležité, aby byla zachována posloupnost článků od 1. do 7., neboť jsou řazeny chronologicky a některé informace se překrývají. Slova, kterým nerozuměli, mohou vysvětlit ostatní žáci, pokud neví, vysvětlí vyučující. Dle časových možností mohou žáci např. odpovídat jen na vybrané otázky (ty, které je zaujaly).

4. **Závěrečné shrnutí:** Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Vyučující formuluje návodné otázky, které povedou žáky ke zobecnění získaných poznatků:

a) Jsou válečné konflikty pro rozvoj území přínosné, či nikoliv? Případně proč?
b) Týkaly se středověké bitvy o města pouze obyvatel daného města, nebo bylo postiženo širší území? Případně jak?
c) Jaké události měly v historii podobné dopady jako války?
d) Jaké jsou dopady válek, epidemií a požárů na rozvoj území?

Válečné konflikty mají na rozvoj území vždy negativní dopad. Zatímco bitva o město a likvidace jeho obyvatel bývala v historii často otázkou dnů či měsíců, dosažení hospodářské a společenské úrovně do doby před válkou trvalo roky. Během okupace nepřátelskými vojsky netrpí jen samo město, ale také okolní vesnice, které slouží okupantům pro zásobování potravinami, šatstvem, stavebním materiálem apod. Obdobné byly v historii také např. dopady požárů, hladomorů či morových epidemií, které významně zasahovaly do populačního vývoje země i dnešního Kraje Vysočina. Zatímco negativní dopad těchto událostí je vždy rychlý a tragický, pozitivní dopad pokrokových událostí, např. založení univerzity, přijetí zákona aj., se projeví s velkým časovým zpožděním.

Doporučená literatura a zdroje informací

FIŠER, Vojtěch. *Toulky Vysočinou*. Praha: Regia, 2009. Tajemné stezky. ISBN 978-80-86367-74-3.

HOFFMANN, František. *České město ve středověku: Život a dědictví*. Praha, 1992.

NOVÁK, Vojtěch. Vojska třicetileté války v Jihlavě [online]. Brno, 2015 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/snw3l/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

SEMOTANOVÁ, Eva a Jiří CAJTHAML. *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2182-3.

Vhodné exkurze

Muzeum Vysočiny - http://muzeum.ji.cz/str.php?id=41&&lang=cz

Jihlavské podzemí

Brána Matky Boží v Jihlavě

4. hodina – Sídla v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise v hodinách zaměřených na sídelní strukturu nebo na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – kompetence k učení je zde rozvíjena pomocí paměťových technik zaměřených na vizuální paměť, prostorovou představivost, koncentraci pozornosti a dlouhodobou paměť prostřednictvím aktivit popsaných v bodě 6 a 7. Opět je zacíleno na práci s mapou, konkrétně se slepou mapou největších sídel v kraji.

Komunikace v mateřském jazyce – diskuse v závěrečné části hodiny (bod 8) je zaměřena na formulaci slabých a silných stránek obce, města či regionu, v němž žáci žijí, případně na příležitosti a hrozby, které ze života v dané lokalitě vyplývají. Tím si žáci procvičí ústní formulaci pojmů spojených s prostorem, které jsou běžně využívány v odborných studiích či materiálech strategického plánování (metoda SWOT analýzy). Posílí si tak dovednost odborné komunikace.

Sociální a občanské schopnosti – právě uvědoměním si toho, jaké jsou výhody či nevýhody života ve městě nebo na venkově podle aktivity popsané v bodě 2 nebo dle SWOT analýzy místa bydliště či školy dle aktivity v bodě 8, mohou žáci zvýšit sounáležitost s regionem, nebo naopak povzbudit kritické myšlení a uvědomit si nedokonalosti a aktuální problémy v kraji. To přispěje k vytvoření občanských postojů založených na znalosti poměrů v regionu a snaze řešit problémy v jeho prospěch.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byly využity metody brainstormingu a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s tvrzeními, při níž si žáci procvičí metodu kritického myšlení, a také práce s textem, který si lépe zapamatují využitím metod mozkového joggingu (vizuální paměť, prostorová představivost, koncentrace pozornosti, dlouhodobá paměť) jako techniky pro lepší zapamatování a reprodukci faktů. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se. Závěrečná diskuse zaměřená na argumentaci pro a proti byla použita pro zkvalitnění komunikace žáků v mateřském jazyce.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů

(podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 15 minut.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla). Vyučující předem připraví kopie přílohy č. 4.2.1.4.1 podle počtu skupin.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Žáci plní úkol č. 1 v posterech. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Modří, červení

Zadání: Co se vám vybaví, když se řekne slovo město/venkov? Každý člen skupiny nadiktuje zapisovateli, co se mu vybaví.

Zelení, fialoví, oranžoví

Zadání: Které z následujících výroků charakterizují pravděpodobně město, a které spíše venkov (uvádějte písmeno M u města a písmeno V u venkova). Zkuste zapřemýšlet, která tvrzení mohou platit pro město i venkov, označte takový výrok písmenem O a ostatním vysvětlete, proč si to myslíte (každá skupina analyzuje 4 výroky, žádné se neopakují).

a. Do školy jezdím tramvají a trvá to jen 10 minut.
b. Do školy jezdím skoro půl hodiny autobusem, protože u nás školu nemáme.
c. Do školy chodím pěšky, mám to, co by kamenem dohodil.
d. Hned za domem máme obrovské pole brambor, které musím pomáhat sbírat.
e. Z nedalekého zemědělského družstva k nám často zavanou nepříjemné pachy.
f. Z okna domu máme nehezký výhled na průmyslovou zónu.
g. Autobus k nám jezdí třikrát denně a o víkendu vůbec.
h. V létě nemůžu otevřít okno, jaký jde do bytu z venku hluk a smrad z aut stojících na semaforech.
i. Kdykoliv chci, můžu do 10 minut dojet autobusem do obchodního centra na nákupy nebo do kina.
j. Téměř každý druhý víkend v zimě se u nás koná ples nebo zábava.
k. V létě k nám jezdí mnoho příbuzných na dovolenou, protože je tu čistý vzduch a les ještě nezničil kůrovec.
l. Závidím spolužačce, že má doma připojení na wi-fi.

3. **Vyhodnocení** (v PPP snímek č. 2 – animace otázka – odpověď, vyučující postupně střídá v odpovědích skupiny). Časová dotace 10 minut.

Ostatní skupiny mohou opravovat nebo doplňovat, kontrola probíhá podle PPP; v některých případech nemusí být odpověď jednoznačná, pak by si žáci měli obhájit svoji volbu v diskusi. Vyučující doplňuje/rozšiřuje **výkladem**:

a. Do školy jezdím tramvají a trvá to jen 10 minut. M
b. Do školy jezdím skoro půl hodiny autobusem, protože u nás školu nemáme. V
c. Do školy chodím pěšky, mám to, co by kamenem dohodil. O
d. Hned za domem máme obrovské pole brambor, které musím pomáhat sbírat. V
e. Z nedalekého zemědělského družstva k nám často zavanou nepříjemné pachy. V
f. Z okna domu máme nehezký výhled na průmyslovou zónu. M
g. Autobus k nám jezdí třikrát denně a o víkendu vůbec. V
h. V létě nemůžu otevřít okno, jaký jde do bytu z venku hluk a smrad z aut stojících na semaforech. M
i. Kdykoliv chci, můžu do 10 minut dojet autobusem do obchodního centra na nákupy nebo do kina. M
j. Téměř každý druhý víkend v zimě se u nás koná ples nebo zábava. V
k. V létě k nám jezdí mnoho příbuzných na dovolenou, protože je tu čistý vzduch a les ještě nezničil kůrovec. V
l. Závidím spolužačce, že má doma připojení na wi-fi. O

(v PPP snímek č. 3): Vlivem přírodních podmínek v minulosti a relativně pozdnímu osídlování území, především ve vyšších nadmořských výškách, zůstala sídelní struktura Kraje Vysočina až do současnosti velmi **rozdrobená** s malými (venkovskými) sídly. Při srovnání **kvality života** mezi městem a venkovem převažují samozřejmě subjektivní názory, nicméně obecně se hodnotí především několik oblastí (počet obyvatel, dostupnost služeb – školy, zdravotnická zařízení, kulturní zařízení, dopravní dostupnost, životní prostředí, pracovní příležitosti apod.).

Život na venkově či ve městě má svoje pro a proti, ale většinou platí, že na venkově je horší dostupnost veřejných i komerčních služeb (školy, zdravotnická zařízení, obchody, zdroje zábavy apod.) a také horší doprava (nižší intenzita veřejné dopravy, horší silnice). Na druhé straně venkov disponuje čistším životním prostředím (ovzduší, klid), volnou krajinou v okolí vhodnou pro výlety a také často pestrou spolkovou činností spojenou s tradičním životem na vsi. To může vyhovovat těm, kteří hledají klid, ať už pro sebe (senioři) nebo pro svoje děti (mladí lidé s rodinami). Proto je právě venkov, a to především v blízkém okolí větších měst s dobrou dostupností a pracovními příležitostmi v současnosti velmi často **vyhledáván pro bydlení**. Je však třeba poznamenat, že se rozdíly mezi životem na venkově a ve městě ve srovnání se stavem před 100 či 50 lety rychle smazávají.

(v PPP snímek č. 4) Území Kraje Vysočina se člení na 5 **okresů**, 15 **správních obvodů obcí s rozšířenou působností** (ty se také označují zkratkou SO ORP nebo jako mikroregiony či malé okresy); najdeme zde 704 **obcí**, pod jejichž správu spadá celkem 1 402 **sídel**, což znamená, že pod správu jedné obce může patřit více sídel (vyučující uvede na příkladu vlastní obce nebo jiné blízké, kterou žáci znají). Průměrný počet obyvatel v jedné obci Kraje Vysočina činí 723, což je **nejméně ve srovnání s ostatními kraji v ČR** (průměr ze všech obcí ČR je 1 695 obyvatel, tedy více než dvojnásobek).

4. **Aktivita (1)**: Žáci řeší úkol č. 2 v posterech (řešení v PPP snímek č. 5, odpovědi se zobrazí po 1. a 2. kliknutí kamkoliv)**.** Časová dotace 2 minuty.

Zadání: Dle uvedených údajů v tabulce vypočtěte celkový počet obyvatel Kraje Vysočina a průměrný počet obyvatel v jednom sídle. Nejrychlejší se správnou odpovědí mohou získat odměnu.

Řešení: Celkový počet byl 508 992 a průměrná velikost sídla 363.

5. **Výklad –** časová dotace 3 minuty.

(v PPP snímek č. 6) Kraj Vysočina je charakteristický vysokým počtem obcí s **méně než 200 obyvateli**, tedy velmi malými obcemi. Každá **čtvrtá** takto malá obec z celkového počtu v ČR se nachází právě v našem kraji. V obcích do 200 obyvatel však žije pouze 8 % obyvatel kraje. Naopak je zde nízký počet velkých měst, tedy měst s více než 20 tis. obyvateli. Těmi jsou pouze **čtyři**: Jihlava (přes 50 tis.), Třebíč (36 tis.), Havlíčkův Brod (23 tis.) a Žďár nad Sázavou (21 tis.). Páté okresní město – Pelhřimov – hranice 20 tis. nedosahuje (16 tis. obyvatel) a vůbec celý okres je velmi řídce zalidněný. S tím souvisí i nízký podíl obyvatel žijících ve městech ve srovnání s ostatními kraji, ale přesto lze říci, že téměř každý druhý člověk v Kraji Vysočina žije ve městě. Tomuto se říká **stupeň urbanizace**. Měst nad 5 tis. obyvatel je v Kraji Vysočina v současnosti 17 (pro lepší zapamatování – obdobně jako vrcholů nad 800 m n. m. ve Žďárských vrších).

6. **Aktivita (2):** Najděte rozdíly (prostorová představivost, koncentrace pozornosti)! Žáci řeší úkol č. 3 v posterech. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdá do skupin přílohu č. 4.2.1.4.1. Nejrychlejší skupina může být odměněna. Vyučující po skončení této aktivity papíry s mapami vysbírá, aby nebyly nápovědou pro další aktivitu (3).

Modří

Zadání: Porovnáním obou map v příloze zjistěte a napište, které město v okrese Havlíčkův Brod má více jak 5 tis. obyvatel, ale není obcí s rozšířenou působností. Pod kterou obec s rozšířenou působností patří?

Řešení: Ledeč nad Sázavou, Světlá nad Sázavou

Červení

Zadání: Porovnáním obou map v příloze zjistěte a napište, které město v okrese Žďár nad Sázavou má více jak 5 tis. obyvatel, ale není obcí s rozšířenou působností. Pod kterou obec s rozšířenou působností patří?

Řešení: Velká Bíteš, Velké Meziříčí

Zelení

Zadání: Porovnáním obou map v příloze zjistěte a napište, které město v okrese Třebíč nemá více jak 5 tis. obyvatel, ale je obcí s rozšířenou působností.

Řešení: Náměšť nad Oslavou

Fialoví

Zadání: Porovnáním obou map v příloze zjistěte a napište, které město v okrese Jihlava má více jak 5 tis. obyvatel, ale není obcí s rozšířenou působností. Pod kterou obec s rozšířenou působností patří?

Řešení: Polná, spadá pod Jihlavu, Třešť, spadá pod Telč

Oranžoví

Zadání: Porovnáním obou map v příloze zjistěte a napište, které město v okrese Pelhřimov nemá více jak 5 tis. obyvatel, ale je obcí s rozšířenou působností.

Řešení: Pacov

7. **Aktivita (3):** Máte náš kraj v oku (trénink paměti – vizuální paměť; prostorová představivost; koncentrace pozornosti, dlouhodobá paměť)? Žáci řeší úkol č. 4 v posterech. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. Časová dotace 10 minut.

Modří

Zadání: Určete polohu následujících pěti měst v Kraji Vysočina a přiřaďte je vždy ke správnému číslu na slepé mapě kraje (mapa umístěna přímo v posteru v příloze č. 4.2.1.4.2): **Jihlava, Havlíčkův Brod, Humpolec, Moravské Budějovice, Pelhřimov**

Oranžoví

Zadání: Určete polohu následujících pěti měst v Kraji Vysočina a přiřaďte je vždy ke správnému číslu na slepé mapě kraje (mapa umístěna přímo v posteru v příloze č. 4.2.1.4.2): **Telč, Třebíč, Třešť, Velké Meziříčí, Žďár nad Sázavou**

Řešení (v PPP snímek č. 7 – animace, čísla se zobrazují shora dolů po kliknutí kamkoliv, vyučující vyvolává žáky z obou skupin střídavě):

Město	Číslo
Havlíčkův Brod	1
Humpolec	2
Jihlava	4
Moravské Budějovice	7
Pelhřimov	3
Telč	6
Třebíč	8
Třešť	5
Velké Meziříčí	9
Žďár nad Sázavou	10

Zadání: Kolik měst a obcí z Kraje Vysočina najdete v následujícím textu? (řešení v PPP snímek č. 8)

Červení:

DTRČTELČOEJIHLAVAKMOISLBRTNICEPEJEJ

ŘÁTŘEŠŤICKRTACHOTĚBOŘKSŮŇHABRYKHI

MAPOLNÁLÍVJSJEMNICEÉRFEÝKTAPACOVM

Řešení: 9

DTRČ**TELČ**OE**JIHLAVA**KMOISL**BRTNICE**PEJEJ

ŘÁ**TŘEŠŤ**ICKRTA**CHOTĚBOŘ**KSŮŇ**HABRY**KHI

MA**POLNÁ**LÍVJS**JEMNICE**ÉRFEÝKTA**PACOV**M

Zelení

HUMPOLECORBSLFUTEŘAWTŘEBÍČÉCBERNI

PELHŘIMOVCHYVMĚŘÍNŮGKEZNOPOČÁTKY

KEHROTOVICESPTOÝJIMRAMOVFÁLŽELIVOK

Řešení: 8

HUMPOLECORBSLFUTEŘAW**TŘEBÍČ**ÉCBERNI

PELHŘIMOVCHYV**MĚŘÍN**ŮGKEZNO**POČÁTKY**

KE**HROTOVICE**SPTOÝ**JIMRAM**OVFÁL**ŽELIV**OK

Fialoví

MAPOLNÁLÍVJSJEMNICEÉRFEÝKTAPACOVM

KEHROTOVICESPTOÝJIMRAMOVFÁLŽELIVOK

SVILÉMOVNSVÍKRUCEMBURKTÉBIKÁMENOJ

Řešení: 9

MA**POLNÁ**LÍVJS**JEMNICE**ÉRFEÝKTA**PACOV**M

KE**HROTOVICE**SPTOÝ**JIMRAMOV**FÁL**ŽELIV**OK

S**VILÉMOV**NSVÍ**KRUCEMBURK**TÉBI**KÁMEN**OJ

8. **Aktivita (4):** SWOT analýza obce (diskuse, v PPP snímek č. 9). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Čím nebo na co byste přilákali vašeho kamaráda z Prahy, aby se přestěhoval tam, kde bydlíte vy (silné stránky, příležitosti ve vaší obci), nebo před čím byste ho varovali (slabé stránky, hrozby ve vaší obci). Vyučující vyvolává, žáci řeknou, v jaké obci/městě bydlí a co se jim tady líbí, či nelíbí, diskutují. Společné rysy o obci definované větším počtem žáků vyučující zapisuje na tabuli.

Doporučená literatura a zdroje informací

CHUMAN, Tomáš a Dušan ROMPORTL. Suburbanizace a její vliv na životní prostředí. *Geografické rozhledy*. 2011, **20**(3), 22-23.

Vhodné exkurze

Český statistický úřad v Jihlavě

5. hodina – Obyvatelstvo Kraje Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise v hodinách zaměřených na strukturu a pohyb obyvatelstva (demografii) nebo na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – kompetence k učení se v této hodině rozvíjí především v aktivitě popsané v bodě 3 a 4, v níž žáci samostatnou prací (badatelskou metodou) operují s grafy a tabulkami, na jejichž základě odpovídají na předem definované otázky týkající se populace v Kraji Vysočina. Měli by si uvědomit rozdíl mezi popisem a analýzou, kdy právě srovnáním (komparací) poměrů v kraji v čase nebo s hodnotou zkoumaných jevů na úrovni celé ČR řeší daný problém analyticky, pouze nepopisují určitý stav. Přestože je hodina určena do zeměpisu, využívá se zde i jednoduchých početních metod, což přispívá k matematickému myšlení a náhledu k řešení úkolů.

Komunikace v mateřském jazyce – v hodině se používá řada odborných termínů souvisejících s demografií, s nimiž se žáci do té doby pravděpodobně nesetkali. Jejich osvojením si účastníci rozšíří svoji slovní zásobu. Prezentace výsledků, k nimž ve skupinách došli, umožní žákům zvýšit kvalitu jejich ústního projevu.

Sociální a občanské schopnosti – uvědomění si rozdílu např. ve vzdělanostní struktuře ve srovnání s podmínkami v celé ČR či úbytku obyvatelstva migrací z Kraje Vysočina může povzbudit žáky k zamyšlení se nad budoucím vývojem zdejší populace a také nad tím, zda chtějí oni sami v regionu zůstat a přispívat k jeho rozvoji svými občanskými iniciativami. V návaznosti na předchozí hodinu, v níž definovali push a pull faktory ovlivňující migraci, tak pochopí jejich provázanost s demografickými jevy a mohou v budoucnu zaujmout postoje, které přispějí k zastavení úbytku obyvatel migrací a přírůstku jejich počtu přirozenou měnou.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině je jako metoda využita didaktická hra (kvíz) a metoda brainstormingu, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je analýza dat, při níž si žáci procvičí své badatelské schopnosti a dovednosti a také koncentraci své pozornosti využitím metod a technik pro efektivnější učení (práce s tabulkami a grafy). Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla). Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 3) vyučující předem vytiskne nejlépe na tvrdý papír A4 (oboustranný barevný tisk) přílohu č. 4.2.1.5.1, kartičky rozstříhá a vloží do složky k odpovídajícím posterům (modří a červení mají Natálii, ostatní Mariana) a ostatním pomůckám.

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 4) vyučující může aktualizovat data dle údajů ČSÚ (viz Literatura a zdroje dat), a to v tabulkách přímo v posterech a v grafech v příloze č. 5.2.1.5.4. Opravené grafy musí vložit do posterů. Ve všech posterech musí opravit otázky, pokud obsahují údaje, které v grafech či v tabulkách již nejsou. Je vhodné prezentovat maximálně časovou řadu 10 let (případně začít rokem, kdy se většina žáků ve třídě narodila).

1. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Didaktická hra (kvíz, správná jen jedna odpověď) – v PPP snímky č. 2–12. Časová dotace 10 minut.

Třída se rozdělí na dvě části, jsou zvoleni mluvčí, o pořadí odpovídajících skupin si zahrají např. kámen, nůžky, papír. Každá skupina střídavě odpovídá na otázky, vítězná může být odměněna. Ve větším kolektivu lze doporučit nejprve rozdělení do skupin dle Úvodu, kapitoly B. Organizace výuky a následně individuální odpovědi na otázky. Žáci si ve skupině vymění své odpovědi a vyhodnotí opětovným projetím kvízu, nyní již se zobrazením správných odpovědí (animace je nastavena tak, že se správná odpověď ukáže až při kliknutí na příslušné pole, nikoli při pohybu šipkou dolů). Skupina s nejvyšším počtem správných odpovědí (resp. nejvyšším průměrným počtem správných odpovědí na člena skupiny, neboť počet členů skupiny nemusí být stejný) vyhrává a její členové mohou být odměněni. Vyučující průběžně při odhalování odpovědí upřesňuje dle následujícího komentáře:

I když v Rakousku a Německu již uznali třetí pohlaví (vědci jich zkoumají 63 a anglický facebook dokonce rozlišuje 71 možností, ke kterým se můžete přihlásit), česká statistika stále pracuje pouze s rozdělením na muže a ženy. Vyučující ve školách by měli dosahovat vysokoškolského vzdělání, ale např. mistři na učilištích nemusí. Dle věku se populace člení na tři základní skupiny, a to s ohledem na ekonomickou produktivitu. Jde o děti do 15 let (předproduktivní), dospělé ve věku 15-64 let (produktivní) a seniory starší 65 let (poproduktivní). Přestože člověk nezaměstnaný aktuálně nepracuje, je práce schopný, proto je řazen mezi ekonomicky aktivní. Státní příslušnost je příslušnost občana ke státu, jehož občanstvím disponuje. Statisticky se sňatky počítají k místu trvalého bydliště ženicha. Rodištěm člověka je dle statistiky trvalé bydliště jeho matky v době jeho narození.

2. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

3. **Aktivita (1):** Co nás odlišuje od ostatních (analýza dat, v PPP snímek č. 13 a 14)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 10 minut.

Charakteristika dvou osob:

Jmenuji se Natálie a jsem žákyní sekundy na víceletém gymnáziu. Narodila jsem se v Třebíči, a proto se považuji za Moravačku. Nikdy jsem se s rodiči nikam nestěhovala a v Třebíči se mi líbí. Protože je mi teprve 13, pracovat a vydělávat peníze zatím nemůžu. Jsem ale rozhodnutá studovat na vysoké škole a stát se učitelkou.

Jmenuji se Marian a studuji druhý semestr na vysoké škole v Jihlavě. Narodil jsem se na Slovensku, ale nedávno jsem se kvůli studiu přistěhoval do Jihlavy. Na Slovensko však jezdím tak často, jak můžu. Po studiích bych se chtěl vrátit domů. Rodiče mě finančně nemohou příliš podporovat, a tak musím zároveň pracovat jako číšník.

Řešení (v PPP snímek č. 14):

Strukturální znak	**Natálie**	**Marian**	**Odpovědi**
Pohlaví	Žena	Muž	muž, žena
Věk	Do 15 let	15–64 let	do 15 let, 15–64 let, 65 a více let
Vzdělání	Nedokončené základní	Střední s maturitou	nedokončené základní, základní, střední bez maturity, střední s maturitou, VŠ
Národnost	Moravská	ostatní	česká, moravská, ostatní
Státní příslušnost	ČR	SR	ČR, SR, Ukrajina, Vietnam, ostatní
Ekonomická aktivita	Ekonomicky neaktivní	Ekonomicky aktivní – zaměstnaný	ekonomicky aktivní (zaměstnaní, nezaměstnaní), ekonomicky neaktivní

(v PPP snímek č. 15) Vyučující doplňuje/rozšiřuje **výkladem:** Strukturu obyvatelstva a změny v ní sleduje věda nazývaná **demografie**. Obyvatelstvo lze členit podle řady hledisek, kterými se mezi sebou lidé liší. Některá jsou zřejmá na první pohled (pohlaví, věk), další lze dobrovolně přiznat (národnost, náboženství, ekonomická aktivita). Toto se označuje jako **struktura obyvatelstva** a jednotlivé státy, ale i jejich části se od sebe mohou dle struktury populace lišit. Je např. obecně známo, že více věřících a rodáků žije na Moravě než v Čechách, že lepší vzdělání mají lidé žijící ve městech než na venkově. Venkovské obce mají většinou také vyšší věkovou strukturu, tedy žije zde méně dětí (do 15 let) a více seniorů (starších 65 let). Již od roku 1869 se u nás každých 10 let realizuje sčítání lidu, které zachycuje strukturu obyvatelstva území v jednom konkrétním dni. To další nás čeká již v roce 2021. Sledovat změny ve struktuře populace je pro každý stát důležité. Např. v současnosti obyvatelstvo v ČR rychle stárne, tzn. přibývá osob starších 65 let, což je situace náročná pro zdravotnictví, sociální péči a také ekonomiku, neboť je nutné zajistit pro seniory důchody. Naopak když ubývá dětí, může se snižovat počet škol a školek, z nichž se mohou stát domovy pro seniory.

4. **Aktivita (2):** Jaká je struktura obyvatelstva a jaký je pohyb obyvatelstva v Kraji Vysočina a v ČR (analýza dat)? Vyučující doprovází výkladem. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 20 minut.

Zadání: Dle uvedené tabulky odpovězte na následující otázky o struktuře obyvatel.

Věková struktura obyvatelstva Kraje Vysočina a České republiky k 31. 12. 2008 a 2017

Věková struktura		31. 12. 2008		31. 12. 2017	
		abs.	%	abs.	%
Kraj Vysočina	0–14 let	77,9	15,2	77,6	15,2
	15–64 let	359,2	70,3	332,3	65,3
	65 a více let	74,0	14,5	99,0	19,5
	celkem	511,1	100,0	508,9	100,0
Česká republika	0–14 let	1 491,4	14,5	1 658,1	15,7
	15–64 let	7 307,1	71,2	6 916,7	65,3
	65 a více let	1 466,3	14,3	2 012,4	19,0
	celkem	10 264,8	100,0	10 587,2	100,0

Zdroj: Demografická ročenka krajů 2018, ČSÚ, 2018

Modří

a) Žilo v Kraji Vysočina více obyvatel v roce 2008, nebo 2017?

b) Žilo v Kraji Vysočina více dětí v roce 2008, nebo 2017?

c) Byl podíl seniorů (v %) ve věku 65 a více let vyšší v roce 2017 v Kraji Vysočina, nebo v ČR?

Řešení:

a) Žilo v Kraji Vysočina více obyvatel v roce 2008, nebo 2017? 2008

b) Žilo v Kraji Vysočina více dětí v roce 2008, nebo 2017? 2008

c) Byl podíl seniorů (v %) ve věku 65 a více let vyšší v roce 2017 v Kraji Vysočina, nebo v ČR? V Kraji Vysočina

Vzdělanostní struktura obyvatelstva Kraje Vysočina a České republiky k 31. 12. 2008 a 2017

Vzdělanostní struktura		31. 12. 2008		31. 12. 2017	
		abs.	%	abs.	%
Kraj Vysočina	základní	83,7	19,3	61,4	14,2
	střední bez maturity	177,8	41,0	164,7	38,2
	střední s maturitou	134,3	31,0	141,8	32,9
	vysokoškolské	37,5	8,6	63,4	14,7
	celkem (15 let a více)	**433,2**	**100,0**	**431,3**	**100,0**
Česká republika	základní	1 698,1	19,4	1 217,4	13,6
	střední bez maturity	3 264,1	37,2	2 963,5	33,2
	střední s maturitou	2 855,8	32,6	3 038,5	34,0
	vysokoškolské	954,6	10,9	1 708,2	19,1
	celkem (15 let a více)	**8 772,5**	**100,0**	**8 927,7**	**100,0**

Zdroj: Demografická ročenka krajů 2018, ČSÚ, 2018

Zelení

a) Došlo v ČR mezi roky 2008 a 2017 k poklesu počtu nebo podílu osob se středním vzděláním bez maturity?
b) Měl Kraj Vysočina v roce 2017 vyšší, nebo nižší podíl osob s nejvýše základním vzděláním ve srovnání s celou ČR?
c) Jak se změnil počet obyvatel s vysokoškolským vzděláním v Kraji Vysočina za posledních 11 let?

Řešení:

a) Došlo v ČR mezi roky 2008 a 2017 k poklesu počtu nebo podílu osob se středním vzděláním bez maturity? Ano, počtu i podílu.
b) Měl Kraj Vysočina v roce 2017 vyšší, nebo nižší podíl osob s nejvýše základním vzděláním ve srovnání s celou ČR? Vyšší.
c) Jak se změnil počet obyvatel s vysokoškolským vzděláním v Kraji Vysočina za posledních 10 let? Vzrostl o téměř 26 tis.

Fialoví

a) Žilo v Kraji Vysočina více obyvatel s vysokoškolským vzděláním v roce 2008, nebo 2017?
b) Došlo v Kraji Vysočina k nárůstu, nebo poklesu podílu (%) obyvatel se základním vzděláním mezi roky 2008 a 2017?
c) Byl podíl obyvatel se středním vzděláním s maturitou (v %) v roce 2017 v Kraji Vysočina vyšší, nebo nižší v porovnání s celou ČR?

Řešení:

a) Žilo v Kraji Vysočina více obyvatel s vysokoškolským vzděláním v roce 2008, nebo 2017? 2017
b) Došlo v Kraji Vysočina k nárůstu, nebo poklesu podílu (%) obyvatel se základním vzděláním mezi roky 2008 a 2017? K poklesu
c) Byl podíl obyvatel se středním vzděláním s maturitou (v %) v roce 2017 v Kraji Vysočina vyšší, nebo nižší v porovnání s celou ČR? Nižší.

Vyučující individuálně zkontroluje odpovědi jednotlivých skupin. Dle PPP snímek č. 16 a 17 shrne základní rysy změn struktury obyvatelstva ČR i Kraje Vysočina v posledních letech:

- Celkový počet obyvatel ČR vzrostl, kdežto v Kraji Vysočina klesl.
- Počet dětí v ČR vzrostl, kdežto v Kraji Vysočina klesl.
- Počet i podíl osob v produktivním věku klesl, a to jak v ČR, tak v Kraji Vysočina.
- Počet i podíl seniorů výrazně vzrostl, a to jak v ČR, tak v Kraji Vysočina.
- Z toho vyplývá, že obyvatelstvo ČR i Kraje Vysočina stárne, což není pozitivní trend.
- Počet i podíl obyvatel minimálně s maturitou roste, a to jak v ČR, tak v Kraji Vysočina.
- Podíl obyvatel minimálně s maturitou je v Kraji Vysočina stále nižší než v ČR, především v případě vysokoškoláků.
- Počet i podíl obyvatel pouze se základním vzděláním klesá, a to jak v ČR, tak v Kraji Vysočina.
- Vyučených obyvatel rovněž ubývá, a to jak v ČR, tak v Kraji Vysočina.
- Vzdělanostní struktura obyvatel Kraje Vysočina je stále o něco horší, než činí průměr ČR.

Jako přechod k problematice pohybu obyvatelstva (v PPP snímek č. 18) položí vyučující otázku, jaké demografické procesy v lidském životě nastávají?

Možné odpovědi: narození, smrt, stěhování, sňatek, rozvod, potrat aj.

Zadání: Dle uvedeného grafu odpovězte na následující otázky o pohybu obyvatel.

Červení

Přirozený pohyb obyvatelstva Kraje Vysočina v letech 2006-2017

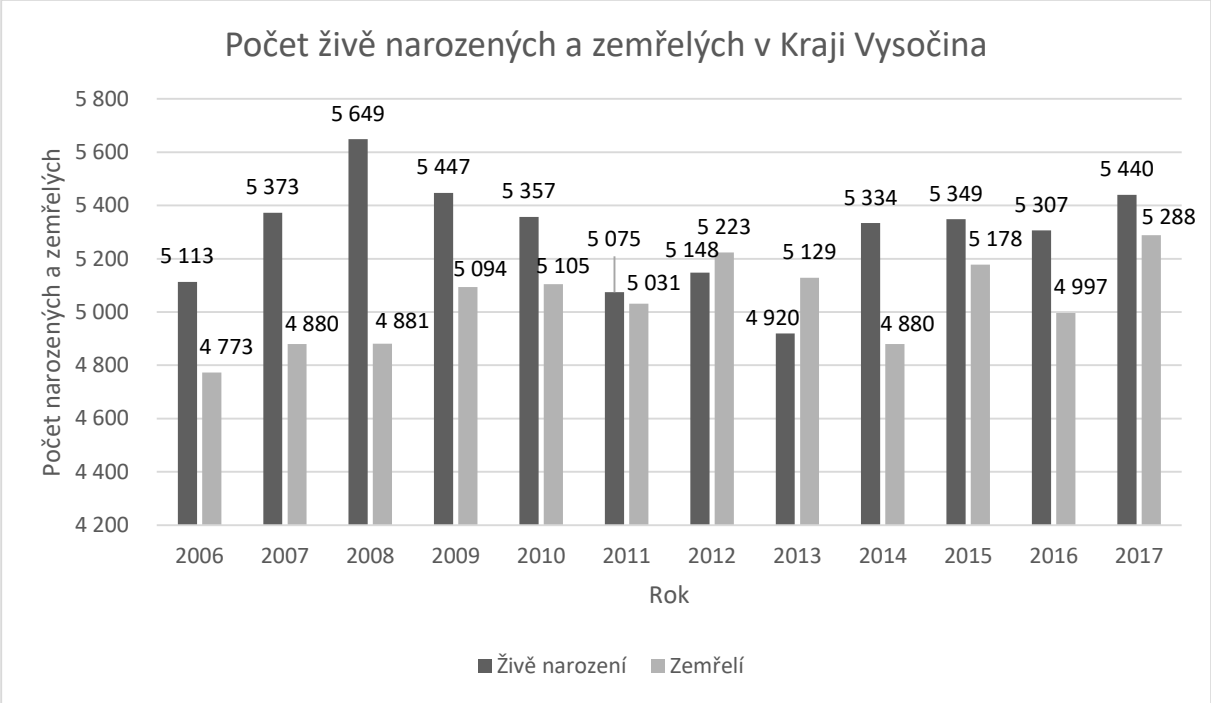

Zdroj: Demografická ročenka krajů 2018, ČSÚ, 2018

a) Ve kterém roce se v Kraji Vysočina narodilo nejméně dětí?

b) Ve kterém roce zemřelo v kraji nejvíce obyvatel?

c) Byl rozdíl mezi počtem narozených a zemřelých v kraji větší v roce 2010, nebo v roce 2014?

Řešení:

a) Ve kterém roce se v Kraji Vysočina narodilo nejméně dětí a kolik? V roce 2013 a 4 920.

b) Ve kterém roce zemřelo v kraji nejvíce obyvatel a kolik? V roce 2017 a 5 288.

c) Byl rozdíl mezi počtem narozených a zemřelých v kraji větší v roce 2010, nebo v roce 2014? V roce 2014.

Mechanický pohyb obyvatelstva Kraje Vysočina v letech 2006-2017

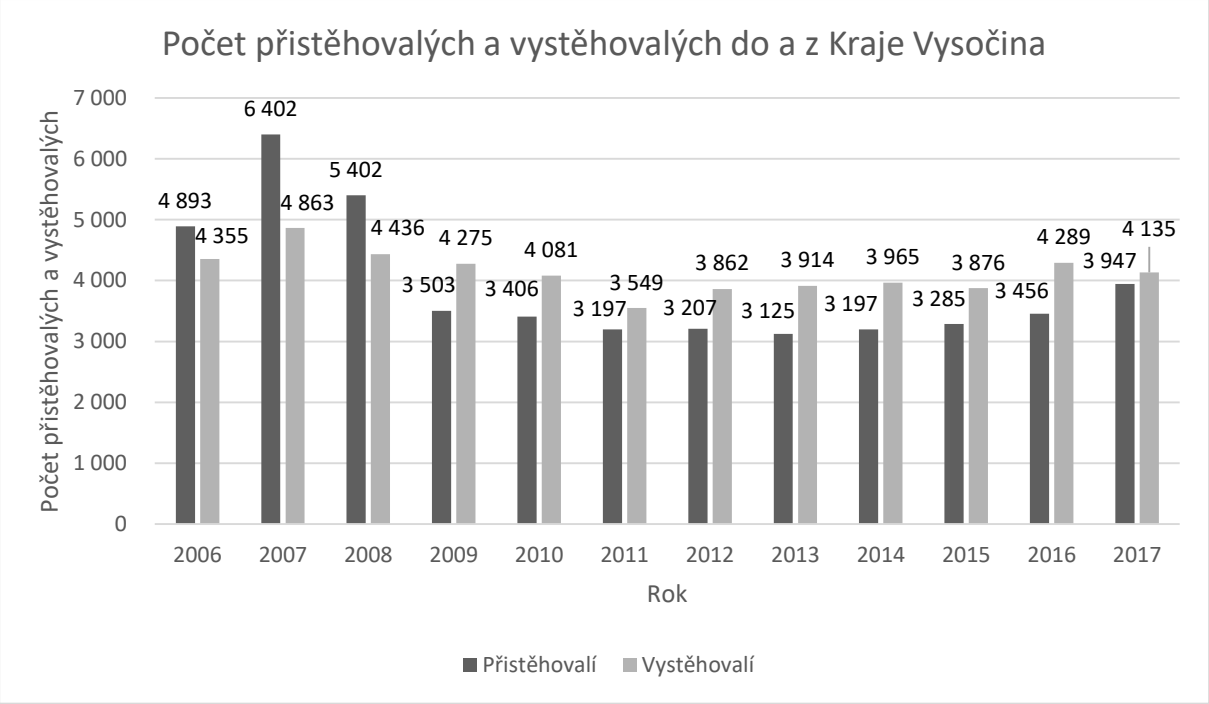

Zdroj: Demografická ročenka krajů 2018, ČSÚ, 2018

Oranžoví

a) Ve kterém roce se do Kraje Vysočina přistěhovalo nejvíce obyvatel?

b) Ve kterém roce se z Kraje Vysočina vystěhovalo nejméně obyvatel?

c) Čím se liší období 2006-2008 od následujících let?

Řešení:

a) Ve kterém roce se do Kraje Vysočina přistěhovalo nejvíce obyvatel a kolik? V roce 2007 a 6 402.

b) Ve kterém roce se z Kraje Vysočina vystěhovalo nejméně obyvatel a kolik? V roce 2011 a 3 549.

c) Čím se liší období 2006-2008 od následujících let? Převyšoval počet přistěhovalých nad počtem vystěhovalých.

Vyučující individuálně zkontroluje odpovědi jednotlivých skupin. Dle PPP snímek č. 19 a 20 shrne základní rysy změn v přirozeném a mechanickém pohybu obyvatelstva ČR i Kraje Vysočina v posledních letech.

Vyučující vyzve žáky, aby si uvědomili, ve kterém roce se narodili a dle grafu (v PPP snímek č. 19) odpověděli, zda je jejich ročník tzv. silný, nebo slabý, tzn. zda se narodilo v Kraji Vysočina v daném roce hodně dětí, nebo málo ve srovnání s jinými roky.

Počet **narozených** dětí byl v Kraji Vysočina i v celé ČR nejvyšší v roce 2008, ale silný ročník byl i ten následující. Naopak nejnižší byl počet novorozenců v roce 2013, kdy nedosáhl ani 5 tis. Vše má své plusy a mínusy: děti mají více kamarádů ve stejném věku, ale bude např. větší konkurence při vstupu na střední i vysoké školy a na pracovní trh. I když se to často zmiňuje, ve srovnání s generacemi ze 70.

let minulého století (což může být generace rodičů dnešních šesťáků či sedmáků) nešlo o žádnou populační explozi či „boom“. V roce 2001 se narodilo v Kraji Vysočina 4,5 tis. dětí, což bylo doposud nejméně. V roce 2007 to bylo sice 6,4 tis. dětí, ale v r. 1974, tedy v období největšího populačního růstu (70. léta), přišlo na svět téměř 10 tis. dětí, tedy podstatně více. Počet **zemřelých** se příliš nemění a kolísá kolem hodnoty 5 tis., což je (v relativním vyjádření) srovnatelné s průměrem ČR.

(v PPP snímek č. 20) **Stěhování** je výrazně závislé na bytové výstavbě a trhu práce. V letech 2009-2013 probíhala v ČR a také v Kraji Vysočina **ekonomická krize**, která se projevovala vysokou nezaměstnaností, a tím i menším množstvím peněz v domácnostech. Logicky tedy klesly finanční možnosti lidí pro stěhování. **Migrační obrat**, tedy součet přistěhovalých a vystěhovalých, byl v těchto letech výrazně nižší než v letech předchozích. I když počet stěhujících se osob v posledních letech mírně roste, stavu před ekonomickou krizí dosud dosaženo nebylo. Navíc je Kraj Vysočina již 9 let **migračně ztrátový**. Zatím se žáci mohou pouze dohadovat, zda tomu tak bylo i nadále (vyučující vyzve žáky k sázce a spočítá, kdo si myslí, že v roce 2018 již převažoval počet přistěhovalých nad počtem vystěhovalých; dle předběžných výsledků tomu tak bylo).

6. hodina – Osobnosti Kraje Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v dějepise, českém jazyce a literatuře nebo v občanské výchově v hodinách zaměřených na významné osobnosti spojené s územím Kraje Vysočina. Vzhledem k provázanosti osobností s místem jejich působení je možné hodinu rovněž použít při výuce regionálního zeměpisu.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím kvízu v úvodu hodiny popsané v bodě 2 si žáci ve skupině osvojí určité normy chování a pravidla komunikace založené na konstruktivní spolupráci ve větších skupinách, schopnosti nechat volný prostor pro práci ostatních skupin nad hledáním řešení v příznivém prostředí bez hluku a rozptylování. Kvízová hra svým charakterem soutěže také povzbuzuje ty žáky, kteří zrovna nesoutěží, ve snaze správně si sám pro sebe na otázku odpovědět. Hlavní aktivita založená na spojování jména, období života, místa působení, společenské oblasti, v níž se prosadily, a fotografie vybraných osobností Kraje Vysočina pak přispívá k rozvoji sémantické paměti.

Komunikace v mateřském jazyce – práce s textem týkajícím se jednotlivých osobností spojených s Krajem Vysočina podporuje rozvoj čtení a následná reprodukce získaných poznatků i ústní komunikaci v mateřském jazyce. Zároveň je rozvíjena schopnost rozlišovat a zpracovávat informace, resp. třídit je dle důležitosti, a to při naplňování aktivity popsané v části 4.

Sociální a občanské schopnosti – prostřednictvím kvízu v úvodu hodiny popsané v části 2 si žáci ve skupině osvojí schopnosti kriticky uvažovat a přijímat rozhodnutí při výběru správné odpovědi. Naučí se jinému způsobu testování svých znalostí, přičemž zábavnou formou soutěže může být eliminován jejich pocit nejistoty a stresu prožívaný při běžném zkoušení ústním či písemném ohodnoceném známkou. Pocit úspěchu jednotlivců pak může být navozen jednak jejich podílem na celkovém výsledku skupiny, ale také vlastním výkonem v případě individuálního průběhu kvízu (pokud odpovídá písemně každý samostatně). Uvědoměním si rozdílu mezi celebritou a osobností za pomoci výkladu v části 3 a 5 budou žáci vedeni ke kritickému přístupu k lidem, kteří jsou žákům dáváni za příklad, a pomůže jim tak utřídit si názory na pozice některých profesí na svém pomyslném žebříčku hodnot.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – žáci se v průběhu hodiny dle bodu 3 a 5 naučí rozlišovat mezi osobností/autoritou a celebritou, přičemž by si měli uvědomit, jak málo stačí, aby se stal člověk krátkodobě známou celebritou, a naopak co vše je potřeba k tomu, než se stane osobností, neboť někdy nestačí ani celý život a uznání přichází až poté. Tyto poznatky tak mohou podnítit iniciativu a podnikavost žáků směrem k těm aktivitám, z nichž nebudou mít pouze krátkodobý požitek, ale jejichž realizací se mohou časem stát uznávanou osobností.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině je jako metoda využita didaktická hra (kvíz) a metoda brainstormingu, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem a reprodukce nových poznatků ostatním dle důležitosti. Procvičena je také sémantická paměť jednou z technik pro podporu efektivního učení. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Pro zpracování hlavní aktivity popsané v bodě 4 je nutné opatřit si průsvitné fólie. Lepicí pásky mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 4) vyučující předem vybere dle svého uvážení z přílohy č. 4.2.1.6.3 osobnosti spojené s Krajem Vysočina, které vhodně spojí do trojic (pro každou skupinu jednu trojici). Osobnosti v každé skupině je členit tematicky (např. sportovci, umělci, politici), přičemž žáci ve skupině se nejprve musí shodnout na tom, co mají společného (osobnosti působící v určité oblasti), nebo lze naopak smísit do trojic osobnosti z různých společenských oblastí (historie, politika, kultura, umění, sport apod.). Vyučující vytiskne předem na tvrdý papír oboustranně údaje o vybraných osobnostech dle přílohy č. 4.2.1.6.3 a nastříhá na 6 částí (JMÉNO – PŘÍJMENÍ – ROK NAROZENÍ A ÚMRTÍ – MĚSTO/OBEC NAROZENÍ ČI ŽIVOTA A ÚMRTÍ – PROFESE – FOTOGRAFIE), tzn. celkem 18 dílků pro každou skupinu. Kousky umístí do obálek (pro každou skupinu jednu) a přiloží průsvitnou fólii, na kterou předem nalepí ve správném pořadí záhlaví k daným 6 částem (viz příloha č. 5.2.1.6.2).

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky a rozdá skupinám pomůcky nezbytné pro plnění všech úkolů. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Kvízová hra (správná jen jedna odpověď) – v PPP snímky č. 3–12. V jaké společenské oblasti se proslavily uvedené osobnosti/celebrity? Výsledkem by mělo být zjištění, ze kterých oborů pocházejí spíš osobnosti a z jakých spíše celebrity (např. vědec je osobnost, zpěvák spíše celebrita apod.).

Alternativou může být v návaznosti na klíčové otázky vyjmenovávání předem vybraných osobností, které mají něco společného s Krajem Vysočina na přeskáčku s osobnostmi české populární hudby (max. 5 + 5 jmen, viz příloha č. 5.2.1.6.1) za účelem zjištění toho, kolik z nich žáci znají. Vyučující vyvolává jména osobností/celebrit, žáci mají zavřené oči, aby se tzv. neopičili, vyučující počítá, kolik žáků danou osobnost/celebritu zná. Namátkou vyvolává a žáci sdělují své znalosti o tom, v jaké společenské oblasti daná osobnost/celebrita působí (aby se zabránilo neplatným hlasům). Pravděpodobně vyplyne, že „celebrity“ znalo mnohem více žáků než regionální osobnosti.

3. **Výklad:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Zatímco **celebrita**, slovo pocházející z anglického termínu „celebrity“, je chápána spíše jako osoba, která je slavná „teď a tady“ a strhává pozornost médií, **osobnost** lze chápat jako někoho, kdo nemusí být mediálně tolik známý, ale jehož podíl na rozvoji určité společenské oblasti (věda, umění apod.) je nesporný, nicméně často oceněný až po jeho smrti. Jak zpívá Karel Kryl: „Úloha osobnosti v dějinách sestává z ochoty dotyčné osobnosti zemřít nebo nechat se zabít dříve, než stačila odvolat.“ Zatímco celebrita si často svoji popularitu nedobývá svými schopnostmi či dovednostmi, ale např. svým vzhledem či stylem oblékání a na její slávě pracuje celý tým, osobnost na svém uznání musí tvrdě pracovat a často i sama, bez pomoci druhých a s omezenými finančními prostředky. V dnešním světě je stále těžší stát se osobností, avšak celebrity lze spatřit na televizních obrazovkách či na internetu denně. Pokud se publiku zneliíbí, jsou zanedlouho hanlivě označovány jako „rycholkvašky“ nebo „instantní celebrity“, které si zažily svých tzv. 15 minut slávy, béčkové celebrity nebo polobrity. Objeviteli penicilínu tohle asi nehrozí. Liší se rovněž formy upomínek na osobnosti a celebrity. I když např. světová „pop star“ Michael Jackson má řadu pomníků a soch, mnoho dalších „celebrit“ s obdobnou formou upomínky ve světě nenajdete. Na druhé straně většina osobností s místem narození v Kraji Vysočina a prezentovaných v této hodině svůj pomník, pamětní desku či bustu již má, a to i někteří dosud žijící.

4. **Aktivita (1):** Soutěž **„**Víte, kdo jsem?“ Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „komunikace v mateřském jazyce“. Časová dotace 25 minut (v případě času či menšího počtu skupin lze hádat více osobností).

Žáci sestavují dílky skládačky a lepí lepicí páskou na průsvitnou fólii. Pokud je vše sestaveno správně, na druhé straně bude text o dané osobnosti, který si žáci přečtou. Vyberou si nejzajímavější osobnost a o ní každý ze skupiny něco řekne svými slovy ostatním ve třídě (nečte!), a to od nejméně konkrétních faktů po ta nejznámější a až na závěr mohou ukázat fotografii. Žáci si tak uvědomí důležitost určitých vybraných informací potřebných k identifikaci osobnosti. Musí vybrat tolik faktů, kolik je žáků ve skupině, a seřadit je podle důležitosti. Fakta mohou prezentovat v ich-formě, jako by oni byli danou osobností.

Ostatní skupiny hádají osobnost. Za nejrychlejší správnou odpověď jsou přiděleny body se zohledněním toho, v jaké fázi osobnost uhodli (např. při 6 možných indicií a při uhodnutí osobnosti při první nápovědě získává vítěz 6 bodů, při fotografii 1 bod). Lze doplňovat pantomimou (např. u sportu, u umění apod.).

5. **Závěrečné shrnutí:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Na území Kraje Vysočina stejně jako v celé České republice se narodila či zde působila řada významných osobností, a to jak v historii, tak v moderním období. Další osobnosti se v Kraji Vysočina sice narodily, ale působily po většinu života jinde. Z nich lze uvést např. bratry Aloise a Viléma Mrštíkovy, jejichž rodištěm byl Jimramov obdobně jako u autora známých Broučků, Jana Karafiáta; dále sochaře a malíře Vincence Makovského a Jana Štursu, rodáky z Nového Města na Moravě; hudebního skladatele

Vítězslava Nováka z Kamenice nad Lipou apod. O řadě spisovatelů a umělců se žáci dozví při výuce českého jazyka a literatury, v hudební či výtvarné výchově, neboť jejich význam měl nadregionální charakter natolik, že se zapsali navěky do školních osnov. Jde např. o Karla Havlíčka Borovského narozeného v Borové u Přibyslavi, Jaroslava Haška píšícího svého Švejka v domku v Lipnici nad Sázavou, Boženu Němcovou, která pobývala se svým manželem v Polné a přišla zde „na chuť“ česky psané literatuře a vlastenectví, Vítězslava Nezvala studujícího v Třebíči, malíře Jana Zrzavého z Okrouhlice, který se prý „na syrové potemnělé Vysočině cítil skutečně doma“, spisovatele Václava Kosmáka z Martínkova a jeho „kukátka“ aj.

Je potřeba si rovněž uvědomit, že osobnostmi nejsou jen ti, o kterých se učíme ve škole, ale také řada dalších, vynikajících např. v oboru **lékařství**, kteří dlouhodobě zachraňují lidské životy a starají se o zdraví obyvatel; v **podnikání**, kde svými nápady a odvahou je realizovat vytvářejí pracovní místa a často i zachovávají tradiční odvětví v regionu či ho obohacují o nová; také v oblasti **sportu**, reprezentují region na republikové i mezinárodní úrovni a motivují k pohybu; **herectví**, čímž přinášejí a udržují v regionu kulturní život; **vědě**, kde přispívají k uchování přírodního a kulturního dědictví regionu; či v **práci s lidmi** a pro lidi, kteří neměli tolik štěstí, aby se narodili a zůstali zdravými. V neposlední řadě mohou být pro vás osobnostmi vaši rodiče, příbuzní či vyučující a trenéři.

Doporučená literatura a zdroje informací

viz příloha 4.2.1.6.3

Vhodné exkurze

(Rodný) dům:

Jana Kubiše (Dolní Vilémovice)

Jaroslava Haška (Lipnice nad Sázavou)

Josef Hoffmann (Brtnice)

stezka po sochách M. Olšiaka

Graselovy stezky

areál Zlatá lyže u NMNM

7. hodina – Židé v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v dějepise, výtvarné i občanské výchově v hodinách zaměřených na významné události či kulturní památky spojené s působením židovské komunity v regionu. Vzhledem k provázanosti událostí a památek Kraje Vysočina je možné hodinu rovněž použít při výuce regionálního zeměpisu.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – hodina je dle bodu 5 postavena na práci s obrázky sakrálních i světských staveb

souvisejících s židovstvím i křesťanstvím, jejichž prostřednictvím by žáci měli pochopit vzájemné rozdíly a charakterizovat typické rysy prvků židovského osídlení ve volné krajině i v zastavěné oblasti. Prací s textem v bodě 4 dle vybraných paměťových technik rozvíjí svoji dlouhodobou paměť. Při odhadu velikosti židovské populace ve vybraných sídlech Kraje Vysočina v aktivitě popsané v bodě 6 zapojí žáci svoje schopnosti usuzování a upevní si své dovednosti v oblasti přijímání rozhodování (např. po předchozí společné diskusi).

Komunikace v mateřském jazyce – hodina je založena především na práci s textem (viz bod 4), v němž se mj. nachází také řada méně známých slov spojených s působením židovské komunity v Kraji Vysočina, která dosud nemusela být žákům vysvětlena. Žáci mají možnost nejméně srozumitelná slova vypsat a jiní žáci či vyučující jim je vysvětlí. Tím se rozšíří slovní zásoba žáků. Zároveň si díky aktivitě popsané v bodě 3 uvědomí jazyková specifika menšinové židovské populace, kterými byl v minulosti obohacen český jazyk. Práce s textem týkajícím se nejdůležitějších událostí spojených s přítomností Židů v Kraji Vysočina podporuje rozvoj čtení a následná reprodukce získaných poznatků i ústní komunikaci v mateřském jazyce. Zároveň je rozvíjena schopnost rozlišovat a zpracovávat informace, resp. třídit je dle důležitosti.

Sociální a občanské schopnosti – znalosti v této oblasti budou rozvíjeny pochopením významu některých pojmů spojených s působením židovské komunity na území Kraje Vysočina. V základu jim budou vysvětleny hlavní události týkající se života Židů u nás v minulosti dávné i nedávné a jejich dopady. Uvědomění si přítomnosti „židovské stopy“ ve svém okolí dle aktivity v bodě 4, 5 a 6 může povzbudit jejich postoj k toleranci sociální a kulturní rozmanitosti a k prosazování kultury míru a nenásilí.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině jsou jako metody využity brainstorming a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem za pomoci speciálních technik pro efektivní čtení a učení a následná reprodukce nových poznatků ostatním dle důležitosti za pomoci odpovědí na předem formulované otázky. Rozhodovací hra v závěru ověří usuzovací schopnosti žáků a jejich schopnost rozhodnout se. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy a lepidla mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla). Pro zjištění výchozího stavu znalostí (dle bodu 3) vyučující předem vybere tři židovské anekdoty, např. dle Šmakal, P. (2009).

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 5) vyučující předem vybere z přílohy č. 4.2.1.7.2 fotografie podle počtu skupin a rozstříhá je na min. 12 kusů, vloží do obálky a přiloží k posterům. Dle vybraných fotografií musí případně opravit v PPP snímek č. 7 a zadání v posterech (úkol č. 2).

Pro plnění aktivity č. 3 (dle bodu 6) vyučující předem vybere pro každou skupinu tři města, ve kterých žil větší počet Židů (dle tabulky v příloze č. 5.2.1.7.3), trojice rozstříhá a přidá k posterům. Pokud se škola nachází v některém z měst, v nichž žil větší počet Židů, může vyučující dát toto město do každé skupiny.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí: Co se vám vybaví při slově anekdota? S jakým skupinou** osob bývá slovo „anekdota“ nejčastěji spojováno? Zná někdo nějakou židovskou anekdotu? Časová dotace 3 minuty.
3. **Výklad:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „komunikace v mateřském jazyce“. Časová dotace 5 minut.

Vyučující přečte nebo odvypráví tři židovské anekdoty dle svého výběru. Ptá se žáků na následující: *Co o Židech vypovídají? Připadají vám vtipné?* Vyučující vysvětlí, že i když z vtipů vyplývá, že Židy zajímá pouze obchod a peníze, byli Židé většinou velmi vzdělaní lidé, kteří to neměli v historii vůbec lehké, jak se žáci dozví z následujících textů.

Příklady židovských anekdot (v PPP snímek č. 2-5):

a) Starý obchodník Taussig umírá. Celá rodina postává kolem jeho lože a umírající sípavě povídá: „Sáro, ženo moje, jsi tu?“ „Jistě, Mojše, to víš, že jsem.“ „A Arnošt, můj prvorozený syn, je tu taky?“ „Ano, tatjinku, jsem tady.“ „A Icik, můj mladší syn, taky?“ „Ano, tatjinku, jsme tu všichni.“ „A KDO JE VE KŠEFTĚ?!“ zařve Taussig z posledních sil.
b) Už třetí den v poušti marně hledají svoji jednotku dva izraelští vojáci. Unavení a žízniví se zhroutí do písku a jeden z nich zamyšleně prohlásí: „Mít tak kanystr vody.“ „Jó, to by byl kšeft,“ s uznáním řekne druhý.
c) Potká Kohn v Athénách Roubíčka a ptá se: „Kohn, kde oni se tady berou?“ „Ále, jsem tady na svatební cestě.“ „A kde mají Sáru?“ ptá se Roubíček. „No někdo přece musel zůstat doma v krámě a prodávat,“ odpoví Kohn.

4. **Aktivita (1):** Jak se žilo Židům v Kraji Vysočina (kritické myšlení, dlouhodobá paměť)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“. „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 20 minut.

Zadání: Přečtěte si text a odpovězte na otázky uvedené pod ním. Stručně prezentujte ostatním hlavní poznatky a odpovědi na otázky (každý ze skupiny reprodukuje jeden poznatek). Neznámé termíny může vysvětlit jiný žák či vyučující. Je důležité udržet posloupnost článků (modří, červení, zelení, fialoví, oranžoví), neboť jde o časovou návaznost.

Vyučující shrne základní a společné rysy života Židů v českých zemích: Židé byli diskriminováni, vyháněni a likvidováni. Věnovali se především obchodování. I když v současnosti v Kraji Vysočina ani v celé ČR Židé téměř nežijí, zůstala po nich řada památek.

5. **Aktivita (2):** Puzzle a hádanka (didaktická hra). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Žáci složí obrázek dle zadání v posteru a nalepí ho na poster. Správně ho nazvou jedním z uvedených termínů. Dle PPP snímek č. 7 pak podle odpovědí žáků vyučující doplní správná písmena do tajenky, čímž se získá název židovské rituální lázně. V prezentaci je potřeba ptát se na to, co na snímku je, postupně od shora dolů, aby písmena v tajence naskakovala od začátku (při kliknutí).

6. **Aktivita (3):** Kolik zde vlastně žilo Židů (rozhodovací hra, v PPP snímek č. 8-10)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti". Časová dotace 5 minut.

Zadání: Odhadněte velikost židovského společenství (komunity) ve třech městech, jejichž jména najdete v sáčku, seřaďte od největšího po nejmenší, v tomto pořadí nalepte na poster a připište předpokládaný počet Židů. Vycházejte ze zmiňovaných informací – v Kraji Vysočina žilo nejvíce Židů zhruba v polovině 19. století, a to asi 10 tis. Kumulovali se především ve větších městech.

Řešení (v PPP snímek č. 10 a 11, příloha č. 5.2.1.7.3): Číslo se odkryje po kliknutí na obdélník, ve snímku č. 11 je mapové znázornění včetně legendy.

7. **Shrnutí** (v PPP snímek č. 12)**:** Časová dotace 2 minuty.

Židé se na území dnešního Kraje Vysočina začali usazovat již ve 14. století, ale jejich přítomnost nebyla většinou vítána. Důvody byly náboženského charakteru, ale vzhledem k hospodářské činnosti, kterou jedinou měli Židé povolenu vykonávat i mezi křesťany, a to půjčování peněz, šlo často pouze o záminku. Vyhánění a pogromy tak často zastíraly nemožnost dlužníků splácet židovským věřitelům dluh. Za pobyt ve městech museli Židé platit vysoké daně a panovník jim vždy nezaručil slibovanou ochranu. Přes řadu nepřátelských projevů ze strany vrchnosti i obyvatel zde zůstal židovský živel aktivní až do II. světové války. Ta však znamenala téměř úplnou likvidaci českého obyvatelstva židovského vyznání. V současnosti lze Českou republiku i Kraj Vysočina označit za území s řadou hodnotných židovských památek, avšak bez přítomnosti židovského obyvatelstva.

Doporučená literatura a zdroje informací

SVOBODOVÁ, Jitka. Židovská obec v Třebíči v letech 1850-1930 [online]. České Budějovice, 2015 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/3r4tkn/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta.

ŠMAKAL, Pavel. *1000 židovských anekdot*. Vyd. 2. Praha: Plot, 2009. ISBN 978-80-7428-009-2.

TROJANOVÁ, Lenka. Historie a současnost židovství s přihlédnutím ke specifikům kraje Vysočina [online]. Brno, 2009 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/azymm/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Vhodné exkurze

Města s židovskými památkami – Třebíč, Polná, Batelov aj.

Židovské hřbitovy

8. hodina – Kultura v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto

hodinu je vhodné aplikovat v dějepise, výtvarné, hudební i občanské výchově v hodinách zaměřených na významné kulturní památky či kulturní akce. Vzhledem k provázanosti památek i akcí s danými lokalitami je možné hodinu rovněž použít při výuce regionálního zeměpisu.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – v hodině je tato klíčová kompetence rozvíjena aktivitami popsanými v bodě 2 a 4, které zahrnují paměťové techniky na zlepšení sémantické, vizuální a dlouhodobé paměti. Propojení významné kulturní akce s konkrétní lokalitou v Kraji Vysočina prostřednictvím mapy rozvíjí schopnosti asociace mezi informací a prostorem, což patří mezi nejstarší paměťové techniky (více Vejsadová, 2019 v Úvodu, v kapitole B). Důraz na tři trojice z kulturního hlediska nejvýznamnějších obcí a měst v Kraji Vysočina ve výkladu v bodě 3 a za pomoci obrázků a mapy v PPP pak žákům zjednoduší zapamatování vybraných reálií.

Komunikace v mateřském jazyce – aktivita popsaná v části 2 založená na práci s textem k vybraným kulturním památkám Kraje Vysočina, který se týká nejdůležitějších charakteristik spojených s daným objektem a místem jeho lokalizace, podporuje rozvoj čtení a následná reprodukce získaných poznatků i ústní komunikaci v mateřském jazyce. Zároveň je rozvíjena schopnost rozlišovat a zpracovávat informace dle důležitosti a naslouchat spolužákům při prezentaci poznatků o dané kulturní památce. Prostřednictvím kvízu v závěru hodiny popsané v části 7 si žáci ve skupině osvojí určité normy chování a pravidla komunikace založené na konstruktivní spolupráci ve skupinách.

Sociální a občanské schopnosti – za pomoci motivačních otázek uvedených v bodě 1 a tvrzení podporujících kritické myšlení (v bodě 5) i prostřednictvím dalšího výkladu v bodě 3 a 6 by si žáci měli uvědomit podstatu ochrany kulturních památek a význam svého regionu v celorepublikovém hledisku. K rozvoji občanských a společenských dovedností a postojů je může povzbudit poznání hlavních událostí spojených s kulturními památkami. Prezentace významných kulturních a společenských akcí zase může být inspirativní pro jejich navštívení ve volném čase či prostřednictvím exkurzí.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – práce s mapou popsaná v bodě 4 podporuje rozvoj kreativního myšlení za pomoci vytvoření vlastních kartografických symbolů reprezentujících typy kulturních objektů či kulturních a společenských akcí. Prezentace významných kulturních a společenských akcí, případně jejich návštěva v rámci školní exkurze, může přispět ke zvýšení iniciativy, podnikavosti a zájmu žáků o uspořádání obdobné akce v rámci školního kolektivu.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině jsou jako metody využity brainstorming a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s tvrzeními procvičujícími kritický přístup žáků k dané problematice a povzbuzujícími argumentaci a diskusi. Dále jsou použity speciální techniky pro zkvalitnění práce s novými informacemi podporující paměť (sémantická, vizuální a dlouhodobá paměť) a prostorovou představivost. Kvíz v závěru ověří nové poznatky žáků a jejich schopnost rozhodnout se pro správné řešení. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Pro zpracování hlavní aktivity popsané v bodě 4 je nutné opatřit si průsvitné fólie. Lepicí pásky mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Pro rozdělení žáků do skupin (dle bodu 2) vyučující předem vybere z přílohy č. 4.2.1.8.1 tolik fotografií, kolik hodlá vytvořit skupin, rozstříhá je na 8 dílů a do neprůhledné krabičky/sáčku vloží od každé památky jen tolik kusů, aby přesně vyšly na počet dětí (např. pro 5 skupin a 22 dětí vloží do neprůhledné krabičky/sáčku od tří památek 4 kartičky a od dvou památek 5 kartiček). Na zadní straně kartiček jsou nápovědy, o jakou památku jde, a vyučující je také může zezadu označit malými barevnými tečkami (fixou, barevnou pastelkou).

Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 4) vyučující předem vytiskne na tvrdý papír, rozstříhá a rozdělí do sáčků obsah přílohy č. 4.2.1.8.2 dle okresů Kraje Vysočina s vyrovnaným podílem „památky“ a „akce“. Připraví sáčky s kartičkami, příslušnou mapou okresu (příloha č. 4.2.1.8.4) i se zadáním (příloha č. 4.2.1.8.3) dle počtu vytvořených skupin.

1. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Co se vám vybaví při pojmu **památka** (asociace**, v** PPP snímek č. 2)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 3 minuty.

Možné návrhy: Kulturní či historická památka, památka jako hmotná upomínka (dárek, suvenýr) na nějakou situaci nebo člověka, památka jako fyzické zranění, jizva.

(v PPP snímek č. 3) Nezbedný žák Pepík vzpomíná: „Z návštěvy zámku v Telči (historická památka) jsem si chtěl odnést nějakou památku (suvenýr), tak jsem vzal ze stolu stříbrnou vidličku. No a co, stejně byla stará. Ještě doteď mám na hlavě památku (jizvu) na to, jak se mnou pan vyučující praštil o zeď, když na to přišel.“ Poučení: V případě kulturních a historických památek platí, že čím starší, tím hodnotnější (na rozdíl od mobilů či tabletů).

2. **Tvorba skupin:** Hra „Víte, kdo jsem?“ (didaktická hra – hádanka, snímek č. 4). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „komunikace v mateřském jazyce“. Časová dotace 10 minut.

Před hrou dostane každý žák 1 kus odměny, ale nesmí ji zatím sníst. Žáci si vylosují každý jeden kus fotografie a maximálně 2 minuty se vzájemně hledají podle podobnosti obrázků. Pokud se nenajdou, vyučující jim sdělí, že se mají seskupit podle barvy tečky na zadní straně kartičky do skupin.

Když jsou skupiny vytvořeny, žáci složí puzzle z kartiček, které mají a mohou se rozhodnout, zda si koupí další kus (za 1 kus odměny 1 kus fotografie), nebo poznají památku i bez toho. Pokud poznají, potichu sdělí vyučující/mu. Pokud správně uhodnou, vyučující jim dá zbývající kousky puzzle zadarmo a žáci výsledek nalepí lepicí páskou na fólii.

Až jsou všichni hotoví, probíhá kontrola dle PPP (v PPP snímek č. 5-14) - příslušná skupina, která složila právě promítaný obrázek, přečte všechny indicie ze zadní strany obrázku nahlas, ostatní jednotlivci mimo tuto skupinu hádají, o jakou památku se jedná. Ten, kdo je vyvolán a správně odpoví, o jakou památku se jedná, musí zároveň sdělit alespoň jednu informaci, kterou si z prezentace skupiny o památce zapamatoval. Pokud splní správně, může dostat odměnu.

3. **Výklad:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Uvedené lokality jsou významné nejen z hlediska své hodnoty jako kulturního dědictví našich předků, ale také pro rozvoj cestovního ruchu, který úzce souvisí s ekonomikou regionu. Lákadlem pro turisty vyhledávající architektonický zážitek je často oficiální zařazení lokality na seznam kulturního dědictví

UNESCO nebo mezi **národní kulturní památky** (NKP), v případě měst a obcí pak mezi **městské** nebo **vesnické památkové rezervace** (MPR, VPR).

Kraj Vysočina se může pochlubit tím, že se na jeho území nachází 3 památky **UNESCO**, což je nejvíce ze všech krajů v ČR – vyučující vyzve žáky k doplnění názvů (Telč, Třebíč, Žďár nad Sázavou). NKP je v Kraji Vysočina celkem 15 a jsou to např. hrady a zámky, kostely, venkovské chalupy apod. **Městské památkové rezervace** jsou díky svým historickým jádrům v Kraji Vysočina 3 (vyučující vyzve žáky k doplnění názvů) – Telč, Jihlava a Pelhřimov. Náměstí v Jihlavě je **třetím největším** v celé ČR (po Václavském a Karlově náměstí v Praze) a jeho hodnotu snižuje budova obchodního domu Prior (v PPP snímek č. 15), který stojí na místě bývalého Špalíčku (tzv. Krecl – v PPP snímek č. 16). Atraktivitou krajského města je mj. také druhý nejdelší podzemní labyrint v ČR po městě Znojmo (celková délka jihlavských katakomb činí 25 km). V Pelhřimově má hodnotu především historické jádro, v němž se zachovala řada domů různých stavebních slohů (v PPP snímek č. 17). Jde o v pořadí první památkovou rezervaci vyhlášenou v Kraji Vysočina (1969). Ve známost vešlo však také zdejší Muzeum rekordů a kuriozit, kde lze spatřit to „Největší, nejmenší, nejdelší, nejtěžší, nejrychlejší, nejvytrvalejší ...“ (v PPP snímek č. 18), a s ním související každoroční festival „Pelhřimov – město rekordů“. **Vesnické památkové rezervace** jsou v kraji rovněž 3 a honosí se hlavně zachovalou architektonickou hodnotou venkovského osídlení (Dešov, Krátká, Křižánky). Dle snímek č. 19 žáci odpoví, jaké město/obec nepatří mezi ostatní a co ostatní tři místa spojuje (MPR, UNESCO, VPR – animace zakryje nejprve město/obec, které mezi ostatní nepatří, a při dalším kliknutí se řádek označí příslušnou zkratkou).

Kulturní památky se dělí na nemovité a movité. Nemovitých kulturních památek, tedy těch spojených se zemí a nepřenosných, je v Kraji Vysočina téměř 3 tis., movitých, tedy těch, které lze přenášet, 2,4 tis. Kulturou však nemusí být míněno pouze zastoupení movitých či nemovitých památek. Kulturou je také společenský život v regionu podporovaný **divadly, koncerty, festivaly, přednáškami, výstavami** apod. Ty mají za cíl nejen pobavit místní obyvatele, ale přilákat návštěvníky z jiných částí ČR i ze zahraničí a v regionu je co nejdéle udržet (utrácí zde své peníze, čímž přispívají k rozvoji zdejších služeb a prosperitě podnikatelů). Kraj Vysočina se může pochlubit řadou významných událostí, které jsou celorepublikově známé.

4. **Aktivita (1):** Pořád se něco děje (prostorová představivost, vizuální a sémantická paměť). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 15 minut.

Zadání (v PPP snímek č. 20): Obdržené kartičky rozdělte na kulturní akce/zařízení a kulturní památky. Každý člen skupiny si vezme jednu kartičku. Pro každý typ akce/zařízení (např. festival, divadlo, muzeum) a kulturní památky (např. hrad, kostel), kterou jste obdrželi, vymyslete a nakreslete do legendy mapy originální symbol (kartografický znak). Na mapu vašeho okresu v Kraji Vysočina nalepte k vyznačeným městům a obcím kartičky s názvy akce či kulturní památky a zakreslete k nim znak dle vytvořené legendy (nejprve si zkuste tipnout, s jakým městem či obcí by objekt nebo akce mohly souviset, poté zkontrolujte na druhé straně kartičky a nalepte). Několika větami prezentujte svůj okres ostatním – kde se co nachází a kde se co koná.

(v PPP snímek č. 21) Z prezentací by mělo vyplynout, že řada významných akcí (hudební či filmové festivaly) je vázána na větší města, a právě některé kulturní památky jsou místem jejich konání. Např. divadla se v Kraji Vysočina nacházejí pouze v okresních městech, přičemž pouze v Jihlavě mají vlastní divadelní soubor. Festivaly vážné hudby se často odehrávají na zámcích. Žáci mohou diskutovat, proč tomu tak je (viz shrnutí).

5. **Aktivita (2):** Souhlasíte s paní Škvarkovou (kritické myšlení, v PPP snímek č. 22)? Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Fanynka seriálu „Street“ paní Škvarková má následující názory na kulturu. Souhlasíte s ní? A proč? Vyučující čte názory paní Škvarkové, žáci mohou diskutovat ve skupině, zda s tvrzením souhlasí, nebo ne, uvádějí, na čem se shodli, a zdůvodní to. Shrnutím by mělo být, že paní Škvarková nemá pravdu v ničem, protože památky nám připomínají naši historii, je nutné o ně pečovat, chránit je a zachovat i dalším generacím.

6. **Shrnutí:** Zde se rozvíjí klíčová kompetence „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 2 minuty.

Kulturní památky mají hodnotu především jako připomínka umu a života našich předků. Je nutné je proto chránit a udržovat, aby i naši potomci získali představu o tom, jak se žilo ve středověku, co tehdejší stavitelé dokázali bez současných moderních technologií nebo jaké krásné předměty dokázali vyrobit v dávných dobách řemeslníci. Zatímco kulturní památky se často nacházejí i na místech, které v současnosti nejsou příliš zalidněny (hrady u menších měst, venkovské chalupy apod.), kulturní akce, divadla a muzea jsou koncentrována především do větších a velkých měst, která jsou schopna zajistit návštěvníkům další služby (ubytování, stravování, veřejnou dopravu apod.).

7. **Aktivita (3)**: Opakování (kvíz, v PPP snímek č. 23-33). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „komunikace v mateřském jazyce“. Časová dotace 5 minut.

Celkem 10 kvízových otázek týkajících se probíraného tématu. Žáci odpovídají individuálně, kdo se nejrychleji přihlásí a správně odpoví, získává bod pro skupinu, členové vítězné skupiny mohou být odměněni.

Doporučená literatura a zdroje informací

BRYCH, Vladimír. *Hrady a zámky: klenoty Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2018. ISBN 978-80-7451-694-8.

ČERNÝ, Jiří. *Poutní místa jihozápadní Moravy: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2005. ISBN 80-86559-15-7.

Vhodné exkurze

Městské památkové rezervace v Kraji Vysočina

Hrady a zámky v Kraji Vysočina

9. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 1

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v českém jazyce, výtvarné i občanské výchově v hodinách zaměřených na jazyková a kulturní specifika (nářečí, zvyky, tradice, kroje, gastronomie aj.). Vzhledem k provázanosti těchto specifik s místy jejich výskytu je možné hodinu rovněž použít při výuce regionálního zeměpisu.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – aktivitou popsanou v bodě 3 a 5 si žáci procvičí sémantickou paměť. Jejím osvojením si tak mohou vytvořit základ pro preferovanou strategii učení, a to i do budoucna. Vzhledem

k tomu, že se v obou aktivitách jedná o výběr z možností, je tak podpořena dovednost kriticky uvažovat a rozhodnout se pro správné řešení. Způsob výuky formou posilování paměti může přispět ke kladnému postoji k učení, a to včetně celoživotního.

Komunikace v mateřském jazyce – v rámci aktivity popsané v bodě 5 se žáci seznámí s některými prvky středomoravského nářečí, s nímž je možné se stále setkat např. v oblasti Třebíčska. Uvědomí si tak jazykovou rozmanitost a rozšíří slovní zásobu. Pochopí, že ne všude v Kraji Vysočina se hovoří stejně a že především na venkově jsou zachována místní jazyková specifika. K těm je potřeba přistupovat s respektem, neboť se do současnosti zachovaly pouze ve starých lidových písních, a nikoliv v běžné řeči. Podpořena tedy bude tolerance (kladný postoj) žáků vůči individuálnímu jazykovému profilu.

Sociální a občanské schopnosti – seznámením se s konkrétními jazykovými, kulturními i gastronomickými specifiky Kraje Vysočina v bodech 3 a 5 žáci lépe pochopí vývoj kultury a hospodářství regionu i souvislosti se současností (např. tradiční pokrmy z brambor a lokalizace Výzkumného ústavu bramborářského, tradiční lihovina z jeřabin, které jsou ve znaku kraje apod.). Poznání tradic, způsobu jejich uchování do současnosti a následné udržitelnosti do budoucnosti podpoří kladné postoje žáků k místu jejich rodiště a působiště, což může přispět k zájmu o rozvoj regionu ze strany žáků – budoucích občanů.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině je jako metoda využit brainstorming, asociace a didaktická hra (kvíz), které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s pojmy, při níž jsou použity speciální techniky pro zkvalitnění práce s novými informacemi podporující sémantickou paměť. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy a lepidla mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla).

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující klade následující otázky, žáci individuálně reagují: Co se vám vybaví při slově etnografie/národopis? Co mají společného lidé jednoho národa? Proč se Vysočině říká jazykové „rozvodí“?

Vyučující upřesňuje, vysvětluje: **Etnografie** je společenská věda, která zkoumá zvyky, tradice, umění a folklor vybraných společenských skupin. Obyvatelé jednoho národa mají společný jazyk, historii (předky), kulturu a území, ve kterém žijí. Stejně jako prochází Krajem Vysočina hranice mezi Čechami a Moravou a také hlavní evropské rozvodí mezi Černým a Severním mořem, rozprostírá se jeho území podél hranice jazykové oblasti českomoravské a středomoravské, resp. leží na tzv. hanácké hranici. Právě jazykem, zvyky a tradicemi se bude zabývat tato hodina.

3. **Aktivita (1)**: Kvíz (didaktická hra, v PPP snímek č. 2-12). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 10 minut.

Vyučující promítá na interaktivní tabuli kvíz v PPP. Skupiny se v odpovědích postupně střídají ve stejném pořadí (10 otázek). Je možné doporučit individuální odpovědi, kdy si jednotlivci své tipy píší na papír a následně se kvíz projde znovu a zobrazí se správné odpovědi (při prezentaci kvízu nesmí vyučující klikat na pole se správnou odpovědí, ale pouze na šipku dolů). Žáci si výsledky zkontrolují ve dvojicích. Vyučující upřesňuje a vysvětluje při nesprávné odpovědi dle svých vlastních znalostí nebo dle podkladů v příloze č. 5.2.1.9.1.

Vysvětlení:

2. Horňácké a dolňácké jsou kyjovské kroje, nikoliv kroje z Kraje Vysočina.

3. Sklárna ve Škrdlovicích zanikla v roce 2008 poté, co přežila druhou světovou válku (vznik 1940), centrálně řízenou ekonomiku i ekonomickou transformaci.

5. Po kliknutí se zobrazí spojovací čáry, je potřeba řešit od skupiny označené čísly, tzn. nejprve keřkovské rohlíčky, kostelecké uzeniny atd.

7. Po kliknutí se zobrazí spojovací čáry, je potřeba řešit od skupiny označené čísly, tzn. nejprve čaj Jemča Jemnice, Pribináček Přibyslav atd.

4. **Výklad** – časová dotace 5 minut.

V rámci České republiky lze identifikovat téměř **20 národopisných oblastí**, které se od sebe v minulosti odlišovaly např. jazykem (nářečím), tradičními řemesly, kroji, hudbou a tancem, architekturou i lidovými zvyky. Kraj Vysočina je rozdělen na dvě etnografické/národopisné oblasti, a to Horácko a Podhorácko. Horácko je dále možné členit na českou a moravskou část, přičemž ta moravská je větší (v PPP snímek č. 13). Již název vypovídá o tom, že rozhodující pro pojmenování obou oblastí byla nadmořská výška. Rovněž lze kraj označit jako tzv. **jazykové rozvodí**[15], neboť zde prochází **hanácká** hranice oddělující **českomoravské** a **středomoravské** nářečí, přičemž severozápadní česká část kraje spadá do **středočeské** jazykové oblasti a jihozápadní včetně Telečska do **jihočeské** jazykové oblasti, tzn. zasahují sem 4 jazykové oblasti (v PPP snímek č. 14).

[15]JANČÁK, Pavel. VYSOČINA, ANEB JAZYKOVÉ „ROZVODÍ“. *Geografické rozhledy*. 2001, **11**(2), 48-49.

5. **Aktivita (2):** Jídlo, slavnosti, kroje a nářečí v Kraji Vysočina (sémantická paměť). Žáci zpracovávají první úkol v posteru. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 20 minut včetně vyhodnocení a komentáře dle podkladů v příloze č. 5.2.1.9.1.

Modří:

Zadání: Podtrhněte potraviny, které považujete za tradiční pro Kraj Vysočina.

frgály, mrkvance, štrůdl, brambory s tvarohem, chřest, houbová polévka, čočka, hrách, okurky, papriky, bramborák, zelí, krupice, šormajzl,

Řešení (PPP snímek č. 15):

frgály, mrkvance, štrůdl, brambory s tvarohem, chřest, houbová polévka, čočka, hrách, okurky, papriky, bramborák, zelí, krupice, šormajzl,

Ovoce a zelenina včetně zelí hlavně jižní Morava, pro Kraj Vysočina typické všechno s bramborami.

Červení:

Zadání: Odhalíte, jaké jídlo se skrývá pod uvedeným názvem? Spojte správně název jídla a jeho popis.

Název jídla	Popis jídla
Pučálka	kynuté koláčky plněné ochucenou mrkví z Polné
Podhorácké mládě	naklíčený hrách pražený na kamnech naslano i nasladko
Mrkvance	kaše z hrachu a krup
Křehotiny (křupance)	kynutá buchta
Šormajzl	sladké masopustní pečivo

Řešení (v PPP snímek č. 15, animace – po kliknutí se odkrývají názvy k popisu jídla shora dolů):

Název jídla	Popis jídla
Pučálka	naklíčený hrách pražený na kamnech naslano i nasladko
Podhorácké mládě	kynutá buchta
Mrkvance	kynuté koláčky plněné ochucenou mrkví z Polné
Křehotiny (křupance)	sladké masopustní pečivo
Šormajzl	kaše z hrachu a krup

Zelení:

Zadání: Kam byste v Kraji Vysočina jeli za následujícími tradičními slavnostmi? Spojte správně název slavnosti a místo, kde probíhá.

Název slavnosti	Místo, kde probíhá
Barchan	Třešť
Betlémářská cesta	Velká Bíteš
Historický morový průvod	Žďár nad Sázavou
300 let stará svatojánská pouť, jedna z největších v ČR	Jemnice
Královničky	Brtnice

Řešení (v PPP snímek č. 16, animace – po kliknutí se odkrývají názvy měst shora dolů):

Název slavnosti	Místo, kde probíhá
Barchan	Jemnice
Betlémářská cesta	Třešť
Historický morový průvod	Brtnice
300 let stará svatojánská pouť, jedna z největších v ČR	Žďár nad Sázavou
Královničky	Velká Bíteš

Fialoví:

Zadání: Kde byste na tradičním lidovém kroji hledali následující části? Spojte správně výraz v nářečí a část kroje v tabulce.

Část kroje	Výraz v nářečí
krátký upnutý kabátek ženského kroje	živůtek (kordulka)
zástěra	kacabajka
spodní oděv ženského kroje podobný vestě	kamizola
volný kabátek ženského kroje	fěrtoch
kabát mužského kroje	jupka

Řešení (v PPP snímek č. 17 – animace – po kliknutí se odkrývají názvy části krojů shora dolů, snímek č. 18 – obrázky):

Část kroje	Výraz v nářečí
krátký upnutý kabátek ženského kroje	kacabajka
zástěra	fěrtoch
spodní oděv ženského kroje podobný vestě	živůtek (kordulka)
volný kabátek ženského kroje	jupka
kabát mužského kroje	kamizola

Oranžoví:

Zadání: Odhadněte, co znamenají uvedené výrazy, a napište je ve spisovné češtině.

Nářečí v Kraji Vysočina	Spisovná čeština
žaba	
špacír	
drobet	
kibl	
hrča	

Řešení (v PPP snímek č. 19):

Nářečí v Kraji Vysočina	Spisovná čeština
žaba	dívka, dcera
špacír	procházka
drobet	málo
kibl	kbelík
hrča	boule

Doporučená literatura a zdroje informací

DŘEVO, Jaroslav. *Tradice Horácka a jejich odkaz v současnosti* [online] Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2012. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/mjxb95/Diplomov_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dtanec%20agenda:help%26start%3D33

MÁTLOVÁ-DIVOKÁ, Jiřina. *Horácký kroj z Telečska, Dačicka a Třešťska*. Jihlava: Okresní kulturní středisko, 1983-.

NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskobudějovicko: Jemnicko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1997. Vlastivěda moravská. ISBN 80-85048-75-2.

Vhodné exkurze

Horácké muzeum (Nové Město na Moravě)

České Křižánky, Moravské Křižánky

Krátká

10. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 2

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v českém jazyce, výtvarné i občanské výchově v hodinách zaměřených na jazyková a kulturní specifika (nářečí, zvyky, tradice, kroje, gastronomie aj.). Vzhledem k provázanosti těchto specifik s místy jejich výskytu je možné hodinu rovněž použít při výuce regionálního zeměpisu.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – aktivitou popsanou v bodě 2 si žáci procvičí práci s textem, který si pomocí metody klíčových slov pokusí zapamatovat. Osvojením dané metody si tak mohou vytvořit základ pro preferovanou strategii učení, a to i do budoucna. Zároveň je také podpořena dovednost kriticky uvažovat a rozhodnout se pro správnou odpověď na otázku. Způsob výuky formou posilování paměti může přispět ke kladnému postoji k učení, a to včetně celoživotního.

Komunikace v mateřském jazyce – v rámci aktivity popsané v bodě 2 se žáci seznámí s některými prvky středomoravského nářečí, s nímž je možné se stále setkat např. v oblasti Třebíčska. Uvědomí si tak jazykovou rozmanitost a rozšíří slovní zásobu. Pochopí, že ne všude v Kraji Vysočina se hovoří stejně

a že především na venkově jsou zachována místní jazyková specifika. K těm je potřeba přistupovat s respektem, neboť se do současnosti zachovaly pouze ve starých lidových písních, a nikoliv v běžné řeči. Podpořena tedy bude tolerance (kladný postoj) žáků vůči individuálnímu jazykovému profilu. Reprodukce nastudovaných textů pak žáky podpoří ve zdokonalování ústní komunikace, přepis textu v nářečí do spisovné češtiny i nalezení spisovných slov k výrazům v nářečí pak ke komunikaci písemné.

Sociální a občanské schopnosti – seznámením se s konkrétními jazykovými, kulturními i gastronomickými specifiky Kraje Vysočina žáci lépe pochopí vývoj kultury a hospodářství regionu i souvislosti se současností (např. tradiční pokrmy z brambor a lokalizace Výzkumného ústavu bramborářského, tradiční lihovina z jeřabin, které jsou ve znaku kraje apod.). Poznání tradic, způsobu jejich uchování do současnosti a následné udržitelnosti do budoucnosti podpoří kladné postoje žáků k místu jejich rodiště a působiště, což může přispět k zájmu o rozvoj regionu ze strany žáků – budoucích občanů.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – aktivitou popsanou v bodě 2 žáci tvorbou poutavého plakátu zvoucího k tradiční slavnosti Barchan a na výstavu o betlémářství podpoří nejen trénink paměti, ale také svoji kreativitu a estetické dovednosti. Žáci si vyzkouší, zda jsou schopni sestavit poutavý plakát, jaké informace jsou důležité pro vzbuzení pozornosti u pozvánky na konkrétní akci nebo jak barevně sladit text na plakátu, aby působil esteticky.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině jsou jako metody využity brainstorming a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem technikou klíčových slov, která má přispět ke zkvalitnění práce s novými informacemi. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se. Metoda vytváření plakátů v rámci aktivity popsané v bodě 2 rozvíjí schopnosti žáků přemýšlet a tvořit kreativně.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy a lepidla mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 30 minut.

Hodina navazuje na tu předchozí, žáci využívají stejné postery a pomůcky.

Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 2) při výběru posteru modrých vyučující předem vytiskne jednostranně na dva tvrdé papíry postavy v krojích v příloze č. 4.2.1.10.1., rozstříhá podle svého uvážení na 9-12 kusů, promíchá a vloží do obálky pro danou skupinu. Přiloží dvě prázdné A4 papíry a lepidlo. Při výběru posteru zelených vyučující předem vytiskne fotografii ze slavnosti Běh o Barchan z přílohy č. 4.2.1.10.1. a spolu s jedním papírem A4 a lepidlem dá do příslušné skupiny. Při výběru posteru oranžových vyučující předem vytiskne fotografii betlému z přílohy č. 4.2.1.10.1. a spolu s jedním papírem A4 a lepidlem dá do příslušné skupiny. Pro úkol zelených a oranžových je dobré dát do skupiny barevný papír A4 tak, aby se na něm přilepené fotografie barevně hodily. Rovněž z ověřování vyplynulo, že je vhodné dát jim papíry dva, neboť na první pokus se jim rozvržení základních informací nemusí vydařit.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Žáci zůstávají rozdělení do stejných skupin jako v předchozí hodině a zachovají si také stejné role. Pokud někteří žáci v předchozí hodině nebyli, jsou přiřazeni např. do skupiny, která je početně menší nebo si v případě shodného počtu žáků ve všech skupinách svoji příslušnost do skupiny vylosují z nabídky barevných předmětů. Noví žáci se seznámí s obsahem své role. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Aktivita (1):** Žáci plní úkol č. 2 v posterech. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 15 minut.

Modří

Zadání: Sestavte správně puzzle dvou krojů z částí v obálce, nalepte na papíry A4 a dle následujících indicií označte správně, který kroj je pajerský. Pokuste se obdobným způsobem popsat druhý kroj – telečský. Zapište na poster a prezentujte ostatním skupinám.

Pajerský – černá, modrá nebo šedá sukně, modrá stuha na dolním lemu sukně, červená pentle na košilce, výrazně vykrojený živůtek s motivy růží, zavinutá hlava do červeného šátku s motivy květů, bílé rukávce, červené punčochy, černé střevíce

(v PPP snímek č. 3-5 ukázky krojů a modrotisku)

Červení

Kraj Vysočina jako jazykové „rozvodí“[16]: Pokuste se přeložit následující text do vám srozumitelného jazyka pomocí „slovníku“ pod textem. Přepište na přiložený papír spisovnou češtinou a přečtěte ostatním skupinám.

(v PPP snímek č. 6) Jednó sem hovařela pěre z marhulama. Dyš se Jan najedl, povidá. „Belo to načisto dobry, matko, ale mohla bes je podruhy hodělat ze šrotem!“ Votřisla sem se; přece šrot je dobré tak pro prasitka. Protestovál, že je to dobry, sladky. Veptávala sem se teda po starých hospodyňách, ale žádná nic takovyho nigdá neslyšela. Aš jednó... To přejela k nám Janova matka. Já sem furt měla v hlavě ten šrot. Pozvala sem jo na zahrado a tam sem jo vespovidala. Ten muj, dyš pak jednó překrojíl to vomakovanó pěro ze šrotem, vekřikl, až sem se polekala: „Matko, to je vono!“

Co udělala hospodyňka manželovi k obědu?

Slovník:

marhule – meruňka

pěre – nadívaný knedlík

votřisla sem se – otřásla jsem se

Řešení:

Jednou jsem vařila nadívané knedlíky s meruňkami. Když se Jan najedl, povídá: „Bylo to moc dobré, ženo, ale mohla bys je podruhé udělat se šrotem.“ Otřásla jsem se; přece šrot je dobrý tak pro prasata. Protestoval, že je to dobré, sladké. Vyptávala jsem se tedy zkušených hospodyň, ale žádná nic takového nikdy neslyšela. Až jednou.... To k nám přijela Janova matka. Já jsem pořád měla v hlavě jen ten šrot.

[16] JANČÁK, Pavel. VYSOČINA, ANEB JAZYKOVÉ „ROZVODÍ“. *Geografické rozhledy*. 2001, **11**(2), 48-49.

Pozvala jsem ji na zahradu a tam jsem ji vyzpovídala. Ten můj, když pak jednou překrojil knedlík s mákem a s povidly, vykřikl, až jsem se polekala. „Ženo, to je ono!“

Kynuté knedle s povidly (šrot – švestková povidla s tvarohem a kořením (vanilka, skořice))

Zelení

Zadání: Zapamatujte si následující text o slavnosti Barchan a **bez zrakové opory** sestavte společně na A4 poutavý plakát dle nápovědy na druhé straně posteru (na plakát vhodně nalepte přiloženou fotografii). Plakát ukažte ostatním skupinám a prezentujte dle údajů v plakátu.

Ve dnech **14. – 17. 6. 2019** již tradičně pořádá **Město Jemnice** jednu z nejstarších historických slavností ve střední Evropě nazvanou „**Běh o Barchan**“. Jde v podstatě o závod čtyř osob. Podstata slavnosti je postavena na tradici, že v roce 1312, když král Jan Lucemburský bojoval na Moravě proti loupeživým rytířům, nechal svoji novomanželku Elišku Přemyslovnu v Jemnici. O dění na bojišti ji zpravoval prostřednictvím čtyř poslů. Královna prý byla tehdy velmi chudá, proto posly odměnila pouze tím, co měla u sebe. První posel dostal barchetový náprsník (barchan), který vyšívala pro manžela, druhý šátek, třetí punčochy a čtvrtý věnec.

Slavnost je zahájena v **pátek** v podvečer **průvodem měšťanů a vyvěšením praporů** na radnici, večer se **tančí na zámku**. **Sobotní** ráno začíná **průvodem bubenic a trubačů**, odpoledne probíhá **vítání královských manželů**. Odpoledne se koná **tradiční závod poslů**. Vyvrcholením slavnosti je **předávání cen poslům** před místním zámkem a **velký průvod** poté vyprovází královské manžele z města. Slavnost končí **ohňostrojem**. V **neděli** následuje **svatovítská pouť**. Tato významná nadregionální akce je doprovázena **hudbou a tancem, předváděna jsou tradiční řemesla, divadelní scénky, dobové písně, šermířské souboje** apod. Všudypřítomné jsou také stánky s **tradičními pokrmy**.

Nápověda:

Kdo akci pořádá:

Kdy:

Kde:

Název slavnosti:

Stručný program:

Pátek

Sobota

Neděle

Doprovodný program:

Fialoví

Zadání: Z následujícího textu vytvořte krátký slovník nářečí.

(v PPP snímek č. 7) Moc ráda bech vám pověděla, co a jak vařele naše bábičke. Z ucte ke každymo zrnyčko božího dárko bele moc špórovny. Nic nesmělo přejit nazmar, fšeho homěle veužit. Co verustlo na roli, na zahradě, doma ve chlivko, z toho se jedlo. Nade fšecko néhlavňéši bele brambore, řikalo se vo nich druhé chleba vezdéši. Dyš se bramboru nehorodělo, to bela bida v baráko. Bele potřeba vod

rána do večera, do fšech možnéch jidel. Belo to nélaciňéši a dobry. Dyš bela krava, nebo aspoň koza, belo doma mliko. Kerá měla hrnec smetane, stlókla putro, ale to se prodalo a mastělo se sádlem. Grunt fšeho bévala dycky polifka. Ta se jedla na snídani a take na večeřo. Musela bét sytá aji chutná. Chlapi se nadrobili ešče krajic chleba nebo se překusovale hovařený brambore.

Co podle vás znamená:

homěle –

verustlo -

nehorodělo –

nélaciňéši -

dyš –

stlókla putro –

dycky –

polifka –

ešče –

hovařený –

Řešení (v PPP snímek č. 7):

homěle	uměla
verustlo	vyrostlo
nehorodělo	neurodilo
nélaciňéši	nejlevnější
dyš	když
stlókla putro	stloukla máslo (z něm. butter)
dycky	vždycky
polifka	polévka
ešče	ještě
hovařený	uvařené

Oranžoví

Zadání: Zapamatujte si následující text o Betlémské cestě v Třešti a **bez zrakové opory** sestavte společně na A4 poutavý plakát dle nápovědy na druhé straně posteru (na plakát vhodně nalepte přiloženou fotografii). Plakát ukažte ostatním skupinám a prezentujte dle údajů v plakátu.

Stavba betlémů do lidového prostředí proniká již v 18. století. Vzhledem k tomu, že Josef II. zakázal jejich stavbu v kostelích, umisťovali si lidé vlastnoručně vyrobené betlémy doma. Figurky byly většinou dřevěné (Jihlavsko, Třešťsko, Telečsko), ale v Třebíči se proslavili stavbou malovaných papírových betlémů. Velké betlémy měly i několik stovek figurek. **Betlémská cesta v Třešti** je tradiční výstava betlémů v domácnostech zdejších obyvatel, která probíhá **od 26. prosince** do **2. února** a pořádá ji **město Třešť**. Místní obyvatelé otevírají dveře svých domovů, aby mohli uvítat návštěvníky, kteří touží spatřit skvosty ruční výroby zdejších betlémářů. Letos půjde již o **20. ročník**. Akce se účastní zhruba **20 domácností** situovaných především v centru města. Doporučená doba návštěv je **od 9 do 12 hodin a odpoledne od 13 do 18 hodin**. Stálá expozice betlémů je v Třešti turistům k dispozici v informačním centru v Schumpeterově domě. Zde také každý návštěvník může získat více informací anebo si zakoupit papírový betlém a sestavit si ho sám.

Nápověda:

Kdo pořádá:

Kolikátý ročník:

Název akce:

Kdy:

Doporučená doba návštěv domů:

Počet návštěvních míst:

3. **Výklad**: Vyučující si vybere zajímavosti dle vlastního uvážení nebo na základě textu dovysvětlí žákům další náležitosti dle jejich zájmu. Časová dotace 15 minut.

Regiony českého a moravského Horácka, Podhorácka i Jihlavska jsou **etnograficky** poměrně málo známé ve srovnání s více atraktivními místy v Čechách a na Moravě. Přitom i v těchto oblastech je velké množství lidových písní, tanců, řemesel a obyčejů, které aktivně žijí i v dnešní době.[17] Ani **lidovému kroji** na Horácku nebyla věnována taková pozornost jako v ostatních oblastech Moravy.[18] Důvodem mohlo být, že se do poválečného období dochovaly kroje pouze v malém počtu a neúplné podobě. Obdobné to bylo i v případě podhoráckých krojů, např. z oblasti Moravskobudějovicka a Jemnicka. Kroje jsou v současnosti v Kraji Vysočina k vidění spíše pouze v muzeích než na poutích či jiných slavnostech. Zatímco slováckých krojů je minimálně 11 známých typů (např. dolňácký – kyjovský, horňácký, hradišťský aj.), v Kraji Vysočina jsou rozlišovány pouze kroje horácký severní a jižní a jihlavský (pajerský, pajerácký). Lidový oděv byl na Horácku velmi diferencovaný nejen v rámci jednotlivých typů, ale množství jeho variant se dále formovalo v každé obci. Čím bohatší ves, tím bohatší šatník obyvatel. Čím širší sukně, tím bohatší nevěsta.

Z **jazykového hlediska** je zajímavá především oblast Třebíčska, kam proniká středomoravské nářečí. Přestože nářečím mluví dnes již spíše vaše praprarodiče žijící na venkově než prarodiče, nespisovným jazykem, který na místní nářečí navazuje, mluvíme všichni a často i ve škole. **Nářečí** se tedy řadí do nespisovných útvarů českého národního jazyka. Záměrně se nářečí udržuje v různých folklorních skupinách, které chtějí zachovat původní kulturní znaky území. Hranice procházející Krajem Vysočina se nazývá **hanácká** a je charakteristická odlišnou výslovností koncovek „-ej/yj“, „-ou“ na západě a „-é“, „-ó“ na východě (např. starej mlejn za velikou loukou x staré mlén za velkó lókó). Prochází např. mezi Jemnicí a Moravskými Budějovicemi, Jihlavou a Třebíčí, přičemž do oblasti českého nářečí spadá i moravský Žďár nad Sázavou, Nové Město na Moravě a Bystřice nad Pernštejnem. Moravské podoby mluvy začínají již na území Čech. Vzhledem k prolínání obou nářečí v této oblasti lze hovořit o **přechodném nebo okrajovém charakteru mluvy** v celém Kraji Vysočina. Právě vzhledem k tomu zůstala v jazyku místních obyvatel uchována řada **archaismů** (zastaralých jazykových prvků). I v rámci Kraje Vysočina najdeme řadu tzv. **tautonym**, neboli slov stejného významu, ale zeměpisně odlišného používání (např. vesnice x dědina, sud x bečka, seknice x jizba).

---

[17] DŘEVO, Jaroslav. *Tradice Horácka a jejich odkaz v současnosti* [online] Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2012. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/mjxb95/Diplomov_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dtanec%20agenda:help%26start%3D33

[18] SVOBODOVÁ, Vlasta. O lidovém kroji na moravském Horácku. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum, 1977.

Vzhledem k přírodním podmínkám byl Kraj Vysočina vždy spíše **hospodářsky chudým regionem** („Chudé Horácko! Chudé úrodou, chudé v projevech lidové kultury a chudé krojem.“) V Místopisu Moravy z roku 1901 autoři psali o chudobě místního lidu následující: *„Ve mnohých chalupách už se ani hrubě nevaří: přinesou lahvičku (kořalky) od Žida, bochánek chleba k tomu a z toho tráví celá rodina. I nejmladšímu dítěti v peřince dají přihnout kořalky, dobře prý se mu po ní spí. Následky jsou hrozné*.“ Typickým alkoholem nebylo pivo ani víno, ale právě kořalka, hlavně z jeřabin, které má Kraj Vysočina v současnosti ve znaku.

Nejčastější pokrmy se připravovaly z brambor (trvale od napoleonských válek), typických plodin Vysočiny. Dodnes známé „bramboráky“ vznikly právě na Vysočině. Kaše bývala všeho druhu: krupičná, krupná, jahelná či prosná, moučná s bledou zásmažkou, mlékem zalitá a mnohé jiné. Svítek krupicový pekly hospodyně v chalupách málokdy. Z bramborů se pekly „pekáče“, i do chleba se strouhal brambor. **Brambory ve slupce byly „koroptve motykou střílené“** a hladové krky je nacházely na stole každý večer se slánkou při nich. Maso bylo jen ve svátek. **Hovězí polévka byla vzácnost**. Jinak se polévek vařilo mnoho – z masa skopového, bílá (s mlékem) či černá (s krví nebo švestkami), kmínová, kyselá s pokrájeným chlebem, zelná, hrachová, skelná, žebrácká, žmolková.

Kraj Vysočina není na zvyky a obyčeje tak bohatý jako jiné oblasti Moravy, především Valašsko či Slovácko. Hlavní svátky jsou spojené s křesťanstvím (jako je Nový rok, Tři králové, Masopust, Velikonoce, Čarodějnice, poutě a posvícení ke svátku patrona obce, Mikuláš, Vánoce apod.) nebo s cyklem života (narození dětí, svatba, pohřeb). V jižní části kraje jsou časté tzv. **brány**, tedy rozlučka se svobodou. Ale zatímco dříve se tato akce konala den před svatbou, nyní si již budoucí novomanželé nechávají týden na regeneraci. V noci na první květen, tedy po **Čarodějnicích**, zase v některých obcích píší místní drzouni před vybrané domy špatně smazatelnými barvami často hanlivé či posměšné nápisy týkající se obyvatel těchto domů. Specifický je také průvod **Královniček** vítající léto tancem a zpěvem především na Velkobítešsku. Na prestižní **Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR** byla jako první v Kraji Vysočina zapsána jedna z nejstarších historických slavností Barchan. Na tomto seznamu od roku 2015 také figuruje Betlémská cesta v Třešti, od roku 2016 Skřipácká muzika na Jihlavsku a o rok později se na něj dostal i Historický morový průvod v Brtnici (v Kraji Vysočina 4 tradice z celkem 26 v celé ČR).

4. **Aktivita (2):** Opakování. Časová dotace 10 minut včetně vyhodnocení.

Kraj Vysočina se z ..... hlediska skládá ze dvou oblastí, a to ..... a Podhorácka. Dle nářečí se kraj dělí na ..... jazykové oblasti. Jde o středomoravskou, českomoravskou, ... a středočeskou. V Kraji Vysočina se rozlišují dva typy krojů, a to horácký a ..... (jihlavský). Typickou plodinou, z níž se dříve na venkově vařila většina jídel, je v Kraji Vysočina ..... Celkem čtyři tradiční slavnosti pořádané v Kraji Vysočina jsou na Seznamu nemateriálních statků tradiční .....kultury ČR, např. ..... Město Třešť proslavilo hlavně ..... a do Polné se jezdí zase za .....

Doplňte slova: pajerský, mrkvanci, jihočeskou, 4, národopisného, Horáka, brambora, betlémářství, lidové, Barchan.

Řešení (v PPP snímek č. 8 – animace – správné slovo se zobrazí po kliknutí kamkoliv postupně při čtení textu, nikoliv podle pořadí doplňovaných slov)

Kraj Vysočina se z **národopisného** hlediska skládá ze dvou oblastí, a to **Horácka** a Podhorácka. Dle nářečí se kraj dělí na 4 jazykové oblasti. Jde o středomoravskou, českomoravskou, **jihočeskou**

a středočeskou. V Kraji Vysočina se rozlišují dva typy krojů, a to horácký a **pajerský** (jihlavský). Typickou plodinou, z níž se dříve na venkově vařila většina jídel, je v Kraji Vysočina **brambora**. Celkem čtyři tradiční slavnosti pořádané v Kraji Vysočina jsou na Seznamu nemateriálních statků tradiční **lidové** kultury ČR, např. **Barchan**. Město Třešť proslavilo hlavně **betlémářstvím** a do Polné se jezdí zase za **mrkvanci**.

5. **Shrnutí** (v PPP snímek č. 9 a 10) – časová dotace 5 minut.

Pokud hrozí, že by žáci nestihli vyplnit poslední úkol v posteru, vyučují pouze shrne základní poznatky.

Doporučená literatura a zdroje informací

STUDÝNKOVÁ, Radana. Lidový kroj ve sbírkách muzeí na Horácku [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/xwwbmx/?lang=en

Vhodné exkurze

Jemnice v době Barchanu

Třešť v době předvánoční

Polná v době mrkvancové poutě

3.2.2 Ekonomika Kraje Vysočina

Cíl

Realizací daného tématu žáci poznají základní rysy zemědělské výroby v Kraji Vysočina a pochopí odlišnosti od jiných částí ČR. Měli by být schopni posoudit, jaký měl a má na současnou strukturu průmyslové výroby v kraji vliv historický vývoj a tradiční řemesla. Uvědomit by si měli rozdíly mezi obdobím před ekonomickou transformací a po ní. Žáci si rovněž uvědomí, jaké zdroje energie sami využívají, měli by znát nejvýznamnější elektrárny v Kraji Vysočina, pochopit výhody a nevýhody neobnovitelných a obnovitelných zdrojů energie a zformovat si svoje postoje a názory na problematiku rozvoje jaderné energetiky v Kraji Vysočina.

1. hodina – Zemědělství a průmysl v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise v hodinách zaměřených na hospodářství (zemědělství, průmysl, komerční a veřejné služby apod.) či strukturu obyvatelstva nebo také na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – aktivitou popsanou v bodě 4 si žáci procvičí práci s textem, který si pomocí metody klíčových slov pokusí zapamatovat. Osvojením dané metody si tak mohou vytvořit základ pro preferovanou strategii učení, a to i do budoucna. Zároveň je také podpořena dovednost kriticky uvažovat a rozhodnout se pro správnou odpověď (křížovky). Způsob výuky formou posilování paměti může přispět ke kladnému postoji k učení, a to včetně celoživotního.

Komunikace v mateřském jazyce – reprodukcí nastudovaných textů si žáci zdokonalí ústní komunikaci. Seznámí se s názvy zemědělských (rostlinných i živočišných) produktů, které dosud nemuseli mít osvojeny, a také s často cizími jmény nejvýznamnější firem působících v Kraji Vysočina. Rovněž vlivem výkladu týkajícího se hlavních ekonomických rysů vývoje českého hospodářství si rozšíří slovní zásobu o odborné pojmy spojené s tématem (např. privatizace, transformace, ekonomická krize aj.).

Sociální a občanské schopnosti – analyzované texty v rámci aktivity popsané v bodě 4 jsou tematicky zaměřeny na historický vývoj vybraných průmyslových odvětví, která se stala pro Kraj Vysočina typická, a tedy i tradiční. Pochopí tak, proč je právě v jejich regionu vysoká koncentrace strojírenských podniků, zatímco jiná průmyslová odvětví zde chybí. Uvědomí si další ze struktur, na kterou se společnost dělí (odvětvová struktura zaměstnaných osob), což je poznatek nutný pro pochopení sociální stratifikace a nezbytný pro schopnost fungovat v rámci jakékoliv společnosti. Upozornění na stále intenzivnější trend zaměřený na výrobu ekologických produktů z regionálních potravin, a to i v Kraji Vysočina, může podpořit (občanskou) iniciativu žáků vyhledávat a preferovat tradiční produkty místních farmářů typické pro zdejší region (maso, mléko, brambory). To přispěje k udržitelnosti těchto malých producentů a k zachování diverzity (rozmanitosti) výroby a obchodu v Kraji Vysočina.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – poznatky v oblasti této klíčové kompetence jsou rozvíjeny především seznámením žáků se současnými největšími zaměstnavateli v Kraji Vysočina, resp. dalšími místními podnikatelskými subjekty, které mohou být v budoucnu objektem zájmu žáků při uplatnění se na trhu práce. Obdobně upozornění na ekologické zemědělství může povzbudit zájem žáků o podnikání v této oblasti i přímo v místě jejich bydliště, resp. o navázání na činnost jejich předků působících v zemědělství a inovace tohoto odvětví.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině jsou jako metody využity brainstorming a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je analýza dat v tabulkách, při níž si žáci procvičí své badatelské schopnosti a dovednosti odpovědět na konkrétní otázky a rovněž koncentraci své pozornosti. Při čtení textu je aplikována metoda klíčových slov pro efektivnější učení. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 15 minut.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy).

Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 6) vyučující předem vytiskne dle počtu skupin tabulky z přílohy č. 4.2.2.1.1.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Žáci plní úkol č. 1 v posterech (asociace, brainstorming, v PPP snímky č. 2–4). Časová dotace 5 minut.

Modří:

Zadání: Co se vám vybaví, když se řekne „zemědělství“ (každý člen skupiny uvede alespoň 1 pojem). Znáte nějaké velké průmyslové firmy ve vašem okolí nebo jinde v Kraji Vysočina, které zaměstnávají velký počet pracovníků (více než 1000)? Dokážete říci, co firma vyrábí a do jakého odvětví průmyslu by patřila? Prezentujte ostatním svoje nápady.

Ostatní

Zadání: Které rostlinné produkty jsou charakteristické pro Kraj Vysočina – hlasujte ve skupině a uveďte poměr odpovědí ANO a NE.

Červení:

Rostlinný produkt	**Typický pro kraj ANO/NE**
brambory	
vinná réva	
obilí	
cukrovka	
jetel, vojtěška na seno	

Zelení:

Rostlinný produkt	Typický pro kraj ANO/NE
citrusy	
jahody	
jablka	
švestky	
kukuřice na siláž	

Řešení (v PPP snímek č. 3 – animace odpovědí, naskakují po sloupcích po kliknutí kamkoliv)

Rostlinný produkt	Typický pro kraj ANO/NE	Rostlinný produkt	Typický pro kraj ANO/NE
brambory	ANO	citrusy	NE
vinná réva	NE	jahody	NE
obilí	NE	jablka	NE
cukrovka	NE	švestky	NE
jetel, vojtěška na seno	ANO	kukuřice na siláž	ANO

Fialoví:

Živočišný produkt	Typický pro kraj ANO/NE
mléko	
vajíčka	
žabí stehýnka	
salám	
tavené sýry	

Oranžoví:

Živočišný produkt	Typický pro kraj ANO/NE
jogurty	
klokaní maso	
vepřové maso	
přírodní sýry	
hovězí maso	

Řešení (v PPP snímek č. 4 – animace odpovědí, naskakují po sloupcích po kliknutí kamkoliv)

Živočišný produkt	Typický pro kraj ANO/NE	Živočišný produkt	Typický pro kraj ANO/NE
mléko	ANO	jogurty	ANO
vajíčka	NE	klokaní maso	NE
žabí stehýnka	NE	vepřové maso	ANO
salám	ANO	přírodní sýry	ANO
tavené sýry	ANO	hovězí maso	ANO

3. **Vyhodnocení:** Časová dotace 10 minut.

Žáci uvedou své odpovědi, ostatní skupiny mohou opravovat nebo doplňovat, kontrola probíhá podle prezentace, vyučující doplňuje/rozšiřuje **výkladem** (připomíná především průmyslové či zemědělské podniky působící v obci/místě školy a jejich historii, což si musí připravit před hodinou (např. za pomoci podkladů v příloze č. 5.2.2.1.1); ví, zda v obci je či bylo zemědělské družstvo nebo státní statek):

Zemědělství, jako jedna z nejstarších ekonomických aktivit člověka, zabezpečuje výživu populace, produkuje potraviny a další suroviny. Zemědělství má v ekonomice státu nezastupitelné postavení, které plyne především z jeho základních funkcí, tj. nejen z ekonomické, ale i krajinotvorné, ekologické a sídelní. Jeho význam pro národní hospodářství nelze podceňovat také proto, že **zemědělská půda** (orná půda, trvalé travní porosty, tedy louky a pastviny, vinice, sady a zahrady) pokrývá stále více než polovinu plochy České republiky (53 %). Z celkové plochy Kraje Vysočina tvoří zemědělská půda dokonce 60 %. Ze zemědělské půdy tvoří v kraji největší podíl **půda orná** (77 %). Procento zornění je tedy vyšší než republikový průměr (70 %).

Nejvýraznější podíl na celkové výměře zemědělské půdy tvoří oblast **bramborářská** (přes 90 %), zatímco v ČR je to pouze mírně přes polovinu plochy. Vzhledem k přírodním podmínkám se na území kraje tradičně pěstuje velké množství okopanin, především **brambor** (v roce 2017 celkem 250 tis. tun, tj. 36 % všech brambor vypěstovaných v ČR). V posledních 10 letech vzrostla v kraji obdobně jako v celé ČR sklizeň **pícnin** (např. jetele nebo vojtěšky) na seno a **kukuřice na zeleno** pro siláž. To jsou opět rostliny, jejichž sklizeň je ve srovnání s ostatními kraji v současnosti v ČR nejvyšší. Ostatní zemědělské plodiny nebo ovoce je v kraji zastoupeno méně významně ve srovnání s ostatními kraji. Zajímavostí je, že se v kraji nachází **vinice** s nejvyšší nadmořskou výškou v ČR (zhruba 500 m n. m.), a to na území obce Kojetice v okrese Třebíč. Nicméně vinná réva rozhodně není typickou plodinou pro Kraj Vysočina.

Pro zemědělství Kraje Vysočina je více než rostlinná výroba důležitá výroba **živočišná**. Kraj Vysočina má mezi ostatními kraji zcela výjimečné postavení jak z hlediska chovu prasat, tak i skotu, což předurčuje region k nadprůměrné produkci mléka. Na Vysočině bylo v roce 2017 vyrobeno 560 mil. litrů **mléka**, tedy nejvíce ze všech krajů ČR. Druhá nejvyšší je v Kraji Vysočina také produkce skotu (po Středočeském kraji) a prasat (po Jihočeském kraji). S tím souvisí i produkce hovězího a vepřového **masa**, která je zde nadprůměrná. Na živočišnou výrobu se úzce váže tradiční **masný** a **mlékárenský** průmysl. Jeho význam však postupně ve srovnání s minulostí upadá. Přesto se mezi největšími podniky v kraji nachází jeden, který se zabývá výrobou masných výrobků a má více než tisíc zaměstnanců, a to Kostelecké uzeniny.

4. **Aktivita (1):** Žáci řeší úkol dle zadání v posterech (práce s textem, koncentrace pozornosti). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 10 minut.

Zadání: Ve skupině si přečtěte následující text a na základě informací v něm obsažených vyluštěte křížovku (CH je jedno písmeno). Nejrychlejší skupina může být při správné tajence odměněna. Snažte se shrnout hlavní poznatky a stručně prezentovat ostatním skupinám (můžete podtrhávat přímo v textu). Všimněte si příjmení v závorce – co může znamenat?

Modří

Počátky **průmyslu** na Vysočině lze klást do první poloviny 13. století v souvislosti s těžbou stříbra. Ve 14. století započala těžba železné rudy. V průběhu 19. století zde vznikaly první velké **železárny**, např. Ranské železárny, které v roce 1843 zaměstnávaly přes tisíc osob (Beránková, 2004[19]) nebo železárny v Polničce, jež produkovaly v 19. století kolejnice nejen pro domácí trh, ale i pro zahraničí. Hutní průmysl na Vysočině ovšem z důvodu nedostatku paliva nemohl konkurovat ostravským hutím, které představovaly technicky výkonnější zařízení než dřevouhelné vysoké pece, a tak v Kraji Vysočina tradice **hutnictví** železa téměř zanikla. Byla obnovena až po druhé světové válce především zbudováním významného podniku ve Žďáru nad Sázavou, který se stal posléze největším zaměstnavatelem v kraji (na konci osmdesátých let zde pracovalo 5,5 tis. osob). Jeho název je v tajence křížovky.

1. Jaká ruda se v Kraji Vysočina začala těžit ve 14. století?

2. Sídlo dřívějšího největšího zaměstnavatele v Kraji Vysočina (1. slovo)

[19] BERÁNKOVÁ, Jana. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice: Městské knihy, 2004. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-16-1.

3. Místo výroby kolejnic v 19. století

4. S těžbou čeho souvisely počátky průmyslu v kraji?

Řešení:

1.							**Ž**	E	L	E	Z	N	Á
						Ž	**Ď**	Á	R				
P	O	L	N	I	Č	**K**	A						
							S	T	Ř	Í	B	R	A

Červení:

Po staletí byla pro značnou část území kraje dominujícím odvětvím **textilní výroba**. V Jihlavě už ve 14. století docházelo k útlumu těžby stříbra a přední roli zde až do první poloviny 19. století hrála výroba sukna. **Soukenictví** bylo od počátku 16. století hluboce zakořeněno také na Pelhřimovsku (celé území s centry Humpolec, Pelhřimov, Pacov) a v 19. století bylo regionálním centrem **tkalcovství** Nové Město na Moravě (Filka, Ripperová, 2005[20]), kde se rozvíjelo také **barvířství**. Úpadek soukenictví na Vysočině je spojován se vznikem velkých továren (např. v Brně a Liberci) ve druhé polovině 19. století. V Havlíčkově Brodě už na konci 19. století vznikly dvě významné firmy zabývající se výrobou různých druhů **pleteného zboží** (punčochy, ponožky, rukavice). V roce 1939 byla původní továrna přeměněna na společnost zaměřenou na výrobu spodního prádla, jejíž název najdete v tajence křížovky. Tato firma funguje dodnes.

1. Kde bylo od počátku 16. století mj. zakořeněno soukenictví?

2. Jaké zboží se vyrábělo již na konci 19. století v Havlíčkově Brodě?

3. Jak se obecně říká všem druhům látek, z nichž se vyrábí oděvy?

4. Co se rozvíjelo v Novém Městě na Moravě?

5. Co se vyrábí v řemesle zvaném soukenictví?

[20] FILKA, Ivo a Marie RIPPEROVÁ. *Historie a současnost podnikání na Žďársku*. Žehušice: Městské knihy, 2005. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-31-5.

Řešení:

2.

	P	A	C	O	V				
P	**L**	E	T	E	N	É			
T	E	X	T	I	L				
B	**A**	R	V	Í	Ř	S	T	V	Í
	S	**U**	K	N	O				

Zelení:

Město Třebíč bylo od 18. století centrem **kožedělného** průmyslu. V průběhu 19. století se stala nejvýznamnějším a později dominantním kožedělným podnikem v Třebíči továrna rodiny Budischowských. Ta měla od roku 1892, kdy zaměstnávala 600 dělníků, **nejvýznamnější** postavení mezi všemi koželužnami a obuvnickými podniky v celém Rakousku-Uhersku – firma byla výhradním dodavatelem nejen pro dvůr, ale i pro **armádu** (Šplíchal, 2006[21]). Během první světové války se počet dělníků zdesetinásobil. Závislost na rakousko-uherské armádě však přinesla firmě poválečný úpadek. V roce 1931 převzala továrnu společnost Baťa se sídlem ve Zlíně a působila zde až do konce II. světové války. Tehdy se zaměřovala především na výrobu **vojenské** obuvi. Tradice obuvnictví byla v Třebíči zachována až do roku 2000, kdy firma pod názvem ukrytým v tajence padla do likvidace vlivem levného dovozu bot z jihovýchodní Asie. Areál tehdejší obuvnické firmy slouží v současnosti mj. jako zábavní a vzdělávací středisko pro děti a mládež **Alternátor**.

1. Název firmy, která převzala výrobu obuvi v Třebíči v roce 1931

2. Továrna na výrobu obuvi se nazývá .....

3. Jiný název pro firmu, společnost, továrnu, závod .....

4. Jaká obuv se v Třebíči vyráběla během obou světových válek?

Řešení:

3.

	B	**A**	Ť	A				
K	O	**Ž**	E	L	U	Ž	N	A
	P	O	D	N	I	K		
V	O	**J**	E	N	S	K	Á	

[21] ŠPLÍCHAL, Jan. Karl Budischowsky & Söhne. Vznik továrny a její zakladatel [online]. Brno, 2006 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/nfdp0/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Fialoví:

Tradiční jsou na Vysočině průmyslová odvětví, jež přímo navazují na zemědělskou produkci. **Masný** průmysl zažíval rozmach na konci 19. století díky přechodu k moderním technikám zpracování masa a jeho uchovávání chlazením a konzervováním. V roce 1917 byl ze Studené (Jihočeský kraj) přesunut do Kostelce u Jihlavy první masokombinát. Podnik byl ve 20. letech minulého století rozšířen o provozovny v Hodicích a Krahulčí. Ve všech zmiňovaných lokalitách existují masokombináty dodnes (Smutný, 1990[22]). S rozvinutou živočišnou produkcí je spojena výroba mléka. V Kraji Vysočina působí celá řada **mlékáren**, na které navazují provozy produkující mléčné výrobky (Jihlava, Polná, Přibyslav, Želetava, Jaroměřice nad Rokytnou), především sýry, tvrdé i tavené. Řada produktů masné i mlékárenské výroby nese označení „VYSOČINA – regionální produkt®“ nebo také „eco“, „bio“ apod. Do mlékárny v Přibyslavi se nedávno přesunula také výroba známého sedlčanského hermelínu, jehož jméno používané v reklamě je tajenkou křížovky.

1. Jedna z uvedených mlékáren

2. Název obce s prvním masokombinátem v Kraji Vysočina (1. slovo)

3. Jedna z uvedených mlékáren

4. V Kraji Vysočina se vyrábí sýry tvrdé i .....

Řešení:

4.				P	**O**	**L**	N	Á				
K	O	S	T	E	**L**	E	C					
				P	**Ř**	I	B	Y	S	L	A	V
			T	A	V	**E**	N	É				

Oranžoví

Průmysl **strojírenský** se v Kraji Vysočina zásadně rozvinul až v poslední fázi industrializace ČR, tedy po 2. světové válce. Nicméně první strojírenské firmy se na Vysočině objevují již na sklonku 19. století a dále pak v meziválečném období. Tehdy vznikla v Jihlavě továrna na pilníky AJAX, která v Jihlavě působí i v současnosti. Významným strojírenským podnikem se po 2. světové válce stal výrobce vstřikovacích systémů dieselových motorů **Motorpal**. Největším průmyslovým podnikem Havlíčkobrodska na konci osmdesátých let byly s 2,4 tis. zaměstnanci **Chotěbořské strojírny** zaměřené na produkci nápojové techniky. Během ekonomické transformace v devadesátých letech minulého

[22] SMUTNÝ, Bohumír. Vznik a počátky masného a uzenářského průmyslu na jihozápadní Moravě (Studená, Kostelec, Hodice, Krahulčí). In: *Vlastivědný sborník Vysočiny*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava, 1990. S. 49–79.

století se rozpadly na několik menších firem (Novák, 2009[23]). Strojírenská tradice regionu přispěla ke vzniku nových významných firem se zahraničním kapitálem, jako je např. ta v tajence křížovky.

1. Kdy docházelo k rozpadu velkých firem na malé? Před, po, nebo během ekonomické transformace?

2. Název výrobce vstřikovacích systémů

3. Vstřikovací systémy jakých motorů vyráběl Motorpal?

4. Které strojírny byly na konci 80. let největší na Havlíčkobrodsku?

Řešení

5.			B	**Ě**	**H**	E	M					
M	O	T	O	R	**P**	A	L					
D	I	E	S	**E**	L	O	V	Ý	CH			
			CH	O	**T**	Ě	B	O	Ř	S	K	É

5. **Výklad** – časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 5)**:** Z výše uvedeného vyplývá, že řada průmyslových odvětví má svoje kořeny v dávné historii, ale největší rozvoj průmyslu nastal až v poledních 150 letech. Jiný systém řízení průmyslu panoval na území dnešní ČR mezi 2. světovou válkou a rokem 1989, kdy byly všechny průmyslové podniky ve vlastnictví státu. Po roce 1989 docházelo k tzv. **ekonomické transformaci**, kdy se podniky dostávaly do rukou soukromníků, ať už českých nebo zahraničních. Řada podniků nebo jejich závodů zanikla (např. textilní a kožedělný průmysl charakteristický i pro Kraj Vysočina z důvodu dovozu levného zboží z jihovýchodní Asie), ale některé fungují do současnosti, i když nezaměstnávají tolik pracovníků jako dříve. Vznikla také řada zcela nových podniků, jejichž výrobní haly můžete vidět často i tam, kde dříve bývala jen pole. To jsou tzv. **průmyslové zóny** a je velmi diskutabilní, zda rozvoj takovýchto území podporovat, neboť dochází např. k velkému záboru zemědělské půdy, vysoké koncentraci pracovních sil v lokalitách s nedostatkem ubytovacích možností, dopravní infrastruktury či nabízených služeb.

6. **Aktivita (2):** Co se u nás vyrábí? Časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdá do skupin tabulky z přílohy č. 4.2.2.1.1 a vysvětlí, co obsahují. Důležité je vždy pochopit, co tabulka ukazuje, případně jaké období nebo jaký region zachycuje. Žáci řeší úkol dle zadání v posterech. Otázky jsou stejné. Každá skupina prezentuje odpověď na jednu otázku.

Zadání: Na základě dvou tabulek s podniky působícími ve zpracovatelském průmyslu odpovězte na následující otázky.

[23] NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočina* [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/igpatu/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

Nejvýznamnější podniky působící ve zpracovatelském průmyslu Kraje Vysočina podle počtu zaměstnanců (nad 1 tis.) v roce 2017 (v PPP snímek č. 6)

Název podniku	Obec pracoviště	Počet zaměstnanců 2017 (v tis.)	Odvětví	Stát majoritního vlastníka
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	4,0	strojírenství	Německo
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	2,1	výroba plastů	Německo
ŽĎAS, a.s.	Žďár nad Sáz.	2,1	strojírenství	Čína
Agrostroj Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov, Počátky	1,7	strojírenství	Česko
ITW Pronovia, s.r.o.	Velká Bíteš	1,6	výroba plastů	Německo
Kostelecké uzeniny a.s.	Kostelec	1,4	potravinářství	Česko
MOTORPAL, a.s.	Jihlava, Jemnice, Batelov, Velké Meziříčí	1,2	strojírenství	Česko
CRYSTALITE BOHEMIA a.s.	Světlá nad Sáz.	1,0	sklářství	Česko

Zdroj dat: *Profil Kraje Vysočina* [online]. Jihlava: Kraj Vysočina. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/profil-kraje-zari-2017/d-4064957; vlastní šetření

Nejvýznamnější podniky působící ve zpracovatelském průmyslu Kraje Vysočina podle počtu zaměstnanců na konci 80. let minulého století (nad 2 tis. zaměstnanců) (v PPP snímek č. 7)

Název podniku	Obec pracoviště	Počet zaměstn.	Odvětví průmyslu
Žďas	Žďár nad Sázavou	5,6	strojírenský
Motorpal Jihlava	Batelov, Telč, Velké Meziříčí, Jihlava, Havlíčkův Brod, Jemnice	4,9	strojírenský
Závody GK Třebíč	Třebíč, Bystřice nad Pernštejnem	4,5	obuvnický
Bohemia Poděbrady	Světlá nad Sázavou, Kněžice, Dobronín, Jihlava, Úsobí	3,5	sklářský
Agrozet Pelhřimov	Kamenice, Opatov, Humpolec, Pelhřimov, Počátky, Přibyslav, Třešť, V. Mez.	3,4	strojírenský
Strojírny Chotěboř	Chotěboř, Ždírec nad Doubravou, Krucemburk	2,8	strojírenský
První brněnská strojírna Brno	Třebíč, Velká Bíteš	2,8	strojírenský
Modeta Jihlava	Hořepník, Herálec, Jihlava, Pelhřimov, Nová Ves u Světlé, Horní Cerekev	2,4	textilní
Pleas Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod, Polná, Luka nad Jihlavou	2,4	textilní
Elitex	Třebíč	2,1	strojírenský

Zdroj dat: *Informační systém o průmyslu*. Brno: CRR MU, 2002.

Otázky:

a) Kolik subjektů/podniků mělo více jak 2 tis. zaměstnanců v roce 2017 a kolik na konci 80. let minulého století?
b) Do jakého odvětví spadalo nejvíce podniků v roce 2017 a kam na konci 80. let minulého století?
c) V jakých městech byly uzavřeny provozovny společnosti Motorpal?
d) Kolik z největších firem v Kraji Vysočina mělo v roce 2017 zahraničního majitele?
e) Kolik z největších firem mělo svoji provozovnu v Havlíčkově Brodě v roce 2017 a kolik na konci 80. let minulého století?

Řešení:

a) Kolik subjektů/podniků mělo více jak 2 tis. zaměstnanců v roce 2017 a kolik na konci 80. let minulého století? V roce 2017 to byly 3 firmy, před 30 lety 10 podniků.
b) Do jakého odvětví spadalo nejvíce podniků v roce 2017 a kam na konci 80. let minulého století? V obou případech je to strojírenství.
c) V jakých městech byly uzavřeny provozovny společnosti Motorpal? Havlíčkův Brod a Telč

d) Kolik z největších firem v Kraji Vysočina mělo v roce 2017 zahraničního majitele? 4
e) Kolik z největších firem mělo svoji provozovnu v Havlíčkově Brodě v roce 2017 a kolik na konci 80. let minulého století? 2 a 0

Z uvedeného by měly vyplynout následující skutečnosti (v PPP snímek č. 8):

- Velikost průmyslových podniků se během ekonomické transformace výrazně snížila (podle počtu zaměstnanců).
- Řada závodů tradičních podniků byla během ekonomické transformace uzavřena.
- V kraji v podstatě vymizel obuvnický a textilní průmysl.
- Hlavní odvětvové zaměření v kraji zůstalo v případě strojírenského průmyslu a rozvoj nastal především u automobilového průmyslu, neboť dvě zdejší největší průmyslové společnosti vznikly právě s tímto zaměřením.
- Výrazně přibylo firem v zahraničním vlastnictví.

7. **Výklad** – časová dotace 3 minuty.

(v PPP snímek č. 9) V poslední době se klade důraz na regionální produkty. Tím, že je kupujeme, podporujeme místní podnikatele a zaměstnanost v regionu. Místní produkty se nemusejí dovážet do jiných regionů či do zahraničí, takže se šetří i životní prostředí. Řada potravinářských výrobků vzniká na zdejších (eko či bio) farmách (mléčné výrobky – sýry, jogurty, tvaroh, masné výrobky; salámy, paštiky, maso). Některé dodávají i (bio)zeleninu a některé se věnují i agroturistice. Farem je na Vysočině přes 300. Kvalitní produkty vyrobené v Kraji Vysočina mají od roku 2007 možnost získat certifikát „VYSOČINA – regionální produkt®“. Celostátně platná je také značka Klasa (od roku 2003). Žáci si mohou vytáhnout své svačiny a zjistit, zda právě jejich jídlo je regionálním produktem nebo patří mezi eco/eko či bio potravinu.

8. **Anketa/domácí úkol** – časová dotace 2 minuty.

Víte, kde pracují vaši rodiče a v jakém je to odvětví – v zemědělství, průmyslu nebo ve službách? Vyučující namátkou vyvolává žáky (z každé skupiny jednoho; nejlépe takové žáky, o nichž ví, kde rodiče pracují, a může na nich demonstrovat všechny tři sektory), ti řeknou zaměstnání svých rodičů a ostatní zkusí tipnout, do jakého sektoru ekonomiky jejich činnost patří, zda do zemědělství, průmyslu, či jinam. Aktivita může být zadána jako domácí úkol s kontrolou v příští hodině.

Doporučená literatura a zdroje informací

BERÁNKOVÁ, Jana. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku.* Žehušice: Městské knihy, 2004. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-16-1.

FILKA, Ivo a Marie RIPPEROVÁ. *Historie a současnost podnikání na Žďársku.* Žehušice: Městské knihy, 2005. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-31-5.

NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočin*a [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/igpatu/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

Profil Kraje Vysočina [online]. Jihlava: Kraj Vysočina. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/profil-kraje-zari-2017/d-4064957; vlastní šetření

SMUTNÝ, Bohumír. Vznik a počátky masného a uzenářského průmyslu na jihozápadní Moravě (Studená, Kostelec, Hodice, Krahulčí). In: *Vlastivědný sborník Vysočiny*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava, 1990. S. 49–79.

ŠPLÍCHAL, Jan. *Karl Budischowsky & Söhne. Vznik továrny a její zakladatel* [online]. Brno, 2006 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/nfdp0/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Vhodné exkurze

Vybraná velká průmyslová firma v kraji, např. Bosch Diesel

Biofarma Sasov

Farma Netín

2. hodina – Energetika v Kraji Vysočina

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v zeměpise v hodinách zaměřených na zdroje energie a způsoby jejich využití nebo také na charakteristiku jednotlivých krajů.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – aktivitou popsanou v bodě 5 si žáci procvičí práci s textem, který si pomocí metody klíčových slov pokusí zapamatovat. Jejím osvojením si tak mohou vytvořit základ pro preferovanou strategii učení, a to i do budoucna. Zároveň je také podpořena dovednost kriticky uvažovat a rozhodnout se pro správnou odpověď (křížovky). Způsob výuky formou posilování paměti může přispět ke kladnému postoji k učení, a to včetně celoživotního.

Komunikace v mateřském jazyce – reprodukcí nastudovaných textů si žáci zdokonalí ústní komunikaci. Seznámí se s názvy druhů jednotlivých zdrojů energie, které dosud nemuseli mít osvojeny. Diskuse o bezpečnosti jaderné energetiky přispěje k utříbení si vlastních názorů, ke zkvalitnění argumentačních dovedností, k akceptaci názorů ostatních a k učení se naslouchat druhým. Všechny tyto dovednosti jsou základem schopnosti diskuse.

Sociální a občanské schopnosti – analyzované texty v rámci aktivity popsané v bodě 5 jsou tematicky zaměřeny na zdroje energie, včetně těch typických pro Kraj Vysočina (jaderná elektrárna, vodní elektrárna), a na jejich výhody i nevýhody, mj. i z hlediska ochrany životního prostředí. Žáci si tak uvědomí význam svého regionu pro energetickou politiku státu a strategická rozhodnutí ovlivňující vývoj území. Uvědoměním si toho, že některé zdroje energie jsou neobnovitelné a že se na druhé straně bez energie lidstvo v současnosti neobejde, může být podpořena občanská a společenská zodpovědnost žáků vedoucí k jejich snaze o maximální úspory energie v běžném životě.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – poznatky v oblasti této klíčové aktivity jsou rozvíjeny především seznámením žáků se zdroji energie v současnosti nejvíce využívanými. Upozornění na to, že tyto zdroje nejsou věčné, může povzbudit iniciativu a podnikavost žáků k přemýšlení a ve vymýšlení možných způsobů řešení nedostatečných energetických zdrojů v budoucnosti.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině jsou jako metody využity brainstorming a asociace, které vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Další metodou použitou v této hodině je práce s textem, v níž je aplikována metoda klíčových slov pro efektivnější učení. V závěru je vhodné využít diskusi k aktuální problematice spojené s probíraným tématem. Tyto metody byly využity, neboť můžou významně přispět k rozvoji klíčové kompetence schopnosti učit se a komunikovat v mateřském jazyce.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd. Fixy odpovídající barvy a lepidla mohou vyučující žákům zapůjčit nebo žáci využijí svoje.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin si vybere vhodné postery a připraví pomůcky (fixy, lepidla).

Pro plnění aktivity č. 1 (dle bodu 5) vyučující předem vytiskne přílohu č. 4.2.2.2.1 a přidá k příslušným posterům. Pro plnění aktivity č. 2 (dle bodu 6) vyučující na tvrdý papír vytiskne podle počtu skupin přílohu č. 4.2.2.2.2. a dle svého uvážení připraví do sáčku pro každou skupinu 3–5 záznamů (rozstříhá každý záznam na tři části).

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky), nechá vybraného zástupce skupiny vylosovat barvu skupiny a rozdá do skupin obálky s postery stejné barvy, jakou si vylosovali, spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Žáci si rozdělí kartičky rolí a seznámí se s jejich obsahem. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Žáci plní úkol č. 1 v posterech (asociace, v PPP snímky č. 2–5). Časová dotace 10 minut.

Společná kontrola dle PPP dle pořadí barev (modří odpovídají, až vyčerpají všechny odpovědi, klikáním se na snímku č. 2 postupně objevují všechny možné zdroje energie, řešení je na snímku č. 3 červení, č. 4 zelení, č. 5 fialoví a oranžoví, odpovědi se objevují postupně po kliknutí u modrých, fialových a oranžových). I fialoví a oranžoví musí mít napsanou nějakou odpověď, aby si ji nezapsali až ve chvíli,

kdy se budou řešit odpovědi předchozích skupin. Žáci pravděpodobně nebudou znát termín BRKO, vyučující uvede, že bude vysvětleno během hodiny.

Modří:

Co se vám vybaví, když se řekne „zdroje energie“. Každý žák ve skupině řekne alespoň 1 pojem, zapisovatel zapíše na poster. Při vyhodnocení vyučující opravuje, pokud termíny s energií nesouvisejí.

Červení:

Co může být **zdrojem** energie (podtrhněte fixou správné pojmy)? Uhlí, vařič, plyn, sporák, voda, pračka, řepka, kafilérie, šťovík, uran, dřevo, počítač, vítr, lampa, ropa, sláma, slunce, smog

Řešení (v PPP snímek č. 3): uhlí, plyn, voda, řepka, šťovík, uran, dřevo, vítr, ropa, sláma, slunce

Pojmy, kterým žáci nerozumí, vyučující vysvětlí.

Zelení:

Podtrhněte ty zdroje energie, které považujete za obnovitelné.

černé uhlí, voda, sláma, uran, slunce, lignit, řepka, zemní plyn, vítr, ropa, dřevo, hnědé uhlí

Řešení (v PPP snímek č. 4): voda, sláma, slunce, řepka, vítr, dřevo

Fialoví:

Jak se souhrnně říká následujícím zdrojům energie?

voda, sláma, slunce, řepka, vítr, dřevo, šťovík

Řešení (v PPP snímek č. 5): Jsou to OBNOVITELNÉ zdroje energie.

Oranžoví:

Jak se souhrnně říká následujícím zdrojům energie?

uran, černé uhlí, ropa, zemní plyn, hnědé uhlí, lignit

Řešení (v PPP snímek č. 5): Jsou NEOBNOVITELNÉ zdroje energie.

3. **Výklad:** Časová dotace 2 minuty.

Zatímco pravěkému člověku stačily k životu pouze dva druhy energie, a těmi byly slunce a energie vlastního těla (pohyb), později přibylo dřevo jako zdroj ohně (před 800 tis. lety), s postupem času a růstem populace se musely hledat stále nové zdroje, které by uspokojily zvyšující se spotřebu energie. Ve fyzice se naučíte/jste se naučili, že energie se může měnit z jednoho druhu na jiný, avšak nelze ji vytvořit, ani zničit (zákon zachování mechanické energie), ale pouze přeměnit. Energie je v současnosti na člověku potřebné teplo nebo elektřinu přeměňována v **elektrárnách**. Podle zdroje, který elektrárna využívá, rozlišujeme následující druhy elektráren.

4. **Aktivita (1):** Typy elektráren (brainstorming, v PPP snímek č. 6, po každém kliknutí se ukáže správná odpověď dle pořadí). Časová dotace 5 minut.

Zadání: Uveďte typ elektrárny dle převažujícího zdroje energie. Skupiny se střídají při odpovědích. Vyučující doplňuje výkladem.

Elektrárny:

- tepelná – zdrojem jsou fosilní paliva (černé či hnědé uhlí, zemní plyn – původ v prvohorách až třetihorách, ropa se pro výrobu elektrické energie spaluje spíše jen výjimečně v chudších zemích), resp. energie se z nich získává jejich spalováním;
- jaderná – zdrojem jsou jaderné reaktory na radioaktivní palivo získávané především z uranu;
- vodní – zdrojem energie je voda v řekách;
- větrná – zdrojem energie je vítr;
- solární – zdrojem energie je slunce;
- bioplynové stanice – zdrojem je plyn vznikající při úpravě a zpracování bioodpadů (tráva, kukuřičná siláž, zvířecí exkrementy, biologicky rozložitelný komunální odpad – **BRKO**).

Vyučující dodá (oproti PPP), že existují i elektrárny na biomasu, kde jsou zdrojem látky tvořící těla všech organismů – rostlin i živočichů.

5. **Aktivita (2):** Práce s textem (kritické myšlení). Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“, „sociální a občanské schopnosti“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 5 minut.

Žáci plní úkol č. 2 v posterech. Nejrychlejší skupina může dostat odměnu. Vyučující zkontroluje správnost tajenky individuálně po skupinách (od nejrychlejší po nejpomalejší skupinu). Žáci nečtou nahlas text ani otázky, pouze stručně prezentují ostatním obsah článku.

Modří

Fosilní paliva, tedy hnědé a černé uhlí či lignit, jsou neobnovitelná, tzn. vyčerpatelná. Získávání energie z nich znečišťuje životní prostředí, např. za vzniku smogu nebo kyselých dešťů, a přispívá ke globálnímu oteplování klimatu, které patří v současnosti k největším celosvětovým problémům, neboť má dopad na každého obyvatele Země. Výhodou je relativně dobrá dostupnost i v podmínkách ČR – dlouhodobá těžba. S omezením těžby však rovněž souvisejí problémy, např. nárůst nezaměstnanosti v již tak postižených regionech. Naopak velmi diskutabilní je otevírání nových lomů či dolů, které souvisí často s likvidací sídel. Nejranějším stádiem tvorby uhlí je rašelina, která má rovněž vysoký energetický potenciál a dříve se s ní topilo často i v průmyslových podnicích (od 2. poloviny minulého století už ale ani v domácnostech). Rašeliniště jsou u nás v současnosti chráněna. Zajímavostí může být, že v Irsku existuje stále šest elektráren, které jsou vytápěny rašelinou, což výrazně pobuřuje ekologická hnutí.

1. Černé a hnědé je .....

2. Co je oteplováno spalováním fosilních paliv?

3. Co vzniká při spalování fosilních paliv? Kyselé deště a .....

4. Co se nesmí používat jako palivo?

5. Co hrozí sídlům v místě ložisek uhlí?

6. Kolik elektráren na rašelinu ještě funguje v Irsku?

Řešení:

				U	H	**L**	Í						
				K	L	**I**	M	A					
			S	M	O	**G**							
R	A	Š	E	L	I	**N**	A						
					L	**I**	K	V	I	D	A	C	E
			Š	E	S	**T**							

Červení

Ropa a zemní plyn jsou fosilní, tzn. neobnovitelná paliva, která se u nás těží ve velmi malém množství, a to mimo Kraj Vysočina (na jižní Moravě, okres Hodonín). Proto je potřeba je ve velkém dovážet, což se výrazně odráží i v jejich ceně. Zatímco zemní plyn patří mezi ekologická paliva, ropné produkty (motorová nafta, benzín), využívané především v dopravě, nikoliv. Jejich spalování výrazně přispívá ke znečištění ovzduší (smogu) a ke globálnímu oteplování. Ropa je zpracovávána v rafinériích a je také základní surovinou pro výrobu plastů a řady farmaceutických výrobků (léčiv). Je však první v pořadníku vyčerpatelných zdrojů energie, neboť se odhaduje, že její zásoby vydrží pouze zhruba 40 let. Zemního plynu se v Kraji Vysočina jako zdroje energie nevyužívá a v ČR jsou pouze 2 paroplynové elektrárny.

1. Ropa se zpracovává v .....

2. Neobnovitelným palivem je zemní plyn a .....

3. Znečištěné ovzduší se nazývá .....

4. Ropa je neobnovitelné .....

5. Zemní plyn patří mezi ..... paliva.

6. Na jižní Moravě se těží zemní .....

7. Vlivem spalování fosilních paliv dochází ke globálnímu .....

Řešení:

							R	A	**F**	I	N	É	R	I	Í	CH
								R	**O**	P	A				
									S	M	O	G			
						P	A	L	**I**	V	O				
						E	K	O	**L**	O	G	I	C	K	Á
						P	L	Y	**N**						
O	T	E	P	L	O	V	Á	N	**Í**						

Zelení

Ostatní zdroje energie, kromě uhlí, ropy, zemního plynu a rud, ze kterých se získává jaderné palivo, jsou obnovitelné, ale i jejich produkce má svoje nevýhody. Energie z nich se nedá čerpat bez využití dalších složitých technologií (solární panely, větrné elektrárny) a velkým problémem je i zásah do krajiny (mohutné větrníky, velké plochy zemědělské půdy zabrané pro solární elektrárny nebo pěstování řepky a dalších technických plodin apod.). Na území Kraje Vysočina se nevyskytuje žádná tepelná elektrárna, což přispívá k velmi kvalitnímu životnímu prostředí. Nachází se zde pouze jedna významná vodní elektrárna, a to přečerpávací elektrárna Dalešice. Vodní dílo Dalešice bylo vybudováno v souvislosti s výstavbou blízké Jaderné elektrárny Dukovany. Součástí vodního díla jsou nádrž v Dalešicích, vyrovnávací nádrž Mohelno, přečerpávací elektrárna Dalešice a průtočná vodní elektrárna Mohelno. Sypaná hráz vodní nádrže je vysoká 100 m, a v ČR je tak nejvyšší tohoto typu.

1. Zdrojem solární energie je .....

2. Vyrovnávací vodní nádrž je v .....

3. Pro zisk energie ze slunce slouží solární .....

4. V Kraji Vysočina není žádná ..... elektrárna.

5. Elektrárna v Dukovanech není tepelná, ale .....

6. V Dalešicích je nejvyšší ..... hráz vodní nádrže.

7. Pro fungování větrných elektráren je nezbytný .....

Řešení:

						S	L	U	N	C	E
					M	**O**	H	E	L	N	Ě
		P	A	N	E	**L**	Y				
T	E	P	E	L	N	**Á**					
		J	A	D	E	**R**	N	Á			
		S	Y	P	A	**N**	Á				
					V	**Í**	T	R			

Fialoví

Jaderné palivo je neobnovitelný zdroj energie a technologie jeho výroby je složitá. Je však velmi efektivní (z malého množství paliva velké množství energie) a při běžném provozu i velmi šetrná k životnímu prostředí. Pro výrobu jaderného paliva využitelného v elektrárnách na výrobu energie je nezbytná těžba uranové rudy. Česká republika byla ještě v nedávné minulosti významnou oblastí těžby uranu. Až do roku 2007 se držela v první desítce nejvýznamnějších světových producentů. A právě v Kraji Vysočina je největší koncentrace vytěžených ložisek (7). Poslední důl v ČR byl aktivní rovněž na Vysočině, a to v Rožné (okres Žďár nad Sázavou). Těžba zde byla v roce 2017, tedy přesně po 60 letech, ukončena. Pokud by se někde začalo opět těžit, bylo by to pravděpodobně znovu na Vysočině, a to např. u obce jejíž název je v tajence (okres Jihlava, nedaleko Polné). Jaderná elektrárna představuje potenciální riziko jaderné havárie a velkým problémem je také skladování vyhořelého jaderného paliva.

1. Jaderné palivo je ..... zdroj energie?

2. Palivo pro jaderné elektrárny se vyrábí z čeho? Z ....

3. Jaderná havárie představuje potenciální .....

4. Jaderné palivo je jako zdroj velmi .....?

5. Kde se nacházel poslední uranový důl v ČR?

6. Při provozu jaderné elektrárny by mohlo dojít k jaderné .....

Řešení:

N	E	O	**B**	N	O	V	I	T	E	L	N	Ý
		U	**R**	A	N	U						
	R	I	**Z**	I	K	O						
E	F	E	**K**	T	I	V	N	Í				
		R	**O**	Ž	N	É						
	H	A	**V**	Á	R	I	I					

Oranžoví

I když má Kraj Vysočina vlivem vyšší nadmořské výšky dobré povětrnostní podmínky pro výrobu větrné energie, nacházejí se zde pouze tři větrné elektrárny, a to v obci Kámen a Věžnice v okrese Havlíčkův Brod a Pavlov v okrese Jihlava. Elektrárny byly postaveny mezi lety 2006-2009. Vedení Kraje Vysočina poté přestalo výstavbu větrných elektráren podporovat a prosazuje rozvoj jaderné energetiky. Ta je v Kraji Vysočina zastoupena jadernou elektrárnou Dukovany, starší ze dvou jaderných elektráren v ČR. V současnosti však dle původních předpokladů končí její životnost. Tu se vlivem moderních technologií podaří pravděpodobně prodloužit minimálně do roku 2037. Z ekonomického pohledu je to prozatím levnější varianta než výstavba nových jaderných boků (prodloužení o 30 let by stálo asi 100 mld. Kč, výstavba jednoho bloku o výkonu vyšším než 1000 MW pak 150 mld. Kč).

1. Obec s větrnou elektrárnou v okrese Jihlava.

2. Zdroj větrné energie.

3. Výkon elektráren se měří v mega..... (MW).

4. Obec s jadernou elektrárnou v Kraji Vysočina.

5. Stavba jakého objektu by stála 150 ml. Kč? Jednoho .....

6. Obec s větrnou elektrárnou v okrese Havlíčkův Brod.

	P	A	**V**	L	O	V			
V	Í	T	**R**						
	W	A	**T**	E	CH				
		D	**U**	K	O	V	A	N	Y
		B	**L**	O	K	U			
K	Á	M	**E**	N					

6. **Aktivita (3):** Spojovačka. Žáci plní úkol č. 3 v posterech. Časová dotace 5 minut.

Vyučující předem rozdá do skupin nastříhané kartičky zdrojů energie, jejich výhod a nevýhod. Žáci je správně spojí do trojic a nalepí přímo do posteru. Vyhodnocení dle PPP (snímek č. 7) si provedou žáci sami, v posteru zatrhnou své správné odpovědi, vyučující může porovnat výkon skupin. V případě jednoho jasného výherce může členy skupiny odměnit.

7. **Hlasování a diskuse:** Diskuse. Časová dotace 5 minut.

(v PPP snímek č. 8) Vyučující kolektivně žáky vyzve, aby všichni zavřeli oči a přihlásili se ti, kdo si myslí, že je jaderná energie bezpečná, a spočítá je. Zapamatuje si některé z těch, kteří ruku nezvedli. Zeptá se těchto, proč by se lidé jaderné energie měli bát, resp. proč lidé nechtějí v blízkosti svého domova jadernou elektrárnu. Žáci diskutují, vyučující komentuje, vysvětluje.

Možné odpovědi: NE, není bezpečná protože – vysvětlení:

- způsobuje radioaktivní záření – NE, pouze jedna desetitisícina běžného radioaktivního záření, jemuž je člověk vystaven, pochází z jaderné elektrárny;
- hrozí únik radiace – ANO, šlo by o havárii, na kterou jsou však pracovníci vyškoleni, občané ihned informováni sirénami a rozjíždí se krizový plán, který by měla mít zpracována každá instituce, i škola;
- hrozí výbuch a jaderná katastrofa jako v Černobylu – NE, systém českých j. e. pracuje na jiném principu;
- hrozí teroristický útok – ANO, ale okolí elektráren je velmi přísně střeženo, reaktory jsou chráněny stěnami, které odolají pádu letadla nebo zemětřesení nejvyššího stupně, nad elektrárnami jsou bezletové zóny, které střeží armáda;
- není ekologická – NE, neboť se nepodílí na produkci CO_2, oxidů síry a skleníkových plynů, produkuje pouze vodní páru na rozdíl od elektráren tepelných (spalujících uhlí).

ANO, je bezpečná protože:

- z elektráren nejsou vypouštěny škodliviny do vzduchu ani do vody;
- je ekologická/čistá;
- elektrárny jsou zabezpečeny.

8. **Závěrečné opakování a hodnocení:** Časová dotace 5 minut.

Žáci doplní text v posteru dle nápovědy pod ním (všichni mají stejný text).

Ke svému běžnému životu potřebujeme využívat různé druhy ..... Tu získáváme z energeticky bohatých zdrojů v ..... V ČR jsou zastoupeny především ..... elektrárny zpracovávající ..... Jde o neobnovitelný ....., který se v následujících desítkách až stovkách let vyčerpá. Na území Kraje Vysočina se nachází nejstarší ..... elektrárna v ČR. Jediná přečerpávací vodní elektrárna v kraji má nejvyšší sypanou hráz v ČR vysokou ..... metrů.

100, energie, jaderná, elektrárnách, uhlí, tepelné, zdroj

Řešení (v PPP snímek č. 9, slova naskakují po kliknutí od začátku textu):

Ke svému běžnému životu potřebujeme využívat různé druhy **energie.** Tu získáváme z energeticky bohatých zdrojů v **elektrárnách**. V ČR jsou zastoupeny především **tepelné** elektrárny zpracovávající **uhlí.** Jde o neobnovitelný **zdroj**, který se v následujících desítkách až stovkách let vyčerpá. Na území Kraje Vysočina není lokalizována žádná **tepelná** elektrárna, ale nachází se zde nejstarší **jaderná** elektrárna v ČR. Jediná přečerpávací vodní elektrárna v kraji má nejvyšší sypanou hráz v ČR vysokou **100** metrů.

9. **Shrnutí:** Časová dotace 3 minuty.

Budoucnost energetiky, a tím i světové populace souvisí s obnovitelnými zdroji energie a rozvojem technologií, které je dokážou efektivně využívat. Z pohledu ochrany přírody by bylo nejlepší nevyužívat žádnou energii, což je však nereálné.

Doporučená literatura a zdroje informací

Profil Kraje Vysočina [online]. Jihlava: Kraj Vysočina. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/profil-kraje-zari-2017/d-4064957.

Územní energetická koncepce [online]. Jihlava: Kraj Vysočina. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4089004

Vhodné exkurze

Jaderná elektrárna Dukovany

Vodní elektrárna Dalešice

Muzeum elektroenergetiky Havlíčkův Brod

Alternátor – Ekotechnické centrum Třebíč

3.3 Metodický blok č. 3 - Projekty o Kraji Vysočina

Po absolvování hodin zaměřených na zpracování projektů o tématech týkajících se Kraje Vysočina by si měli žáci uvědomit svoji identitu v souvislosti s regionem, ve kterém žijí nebo chodí do školy, kde působili jejich předci, a to prostřednictvím diskuse s rodinnými příslušníky nad rodovou historií. Informace by měly vést především ke zjištění, jestli také v jejich rodině dochází k migraci členů z venkova do měst nebo zda se mění profese od zemědělců přes dělníky pracující v průmyslu k pracovníkům ve službách, což jsou společenské procesy probíhající v posledních více než sto letech v celé ČR. Projektem zaměřeným na poznání vybrané osobnosti by si měli žáci uvědomit, že i v Kraji Vysočina se narodilo či působilo mnoho osobností, jejichž význam, resp. význam jejich „díla“ překročil hranice regionu a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech kulturního, společenského či sportovního života. Obdobně je zaměřený i třetí projekt přispívající k poznání takových událostí, činů či lokalit, jejichž význam překročil hranice Kraje Vysočina a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech života v celé ČR či ve světě nebo jsou významným předmětem kulturního dědictví. Samostatnou prací si žáci vyzkoušejí projektovou činnost od sběru dat a informací po prezentaci vlastních výstupů. Dokážou také citovat odbornou literaturu a rozlišit plagiátorství.

3.3.1 Rodová historie

Cíl

Realizací daného tématu si žáci uvědomí svoji identitu v souvislosti s regionem, ve kterém žijí nebo chodí do školy, kde žijí jejich předci, a to prostřednictvím diskuse s rodinnými příslušníky nad rodovou tradicí a interpretací získaných poznatků ostatním (minimálně v rámci skupiny). Informace by především měly vést ke zjištění, jestli ve vybrané rodině také dochází k přesunu jejích členů z venkova do měst nebo zda se mění profese od zemědělců přes dělníky v průmyslu k pracovníkům ve službách, což jsou společenské procesy probíhající v posledních více než sto letech v celé ČR.

1. hodina – Rodová historie

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce v malých skupinách o počtu 4-6 osob dle velikosti kolektivu, maximálně v 5 skupinách, přičemž v každé z nich zastává každý žák určitou roli při plnění úkolů a realizaci aktivit. Tato forma práce byla zvolena za účelem rozvoje klíčové kompetence iniciativy a podnikavosti. Ve vlastních hodinách probíhá pouze zadání úkolů a vysvětlení postupu. Žáci naplňují obsah projektu ve svém volném čase. V případě dostatečné časové kapacity mohou své výstupy prezentovat ústně, v opačném případě lze konečnou podobu projektu vyvěsit na nástěnku nebo na web školy. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v občanské výchově v hodinách zaměřených na rodinu.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – tato klíčová kompetence je v rámci zpracování projektu zaměřeného na rodovou historii podporována procvičením jiného způsobu komunikace, než je běžný, a to formou řízeného rozhovoru (aktivita popsána v bodě č. 2). Žáci si ho vyzkouší při získávání informací od svých příbuzných za pomoci připraveného dotazníku. Rovněž se seznámí s elektronickými zdroji informací, které dosud pravděpodobně ve výuce nevyužili. Poznají tak jiný zdroj informací, než jsou učebnice či výklad vyučujícího. K rozvoji této klíčové kompetence přispěje také didaktická hra, která je popsána v bodě č. 2, 3 a 4 a obsahuje práci s mapou, resp. s kartogramy a kartodiagramy, pomocí nichž zaznamenávají žáci své poznatky, čímž je podporována jejich sémantická paměť a prostorová představivost spojená navíc s regionem, v němž žijí.

Komunikace v mateřském jazyce – komunikace v mateřském jazyce je rovněž podpořena vedením řízeného rozhovoru se svými předky, s nimiž je nutné ze strany žáků komunikovat jinak než např. se spolužáky, a především je potřebné jim naslouchat, případně řídit jejich projev směrem, který je žádoucí pro vyřešení úkolu definovaného v bodě 2, ale i 3. Při rozhovoru se mohou žáci setkat s prvky nářečí, které stále ještě používají starší lidé, především z venkovského prostředí, čímž si uvědomí existenci jazykové rozmanitosti.

Sociální a občanské schopnosti – návrh určitého tématu k diskusi se svými (pra)předky v rámci aktivity popsané v bodě 2 a 3 může žákům dopomoci k bližšímu kontaktu se svými příbuznými a k zájmu o jejich minulý život, což jistě přispěje k rozvoji jejich sociálních kompetencí (empatii, toleranci ke starším občanům, případně k překonávání předsudků o starší generaci) a k rozvoji mezilidských vztahů. Vyprávění o minulosti jim může pomoci pochopit určité historické události regionálních dějin včetně těch politických. Proměna krajiny za posledních sto let je může povzbudit k zaujetí pozitivního postoje

k místu bydliště jejich předků či ke krajině a životnímu prostředí vůbec. To se následně může pozitivně odrazit v jejich občanských postojích a zájmu o rozvoj regionu.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – je rozvíjena především vlastní angažovanost žáků dozvědět se něco o svých příbuzných, o místech, kde žili, v jakém odvětví pracovali či jak často se stěhovali, a to od nich samotných. Následně své poznatky mohou konfrontovat s informacemi, které získali ostatní spolužáci. Takováto podpora vlastní iniciativy může být prospěšná především u žáků, kteří se se svými příbuznými příliš nestýkají, neboť se např. podle jejich názoru nemají o čem bavit. Iniciativa je rozvíjena také aktivitou popsanou v bodě 4, při níž mohou žáci zjišťovat poznatky nejen o sobě a svém příjmení, ale i o jiných lidech z rodiny či z jejich okolí, kteří je zajímají.

Vhodné použití zvolené metodiky

Hlavní metodou realizovanou v této hodině je projektová metoda, kterou je vhodné použít při řešení dlouhodobějšího projektu, jenž má svoji jasnou strukturu (cíl, obsah zaměřený na postupné řešení jednotlivých kroků, které na sebe navazují, a závěrečné zjištění). Žáci spolu ve skupině diskutují, kdo čím může přispět ke splnění zadání, a dle zjištěných poznatků si rozdělí svoje funkce. Hlavní metodou při zpracování zadání je pak práce s textem a vyhodnocování informací, jejich třídění dle důležitosti a také jejich reprodukce.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pro realizaci hodiny, stejně jako většiny ostatních, bude potřeba využívat 3-5 barevných předmětů (podle počtu požadovaných skupin; kuliček, dřívek, papírků apod.) pro rozlišení skupin a neprůhledný sáček či krabičku, z níž si skupiny budou vybírat svoji barvu. Ostatní pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

0. **Příprava vyučujícího** – časová dotace 1 hodina.

Vyučující si dle svého uvážení promyslí způsob rozdělení žáků do skupin. Pro každou skupinu připraví materiály nezbytné k plnění aktivit. Dle počtu skupin vytiskne postery z přílohy 4.3.1.4 a další pomůcky – dotazník z přílohy 4.3.1.1. Pro splnění aktivity č. 1 (dle bodu 2.e) vytiskne vyučující dle počtu skupin obsah přílohy č. 4.3.1.2. Pro splnění aktivity č. 3 (dle bodu 4.b) vytisknou dle počtu skupin obsah přílohy č. 4.3.1.3 a pro splnění úkolu dle bodu 4.a) vyzkoušejí předem funkčnost uvedených odkazů.

1. **Rozdělení do skupin a rozdání rolí** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdělí žáky do skupin (viz Úvod, kapitola A. Organizace výuky) a rozdá do skupin obálky s postery spolu s ostatními pomůckami nezbytnými pro plnění všech úkolů v příslušném posteru. Vyučující žáky zároveň stručně informuje o tématu dané hodiny.

2. **Aktivita (1):** Tvorba rodokmenu a rozhovor s nejstarším příbuzným. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 15 minut.
   a. V rámci diskuse ve skupině každý člen uvede, jakého věku dosahuje jeho nejstarší příbuzný, se kterým nemají problém se setkat a popovídat si s ním.

b. Žák, který „disponuje“ nejstarším příbuzným schopným „vypovídat“ (pravděpodobně jeden z prarodičů), dostane tento úkol, tedy vyplnit s příbuzným krátký dotazník (viz příloha č. 4.3.1.1).
c. Všichni žáci ve skupině si vytvoří vlastní rodokmen minimálně do úrovně svých prarodičů (sourozenci, rodiče, prarodiče).
d. Na základě získaných informací od nejstaršího příbuzného/prarodiče vybraného žáka sestaví žáci společně ve skupině rodokmen daného žáka až po předky, na které si jeho nejstarší příbuzný vzpomněl.
e. Pokud si vzpomene na místa bydliště svých předků, lze nakreslit schematickou mapu (migrační schéma – kde žili předkové po narození nebo v dětství a kde se narodili jejich potomci). Lze orientačně zakreslit do mapy SO ORP (dle přílohy 4.3.1.2 – vyučující vytiskne do každé skupiny na A4 – žáci vyznačí přibližnou polohu obce, odkud předkové pocházejí a šipkami naznačí stěhování, odkud a kam se stěhovali (pokud pochází z větší dálky, jen se naznačí směr a napíše přímo na papír s mapou název obce – v PPP ukázka na snímek č. 3); nebo na samostatný papír jen jako schéma podobně jako v PPP (snímek č. 4).
f. Na základě zjištěných údajů z dotazníku vyplní tabulku míst bydliště (rozlišení venkov nebo město) a profesí (rozdělení na zemědělství, průmysl a služby) dle bodu c) v posteru.

3. **Aktivita (2):** Moje bydliště. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“, „komunikace v mateřském jazyce“ a „sociální a občanské schopnosti“. Časová dotace 10 minut.
   a. Žáci mezi sebou ve skupině zjistí, kdo žije ve stejné obci či městě, nebo dokonce ve stejném domě jako jeho rodiče či prarodiče nebo kdo nemá problém prarodiče navštívit (v rámci Kraje Vysočina).
   b. Zapátrají ve fotoalbu rodičů či prarodičů a najdou **co nejstarší černobílou fotografii**, která zachycuje nějaký významný bod v bydlišti rodičů či prarodičů nebo v jeho okolí nebo v jiném dosažitelném místě v rámci Kraje Vysočina, kam by žáci neměli problém se dostat, např. nějaký místní - za času dětství jejich (pra)rodičů - významný objekt a jeho širší okolí - pohled do krajiny, ulice, více domů, stromořadí (z objektů např. kostel, hřiště, obchod, zemědělské družstvo, kulturní památka, hospoda, průmyslový podnik, významný objekt v krajině - strom, křížek, kaplička, hřbitov apod.). Lidé na snímku nevadí, ale objekt a krajina/okolí je nejdůležitější. V terénu vypátrají, kde se objekt nachází a vyfotí, jak vypadá v současnosti (dle možnosti ze stejného místa, jako na původní fotografii). Ukázka v PPP (snímek č. 5 a 6).
   c. Napíší krátký text o tom, jak se místo změnilo – z jakého roku pochází původní fotografie a co na ní je, co se v místě odehrálo od té doby nebo jak byl objekt využit dříve a jak nyní. Kopii původní a nové fotografie umístí na poster nebo do samostatné přílohy.

4. **Aktivita (3):** Původ mého příjmení. Touto aktivitou se rozvíjí klíčová kompetence „schopnost učit se“ a „iniciativa a podnikatelské schopnosti“. Časová dotace 15 minut.
   a. Žáci, kteří se z praktických důvodů nemohli zapojit do předchozích dvou aktivit (např. nemají nejstaršího příbuzného ze skupiny nebo jejich předkové nežijí v Kraji Vysočina), nebo všichni, podle svého zájmu, vyhledají svoje příjmení na webových stránkách www.prijmeni.cz nebo www.kdejsme.cz. Zjistí, zda jejich příjmení patří mezi 25 nejčetnějších příjmení a také to, ve kterém roce se v celé ČR narodilo nejvíce osob stejného příjmení a kolik lidí stejného příjmení žije v Kraji Vysočina (https://www.czso.cz/csu/xj/jmena-a-prijmeni-v-kraji-vysocina-vede-jiri-marie-a-dvorakovi - lze zjistit pouze

u zhruba 60 nejčetnějších příjmení) – excelovský soubor dole na uvedené stránce. Ukázka v PPP (snímek č. 7).

b. U vybraného příjmení do 1. mapy SO ORP Kraje Vysočina v posteru zakreslí, kde je koncentrováno nejvíce osob stejného příjmení (velikost kolečka odpovídá absolutnímu počtu osob s daným příjmením, resp. kategorii, např. do 50 nejmenší kolečko, 50 – 100 větší, ..., nad 500 největší), a v 2. mapě vybarví max. 3 SO ORP v Kraji Vysočina, kde je největší hustota osob s daným příjmením, kdy odstín barvy bude odpovídat poměru osob s daným příjmením ku počtu obyvatel v SO ORP, tzn. čím tmavší barva, tím četnější výskyt osob daného příjmení z celkového počtu obyvatel SO ORP (počet obyvatel v SO ORP Kraje Vysočina – příloha č. 4.3.1.3). Ukázka v PPP (snímek č. 8 a 9).

c. Pro aktivní: Pokud obce, kde žáci bydlí nebo kde bydlí jejich příbuzní, mají na svých webových stránkách zveřejněny elektronické formy svých kronik, pokusí se žáci vyhledat své příjmení a zjistit základní informace o událostech, ve kterých osoby stejného příjmení figurovaly, případně identifikovat, zda jde o jejich předky.

3.3.2 Osobnost mého kraje

Cíl

Realizací daného tématu by žáci by si měli žáci uvědomit, že i v Kraji Vysočina se narodilo či působilo mnoho osobností, jejichž význam, resp. význam jejich „díla“, překročil hranice regionu a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech kulturního, společenského či sportovního života. Samostatnou prací si žáci vyzkouší projektovou činnost od sběru dat a informací po prezentaci vlastních výstupů. Výstupem musí být vždy písemný podklad (jedna normostrana textu – 1800 znaků), který může mít následně různou formu prezentace – medailonek osobnosti vytištěný na plakát s portrétem osobnosti či jeho vynálezem, prezentace (např. kvíz v PPP), článek do časopisu např. k výročí narození či smrti, převlek, živý obraz, krátká divadelní scénka, hudební ukázka apod., a to i v různé kombinaci tak, aby žáci uplatnili svůj talent.

1. hodina – Osobnost mého kraje

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce ve dvojicích až trojicích. Ve vlastních hodinách probíhá pouze zadání úkolů a vysvětlení postupu. Žáci naplňují obsah projektu ve svém volném čase pod vedením vyučujícího. V případě dostatečné časové kapacity mohou své výstupy prezentovat před kolektivem, v opačném případě např. pouze vyvěsit na web školy. Navrhované formy prezentace výstupů vedou k rozvoji kreativity žáků. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v občanské výchově v hodinách zaměřených na stratifikaci společnosti.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – prostřednictvím hlavní aktivity, kterou je práce na projektu v malých skupinách si žáci procvičí řízení projektu a rozdělení kompetencí ve skupině, čímž se zvýší jejich zodpovědnost vůči společnému projektu a jeho zdárnému zpracování. Vzhledem k požadavku na využití více zdrojů informací o osobnosti poznají i jiné, především digitální informační kanály. Pochopí, že informace

o osobnostech se mohou lišit podle zdroje, z něhož čerpají (např. seriózní tisk vs. bulvár).

Komunikace v mateřském jazyce – práce s texty týkajícími se jednotlivých osobností spojených s Krajem Vysočina, jež žáci čerpají z různých zdrojů (odborné či populární publikace, čtenářské diskuse pod novinovými články na internetu apod.), podporuje rozvoj čtení a poznání různých stylů písemného vyjadřování (žurnalistika, encyklopedické záznamy, texty vytvořené v různých obdobích dokazující proměnu jazyka aj.). Následná reprodukce získaných poznatků ostatním skupinám povzbuzuje i ústní komunikaci v mateřském jazyce. Zároveň je rozvíjena schopnost rozlišovat a zpracovávat informace, resp. třídit je dle důležitosti, ověřovat si jejich pravdivost pomocí více zdrojů apod. Žáci jsou v rámci projektu nuceni citovat správně zdroje, z nichž čerpali. Díky tomu si uvědomí, v čem spočívá plagiátorství, což je důležitá dovednost pro jejich případný vědecký či umělecký rozvoj.

Sociální a občanské schopnosti – prostřednictvím reprodukce získaných poznatků o vybrané osobnosti v rámci hlavní aktivity před třídou se zvyšuje jejich odolnost vůči stresu a reakce ze strany posluchačů jim dává zpětnou vazbu k jejich projevu, což je důležitá zkušenost do budoucna, neboť většina občansky angažovaných osob se v dospělosti nevyhne veřejným projevům nebo např. rozhovorům do médií. V případě využití masových médií si žáci uvědomí jejich důležitost jako zdroje informací, ale v některých případech také snahu manipulovat názorem čtenáře na určité osobnosti, např. emotivními titulky, což žáky podpoří v opatrném až kritickém přístupu k médiím.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – výsledný projekt dává prostor k uplatnění různé formy osobní kreativity žáků. Podpora iniciativy spočívá nejen ve vyhledávání informací, ale především ve způsobu jejich zpracování, při němž se může uplatnit i výtvarný, dramatický či hudební talent. Každý ve skupině by měl ke zpracování projektu přistupovat z hlediska svého zájmu a přispět svým originálním nápadem.

Vhodné použití zvolené metodiky

Hlavní metodou použitou v této hodině je projektová metoda, kterou je vhodné použít při řešení dlouhodobějšího projektu, jenž má svoji jasnou strukturu (cíl, obsah zaměřený na postupné řešení jednotlivých kroků, které na sebe navazují, a závěrečné zjištění). Žáci spolupracují a mohou si rozdělit svoje činnosti (získání přehledu o zdrojích dat a informací, jejich zpracování a prezentace). Hlavní metodou při zpracování zadání je pak práce s textem a vyhodnocování informací, jejich třídění dle důležitosti a také jejich reprodukce.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

1. **Rozdělení do dvojic či do trojic dle svého zájmu** – časová dotace 5 minut.
2. **Výběr osobnosti** – časová dotace 5 minut.

Vyučující rozdá všem žákům seznam osobností (příloha č. 4.3.2.1), žáci si ve dvojici či trojici vybírají a hlásí vyučujícímu, témata se nesmí opakovat, kdo dřív vybere, má přednost. Mohou si vybrat i jinou osobnost, např. po kom jsou pojmenovány ulice ve městě, kde žijí apod., ale se schválením vyučujícího.

3. **Osnova projektu** (vyučující předem vytiskne a rozdá každému žákovi obsah přílohy č. 4.3.2.2) – časová dotace 15 minut.

a) Použitá literatura, zdroje dat a informací – ať už bude výstup jakýkoli (viz výše), žák v krátkém odstavci uvede literaturu (knihy, slovníky, články na webu), ze které čerpal informace ke svému tématu.
b) Použitou metodou bude pravděpodobně většinou kompilace (výtah) z již existujících děl.
c) V úvodu by měl žák vysvětlit, co ho k výběru osobnosti motivovalo.
d) Ve vlastní stati by měly být sděleny základní informace o vybrané osobnosti:
    a. rok a místo narození, případně úmrtí;
    b. oblast, ve které se osobnost proslavila;
    c. nejvýznamnější díla, která vytvořila;
    d. zajímavosti ze života (problémy, úspěchy).
e) V závěru by měli žáci shrnout, čím nebo proč se vybraná osobnost „proslavila“ a zda to bylo i mimo Kraj Vysočina či v zahraničí.
f) Text by se měl vejít na dvě A4 nebo jednu A3 s tím, že může být doplněn obrázky či fotografiemi, ale i kresbami; PPP max. 10 snímků, scénka max. 5 minut i s přípravou.
g) Dle časových možností mohou žáci své výtvory prezentovat ostatním nebo se vyvěsí ve třídě a může se hlasovat o nejlepší zpracování, ostatní výstupy se nafotí či natočí.

4. **Citace literatury** – časová dotace 10 minut.

Vyučující upozorní žáky na pravidla při uvádění literatury a její citace. To, že se nemá ve škole opisovat, vědí žáci již od první třídy. Ale pokud jednomu nepřipadá opisování od druhého hloupé a druhému nevadí, že od něho první opisuje, lze to chápat jako přátelskou výpomoc spolužákovi v nouzi. Mnohem lepší je však skupinová neboli týmová práce více spolužáků, neboť „ten umí to a ten zas tohle“ nebo také „víc hlav víc ví“, ve větším počtu spolupracovníků, resp. v týmu jde řada věcí lépe, ať už ve škole nebo v praktickém životě. Poslední dobou se množí případy (především některých vrcholných politiků), kteří svoje absolventské práce na vysoké škole opsali od někoho jiného. To už nebylo jen mrknutí do sešitu spolužáka, zda se ve slově „vidět“ píše Y, či I nebo jestli je výsledek výpočtu správně, ale šlo o celé pasáže textu, které vymyslel někdo jiný. A to už lze označit za **plagiátorství**. Takovýto plagiátor udělal jednu zásadní chybu, a to tu, že původního autora textu, který opsal, **necitoval**. Citování nemá nic společného s citem, ale s **citací**. Citace je přiznání toho, že daný text jste nevymysleli vy, ale někdo jiný, a je velmi jednoduchá. Za převzatou větu či odstavec uvedete v závorce např. (Novák, 2009). Přesný název díla a jméno autorů pak musí být v seznamu literatury, a to např. následující formou:

NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočina*. Brno, 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

Pokud citujete elektronický zdroj (např. článek stažený z internetu, což je v současnosti stále častější), je potřeba přesně uvést, kdy a z jaké webové adresy jste článek stáhli:

NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočina* [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/igpatu/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

Pro správné citování literatury existuje několikastránková metodická příručka. Vám však bude stačit vědět, že je vždy nutné uvést všechny (známé) autory, název práce a rok, kdy dílo vzniklo. Seznam literatury použité ve vašich projektech je pak nutné seřadit dle příjmení prvního autora vzestupně, tzn. od A do Ž.

3.3.3 Co přinesl Kraj Vysočina světu

Cíl

Realizací daného tématu by si měli žáci uvědomit význam takových událostí, činů či lokalit, jejichž význam překročil hranice Kraje Vysočina a přispěl k pokroku či rozvoji v různých oblastech života v celé ČR či ve světě nebo je významným předmětem kulturního dědictví. Samostatnou prací si žáci vyzkouší projektovou činnost od sběru dat a informací po prezentaci vlastních výstupů. Dokážou také citovat odbornou literaturu a rozlišit plagiátorství.

1. hodina – Co přinesl Kraj Vysočina světu?

Vhodné využití zvolené formy práce

Byla zvolena forma práce ve dvojicích až trojicích. Ve vlastních hodinách probíhá pouze zadání úkolů a vysvětlení postupu. Žáci naplňují obsah projektu ve svém volném čase. V případě dostatečné časové kapacity mohou své výstupy prezentovat před kolektivem, v opačném případě např. pouze vyvěsit na web školy. Navrhované formy prezentace výstupů vedou k rozvoji kreativity žáků. Tuto hodinu je vhodné aplikovat v dějepise nebo v občanské výchově v hodinách zaměřených na významné události a vliv jednotlivců na světový pokrok.

Výčet klíčových kompetencí a způsob jejich rozvoje

Schopnost učit se – práce v malých skupinách podpoří žáky ve schopnostech řídit projekt, rozdělit si kompetence ve skupině a vzájemně spolupracovat, pokud některý člen týmu zadání nerozumí. Tím se zvyšuje jejich zodpovědnost vůči společnému cíli a jeho zdárnému dosažení. Vzhledem k požadavku na využití více zdrojů informací k danému tématu poznají žáci i jiné, především digitální informační kanály. Dokážou rozlišit důležitost jednotlivých informací pro zpracování projektu a jeho prezentaci (např. při technických záležitostech není potřeba zabíhat do detailů, kterým by spolužáci stejně nerozuměli, ale spíše vyzdvihnout jejich využití v praxi apod.).

Komunikace v mateřském jazyce – práce s textem (odbornými či populárními publikacemi) podporuje rozvoj čtenářských schopností a poznání různých stylů písemného vyjadřování (žurnalistika, encyklopedické záznamy, texty vytvořené v různých obdobích dokazující proměnu jazyka aj.). Následná reprodukce získaných poznatků ostatním skupinám povzbuzuje i ústní komunikaci v mateřském jazyce. Zároveň je rozvíjena schopnost rozlišovat a zpracovávat informace, resp. třídit je dle důležitosti, ověřovat si jejich pravdivost dle většího počtu zdrojů apod. Žáci jsou v rámci projektu nuceni citovat správně zdroje, z nichž čerpali. Díky tomu si uvědomí, v čem spočívá plagiátorství, což je důležitá dovednost pro jejich případný vědecký či umělecký rozvoj.

Sociální a občanské schopnosti – prostřednictvím kvízu v úvodu hodiny popsané v části 2 si žáci ve skupině osvojí schopnosti kriticky uvažovat a přijímat rozhodnutí při výběru správné odpovědi. Naučí se jinému způsobu testování svých znalostí, přičemž zábavnou formou soutěže může být eliminován jejich pocit nejistoty a stresu, který prožívají při běžném zkoušení ústním či písemném ohodnoceném známkou. Pocit úspěchu jednotlivců pak může být navozen jednak jejich podílem na celkovém výsledku skupiny, ale také vlastním výkonem v případě individuálního průběhu kvízu. Reprodukcí získaných poznatků před třídou se pak zvyšuje jejich odolnost vůči stresu a reakce ze strany posluchačů jim dává zpětnou vazbu k jejich projevu, což je důležitá zkušenost do budoucna, neboť většina občansky

angažovaných osob se v dospělosti nevyhne veřejným projevům nebo např. rozhovorům do médií.

Smysl pro iniciativu a podnikavost – výsledný projekt dává prostor k uplatnění různé formy osobní kreativity žáků. Podpora iniciativy spočívá nejen ve vyhledávání informací, ale především ve způsobu jejich zpracování, při němž se může uplatnit i výtvarný, dramatický či jiný talent. Každý ve skupině by měl ke zpracování projektu přistupovat z hlediska svého zájmu a přispět svým originálním nápadem.

Vhodné použití zvolené metodiky

V hodině byla využita didaktická hra (kvíz), která vhodně prověří výchozí znalosti žáků v oblasti dané problematiky. Hlavní metodou realizovanou v této hodině je projektová metoda, kterou je vhodné použít při řešení dlouhodobějšího projektu, jenž má svoji jasnou strukturu (cíl, obsah zaměřený na postupné řešení jednotlivých kroků, které na sebe navazují, a závěrečné zjištění). Žáci spolupracují a mohou si rozdělit svoje činnosti (získání přehledu o zdrojích dat a informací, jejich zpracování a prezentace). Hlavní metodou při zpracování zadání je pak práce s textem a vyhodnocování informací, jejich třídění dle důležitosti a také jejich reprodukce.

Vhodné použití zvolených pomůcek

Pomůcky zvolené pro realizaci této hodiny jsou běžnými pomůckami při výuce a patří k obvyklému technickému zázemí školních tříd.

Podrobný metodický popis realizace dané hodiny

1. **Rozdělení do dvojic či trojic dle zájmu** – časová dotace 5 minut.
2. **Zjištění výchozího stavu znalostí:** Co přinesl Kraj Vysočina světu (didaktická hra, kvíz)? Časová dotace 10 minut.

Kvízová hra v PPP k tématu (správná jen jedna odpověď). Třída se rozdělí na 2 skupiny (např. po řadách), je určen mluvčí, skupiny spolu soutěží o správné odpovědi, za každou dostanou jeden kus odměny nebo bod. Vyučující upřesňuje jejich odpovědi. V případě větších kolektivů je vhodnější individuální absolvování aktivity – každý žák si píše své odpovědi, kontrola probíhá výměnou odpovědí ve dvojicích a znovu promítnutím kvízu s odhalováním správných odpovědí (při prezentaci kvízu nesmí vyučující klikat na pole se správnou odpovědí, ale pouze na šipku dolů).

3. **Výběr tématu** – časová dotace 10 minut.

Vyučující předem vytiskne a rozdá do skupin seznam témat, žáci si v rámci skupiny vybírají vhodné téma a hlásí ho vyučující/mu, témata se nesmí opakovat, kdo dřív přijde, ten dřív bere (příloha č. 4.3.3.1).

4. **Osnova projektu** (příloha č. 4.3.3.2) **-** časová dotace 15 minut.
   a) Použitá literatura, zdroje dat a informací – žák v krátkém odstavci uvede odbornou literaturu (knihy, slovníky, články na webu), ze které čerpal informace ke svému tématu.
   b) Použitou metodou bude pravděpodobně většinou kompilace (výtah) z již existujících děl.
   c) V úvodu by měl žák vysvětlit, co ho k výběru tématu motivovalo.
   d) Ve vlastní stati by měly být sděleny základní informace o vybraném tématu:
      a. kdy se událost odehrála, kdy dílo vzniklo;
      b. kdo se o co zasloužil;
      c. kde lze najít připomínky události či dílo.

e) V závěru by měli žáci shrnout, čím nebo proč se vybraná událost „proslavila“ mimo Kraj Vysočina.
f) Výstup bude obsahovat seznam literatury správně seřazený a citovaný.
g) Text by se měl vejít na dvě A4 nebo na jednu A3 s tím, že může být doplněn obrázky či fotografiemi, ale i kresbami; žáci mohou lokalitu navštívit a interpretovat vlastní poznatky či fotografie.
h) Dle časových možností mohou žáci/skupiny své výtvory prezentovat ostatním nebo se vystaví ve třídě a může se hlasovat o nejlepší zpracování.

5. **Plagiátorství a citace literatury** – časová dotace 10 minut.

Vyučující upozorní žáky na pravidla při uvádění literatury a její citace. To, že se nemá ve škole opisovat, vědí žáci již od první třídy. Ale pokud jednomu nepřipadá opisování od druhého hloupé a druhému nevadí, že od něho první opisuje, lze to chápat jako přátelskou výpomoc spolužákovi v nouzi. Mnohem lepší je však skupinová neboli týmová práce více spolužáků, neboť „ten umí to a ten zas tohle“ nebo také „víc hlav víc ví“, ve větším počtu spolupracovníků, resp. v týmu jde řada věcí lépe, ať už ve škole nebo v praktickém životě. Poslední dobou se množí případy (především některých vrcholných politiků), kteří svoje absolventské práce na vysoké škole opsali od někoho jiného. To už nebylo jen mrknutí do sešitu spolužáka, zda se ve slově „vidět“ píše Y, či I nebo jestli je výsledek výpočtu správně, ale šlo o celé pasáže textu, které vymyslel někdo jiný. A to už lze označit za **plagiátorství**. Takovýto plagiátor udělal jednu zásadní chybu, a to tu, že původního autora textu, který opsal, **necitoval**. Citování nemá nic společného s citem, ale s **citací**. Citace je přiznání toho, že daný text jste nevymysleli vy, ale někdo jiný, a je velmi jednoduchá. Za převzatou větu či odstavec uvedete v závorce např. (Novák, 2009). Přesný název díla a jméno autorů pak musí být v seznamu literatury, a to např. následující formou:

NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočina*. Brno, 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

Pokud citujete elektronický zdroj (např. článek stažený z internetu, což je v současnosti stále častější), je potřeba přesně uvést, kdy a z jaké webové adresy jste článek stáhli:

NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočina* [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/igpatu/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

Pro správné citování literatury existuje několikastránková metodická příručka. Vám však bude stačit vědět, že je vždy nutné uvést všechny (známé) autory, název práce a rok, kdy dílo vzniklo. Seznam literatury použité ve vašich projektech je pak nutné seřadit dle příjmení prvního autora vzestupně, tzn. od A do Ž.

4 Příloha č. 1 – Soubor materiálů pro realizaci programu

V této části vzdělávacího programu je obsažen soubor materiálů pro realizaci programu, jako jsou odborné podklady a texty, prezentace, řešené úkoly (zadání, obrázky), fotografie apod. Některé jsou zde uvedeny v podobě přímých odkazů na úložiště. V případě, že se při kliknutí na odkaz objeví následující obrazovka, je nutné dát OK a soubor se přímo otevře. **Pokud není uvedeno jinak, jsou obrázky, fotografie a texty vlastním dílem autorského kolektivu.**

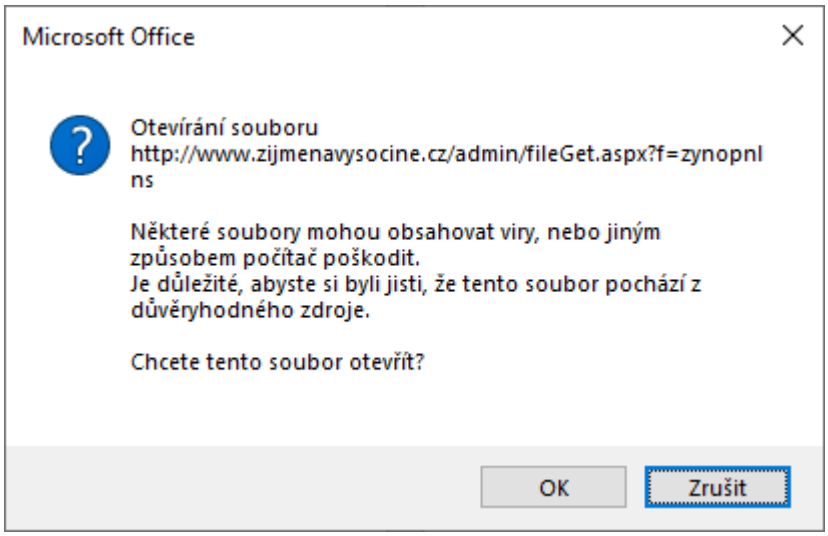

Úvod

Organizace výuky a metodika efektivního učení

4.1 Kartičky rolí – oboustranný tisk na tvrdý papír, případně zalaminovat pro větší udržitelnost, tisknout podle počtu skupin a počtu členů ve skupinách

Koordinátor	Koordinátor
Čtenář	Čtenář
Zapisovatel	Zapisovatel
Prezentátor	Prezentátor

Řídí činnosti ve skupině	Řídí činnosti ve skupině
Čte zadání a otázky ve skupině	Čte zadání a otázky ve skupině
Zapisuje odpovědi	Zapisuje odpovědi
Sděluje výsledky ostatním	Sděluje výsledky ostatním

Designér	Designér
Kritik	Kritik
Řešitel	Řešitel

Umisťuje výstupy na poster/fólii	Umisťuje výstupy na poster/fólii
Vyjadřuje se ke všemu kriticky	Vyjadřuje se ke všemu kriticky
Aktivně řeší úkoly	Aktivně řeší úkoly

4.2 Barchan – upravit velikost písma tak, aby bylo čitelné ve skupině, vytisknout na samostatný papír podle počtu skupin

Ve dnech 14. – 17. 6. 2019 již tradičně pořádá **město Jemnice** jednu z nejstarších historických slavností ve střední Evropě nazvanou „Běh o Barchan“. Slavnost je připomínkou události z roku **1312**, kdy král **Jan Lucemburský** bojoval na Moravě proti **loupeživým rytířům** a nechal svoji novomanželku **Elišku Přemyslovnu** v Jemnici. O dění na bojišti ji informoval prostřednictvím čtyř poslů. Královna prý byla tehdy velmi **chudá**, proto posly odměnila pouze tím, co měla u sebe. První posel dostal barchetový **náprsník** (barchan), který vyšívala pro manžela, druhý **šátek**, třetí **punčochy** a čtvrtý **věnec**.

4.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=aopngfbso

4.1. Poloha a přírodní poměry v KV

4.1.1 Poloha Kraje Vysočina

1. hodina – Geografická poloha a rozloha Kraje Vysočina

4.1.1.1.1 Kraje ČR – vytisknout jednostranně, rozstříhat na 12 kusů, zamíchat, správně složit, nalepit na volný papír

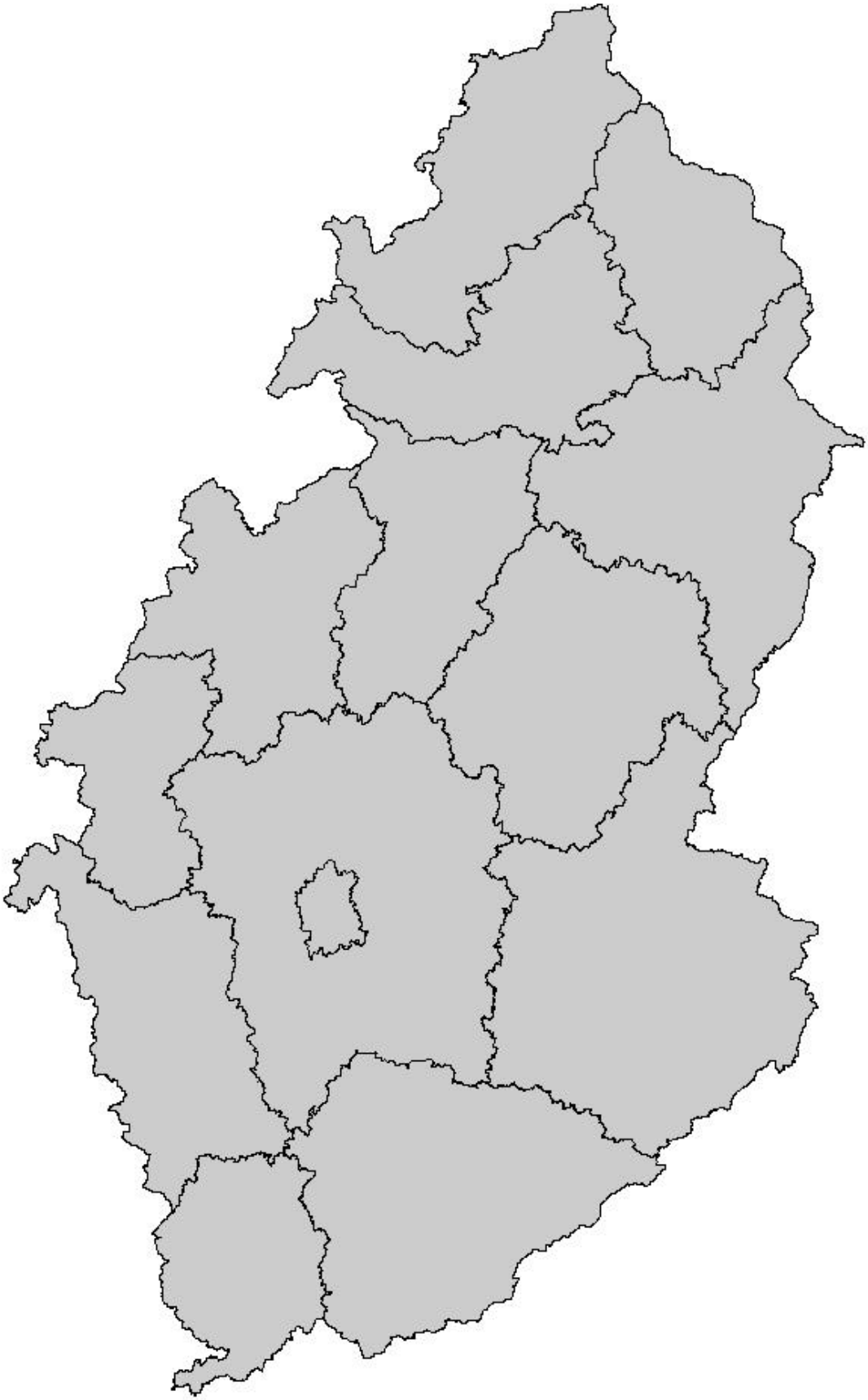

4.1.1.1.2 Okresy ČR – vytisknout jednostranně, rozstříhat na 12 kusů, zamíchat, správně složit, nalepit na volný papír

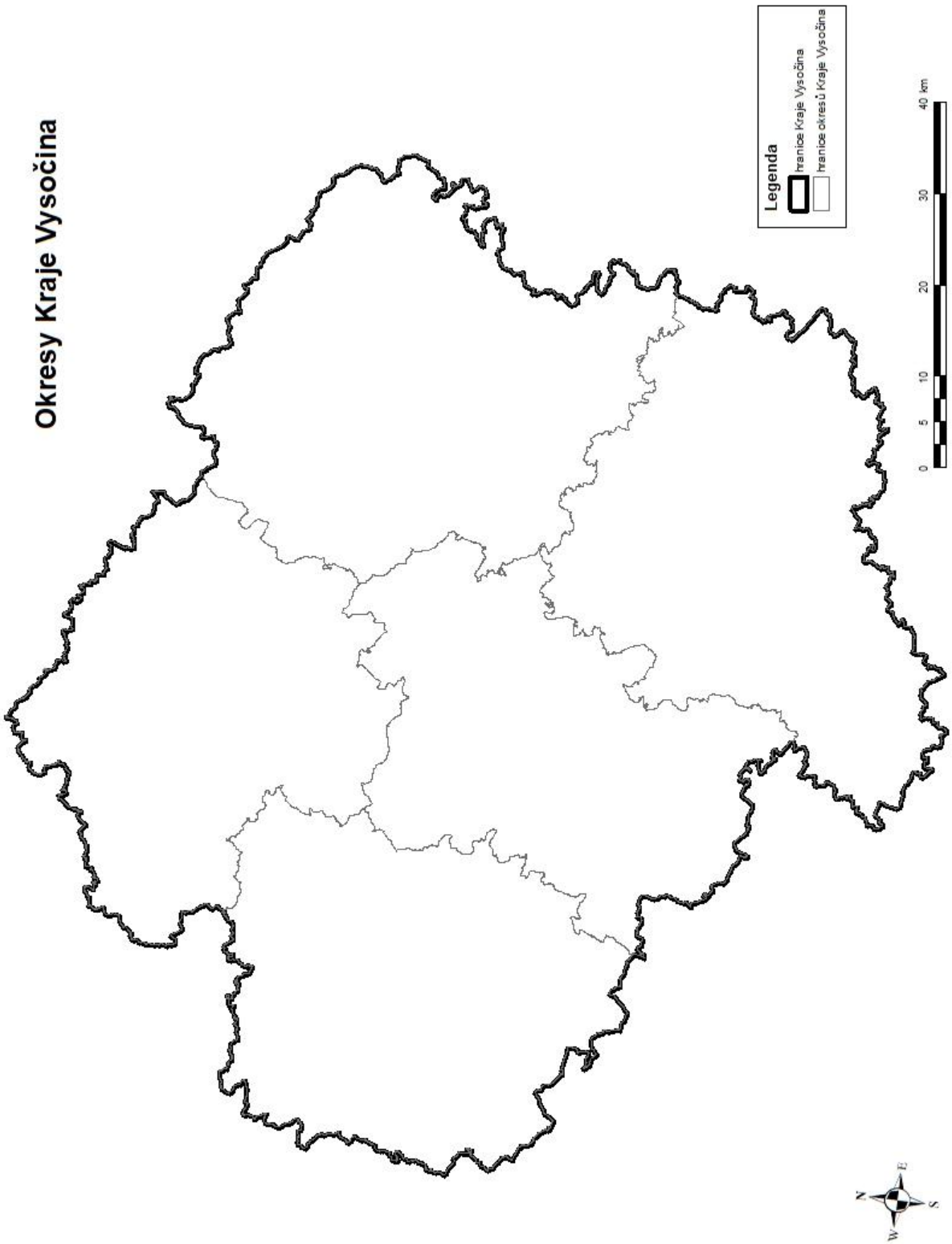

4.1.1.1.4 Rozloha (kraje ČR a okresy KV) – vytisknout jednostranně na tvrdý papír, složit na třetiny tak, aby byl vidět název kraje/okresu, ale nikoliv jeho rozloha, zasponkovat

Hlavní město Praha		496,1 km^2
Středočeský kraj		11 016,1 km^2
Jihočeský kraj		10 058,0 km^2
Plzeňský kraj		7 561,0 km^2
Karlovarský kraj		3 314,3 km^2
Ústecký kraj		5 334,6 km^2
Liberecký kraj		3 163,4 km^2

Královéhradecký kraj		4 759,0 km^2
Pardubický kraj		4 518,9 km^2
Kraj Vysočina		6 795,6 km^2
Jihomoravský kraj		7 195,1 km^2
Olomoucký kraj		5 266,9 km^2
Zlínský kraj		3 963,0 km^2
Moravskoslezský kraj		5 427,6 km^2
Havlíčků Brod		1 265 km^2

Jihlava		1 199 km^2
Pelhřimov		1 290 km^2
Třebíč		1 463 km^2
Žďár nad Sázavou		1 579 km^2

4.1.1.1.5 Metoda PQRST (domácí úkol)

1. POLOHA KRAJE VYSOČINA

Česká republika se člení na 14 vyšších územních samosprávných celků, a to na 13 krajů a Hlavní město Prahu. Území každého kraje v ČR je členěno na menší územní jednotky, a to na okresy. Pokud by vám někdy někdo tvrdil, že okresy u nás již neexistují, nevěřte mu! Na úrovni okresů fungují např. stále ještě soudy. Okresů v Kraji Vysočina je 5 – Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou.

Správný název studovaného územního celku je Kraj Vysočina. Svým označením se liší od ostatních krajů. Jeho název se měnil. Původně nesl název Jihlavský kraj, ale pouze do roku 2001. Poté proběhla změna názvu na „Vysočina“ a gramaticky správně bylo tedy „kraj Vysočina“, v některých případech se používal i termín Vysočina kraj, což znělo dost „nečesky“. Ke změně názvu na „Kraj Vysočina“ došlo v roce 2011. Kromě názvu se během krátké existence kraje změnilo i jeho územní vymezení, a to od 1. 1. 2005, kdy celkem 25 obcí přešlo k Jihomoravskému kraji.

Kraj Vysočina leží zhruba z poloviny v Čechách a z poloviny na Moravě (o něco málo větší je část moravská). Zemská hranice prochází přímo krajským městem Jihlava (říká se, že mj. také pod pípou jedné nejmenované jihlavské pivnice). Kdo se však narodil v jihlavské porodnici, může tvrdit, že je narozen na Moravě. Na mapě rozdělení republiky na Čechy a Moravu si lze všimnout také toho, že Morava zasahuje i do východní části Jihočeského kraje. Přestože území Kraje Vysočina zasahuje velmi blízko k rakouským hranicím, přímo s ním nesousedí. Na jihu tomu brání Jihomoravský a Jihočeský kraj, které se dotýkají hranicemi okresu Znojmo a Jindřichův Hradec. Z nejjižnějšího bodu Kraje Vysočina je to do Rakouska, co by kamenem dohodil a zbytek došel – vzdušnou čarou sotva 5 km. Mezi nejjižnějším a nejsevernějším bodem Kraje Vysočina je vzdálenost větší než 100 km. Vzhledem k téměř

kruhovitému tvaru kraje je obdobná i vzdálenost mezi nejzápadnějším a nejvýchodnějším bodem (110 km). Z mapy lze snadno vyčíst, že Kraj Vysočina nesousedí ani s Německem, ani se Slovenskem.

Kraj Vysočina patří svojí rozlohou mezi větší kraje, neboť ze 14 krajů včetně Hlavního města Prahy je pátý největší (6,8 tis. km^2, tzn. 8,6 % rozlohy ČR). Ze čtyř krajů, s nimiž Kraj Vysočina sousedí, jsou tři větší (Jihomoravský, Jihočeský a Středočeský) a jeden menší (Pardubický). Posledním větším krajem je kraj Plzeňský.

Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled: Jak je text členěn (jaký má název, kolik odstavců)? Jaká jsou klíčová slova – uveďte alespoň 5 klíčových slov?

2. Otázky:
    a. Kdy získal Kraj Vysočina a současný název?
    b. Ve které části České republiky se náš kraj nachází?
    c. S jakými kraji sousedí Kraj Vysočina?
    d. Jaká je jeho rozloha a jaký podíl ČR území Kraje Vysočina zabírá?
    e. Kolik obcí se od Kraje Vysočina odtrhlo a v jakém roce?
3. Čtení: Přečtěte si text a odpovězte na výše uvedené otázky.
4. Opakování: Reprodukujte svými slovy hlavní poznatky z textu dle výše uvedených otázek.

4.1.1.1.6 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=hspkhzbdk

4.1.1.1.7 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=beasflsio

2. hodina – Významné geografické body v Kraji Vysočina

4.1.1.2.1 Střecha Evropy – vytisknout jednostranně a barevně

4.1.1.2.2 Mapa vrcholů s výškou 800 m n. m. a více – vytisknout jednostranně a barevně

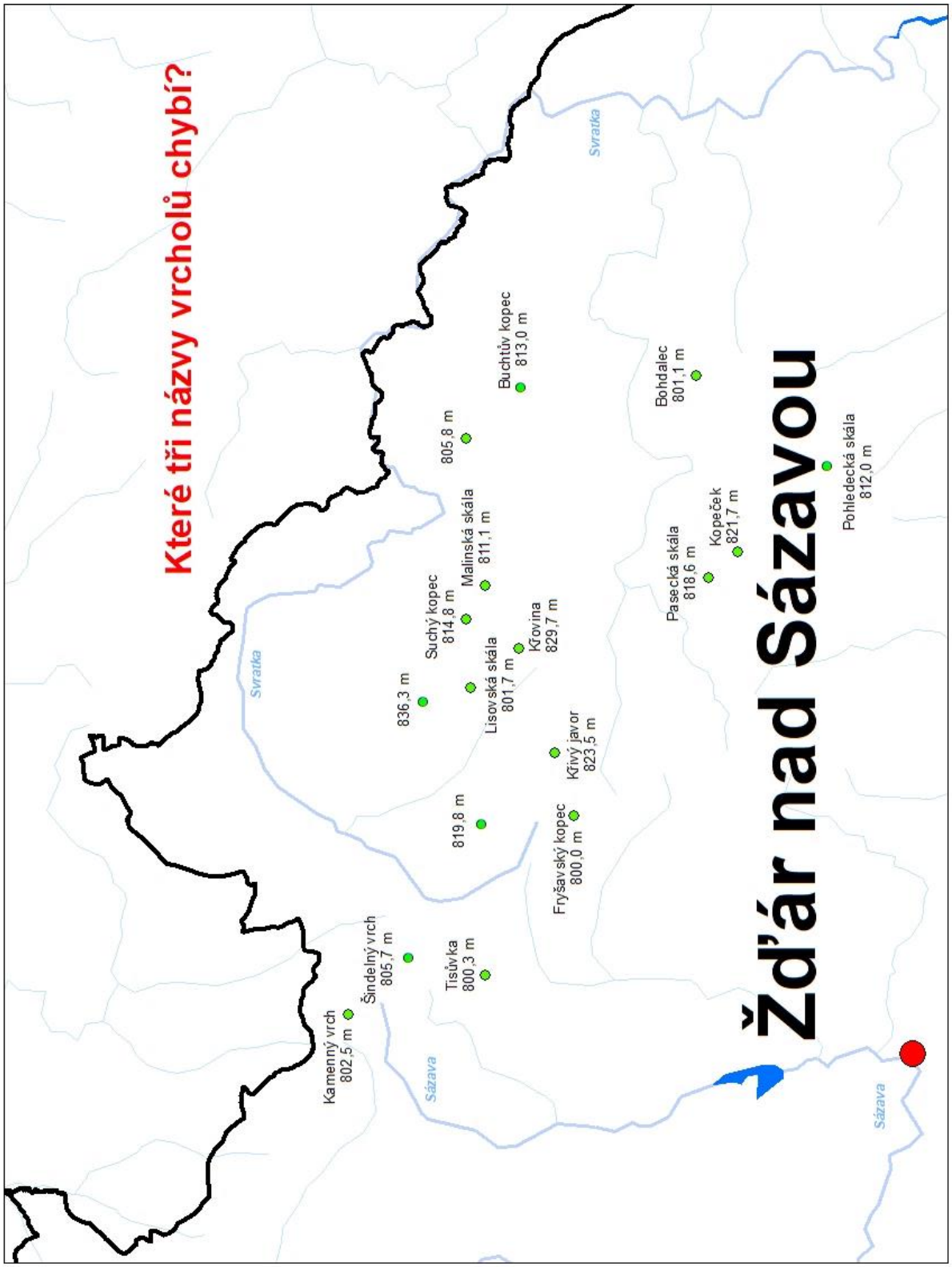

4.1.1.2.3 Prezentace – odkaz na úložiště – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=inhzdbfpk

2.1.2 Přírodní poměry v Kraji Vysočina

1. hodina – Geologie a nerostné suroviny v Kraji Vysočina

4.1.2.1.1 Kamenolomy (mapa s legendou) – vytisknout jednostranně a barevně

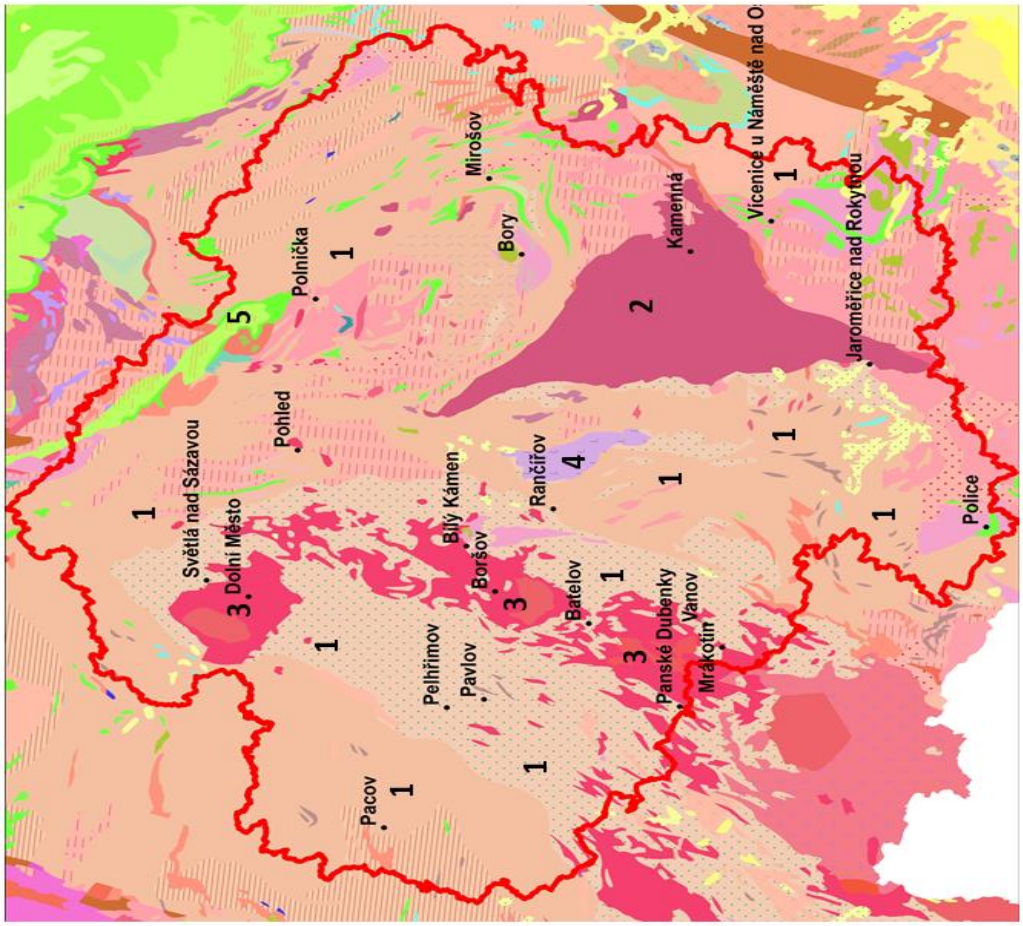

Kamenolomy v Kraji Vysočina a co se v nich těží?

1. ruly
2. durbachit
3. žuly
4. syenit
5. sedimenty křídy

4.1.2.1.2 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=dyiyeshpl

4.1.2.1.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=nbnsesbos

2. hodina – Hydrogeologické poměry v Kraji Vysočina

4.1.2.2.2 Loci (domácí úkol)

Přírodní poměry v Kraji Vysočina 2

Z geologického hlediska se území České republiky dělí na Český masiv a Západní Karpaty. Kraj Vysočina je tvořen pouze **Českým masivem**. Při výletě v lesích Vysočiny si můžete uvědomit, že země pod různě hlubokým nánosem sedimentů (půdy/hlíny) je stará více než **350 mil. let**. Tehdy došlo k tzv. hercynskému/variskému vrásnění a od té doby je území kraje na rozdíl od jiných částí republiky a světa **stabilní**. Jinými slovy nezasáhlo ho již žádné další vrásnění – žádný horotvorný proces.

Moře se na území Kraje Vysočina nacházelo pouze před variským vrásněním (před více než 350 mil. let), stejně jako na většině území Čech a skoro celé Moravě. Ani v obdobní druhohor, kdy zasahovalo moře do severní části Českého masivu (křída, před zhruba 100 mil. let), až na výjimku nebyla Vysočina pod mořem. Onu výjimku představuje **severní cíp Kraje Vysočina**, kam zasahuje Česká křídová tabule. Povrch zde na okraji Železných hor tvoří pískovce a opuky vybíhající až k Velkému Dářku, kde jsou rozsáhlá **rašeliniště** u Velkého Dářka, které je lidově označováno za „**moře Vysočiny**“. Jde o přísně chráněnou lokalitu Dářská rašeliniště o rozloze 2,8 km^2 a hloubkou rašeliny v některých místech až 8,2 m (lehce zapamatovatelné – 2,8 X 8,2). Rašeliniště jsou významná především výskytem vzácných, a tím pádem **chráněných** rostlin a živočichů.

Rybníků je v Kraji Vysočina opravdu hodně. V Českých zemích sahá tradice rybníkářství až do 12. století. V souvislosti s pozdním osídlením většiny částí Kraje Vysočině je zde historie stavby rybníků kratší. Např. výše zmiňované Velké Dářko bylo vybudováno koncem 15. století. Dnes je umělých vodních nádrží v kraji téměř **9 tis.** (v celé ČR 21 tis.) a v souvislosti s ochranou proti suchu se budují další, kdežto jiné, především ty menší (opět v souvislosti s vysycháním pramenů), zanikají. Vodních ploch na Vysočině celkově přibývá – od roku 2000 se zvětšila rozloha vodních ploch v kraji o více než 700 ha.

1. Nakreslete si na druhou stranu svůj pokojíček nebo svoji cestu do školy tak, aby obsahovala alespoň 10 bodů, které velmi dobře znáte, např. postel, okno, počítač, skříň s oblečením, hračky, venku pak známé budovy, obchody, domy svých kamarádů, hřiště apod. (tzv. paměťová trasa). Paměťovou trasu si můžete také pouze představit a nic nekreslit.
2. Přečtěte si důkladně předchozí text a k bodům na svém plánku dopište klíčová slova (v textu zdůrazněna tučně). Pokud nepoužíváte papír, spojte si v hlavě body na své paměťové trase s klíčovými slovy z textu.
3. Zkuste si co nejrychleji zapamatovat daná slova z textu spojená s vám známou věcí v pokojíčku či na cestě do školy.

4. Postupně tak, jak jdou po sobě vám známé body na paměťové trase spojené s klíčovými slovy z textu, zkuste zopakovat obsah celého textu (reprodukovat ho).
5. Až budete z obsahu textu zkoušeni, vzpomeňte si na svůj pokojíček nebo na cestu do školy...

4.1.2.2.3 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=apygpaydl

4.1.2.2.4 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=zoegkaiso

3. hodina – Geomorfologické a klimatické poměry v Kraji Vysočina

4.1.2.3.2 Postery – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=hehosdzol

4.1.2.3.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=nzaflpgdl

4.2. Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina

4.2.1 Historie a společnost Kraje Vysočina – 10 hodin

1. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 1

4.2.1.1.1 Mapy vývoje osídlení (8 map) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=zsbhsggds

4.2.1.1.2 Seznam obcí – správní obvody obcí s rozšířenou působností, na jejichž území se vyskytují obce, které mají v názvu zvěř – vystřihnout část listu s tabulkami podle počtu skupin

POÚ Chotěboř
Bezděkov
Borek
Čachotín
Čečkovice
Dolní Sokolovec
Heřmanice
Chotěboř
Jeřišno
Jilem
Jitkov
Klokočov
Kraborovice
Krucemburk
Lány
Libice nad Doubravou
Maleč
Nejepín
Nová Ves u Chotěboře
Oudoleň
Podmoklany
Rušinov
Sedletín
Slavětín
Slavíkov
Sloupno
Sobíňov
Uhelná Příbram
Vepříkov
Vilémov
Víska
Ždírec nad Doubravou

POÚ Jihlava
Bílý Kámen
Bítovčice
Boršov
Brtnice
Brtnička
Cejle
Cerekvička-Rosice
Čížov
Dlouhá Brtnice
Dolní Cerekev
Dudín
Dušejov
Dvorce
Hladov
Hojkov
Hrutov
Hubenov
Hybrálec
Ježená
Jihlava
Kalhov
Kamenice
Kněžice
Kostelec
Kozlov

Luka nad Jihlavou
Malý Beranov
Měšín
Milíčov
Mirošov
Opatov
Otín
Plandry
Puklice
Rančířov
Rantířov
Rohozná
Smrčná
Stonařov
Střítež
Suchá
Šimanov
Ústí
Velký Beranov
Větrný Jeníkov
Vílanec
Vyskytná nad Jihlavou
Vysoké Studnice
Zbilidy
Zbinohy

POÚ Nové Město na Moravě
Bobrová
Bobrůvka
Borovnice
Daňkovice
Dlouhé
Fryšava pod Žák. horou
Javorek
Jimramov
Kadov
Krásné
Křídla
Křižánky
Kuklík
Líšná
Mirošov
Nová Ves u NMNM
Nové Město na Moravě
Nový Jimramov
Podolí
Račice
Radešín
Radešínská Svratka
Radňovice
Řečice
Sněžné
Spělkov
Tři Studně
Věcov
Vlachovice
Zubří

POÚ Pelhřimov
Arneštovice
Bácovice
Bělá
Bořetice
Božejov
Čelistná
Černov
Červená Řečice
Čížkov
Dehtáře
Dobrá Voda
Dubovice
Horní Cerekev
Horní Ves
Hořepník
Chýstovice
Chyšná
Jankov
Kojčice
Košetice
Krasíkovice
Křelovice
Křešín
Leskovice
Libkova Voda
Litohošť

Martinice u Onšova
Mezná
Moraveč
Nová Buková
Nová Cerekev
Nový Rychnov
Olešná
Ondřejov
Onšov
Pavlov
Pelhřimov
Proseč pod Křemešn.
Putimov
Rovná
Rynárec
Střítež
Střítež pod Křemešn.
Svépravice
Ústrašín
Útěchovice
Útěchovičky
Velký Rybník
Vokov
Vyskytná
Zachotín
Zajíčkov
Žirov

POÚ Světlá n. S.
Bělá
Bojiště
Číhošť
Dolní Město
Druhanov
Hněvkovice
Horní Paseka
Hradec
Chřenovice
Jedlá
Kamenná Lhota
Kouty
Kozlov
Kožlí
Kunemil
Kynice
Ledeč nad Sázavou
Leština u Světlé
Malčín
Nová Ves u Světlé
Ostrov
Ovesná Lhota
Pavlov
Pohleď
Prosíčka
Příseka
Sázavka
Služátky
Světlá nad Sázavou
Trpišovice
Vilémovice
Vlkanov

POÚ Třebíč
Benetice
Bochovice
Bransouze
Budišov
Čáslavice
Čechočovice
Čechtín
Červená Lhota
Číhalín
Číchov
Číměř
Dolní Vilémovice
Heraltice
Hodov
Horní Heřmanice
Horní Smrčné
Horní Újezd
Horní Vilémovice
Hroznatín
Hvězdoňovice
Chlístov
Chlum
Kamenná
Klučov
Kojatín
Kojetice
Koněšín
Kouty
Kozlany
Kožichovice
Krahulov
Lipník
Loukovice
Markvartice
Mastník

Mikulovice
Nárameč
Nová Ves
Nový Telečkov
Okřešice
Okříšky
Opatov
Ostašov
Petrovice
Petrůvky
Pokojovice
Pozďatín
Přeckov
Předín
Přibyslavice
Pyšel
Radonín
Radošov
Rohy
Rokytnice nad Rokytnou
Rudíkov
Římov
Slavičky
Smrk
Stařeč
Střítež
Studnice
Svatoslav
Štěměchy
Trnava
Třebíč
Valdíkov
Vladislav
Vlčatín
Výčapy
Zašovice

4.2.1.1.4 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=lfigfsepl

2. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 2

4.2.1.2.1 Seznam obcí – PPZ (.xlsx) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=dhbidshpl

4.2.1.2.2 Německé názvy českých obcí – spojovačka; jednotlivé tabulky jednostranně vytisknout, rozstříhat, zamíchat, správně spojit a nalepit na volný papír.

Obec	**Německý název**
Kostelecký dvůr	Weißenstein
Bartoušov	Porenz
Bedřichov	Pattersdorf
Beranovec	Friedrichsdorf
Bílý Kámen	Vestenhof

Obec	Německý název
Zborná	Zeisau
Čížov	Wieznitz
Dlouhá Ves	Waldhof
Dobronín	Langendorf
Dolní Věžnice	Dobrenz

Obec	Německý název
Dvorce	Obergoss
Henčov	Neuhof
Heroltice	Höfen
Nové Dvory	Hilbersdorf
Horní Kosov	Heinzendorf

Obec	Německý název
Hosov	Steindorf
Hruškové Dvory	Jesau
Hubenov	Hossau
Hybrálec	Ebersdorf
Ježená	Birnbaumhof

Obec	Německý název
Plandry	Pfaffendorf
Jilemník	Irschings
Jiřín	Illemnik
Kamenná	Preitenhof
Kněžská	Bergersdorf

4.2.1.2.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=ddgbzkhsg

3. hodina – Historie Kraje Vysočina – události a osobnosti

4.2.1.3.1 Čtveřice – obsah rozstříhat na jednotlivé kartičky podle počtu účastníků, najít se po čtveřicích

OSOBNOST/UDÁLOST	FOTOGRAFIE	LOKALITA	LETOPOČET UDÁLOSTI NEBO ŽIVOTA OSOBNOSTI

Jan Žižka – smrt husitského vůdce		Šenfeld u Přibyslavi	1434
poslední husitská bitva		Křeč u Černovic	1435

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Zikmund Lucemburský, podpis basilejských kompaktát		Jihlava	1436
Jiří z Poděbrad a Matyáš Korvín – uzavření příměří		pod úhrovskou aneb Jiříkovou lípou	1469

Zachariáš z Hradce – rozvojové projekty v kraji, např. výstavba zámku, rekonstrukce náměstí, zakládání rybníků		Telč	1526 až 1569
Perchta z Rožmberka – Bílá paní, dle pověsti roku 1645, kdy město obsadili Švédové a přerušili zvyk rozdávání kaše chudým, se bílá paní švédskému veliteli zjevila a vyděsila ho natolik, že zvyk obnovil.		Telč	1645-1782 (poslední zjevení)

Zdroje obrázků:

Pomník táborské bitvy, Křeč. In: *DedictviVysociny.cz* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: http://www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/sepulkralni_socharska_a_drobna_architektura-8/?id=117

[Perchta z Rožmberka]. In: *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Perchta_von_Rosenberg.jpg

[Setkání Jiřího z Poděbrad s Matyášem Korvínem]. In: *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Setk%C3%A1n%C3%AD_Ji%C5%99%C3%ADho_z_Pod%C4%9Bbrad_s_Maty%C3%A1%C5%A1em_Korv%C3%ADnem.jpg

[Zachariáš z Hradce]. In: *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/99/Zachari%C3%A1%C5%A1_z_Hradce_v%C3%BD%C5%99ez.jpg

[Zikmund Lucemburský]. In: *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cd/Kunsthistorisches_Museum_Emperor_Sigismund_23062013_1.jpg

[Žižkovo pole]. In: *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e8/Zizkovo_Pole_CZ_Jan_Zizka_memorial_051.jpg

4.2.1.3.2 Články – dle počtu skupin lze čerpat ze 7 článků

1. Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled:

- Projděte si následující text a získejte přehled o jednotlivých odstavcích (všímejte si jejich členění a klíčových výrazů zvýrazněných tučně).
- Uspořádejte si obsah od obecného k detailům.
- Věnujte pozornost odborným termínům a ujasněte si jejich význam.

2. Četba: Přečtěte si podrobně následující text.

Město Jihlava bylo založeno králem Václavem I. z rodu Přemyslovců pravděpodobně ve 40. letech 13. století. Jeho rozvoj byl spjatý především s **těžbou stříbra**. Město se však proslavilo také **horním právem**, které právě s těžbou stříbrné rudy úzce souviselo. Pozici Jihlavy výrazně upevnilo chování Jihlavanů při vzpouře zemské šlechty proti Václavu I. Po smrti jeho prvního syna Vladislava, který měl původně převzít královskou korunu po něm, totiž **ztratil** Václav I. svůj **vliv** v Rakousku a vládu nad Čechami **zanedbával**. I z důvodu podpory **kolonizace** Čech Němci a ve snaze ovládnout významné posty při správě země se česká šlechta proti králi vzbouřila. Václavova druhorozeného syna Přemysla (později Přemysla Otakara II.), který po svém zemřelém bratrovi Vladislavovi spravoval Moravu jako markrabě a jemuž bylo tehdy sotva 15 let, si zvolila za krále a vyhlásila Václavovi v roce **1248 válku**. Přemysl se svojí armádou opanoval celé Čechy včetně Prahy, zatímco Václav s několika málo svými zbývajícími příznivci se uchýlil do Mostu. Zde se udála bitva, ve které bylo Přemyslovo vojsko **poraženo** a Václav I. táhl na Prahu. Právě **jihlavští havíři** pomohli tehdy (1249) Václavovi I. Prahu dobýt. Podařilo se jim to za pomoci technik, které používali při dolování stříbrné rudy. Tentokrát však nebořili skály, ale hradby Pražského hradu.

Václav I. po svém vítězství Přemysla několik týdnů věznil, ale mladík byl posléze omilostněn a znovu se stal moravským markrabětem. Za akt usmíření obou těchto významných osobností českých dějin lze považovat společný text, v němž v roce **1249** podepsali **soupis jihlavského městského a horního práva**. Tato listina potvrzovala svobody nejen jihlavských horníků, ale také horníků kdekoliv v Českém království. Autoři tohoto dokumentu byli občané Jihlavy a řešeny v něm byly **postupy** při objevení ložisek stříbra a jeho těžbě. Srovnatelných základních právních principů s obdobnou historií opravdu není mnoho. Dokument se stal vzorem pro řadu dalších horních měst nejen v Evropě, ale po objevení tamějších dolů na stříbro a zlato i v Mexiku a Peru.

3. Vytvořte si vlastní **myšlenkovou mapu** s nejdůležitějšími informacemi získanými z článku (kdo/co, kde, kdy, jak, za jakým účelem, z jakého důvodu) a odpovězte na otázky na druhé straně listu.

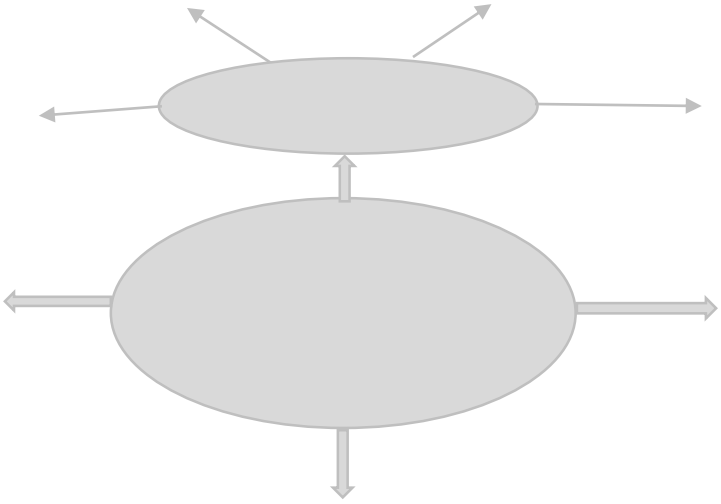

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)? .....
   .....
2. Které období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období .....
   .....
3. Jaké důvody podle informací v článku vedly ke vzpouře české šlechty v čele s Přemyslem proti Václavovi I.? .....
   .....
4. Jakou roli hráli ve sporu otce a syna jihlavští horníci? .....
   .....
5. Co řešilo jihlavské horní právo?.....

6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....
   .....

2. Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled:

- Projděte si následující text a získejte přehled o jednotlivých odstavcích (všímejte si jejich členění a klíčových výrazů zvýrazněných tučně).
- Uspořádejte si obsah od obecného k detailům.
- Věnujte pozornost odborným termínům a ujasněte si jejich význam.

V Kraji Vysočina se nacházejí minimálně tři města, která byla založena na základech **hornických osad**, a to Jihlava, Havlíčkův Brod a Jemnice. Pro všechna města znamenal objev stříbra velký hospodářský rozvoj. Např. dnešní Havlíčkův Brod i okolí Jihlavy bylo v době objevu rudy majetkem rodu **Lichtenburků**. Smil z Lichtenburku založil **Smilův Brod**, který se stal stejně jako Jihlava cílem německé východní **kolonizace**. Vzhledem k velké koncentraci Němců bylo město přejmenováno na **Německý Brod**. Hornickými středisky byla i dnešní Přibyslav, Šlapanov a Česká Bělá. Obdobně jako v Jihlavě zde ale těžba skončila v **polovině 14. století**. Nové ložisko však bylo objeveno v dnešních **Stříbrných Horách** mezi Havlíčkovým Brodem a Přibyslaví, kde těžba probíhala od druhé poloviny 15. století, a na rozdíl od Jihlavy byla těžba obnovena i v Přibyslavi, kde pokračovala až do konce 17. století.

Jemnice byla z původní hornické osady povýšena na královské město v roce 1227. Jméno Jemnice bylo odvozeno od hornické činnosti – osada „jamníků“ vybírajících rudu z jam nebo také místo s jámami. Těžilo se zde hlavně **stříbro, olovo a zlato**. Zlatníci z Jemnice byli známí i v zahraničí a výrobky zlatníků z rodu „Jamnitzerů“ se nacházejí ve sbírkách muzeí ve Vídni, Drážďanech, Londýně a jinde. Ve válečných dobách 15. stol. byla těžba v okolí města přerušena a poté již nedošlo k obnově.

Podobný byl osud dolů i v okolí **Jihlavy**. Zde těžba probíhala v okruhu 10 km kolem města a výskyt stříbra také zde přilákal mnoho německých kolonizátorů. Těžba byla příčinou **velkého rozvoje města**, neboť se zde uplatnil vysoký počet řemeslníků nejen spojených s vlastní těžbou, ale i se zpracováním rudy či službami (pohostinství, potravinářství, oděvnictví). O bohatství měšťanů svědčí např. i to, že téměř zároveň byly postaveny tři zdejší **kostely**. Od roku 1258 zde probíhala i **ražba mincí** s označením „I“ jako Iglau (německy Jihlava) a moravskou orlicí. Již v roce 1328 však narušilo doly **zemětřesení**, poté v 50. letech propukl ve městě **požár** a v roce 1376 **záplavy** spodních vod ukončily těžbu. V husitských válkách při dobývání Jihlavy byly doly **zasypány husity**.

2. Otázky: Přečtěte si otázky na druhé straně listu.

3. Čtení: Celý text si přečtěte ještě jednou a pečlivě s ohledem na dané otázky.

4. Test: Odpovězte na otázky na druhé straně listu.

5. Opakování: Stručně reprodukujte ostatním skupinám obsah článku a odpovědi.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Které období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období.....
   .....
3. Jaký název nesl v minulosti dnešní Havlíčkův Brod? .....
4. Na základě informací v článku zkuste odpovědět, proč těžba stříbra vedla k ekonomickému rozvoji sídel. .....
   .....
5. Co ukončilo těžbu stříbra v Jihlavě a kdy?.....
   .....
6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....
   .....

3. Jak si to jen zapamatovat?

1. Vytvořte si paměťovou trasu – vybavte si nějaké místo, které je vám velmi blízké, např. svůj dětský pokoj, byt nebo cestu do školy. Na trase si uvědomte 10 známých orientačních bodů (strom, dopravní značka, most, kostel, pomník) tak, jak jdou po sobě, např. v pokoji od dveří přes postel, počítač, okno, skříň zpátky ke dveřím, na cestě do školy od domu kolem obchodů, parku až ke škole. Důležité je **přesné pořadí** orientačních bodů.

2. Přečtěte si pečlivě následující článek a slova zvýrazněná tučně si spojte s body na paměťové trase.

Stavba **hradeb** v minulosti souvisela především s politickým a hospodářským významem měst, která ležela u významných obchodních stezek. V případě Jihlavy se jednalo o hlavní dálkovou obchodní stezku zvanou **Haberská** (začínala u Habrů, okres Havlíčkův Brod). Jihlava ležela na brodu přes řeku Jihlavu a zároveň na **zemské hranici** Čechy – Morava. S počátkem těžby stříbra, zřízením mincovny a rozvojem řemesel a služeb se začaly hradby stavět z důvodu většího **bezpeč**í před útoky zvenčí. Se stavbou se tedy začalo již ve **13. století** a v tom následujícím docházelo především ke zpevnění hradeb, výstavbě věží a bran, kterých již tehdy bylo pět. Jen díky pevným hradbám Jihlava odolala nájezdům **v době husitství** a stala se útočištěm řady významných uprchlíků i institucí, které zde shromáždily svůj majetek. Vzhledem k tomu, že Jihlava byla **v době pohusitské** na straně Matyáše Korvína, musela odolávat i nadále útokům, tentokrát zastánců Jiřího z Poděbrad.

V souvislosti s rozvojem dobývací techniky musela města své hradby i nadále zpevňovat, což se v Jihlavě projevilo tak, že před původním kamenným opevněním byla vybudována mohutná opevnění zemní, přičemž mezi oběma se nacházel zhruba sedmimetrový **příkop**. K největší proměně jihlavské pevnosti došlo za **okupace Švédy** v letech 1646-1647. Toto dílo, které sami Švédové pokládali za „nepřemožitelnou pevnost“, však bylo **dobyto v prosinci 1647**. Poté již město ani české země neměly dostatek peněz na obnovu hradeb, a jejich bezpečnostní význam tak pozvolna klesal až do roku 1755, kdy byla zdejší pevnost formálně zrušena. S dalším rozvojem obytné funkce města a také dopravy byly hradby postupně prolomeny a bourány, a to včetně městských bran. Dnes zůstávají zachovány zhruba dvě třetiny z původní délky kamenných hradeb, pouze malá část příkopu a zbytky vnějšího valu.

3. Zakryjte si článek a zpaměti vypište všechna klíčová slova.

4. Odpovězte na otázky na druhé straně listu.

5. Stručně reprodukujte ostatním skupinám obsah článku a odpovědi.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)? .....
   .....
2. Které období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období.....
   .....
3. Stával podle informací v článku v Jihlavě někdy hrad? .....
4. Jaký byl na základě informací v článku hlavní význam hradeb v Jihlavě?.....
   .....
5. Byla švédská okupace pro Jihlavu přínosem, nebo pohromou, případně proč?.....
   .....
6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....
   .....

4. Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled:

- Projděte si následující text a získejte přehled o jednotlivých odstavcích (všímejte si jejich členění)
- Uspořádejte si obsah od obecného k detailům.
- Věnujte pozornost odborným termínům a ujasněte si jejich význam.

Doba husitská se i na Vysočině podepsala velmi negativně na krajině, městech a lidech. Na druhé straně se zde odehrály významné události, které měly vliv na další vývoj nejen v regionu, ale v celých českých zemích. Např. v roce 1421 se postavil do čela II. křížové výpravy směřující k potlačení husitského hnutí sám Zikmund Lucemburský. První srážka husitů pod vedením Jana Žižky a Zikmundových křižáků proběhla u Kutné Hory. Husité zde přes počáteční prohru nakonec v lednu 1422 zvítězili, ale Kutná Hora byla křižáky při jejich ústupu zapálena. Po uhašení požáru tlačili husité Zikmundova vojska dál na jih. Ke druhému střetu došlo u Habrů a po porážce se křižáci stáhli k Německému Brodu. Místní obyvatelé spolu s křižáky město bránili na polích i na hradbách, aby kališníky zdrželi a král Zikmund mohl odjet do bezpečí na Moravu. Husité však město přesto dobyli, přičemž většinu obyvatel i obránců (přes 2 tis.) pobili a zdejší stříbrné doly zasypaly. Z této krátké jednorázové akce se město vzpamatovávalo 7 let.

Husitské vojsko pak upevňovalo svoje pozice v zemi a v regionu i nadále – v roce 1422 byl vypleněn klášter v Pohledu a o dva roky později vypálen zdejší kostel. Proti husitům byl využíván hrad Ronov. Zdejší páni vyrazili již v roce 1421 na pomoc husity okupované Chotěboři. I když se bránící se husité tehdy vzdali, bylo jich na 300 ve městě upáleno. Události z roku 1424 proto nemohly být pro místní překvapením – hrad Ronov dobyli husité během jednoho dne a nedaleké město Přibyslav za 4 dny. Vypálení a vyvraždění obyvatel Přibyslavi se však již nedožil Jan Žižka, neboť dne 11. října 1424 zemřel v Šenfeldu – dnešní obec Žižkovo Pole. Husité, označující tehdy sami sebe jako „sirotky“, pak v Přibyslavi sídlili až do roku 1434.

Protihusitská byla také Jihlava, která v roce 1420 vyhlásila nepřátelství husitské Praze, a Zikmund Lucemburský za odměnu potvrdil městu všechna stávající práva (privilegia). V roce 1423 odolala Jihlava Žižkovi (na rozdíl od Telče, která byla ve stejném roce dobyta) a r. 1427 Janu Roháči z Dubé. Husité v reakci na to zasypali zdejší doly, které však již nebyly pro těžbu využívány.

2. Otázky: Přečtěte si otázky na druhé straně listu.

3. Čtení: Celý text si přečtěte ještě jednou a pečlivě s ohledem na dané otázky.

4. Test: Odpovězte na otázky na druhé straně listu.

5. Opakování: Stručně reprodukujte ostatním skupinám obsah článku a odpovědi.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
.....
2. Které období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období.....
.....
3. Kdo měl „navrch“ ve II. křížové výpravě – husité, nebo vojska Zikmunda Lucemburského?
.....
4. Na základě informací v článku zkuste odpovědět na to, zda byly města a kláštery na Vysočině spíše prohusitské, nebo protihusitské. .....
5. S čím souviselo dle vašeho názoru označení husitského radikálního hnutí termínem „sirotci“?.....
6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....
.....

5. Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled:

- Projděte si následující text a získejte přehled o jednotlivých odstavcích (jejich členění a klíčové výrazy zvýrazněné tučně).
- Zorganizujte si obsah od obecného k detailům.
- Věnujte pozornost odborným termínům a ujasněte si jejich význam.

I když jako bitva, která znamenala rozpad sirotčích vojsk (husitští vojáci si po smrti Jana Žižky říkali „sirotci“) a konec radikálního husitského hnutí, je častěji označována ta u Lipan v roce 1434, reálně lze za tu opravdu poslední považovat bitvu u Křeče, která proběhla 19. srpna 1435. Obec Křeč se nachází v Kraji Vysočina nedaleko města Černovice (okres Pelhřimov). Zbytky táborského bratrstva se zde utkaly s vojskem Oldřicha II. z Rožmberka a byly poraženy. Poté husité začali vyjednávat se Zikmundem Lucemburským o jeho uznání českým králem a o basilejských kompaktátech.

Datem 5. 7. 1436 právě v Jihlavě skončily husitské války. Byla zde vyhlášena basilejská/jihlavská kompaktáta, tedy dohoda, která znovu sjednocovala husity/kališníky s církví římskokatolickou a potvrzovala husitské 4 pražské artikuly (články). Ty se týkaly toho, o co husité v předchozích letech bojovali. Kromě ryze náboženských otázek obsahovaly také požadavek na odnětí světského majetku církvi (omezení přepychu a světské moci církve) a trestání smrtelných hříchů bez rozdílu postavení (v podstatě stejné tresty za provinění pro všechny).

Po aktu vyhlášení 4 pražských artikulí přijali husité Zikmunda Lucemburského za svého krále, ale s podmínkou vrácení českých korunovačních klenotů do země. Ty byly 10. 8. 1436 přivezeny z dnešní Bratislavy do Jihlavy a veřejně vystaveny v kostele sv. Jakuba. Zikmund si však radosti z českého kralování příliš neužil, neboť již v roce 1437 zemřel ve Znojmě. Zajímavostí je, že nebyl pohřben v českých zemích, ale v rumunské římskokatolické hrobce ve městě Oradea. To leží nedaleko současných maďarských hranic, což bylo dříve uherské království, kterému Zikmund přes 50 let vládl. Raritou není jen délka jeho vlády, ale Zikmunda lze považovat také za prvního středoevropského vládce a duchovního otce myšlenky tzv. podunajské unie, neboť ve své osobě soustředil funkci římského císaře, uherského a českého krále.

2. Otázky: Přečtěte si otázky na druhé straně listu.

3. Čtení: Celý text si přečtěte ještě jednou a pečlivě s ohledem na dané otázky.

4. Test: Odpovězte na otázky na druhé straně listu.

5. Opakování: Stručně reprodukujte ostatním skupinám obsah článku a odpovědi.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Které období evropských i českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období
   .....
3. Byla basilejská kompaktáta podepsána na výročí smrti mistra Jana Husa? .....
4. Termíny husité a kališníci jsou vůči sobě homonyma, synonyma, nebo antonyma? .....
5. Vnímáte osobu Zikmunda Lucemburského spíše pozitivně, nebo negativně, případně proč?.....
   .....
6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....
   .....

6. Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled:

- Projděte si následující text a získejte přehled o jednotlivých odstavcích (jejich členění a klíčové výrazy zvýrazněné tučně).
- Zorganizujte si obsah od obecného k detailům.
- Věnujte pozornost odborným termínům a ujasněte si jejich význam.

2. Četba: Přečtěte si podrobně následující text.

I po husitských válkách si však lidé žijící na Vysočině příliš klidu neužili. Např. zde proběhlo několik střetů o vládu mezi vojsky českého krále **Jiřího z Poděbrad** a uherského krále **Matyáše Korvína**, Jiříkova bývalého zetě. Ten se ujal vedení „svaté války“ proti králi Jiříkovi a shromáždil vojenskou hotovost v počtu 15 tis. žoldáků, včetně těch českých. Po drobných vojenských šarvátkách na rakousko-moravských hranicích mezi zhruba stejně velkými armádami Jiřího i Matyáše byl český král nucen vojsko rozpustit a vrátit se do Čech. V **Třebíči** nechal svého syna Viktorína s třemi tisíci vojáky. Během jednoho (květnového) dne se mohutné vojsko Matyášovo stačilo přemístit od Znojma k Třebíči a Viktorínovo vojsko, které v poli chtělo zabránit obléhání města, zatlačit do nedalekého **kláštera**. Do dvou dnů Matyáš opuštěnou Třebíč vypálil a vydrancoval. Vojsko (spolu s třebíčskými ženami a dětmi) shromážděné v klášteře v počtu minimálně 3,5 tisíc odolávalo, dokud mohlo jíst maso z vojenských koní (během měsíce obléhání padlo přes 300 koní). Viktorínovi se díky zásahu jeho otce a bratra Jindřicha podařilo z obléhaného kláštera utéci. Zbylé vojsko se v klášteře bránilo ještě 10 dnů, poté se vzdalo a podle vyjednaných podmínek byli vojáci propuštěni. Přestože obléhání Třebíče nemělo vítěze, město na několik let **přestalo existovat** a obnova trvala 7 let.

O rok později, tedy v roce 1469, byl však Matyáš Korvín zajat a vzdal se dalších bojů. Podle pověstí byl mír mezi oběma králi podepsán **v obci Úhrov** (okres Havlíčkův Brod) **pod lípou**, která je dnes jedním z mnoha památných stromů v Kraji Vysočina. Ve stejném roce se však Matyáš nechal korunovat na českého krále v Olomouci. V roce **1471 Jiří z Poděbrad zemřel**, ale Matyáš brojil i proti nové dynastii Jagellonců na českém trůně. V té době byl Havlíčkův Brod spíše **český a kališnický** (zdejší obyvatelé uznávali Vladislava II. Jagellonského jako českého krále). Jinak tomu bylo v Jihlavě, která byla **německá a katolická** (uznávala za krále Matyáše Korvína obdobně jako ostatní velká moravská města). A právě jihlavští Němci napadli Německý Brod, dobyli ho, vyhnali zdejší kališníky a přeživší obyvatelstvo muselo uznat za krále Matyáše. Rozpolcenost tehdejších českých zemí byla ukončena až **smrtí Matyáše Korvína v roce 1490**.

3. Vytvořte si vlastní myšlenkovou mapu s nejdůležitějšími informacemi získanými z článku (kdo/co, kde, kdy, jak, za jakým účelem, z jakého důvodu) a odpovězte na otázky na druhé straně listu.

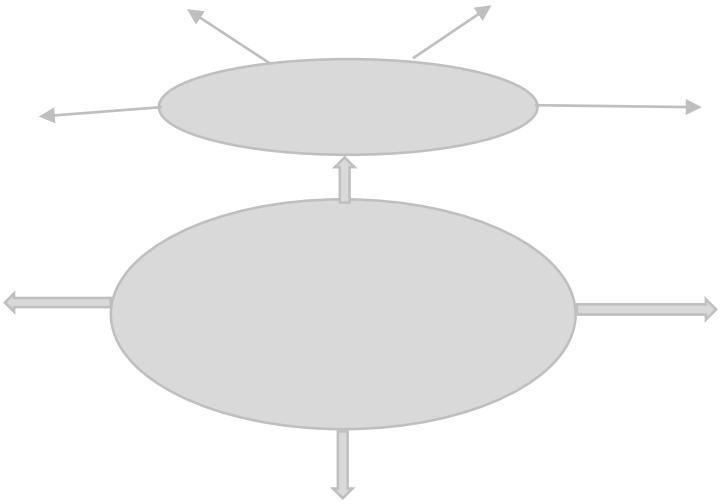

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Které období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období.....
   .....
3. Co při obléhání zachránilo obyvatele Třebíče před smrtí hladem?.....
4. Jak se jmenovali synové Jiřího z Poděbrad?.....
5. Která města v Kraji Vysočina trpěla podle výše uvedeného článku v boji o český trůn?.....
   .....
6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....
   .....

7. Jak si to jen zapamatovat?

1. Vytvořte si paměťovou trasu – vybavte si nějaké místo, které je vám velmi blízké, např. svůj dětský pokoj, byt nebo cestu do školy. Na trase si uvědomte 10 známých orientačních bodů (strom, dopravní značka, most, kostel, pomník) tak, jak jdou po sobě, např. v pokoji od dveří přes postel, počítač, okno, skříň zpátky ke dveřím, na cestě do školy od domu kolem obchodů, parku až ke škole. Důležité je **přesné pořadí** orientačních bodů.

2. Přečtěte si pečlivě následující článek a slova zvýrazněná tučně si spojte s body na paměťové trase.

Zatímco husitským válkám Jihlava odolala, **třicetiletá válka** ji postihla velmi výrazně, i když až téměř v jejím závěru. K dobytí měst kraje Švédy se vztahuje i řada pověstí. Do Německého Brodu se prý v roce 1639 vojáci prokopali pod vrchem Prempír a dostali se přímo do sklepa místního hostince. Do Přibyslavi se v roce 1643 vojsko generála Torstenssona při tažení na Moravu od Čáslavi a Chrudimi dostalo údajně také bez boje – kouření tabáku Švédy obyvatelé považovali za spolčení s ďáblem a na radu tamějšího kněze pustili Švédy dobrovolně do města.

Třicetiletá válka se tedy dnešnímu krajskému městu po většinu svého trvání až na výjimky vyhýbala. Na jejím sklonku však zasáhla Jihlavu jako málokteré město v českých zemích (z měst v Kraji Vysočina byla švédská posádka delší dobu přítomna pouze v Telči). A možná stačilo málo, aby k tomu nedošlo, bylo však nutné uhlídat bránu na severu města nazývanou **Špitálská**. Ta však zůstala omylem otevřená, a Švédi tak opět bez boje Jihlavu obsadili. Stalo se tak 7. července **1645**. Město dostal na povel Sas ve švédských službách – plukovník **Österling** a vládl mu tvrdou rukou. Za dva a půl roku trvání švédské okupace se ze vzkvétajícího centra, kterému svým významem konkurovaly na Moravě pouze Brno či Olomouc, stala **ruina**. Z původních 8 tis. obyvatel zde zbylo na konci války sotva **tisíc**. Úmrtnost se prudce zvýšila a počet mrtvých ročně čtyřikrát překračoval počet narozených dětí. Stavební materiál domů a dalších městských staveb využívali Švédové ke zpevňování hradeb města, z něhož postupně vznikla **pevnost**, kterou Švédové považovali za nedobytnou.

Švédi zdevastovali nejen Jihlavu, ale také její předměstí – **vypalovány** a drancovány byly již v roce 1645 vesnice v okruhu více než pěti kilometrů. Výpady Švédů však mířily i mnohem dále. Vypálen byl zámek v Brtnici a v Polné, město Žďár nad Sázavou i Nové Město na Moravě. Přestože se během okupace množily pokusy císařského vojska Švédy z Jihlavy vyhnat, podařilo se to po více než tříměsíčním obléhání a vzájemném ostřelování až 7. prosince **1647**. Konce bojů se nedožil plukovník Österling, který zemřel na zranění způsobené střelnou ranou několik dnů předtím. Pověst o jeho nadlidských schopnostech však přežívala dále a „**ohnivý Švéd**“ se prý proháněl po jihlavských hradbách ještě po staletí. Přestože se řada bývalých občanů do Jihlavy v brzké době vrátila, trvalo **více než sto let**, než se město dostalo na hospodářskou a společenskou úroveň z doby před obsazením Švédy.

3. Zakryjte si článek a zpaměti vypište všechna klíčová slova.

4. Odpovězte na otázky na druhé straně listu.

5. Stručně reprodukujte ostatním skupinám obsah článku a odpovědi.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
.....
2. Které období evropských i českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období.....
3. Kolik obyvatel opustilo Jihlavu či zemřelo během švédské okupace? .....
4. Proč si myslíte, že byla během okupace Švédy ve městě tak vysoká úmrtnost a velmi nízký počet narozených dětí? .....
.....
5. Dokážete říci, za vlády jakého panovníka/panovnice se Jihlava dostala opět na původní (vysokou) hospodářskou úroveň? .....
6. Vypište maximálně tři slova, kterým nerozumíte. .....

4.2.1.3.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=nohzfknay

4. hodina – Sídla v Kraji Vysočina

4.2.1.4.1 Mapa správních obvodů obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina a sídel s 5 tis. obyvateli a více; jednostranný a barevný tisk podle počtu skupin

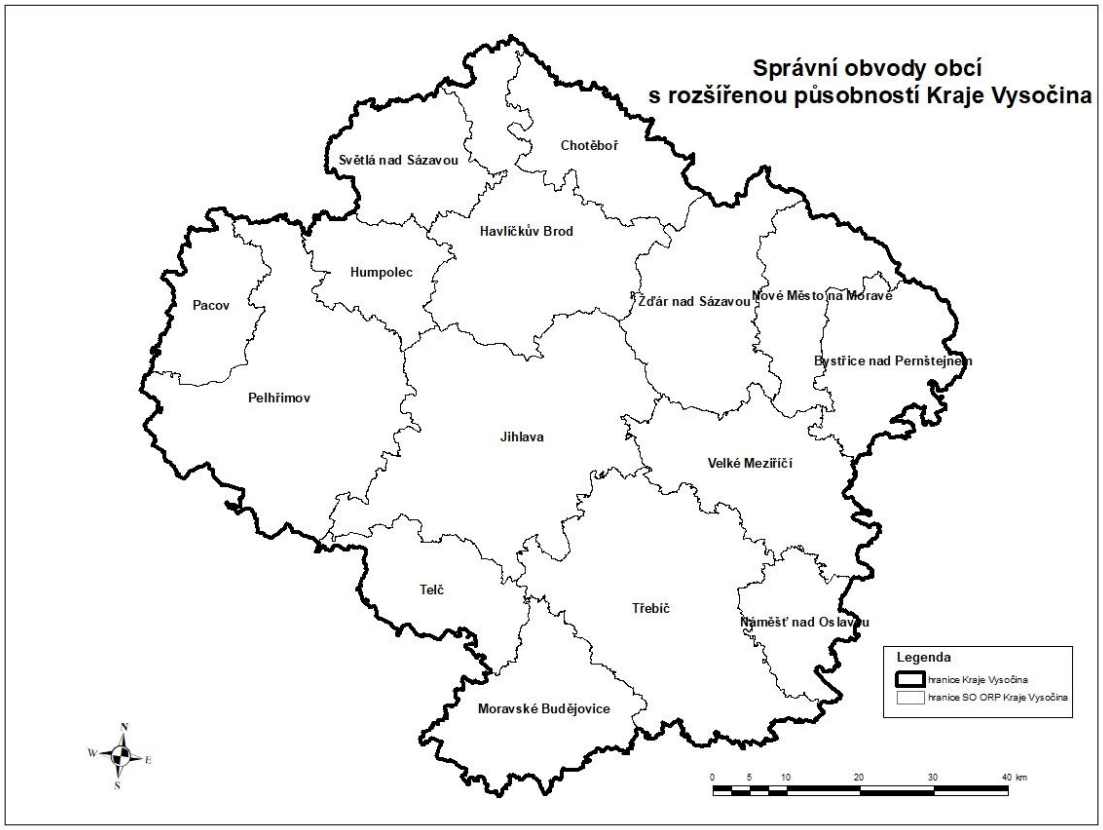
Správní obvody obcí
s rozšířenou působností Kraje Vysočina
Světlá nad Sázavou
Chotěboř
Havlíčkův Brod
Humpolec
Pacov
Žďár nad Sázavou
Nové Město na Moravě
Bystřice nad Pernštejnem
Pelhřimov
Jihlava
Velké Meziříčí
Telč
Třebíč
Náměšť nad Oslavou
Moravské Budějovice
Legenda
hranice Kraje Vysočina
hranice SO ORP Kraje Vysočina
N
W
E
S
0 5 10 20 30 40 km

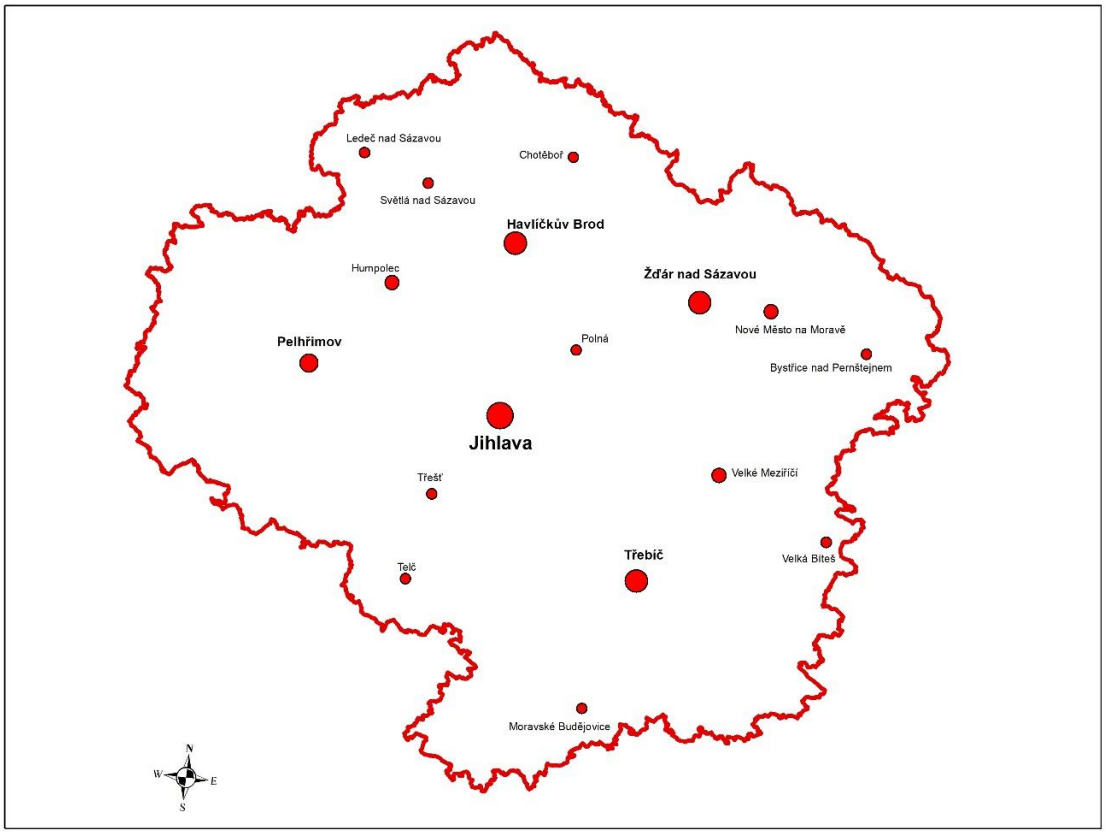
Ledeč nad Sázavou
Chotěboř
Světlá nad Sázavou
Havlíčkův Brod
Humpolec
Žďár nad Sázavou
Nové Město na Moravě
Pelhřimov
Polná
Bystřice nad Pernštejnem
Jihlava
Třešť
Velké Meziříčí
Telč
Třebíč
Velká Bíteš
Moravské Budějovice
N
W
E
S

4.2.1.4.2 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=bedsloyps

4.2.1.4.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=iazzidadl

5. hodina – Obyvatelstvo Kraje Vysočina

4.2.1.5.1 Natálie a Marian – oboustranný a barevný tisk na tvrdý papír

Zdroje obrázků:

[Studentka]. In: *Pixabay.com* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://cdn.pixabay.com/photo/2013/07/12/14/07/student-147783_960_720.png

[Student]. In: *Pixabay.com* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://cdn.pixabay.com/photo/2018/10/26/06/55/anime-3773979_960_720.png

Jmenuji se Natálie a jsem žákyní sekundy na víceletém gymnáziu. Narodila jsem se v Třebíči, a proto se považuji za Moravačku. Nikdy jsem se s rodiči nikam nestěhovala a v Třebíči se mi líbí. Protože je mi teprve 13, pracovat a vydělávat peníze zatím nemůžu. Jsem ale rozhodnutá studovat na vysoké škole a stát se učitelkou.	Jmenuji se Natálie a jsem žákyní sekundy na víceletém gymnáziu. Narodila jsem se v Třebíči, a proto se považuji za Moravačku. Nikdy jsem se s rodiči nikam nestěhovala a v Třebíči se mi líbí. Protože je mi teprve 13, pracovat a vydělávat peníze zatím nemůžu. Jsem ale rozhodnutá studovat na vysoké škole a stát se učitelkou.
Jmenuji se Marian a studuji druhý semestr na vysoké škole v Jihlavě. Narodil jsem se na Slovensku, ale nedávno jsem se kvůli studiu přistěhoval do Jihlavy. Na Slovensko však jezdím tak často, jak můžu. Po studiích bych se chtěl vrátit domů. Rodiče mě finančně nemohou příliš podporovat, a tak musím zároveň pracovat jako číšník.	Jmenuji se Marian a studuji druhý semestr na vysoké škole v Jihlavě. Narodil jsem se na Slovensku, ale nedávno jsem se kvůli studiu přistěhoval do Jihlavy. Na Slovensko však jezdím tak často, jak můžu. Po studiích bych se chtěl vrátit domů. Rodiče mě finančně nemohou příliš podporovat, a tak musím zároveň pracovat jako číšník.

4.2.1.5.2 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=nykiekabk

4.2.1.5.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=ngeiesydk

6. hodina – Osobnosti Kraje Vysočina

4.2.1.6.3 Karty osobností – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=zkefkngni

4.2.1.6.4 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=dgknebyya

7. hodina – Židé v Kraji Vysočina

4.2.1.7.1 Články

1. První písemné zmínky o Židech na Vysočině pochází z poloviny 14. století (v Třebíči 1338), ale putovali tudy pravděpodobně ještě o dvě století dříve v souvislosti s obchodem. I sám Karel IV. později povzbuzoval příchod Židů do Jihlavy za účelem oživení zdejšího obchodu. Z rozhodnutí křesťanské církve z přelomu 12. a 13. století měli i na území českých zemí Židé od počátku zakázáno vlastnit či obdělávat půdu nebo se věnovat řemeslům a museli žít separovaně od křesťanů, tedy v tzv. ghettech (částech měst). Jejich doménou se stal obchod a také lichva, což byla jediná činnost, kterou směli provozovat i mezi křesťany. Výnosy z obchodování tedy často investovali do půjček, a to nejen obyčejným lidem, ale i vládnoucím vrstvám, včetně králů. Tímto získávali na jedné straně jistou ochranu ze strany vrchnosti, ale na druhé také moc, pro což byli nenáviděni a stávali se oběťmi tzv. pogromů (pustošení). Násilí vůči nim se schovávalo za různé náboženské (věroučné) motivy, jako např. obvinění Židů ze strany Jihlavanů za příklon ke kacířským husitům v roce 1424, kvůli němuž byli o rok později z Jihlavy vyhnáni, ve městě museli nechat všechen svůj majetek a tehdejší synagoga byla využívána jako chudobinec. Ve skutečnosti se však dlužníci tímto způsobem zbavovali svých věřitelů (těch, kterým dlužili). Proti Židům se nenávist obracela rovněž v období válek, hladomorů a epidemií, z jejichž šíření byli nespravedlivě obviňováni.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Jak byli Židé ve středověku omezováni – co nesměli dělat?.....
   .....
3. Co jim naopak bylo umožněno – čím se živili?.....
   .....

4. Byli Židé podle výše uvedeného článku v té době oblíbeni a proč?.....
.....
5. Čemu museli Židé čelit/čeho se stávali oběťmi?.....
.....
6. Uveďte 3 slova, kterým nerozumíte: .....
.....

2. V polovině 15. století byli Židé z moravských královských měst, včetně Jihlavy, na příkaz tehdejšího krále Ladislava Pohrobka vyhnáni (1451), proto se usazovali v menších městech a obcích v okolí, jako byl Batelov, Brtnice, Horní Cerekev, Polná, Telč, Třešť, Větrný Jeníkov a další. V následujících stoletích se střídala období dalšího vyhánění s časy královské přízně (např. období vlády Rudolfa II. lze označit „zlatým věkem“ židovství), jako tomu bylo např. na přelomu 16. a 17. století, kdy vzrostl kulturní a ekonomický význam židovstva, což pokračovalo i za třicetileté války (1618-1648), a to hlavně vlivem obchodu s vojenským materiálem a proviantem. Židé se stali privilegovanou třídou. Toto pro ně příznivé období skončilo ve II. pol. 17. století, a to více než na sto let (např. přišel zákaz rozvoje židovských částí měst – výstavby domů, vypovídání z měst nebo naopak zákaz stěhování do lokalit dosud neosídlených Židy apod.). Cílem zákonů omezujících židovský živel bylo redukovat jejich počet, a tím i jejich vliv. Až v období reformace za Josefa II. (po roce 1780) nastalo jisté zrovnoprávnění Židů v oblasti řemesel a vzdělávání.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
.....
2. Proč se Židé od poloviny 15. století stěhovali do menších měst?.....
.....
3. Ve kterém století nastalo poprvé příznivější období pro Židy v českých zemích?
.....
4. Kteří panovníci dle uvedeného článku byli nakloněni Židům?.....
.....
5. Čemu museli Židé čelit/čeho se stávali oběťmi?.....
.....
6. Uveďte 3 slova, kterým nerozumíte: .....

3. V důsledku třicetileté války (1618-1648) se do českých zemí stěhovali Židé z válkou postižených oblastí (uprchlíci z východu – Ukrajiny, Uher, Polska či Vídně). Začaly se proto objevovat snahy o redukci jejich počtu, které vyvrcholily v roce 1726, kdy Karel VI. vydal tzv. Familiantský zákon (omezování počtu rodin, sňatků a dětí – ženit se směl pouze nejstarší syn) a zároveň zákon, který

nařizoval separaci Židů od ostatních obyvatel měst. Ve stylu „Židi ven, Židi sem“ se projevila i vláda Marie Terezie. Ta Židy nejprve z českých zemí vypověděla kvůli jejich údajné spolupráci s pruskými vojsky za slezských válek (1744), ale už za čtyři roky jim povolila návrat zpět, avšak požadovala vysoké finanční odvody. V zemi totiž začal váznout obchod, v němž byli Židé odborníky. K uvolnění poměrů docházelo až za vlády jejího syna Josefa II. (Židé mohli podnikat a zakládat vlastní školy), poté po roce 1848 (mohli již vlastnit půdu a zakládat spolky), ale k plnému zrovnoprávnění Židů došlo až v roce 1867 za vlády Františka Josefa I. To se ve II. polovině 19. století projevilo opouštěním ghett i menších měst Židy a jejich stěhováním do měst s vyšším počtem obyvatel (Znojmo, Brno, Vídeň), ale také do zahraničí. Před uvolněním poměrů žilo v celých českých zemích zhruba 140 tis. Židů, a tvořili tak 2 % všech obyvatel. Na základě toho lze odhadnout, že na Vysočině pobývalo zhruba 10 tis. Židů. Do roku 1930 se jejich počet na území dnešní České republiky snížil na 118 tisíc.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Co přispělo k zavedení tzv. Familiantského zákona?.....
   .....
3. K čemu vedlo zrovnoprávnění Židů v roce 1867?.....
   .....
4. Kteří panovníci dle uvedeného článku přispěli ke zrovnoprávnění Židů?.....
   .....
5. Zkuste se zamyslet, proč se počet Židů na počátku 20. století snižoval?.....
   .....
6. Uveďte 3 slova, kterým nerozumíte: .....
   .....

4. Před uvolněním poměrů v polovině 19. století žilo na Vysočině zhruba 10 tis. Židů, nejvíce v Třebíči, díky čemuž město figurovalo na 4. místě, co se koncentrace židovského obyvatelstva na Moravě týče; dále v Jihlavě, Velkém Meziříčí, v Polné a Golčově Jeníkově. Do vypuknutí 2. světové války se počet Židů výrazně snížil, především vlivem stěhování do zahraničí z důvodu nacistické hrozby. Největší počet Židů v Kraji Vysočina před válkou byl zaznamenán v Jihlavě (1,3 tis.), v Třebíči již jen necelých 300. Přes veškeré projevy útlaku, který Židé u nás prožívali během předchozího tisíciletí, je žádný nepostihl tak, aby z území dnešní České republiky zcela zmizeli. To dokázala až 2. světová válka a doba po ní. V roce 1942 se Třebíč stala jedním z 15 shromaždišť českých Židů před deportací do koncentračních táborů. Z moravské části dnešního Kraje Vysočina bylo přes Třebíč deportováno téměř 1,4 tis. Židů, z nichž se vrátilo pouhých 63. Z celkového počtu 92 tis. Židů, kteří zůstali v Protektorátu Čechy a Morava, jich válku přežilo 14 tis. Úbytek však pokračoval i nadále, a to především v souvislosti s emigrací do nového státu Izrael, který vznikl v roce 1948, či do USA. V roce 1950 bylo na území dnešní České republiky sečteno pouze 10 tis. osob židovského vyznání. Při posledním sčítání lidu v roce 2011 pak již pouze 1,1 tis. (v Kraji Vysočina 17 osob). Česká republika, potažmo i Kraj Vysočina, se tak stala územím s řadou

významných židovských památek (celosvětový význam Třebíče), ale prakticky bez přítomnosti židovského obyvatelstva.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Je z hlediska židovské kultury a historie významnější Jihlava, nebo Třebíč?.....
3. Kolik Židů ubylo od konce 2. světové války do roku 1950 na území dnešní ČR?.....
   .....
4. Lze říci, že Židé u nás (v ČR i v Kraji Vysočina) již v současnosti nežijí?.....
5. Znáte slovo označující řízenou likvidaci Židů za II. světové války?.....
6. Uveďte 3 slova, kterým nerozumíte: .....
   .....

5. V řadě měst Kraje Vysočina jsou dosud zachované památky dokazující přítomnost židovského obyvatelstva. Jde především o synagogy (židovské modlitebny), tedy obdoby křesťanských kostelů, a židovské hřbitovy, které se nachází většinou mimo obydlené oblasti (výjimkou je např. Jihlava i Třebíč se hřbitovy v blízkosti zástavby). K dalším zachovalým židovským památkám patří i místnosti pro vykonávání rituální lázně, které jsou však vzácné (Třebíč). Zachovány jsou také domy s obytnými částmi i obchody (např. typické vetešnictví). V některých městech kraje nalezneme názvy ulic připomínajících židovskou přítomnost (ulice Židovská v Jihlavě a Telči, čtvrť v Třebíči či Jemnici). Významné je především ghetto v Třebíči. Je jedinou kompletně dochovanou židovskou čtvrtí v Evropě a jedinou židovskou památkou UNESCO mimo území Izraele. Nachází se zde 123 dochovaných objektů, dvě synagogy a zdejší židovský hřbitov je nejrozsáhlejší v ČR – 11 tis. hrobů, 3 tis. náhrobků. Ve druhé polovině 19. století zde žilo nejvíce Židů ze všech měst Kraje Vysočina, a to 1,7 tis. Za II. světové války jich zde zůstalo sotva 300, i ti byli nakonec deportováni do koncentračních táborů. Po válce se jich vrátilo 10.

Otázky:

1. Jak byste článek nazvali (max. 6 slov)?.....
   .....
2. Které město je z hlediska židovské kultury a historie nejvýznamnější v Kraji Vysočina?.....
3. O kolik se snížil počet Židů v Třebíči během 2. světové války?.....
4. Jak se nazývá židovská čtvrť?.....
5. Co označuje slovo „synagoga“?.....
6. Uveďte slova, kterým nerozumíte: .....
   .....

4.2.1.7.2 Puzzle – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=bkfnpkkos

4.2.1.7.4 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=hseyylhfb

4.2.1.7.5 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=ispszeayf

8. hodina – Kultura v Kraji Vysočina

4.2.1.8.1 Puzzle – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=abiozfesd

4.2.1.8.2 Kartičky – oboustranný barevný tisk (přetáčet po kratší straně)

Festival Hudba tisíců	Festival Václav Hudeček a jeho hosté	Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského	Mezinárodní festival filmů	Kostel sv. Jakuba Většího	Kostel Nanebevzetí Panny Marie
Folkové prázdniny	Prázdniny v Telči	Festival Pelhřimov – město rekordů	Vysočina Fest	Sklárna	Michalův statek – selské muzeum
SÁZAVAFEST	Divadlo Národní dům	Horácké divadlo	Městské divadlo	Zámek	Zámek
Divadlo Lubomíra Lipského	Divadlo otevřených dveří Diod	Městské divadlo a kino Ostrov	Historické jádro města	Štáflova chalupa	Klášter premonstrátů
Historické jádro města	Historické jádro města	Zachovalé venkovské domy	Zachovalé domy neporušené novou zástavbou	Zámek	45 stavení typických pro Horácko
Rodný dům K. H. Borovského	Zámek	Kostel sv. Jana Nepomuckého	Zřícenina hradu	Klášter s kostelem sv. Prokopa	Židovský hřbitov

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Polná	Jihlava	Jihlava	Jaroměřice nad Rokytnou	Moravské Budějovice	Jihlava
Pohleď	Tasice (Bělá)	Jihlava	Pelhřimov	Telč	Náměšť nad Oslavou
Náměšť nad Oslavou	Jaroměřice nad Rokytnou	Žďár nad Sázavou	Jihlava	Třebíč	Světlá nad Sázavou
Želiv	Havlíčkův Brod	Jihlava	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov
Křižánky	Červená Řečice	Krátká (Sněžné)	Dešov	Pelhřimov	Telč
Třebíč	Třebíč	Lipnice nad Sázavou	Zelená hora u Žďáru n. S.	Telč	Havlíčkova Borová

Hrad	Hrad Roštejn	Hrad	Klášter premonstrátů	Synagoga	Zámek
Zámek	Zámek	Hasičské muzeum	Hrad Rokštejn	Barchan	Slámování
Hračkobraní	Bramborářské dny	Zlatá lyže	Zlatá podkova	Dřevořezání	Hliníkárium
		Festival Fantazie	Královničky	Třešťské divadelní jaro	Betlémská cesta

Kamenice nad Lipou	Velké Meziříčí	Nová Říše	Kámen	Doupě	Ledeč nad Sázavou
Červená Řečice	Jemnice	Brtnice	Přibyslav	Žďár nad Sázavou	Žirovnice
Humpolec	Třešť	Humpolec	Nové Město na Moravě	Havlíčkův Brod	Kamenice nad Lipou
Třešť	Třešť	Velká Bíteš	Chotěboř		

4.2.1.8.3 Zadání

Obdržené kartičky rozdělte na kulturní akce/zařízení a kulturní památky. Každý člen skupiny si vezme jednu kartičku. Pro každý typ akce/zařízení (např. festival, divadlo, muzeum) a kulturní památky (např. hrad, kostel), které jste obdrželi, vymyslete a nakreslete do legendy mapy originální symbol (kartografický znak). Na mapu vašeho okresu v Kraji Vysočina nalepte k vyznačeným městům a obcím kartičky s názvy akce či kulturní památky a zakreslete k nim znak dle vytvořené legendy (nejprve si zkuste tipnout, s jakým městem či obcí by objekt nebo akce mohly souviset, poté zkontrolujte na druhé straně kartičky a nalepte). Několika větami prezentujte svůj okres ostatním – kde se co nachází a kde se co koná.

4.2.1.8.4 Mapy okresů – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=bfokgnyef

4.2.1.8.5 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=bbgihddez

9. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 1

4.2.1.9.2 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=byidgodhz

4.2.1.9.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=ihlishzya

10. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 2

4.2.1.10.1 Puzzle – vytisknout jednostranně na tvrdý papír, rozstříhat alespoň na 12 kusů, správně složit, nalepit na prázdný papír.

Zdroj obrázků:

STUDÝNKOVÁ, Radana. *Lidový kroj ve sbírkách muzeí na Horácku* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/xwwbmx/?lang=en

4.2.1.10.2 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=llzfaplba

4.2.2 Ekonomika Kraje Vysočina

1. hodina – Zemědělství a průmysl v Kraji Vysočina

4.2.2.1.1 Podniky

Nejvýznamnější podniky působící ve zpracovatelském průmyslu Kraje Vysočina podle počtu zaměstnanců (nad 1 tis.) v roce 2017

Název podniku	Obec pracoviště	Počet zaměstnanců 2017 (v tis.)	Odvětví	Stát majoritního vlastníka
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	4,0	strojírenství	Německo
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	2,1	výroba plastů	Německo
ŽĎAS, a.s.	Žďár nad Sáz.	2,1	strojírenství	Čína
Agrostroj Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov, Počátky	1,7	strojírenství	Česko
ITW Pronovia, s.r.o.	Velká Bíteš	1,6	výroba plastů	Německo
Kostelecké uzeniny a.s.	Kostelec	1,4	potravinářství	Česko
MOTORPAL, a.s.	Jihlava, Jemnice, Batelov, Velké Meziříčí	1,2	strojírenství	Česko
CRYSTALITE BOHEMIA a.s.	Světlá nad Sáz.	1,0	sklářství	Česko

Profil Kraje Vysočina [online]. Jihlava: Kraj Vysočina. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/profil-kraje-zari-2017/d-4064957.

Nejvýznamnější podniky působící ve zpracovatelském průmyslu Kraje Vysočina podle počtu zaměstnanců na konci 80. let minulého století (nad 2 tis. zaměstnanců)

Název podniku	Obec pracoviště	Počet zaměstn. (v tis.)	Odvětví průmyslu
Žďas	Žďár nad Sázavou	5,6	strojírenský
Motorpal Jihlava	Batelov, Telč, Velké Meziříčí, Jihlava, Havl. Brod, Jemnice	4,9	strojírenský
Závody GK Třebíč	Třebíč, Bystřice nad Pernštejnem	4,5	obuvnický
Bohemia Poděbrady	Světlá nad Sázavou, Kněžice, Dobronín, Jihlava, Úsobí	3,5	sklářský
Agrozet Pelhřimov	Kamenice, Opatov, Humpolec, Pelhřimov, Počátky, Přibyslav, Třešť, V. Mez.	3,4	strojírenský
Strojírny Chotěboř	Chotěboř, Ždírec nad Doubravou, Krucemburk	2,8	strojírenský
První brněnská strojírna Brno	Třebíč, Velká Bíteš	2,8	strojírenský
Modeta Jihlava	Hořepník, Herálec, Jihlava, Pelhřimov, Nová Ves u Světlé, Horní Cerekev	2,4	textilní
Pleas Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod, Polná, Luka nad Jihlavou	2,4	textilní
Elitex	Třebíč	2,1	strojírenský

Zdroj dat: *Informační systém o průmyslu*. Brno: CRR MU, 2002.

4.2.2.1.3 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=lziegszsn

4.2.2.1.4 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=nplhfflig

2. hodina – Energetika v Kraji Vysočina

4.2.2.2.1 Křížovky – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=ipflszyio

4.2.2.2.2 Zdroje energie – rozstříhat podle počtu skupin a rozdělit po 3-5 záznamech

Zdroj energie	Výhody	Nevýhody
černé uhlí	je velmi výhřevné a má méně škodlivin než jeho mladší bratr	je ho v ČR málo
hnědé uhlí	těží se v ČR	velmi znečišťuje životní prostředí
ropa	využití v dopravě i v řadě průmyslových odvětví	při využití v dopravě velmi znečišťuje ovzduší
zemní plyn	fosilní, ale ekologické palivo	je potřeba ho dovážet
uran	existující ložiska v Kraji Vysočina	produkce radioaktivního odpadu
voda	obnovitelný a ekologický zdroj energie	nutné budování velkých přehrad, výkyvy energie v době sucha
vítr	velmi dobré podmínky v Kraji Vysočina	esteticky narušují krajinný ráz
slunce	panely je možné umístit přímo na střechu	zabírají rozsáhlé plochy území včetně zemědělské půdy
biomasa	zdroj bez nutnosti dovozu	zabírají rozsáhlé plochy zemědělské půdy
bioodpad	energeticky využitý odpad, který by jinak skončil na skládce	nárůst pěstování kukuřice související s erozí půdy

4.2.2.2.3 Postery (5 souborů) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=hhiyeyios

4.2.2.2.4 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=bhnlppeos

4.3. Projekty o Kraji Vysočina

4.3.1 Rodová historie – 1 hodina

1. hodina – Rodová historie

4.3.1.1 Dotazník

1. Údaje o respondentovi

Jméno a příjmení:	
Místo bydliště po narození (v dětství):	
Rok narození:	
Místo bydliště nyní:	
Místa zaměstnání:	
Hlavní činnost v zaměstnání:	

2. Jména, roky narození a místa bydliště po narození a zaměstnání všech předků, na které si respondent vzpomene:

4.3.1.2 Mapy obcí SO ORP KV – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=nhdsfhgps

4.3.1.3 Počet obyvatel v SO ORP KV

Počet obyvatel v SO ORP Kraje Vysočina k 1. 1. 2019

Název SO ORP	Počet obyvatel k 1. 1. 2019
Bystřice nad Pernštejnem	19 810
Havlíčkův Brod	52 652
Humpolec	17 732
Chotěboř	21 903
Jihlava	100 623
Moravské Budějovice	23 122
Náměšť nad Oslavou	13 453
Nové Město na Moravě	19 401
Pacov	9 430
Pelhřimov	45 064
Světlá nad Sázavou	19 759
Telč	12 948
Třebíč	74 494
Velké Meziříčí	36 235
Žďár nad Sázavou	42 648

Zdroj: Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2019. In: *CZSO.CZ* [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p

4.3.1.4 Poster – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=hhgfpehya

4.3.1.5 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=doeyhkads

2.3.2 Osobnost mého kraje – 1 hodina

1. hodina – Osobnost mého kraje

4.3.2.1 Osobnosti

Seznam osobností spojených s Krajem Vysočina

O kom se ve škole (asi) učit nebudete:

Josef Toufar – kněz umučený státní bezpečností (Číhošťský zázrak)

Antonín Kalina – zachránce stovek Židů

Evžen Plocek – upálil se na protest proti okupaci Československa

Petr Vejvoda – zemřel při ochraně spolužačky, Žďár nad Sázavou

Leopold Lojka – „zavinil“ 1. světovou válku

Vavřín Krčil – vynálezce síťovky

Aleš Hrdlička – světově známý antropolog

Jan Filip – esperantista (slovník esperanta – umělého jazyka)

František Gregor – entomolog

Jan Otto – nakladatel (Ottův slovník naučný)

Jirous Magor, Miroslav Skalický – disidenti ovlivňující kulturní život na Vysočině v současnosti či nedávné minulosti

Pavel Landovský – herec a disident

Jiří Brady – bojovník za svobodu, kanadský podnikatel

Marie Kinsky – žena roku 2018

Stanislav Bernard – podnikatel, majitel pivovaru v Humpolci

Věra Jourová – europoslankyně, Třebíč

Matěj Kolář – současný umělec (live art)

Ondřej Koudelka – současný umělec (stonebalancer)

Michal Olšiak – současný sochař

Otto Šimánek – herec (Pan Tau)

Jára Pospíšil – slavný pěvec za první republiky

Vlasta Javořická – spisovatelka

Simonetta Buonaccini – básnířka v předválečné době

bratři Lipští Oldřich a Lubomír – herec, režisér

Jarmila Kratochvílová – běžkyně

Theodor Gebre Selassie – fotbalový reprezentant

Martin Koukal – lyžař na běžkách

Petr Koukal – hokejista

Jaroslav a Jiří Holíkovi – hokejisté

Josef Vašíček – hokejista, vítěz Stanley cupu, zemřel při letecké havárii

Josef Augusta – hokejový trenér a hráč

Stanislav Neveselý – hokejový trenér

Martina Sáblíková – rychlobruslařka

Lukáš Krpálek – judista

Radek Jaroš – horolezec

Martin Prokop – současný automobilový závodník

Zdena Honsová-Lišková – olympijská vítězka v gymnastice 1948

Jiří Kůrka – sportovní střelec, olympijský vítěz

Matěj Žďárský (Mathias Zdarsky) – zakladatel alpského lyžování, vynálezce lilienfeldského vázání lyží

Johan Georg Grasel – lupič a vrah

Josef Šoupal – atentát na A. Rašína

Petr Zelenka – žijící sériový vrah, Havlíčkův Brod

O kom se ve škole (asi) učit budete:

Gustav Mahler

K. H. Borovský

Jan Karafiát – Jimramov, Broučci, pomník Broučkům

Gustav Krum (1924-2011) – malíř a čestný občan Jihlavy

Jan Kubiš – parašutista a atentát na Heydricha

Ludvík Svoboda – bývalý prezident

Jaroslav Hašek – spisovatel

Jan Zrzavý – malíř

Božena Němcová – pobyt v Polné

Vlasta Pittnerová – spisovatelka

Jan Blažej Santini-Aichel – architekt

4.3.2.2 Osnova projektu

1. Použitá literatura

2. Úvod

Proč jste si zvolili dané téma?

3. Stať

Život – o jakou osobnost se jedná, kdy a kde se narodila, kde působila a tvořila?

Dílo – s jakou společenskou oblastí je spojena (umění, politika, sport)? Čím se proslavila, jaké je její dílo? Je její dílo významné i z hlediska celorepublikového či mezinárodního; pokud ano, jak?

4. Závěr

Byla osobnost či její dílo ovlivněno právě jejím rodištěm či místem působení a tvorby v Kraji Vysočina? Lze v Kraji Vysočina najít nějakou připomínku dané osobnosti (pomník, sochu, bustu, pamětní desku apod.); pokud ano, kde?

2.3.3 Co přinesl Kraj Vysočina světu – 1 hodina

<u>1. hodina – Co přinesl Kraj Vysočina světu?</u>

4.3.3.1 Témata

a) **Podtéma „historie“:**
   - Jihlavské horní právo – autoři byli občané Jihlavy. Dokument se stal vzorem pro ostatní horní města v Evropě včetně Španělska, odkud se později dostalo uplatňování práva do Ameriky a uplatnilo se i v Mexiku a Peru po objevení dolů na stříbro a zlato.
   - Basilejská kompaktáta 1436 – znamenala ukončení husitství.
   - Bílá paní – působila nejen v Jindřichově Hradci, ale i v Telči; např. Švédi zde zakázali podávat zdarma kaši na zelený čtvrtek, tak zde řádila sedm nocí.

b) **Podtéma „vynálezy“:**
   - Jihlava jako centrum evropského **soukenictví** – sukno podobné flanelu BOY/BOJ, PÁJ, BOI, BAY, které se vyváželo do zahraničí;
   - **knihtisk** – Kralice nad Oslavou – Bible kralická, v letech 1579-93 v 6 dílech s výkladem vytištěna na zdejším tiskařském stroji, v roce 1596 vše v 1 svazku bez výkladu. Bible kralická je nejznámější český překlad Písma svatého od Jana Blahoslava (Nový zákon);
   - **slabikář** – první česká gramatika; Na zámku v Náměšti nad Oslavou pobývali Žerotínové a působili zde vzdělaní vychovatelé, kteří sepsali slabikář (vytištěn poprvé v roce 1533 přímo v tiskárně na zámku);
   - lilienfeldského **vázání lyží** – autorem Matyáš Žďárský (Mathias Zdarsky);
   - Žirovnice – knoflíky, perleť;

- Havlíčkův Brod – oděvy, ponožky a punčochy;
- Velké Meziříčí – Alpa;
- Třebíč – boty;
- Nové Město na Moravě – výroba lyží;
- Žďár nad Sázavou – vynález síťovky;
- Pelhřimov – rýžové kartáče.

c) Podtéma „památky a umění“:

- zámek v Náměšti nad Oslavou jako letní sídlo prezidentů ČSR po roce 1945, Beneš zde tři týdny pobýval, další už ne;
- Třebíč – UNESCO;
- Žďár nad Sázavou – UNESCO;
- Telč – UNESCO;
- kláštery v Kraji Vysočina – Želiv, Nová Říše;
- Jihlava – katakomby, 2. nejdelší v ČR;
- Hliníkárium – muzeum věnované neexistující osobě;
- Pelhřimov – Agentura Dobrý den, muzeum a festival rekordů a kuriozit;
- zvon Vilém v Havlíčkově Brodě – 2. nejstarší zvon v ČR;
- Jihlava – Mezinárodní festival dokumentárních filmů;
- vybraná židovská památka.

4.3.3.2 Osnova

1. Použitá literatura

2. Úvod

Proč jste si zvolili dané téma?

3. Stať

O jakou událost či lokalitu se jedná? S jakými osobnostmi je spojena? Kde se nachází nebo kdy se udála? Proč nastala – v důsledku jakého předchozího vývoje? Jaký měla dopad na budoucí vývoj nebo rozvoj regionu?

4. Závěr

Proč nebo čím je daná událost či lokalita světoznámá?

5. Seznam literatury

4.3.3.3 Prezentace – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=dpdbzknpk

5 Příloha č. 2 – Soubor metodických materiálů

V této části vzdělávacího programu jsou obsaženy metodické materiály, které slouží realizátorům jako metodická pomoc při realizaci vzdělávacího programu – řešení úkolů, komentáře k studijním textům, klíče k aktivitám apod. Některé jsou zde uvedeny v podobě přímých odkazů na úložiště. V případě, že se při kliknutí na odkaz objeví následující obrazovka, je nutné dát OK a soubor se přímo otevře.

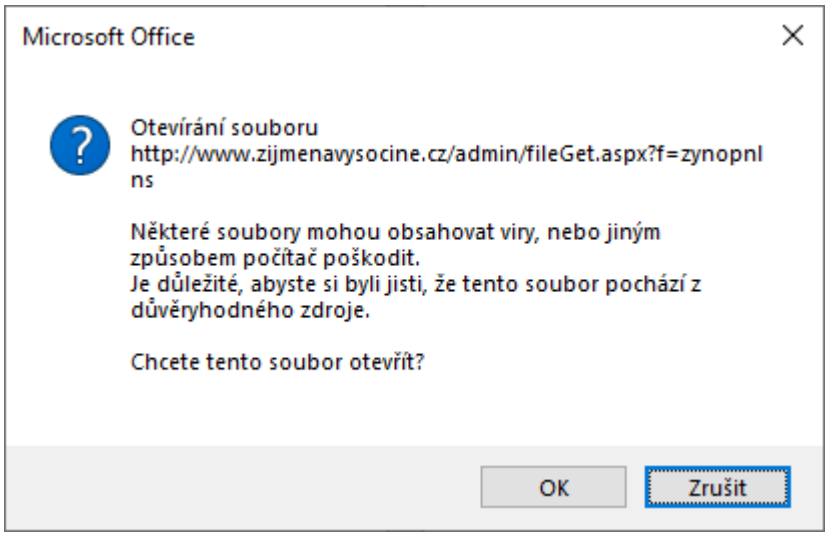

Úvod

Organizace výuky a metody efektivního učení

5.2 Barchan (řešení)

Ve dnech 14. – 17. 6. 2019 již tradičně pořádá město Jemnice jednu z nejstarších historických slavností ve střední Evropě nazvanou „Běh o Barchan“. Slavnost je připomínkou události z roku 1312, kdy král Jan Lucemburský bojoval na Moravě proti loupeživým rytířům a nechal svoji novomanželku Elišku Přemyslovnu v Jemnici. O dění na bojišti ji informoval prostřednictvím čtyř poslů. Královna prý byla tehdy velmi chudá, proto posly odměnila pouze tím, co měla u sebe. První posel dostal barchetový náprsník (barchan), který vyšívala pro manžela, druhý šátek, třetí punčochy a čtvrtý věnec.

Řešení:

1. Metoda KCKKJZZ

Kdo – Jan Lucemburský, Eliška Přemyslovna

Co – barchetový náprsník, šátek, punčochy, věnec

Kdy – 1312

Kde – Jemnice

Jak – prostřednictvím 4 poslů

Za jakým účelem – zpravit královnu o dění na bojišti

Z jakého důvodu – královna byla chudá

2. Metoda PQRST

Preview – přehled: Článek o jednom odstavci, obsah se týká historie slavnosti Barchan

Qeustion – otázka: Kde a kdy se slavnost koná? Od jaké historické události se odvíjí? Proč zrovna „barchan“? Co dostali od královny ostatní poslové?

Read – čtení: V Jemnici v červnu. Od boje Jana Lucemburského s loupežníky na Moravě v roce 1312. Barchan je látka, z níž byl náprsník, který dostal nejrychlejší posel. Ostatní dostali šátek, punčochy a věnec.

Self recitation – opakování: reprodukce textu za pomoci poznámek výše ostatním

Test – test: na konci hodiny

3. Metoda klíčových slov

Ve dnech 14. – 17. 6. 2019 již tradičně pořádá město **Jemnice** jednu z nejstarších historických slavností ve střední Evropě nazvanou „Běh o Barchan“. Slavnost je připomínkou události z roku **1312**, kdy král **Jan Lucemburský** bojoval na Moravě proti **loupeživým rytířům** a nechal svoji novomanželku **Elišku Přemyslovnu** v Jemnici. O dění na bojišti ji informoval prostřednictvím čtyř poslů. Královna prý byla tehdy velmi **chudá**, proto posly odměnila pouze tím, co měla u sebe. První posel dostal barchetový **náprsník** (barchan), který vyšívala pro manžela, druhý **šátek**, třetí **punčochy** a čtvrtý **věnec**.

4. Technika Loci

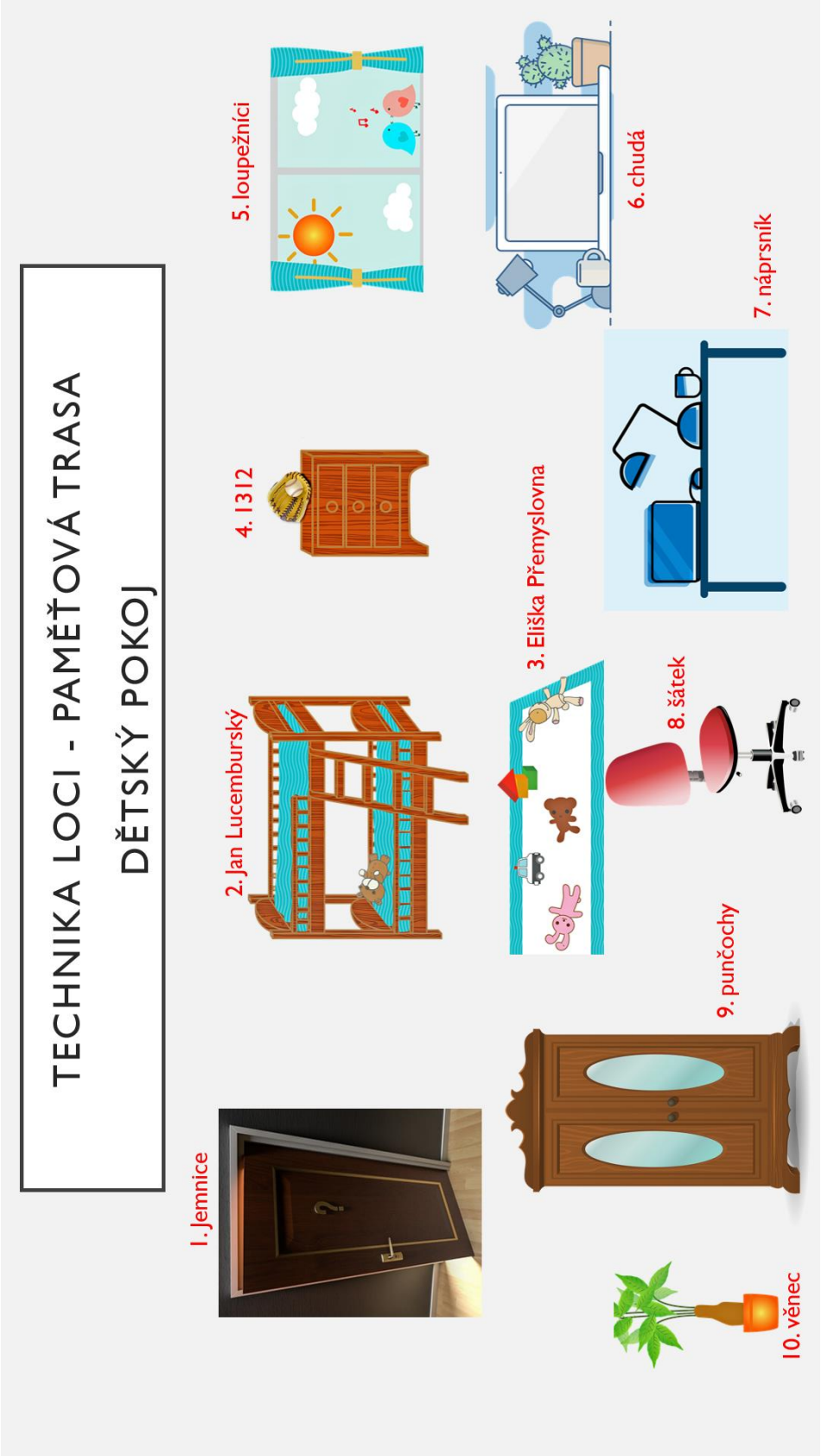

5. Myšlenková mapa

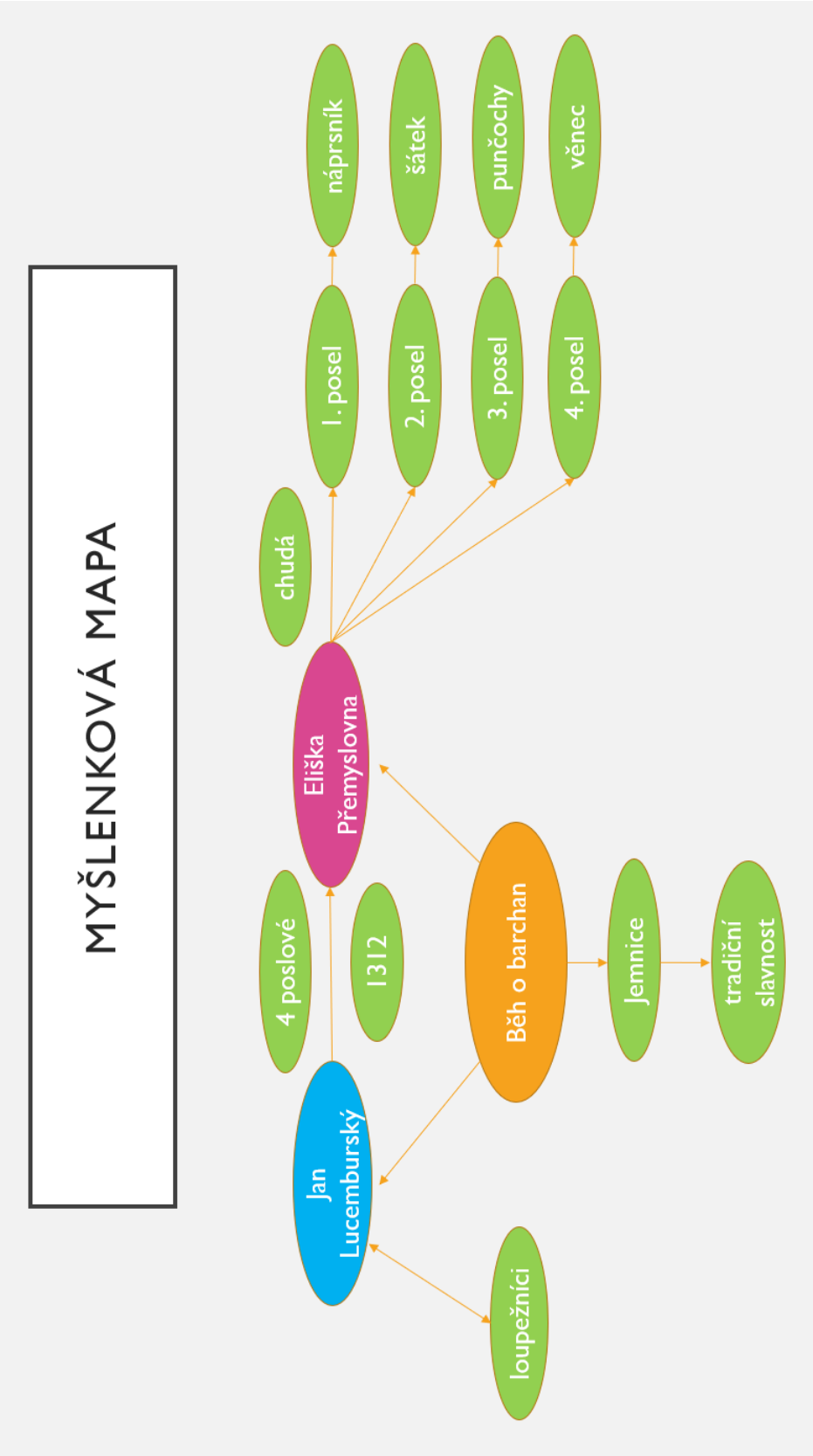

5.1 Poloha a přírodní poměry v Kraji Vysočina

5.1.1 Poloha Kraje Vysočina

1. hodina – Geografická poloha a rozloha Kraje Vysočina

5.1.1.1.3 Lokality nacházející se v Kraji Vysočina a jejich charakteristiky – vybrat nejvýše po pěti kusech do skupiny (v každé by měla být alespoň jedna lokalita ležící mimo Kraj Vysočina), vytisknout, rozstříhat

BATELOV	městys rozkládající se po obou stranách zemské hranice Čechy-Morava
BUCHTŮV KOPEC	nejvyšší obydlené místo na Českomoravské vrchovině (813 m n. m.)
BYSTŘICE NAD PERNŠTEJNEM	město nad hradem
ČEŘÍNEK	druhý nejvyšší vrchol Křemešnické vrchoviny (761 m)
ČÍHOŠŤ	obec, u které se nachází střed ČR
DEVĚT SKAL	nejvyšší vrchol Žďárských vrchů (836 m)
DUKOVANY	obec s jadernou elektrárnou
MAŘENKA	nejvyšší vrchol okresu Třebíč (711 m)
HUMPOLEC	město, ‚kam se odstěhoval Hliník´ a má zde muzeum Hliníkárium

CHOTĚBOŘ	město, kde již přes 20 let probíhá každoročně Festival fantazie (videohry apod.)
JAVOŘICE	nejvyšší vrchol Jihlavských vrchů (837 m)
JEMNICE	město, kde se každý rok koná historická slavnost Barchan
JIHLAVSKÉ VRCHY	pohoří s nejvyšším vrcholem Kraje Vysočina (Javořice 837 m)
KŘEMEŠNÍK	nejvyšší vrchol ..... vrchoviny (765 m) a poutní místo s rozhlednou
LEDEČ NAD SÁZAVOU	město s hradem, který „hrál“ v mnoha pohádkách a filmech
LIPNICE NAD SÁZAVOU	město, kde psal J. Hašek svého Švejka
MORAVSKÉ BUDĚJOVICE	město, kde se pravidelně koná festival Václava Hudečka a jeho hostů
NOVÉ MĚSTO NA MORAVĚ	město, kde se konávají lyžařské a biatlonové závody
ORLÍK	hrad nedaleko Humpolce

POLNÁ	město, které je spojeno s tzv. mrkvancovou poutí
ROŽNÁ	obec, kde se donedávna těžil uran
SÁDEK	nejvýše položená vinice v ČR
SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU	město, kde se nachází jedna ze tří ženských věznic v ČR
TELČ	město, jehož náměstí a zámek jsou zapsány na seznam kult. dědictví UNESCO
VELKÉ DÁŘKO	velký rybník s rozlohou 206 ha
VELKÉ MEZIŘÍČÍ	město s nejvyšším mostem na dálnici D1
VLACHOVICE	obec, která se označuje jako střecha Evropy
ŽĎÁRSKÉ VRCHY	pohoří se 17 vrcholy s nadmořskou výškou nad 800 m n. m.
ŽELETAVA	obec známá výrobou sýrů Smetanito
ŽELEZNÉ HORY	pohoří a chráněná krajinná oblast

Lokality nacházející se mimo Kraj Vysočina a jejich charakteristiky

BÍTOV	obec s hradem u vodní nádrže Vranov
ČESKÁ KANADA	turisticky atraktivní oblast pro letní i zimní rekreaci
DAČICE	město, kde se poprvé vyrobila kostka cukru
DRAHANSKÁ VRCHOVINA	pohoří s nejvyšším vrcholem Skalky (735 m)
HLINSKO	sídlo výrobce domácích spotřebičů ETA
HRAD PERNŠTEJN	monumentální hrad vystupující v řadě filmů včetně pohádek
JEVIŠOVICE	nejmenší město v kraji, ale ve kterém?
KAMENIČKY	obec známá z obrazu A. Slavíčka „U nás v .....“
NÁRODNÍ PARK PODYJÍ	území kolem řeky Dyje s meandry a hlubokými kaňony
NEDVĚDICE	městys, na jehož území se nachází hrad Pernštejn

POLIČKA	rodiště hudebního skladatele Bohuslava Martinů a výrobou stejnojmenného piva
SKUTEČ	město, které je sídlem tradiční české firmy Botas vyrábějící obuv
TŘEBOŇ	lázeňské město u rybníka Svět
VRANOV NAD DYJÍ	rekreační atraktivní město se zámkem
ZNOJMO	město známé výrobou vína značky Znovín, klášterem Louka a rotundou sv. Kateřiny
ZRUČ NAD SÁZAVOU	město se zámkem, kde je muzeum panenek

5.1.1.1.5 Metoda PQRST (řešení)

1. POLOHA KRAJE VYSOČINA

Česká republika se člení na 14 vyšších územních samosprávných celků, a to na 13 krajů a Hlavní město Prahu. Území každého kraje v ČR je členěno na menší územní jednotky, a to na okresy. Pokud by vám někdy někdo tvrdil, že okresy u nás již neexistují, nevěřte mu! Na úrovni okresů fungují např. stále ještě soudy. Okresů v Kraji Vysočina je 5 – Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou.

Správný název studovaného územního celku je Kraj Vysočina. Svým označením se liší od ostatních krajů. Jeho název se měnil. Původně nesl název Jihlavský kraj, ale pouze do roku 2001. Poté proběhla změna názvu na „Vysočina“ a gramaticky správně bylo tedy „kraj Vysočina“, v některých případech se používal i termín Vysočina kraj, což znělo dost „nečesky“. Ke změně názvu na „Kraj Vysočina“ došlo v roce 2011. Kromě názvu se během krátké existence kraje změnilo i jeho územní vymezení, a to od 1. 1. 2005, kdy celkem 25 obcí přešlo k Jihomoravskému kraji.

Kraj Vysočina leží zhruba z poloviny v Čechách a z poloviny na Moravě (o něco málo větší je část moravská). Zemská hranice prochází přímo krajským městem Jihlava (říká se, že mj. také pod pípou jedné nejmenované jihlavské pivnice). Kdo se však narodil v jihlavské porodnici, může tvrdit, že je narozen na Moravě. Na mapě rozdělení republiky na Čechy a Moravu si lze všimnout také toho, že Morava zasahuje i do východní části Jihočeského kraje. Přestože území Kraje Vysočina zasahuje velmi blízko k rakouským hranicím, přímo s ním nesousedí. Na jihu tomu brání Jihomoravský a Jihočeský kraj, které se dotýkají hranicemi okresu Znojmo a Jindřichův Hradec. Z nejjižnějšího bodu Kraje Vysočina je

to do Rakouska, co by kamenem dohodil a zbytek došel – vzdušnou čarou sotva 5 km. Mezi nejjižnějším a nejsevernějším bodem Kraje Vysočina je vzdálenost větší než 100 km. Vzhledem k téměř kruhovitému tvaru kraje je obdobná i vzdálenost mezi nejzápadnějším a nejvýchodnějším bodem (110 km). Z mapy lze snadno vyčíst, že Kraj Vysočina nesousedí ani s Německem, ani se Slovenskem.

Kraj Vysočina patří svojí rozlohou mezi větší kraje, neboť ze 14 krajů včetně Hlavního města Prahy je pátý největší (6,8 tis. km^2, tzn. 8,6 % rozlohy ČR). Ze čtyř krajů, s nimiž Kraj Vysočina sousedí, jsou tři větší (Jihomoravský, Jihočeský a Středočeský) a jeden menší (Pardubický). Posledním větším krajem je kraj Plzeňský.

Jak si to jen zapamatovat?

1. Přehled: Jak je text členěn (jaký má název, kolik odstavců)? Jaká jsou klíčová slova – uveďte alespoň 5 klíčových slov?

např. poloha, Kraj Vysočina, okresy, počet obcí, velikost, Čechy, Morava, hranice, sousedí

2. Otázky:
    a. Kdy získal Kraj Vysočina současný název? 2011
    b. Ve které části České republiky se náš kraj nachází? na hranici Čech a Moravy
    c. S jakými kraji sousedí Kraj Vysočina? Jihomoravský, Jihočeský, Pardubický, Středočeský
    d. Jaká je jeho rozloha a jaký podíl ČR území Kraje Vysočina zabírá? 6,8 tis. km^2, 8,6 % rozlohy ČR
    e. Kolik obcí se od Kraje Vysočina odtrhlo a v jakém roce? 25 v roce 2005

5.1.2 Přírodní poměry v Kraji Vysočina

2. hodina – Hydrogeologické poměry v Kraji Vysočina

5.1.2.2.1 Hydrologické pojmy, definice a příklady (kartičky)

Pojem	**Definice**	Příklady z území Kraje Vysočina
SOUTOK	místo, kde se dvě řeky stékají a dále tečou v jednom říčním korytu	soutok Balinky a Oslavy, Šlapanky a Sázavy, Jihlávky a Jihlavy
PRAMEN	počátek vodního toku	Sázava, Svratka, Jihlava, Oslava aj.

ÚMOŘÍ	území, odkud odtéká voda do jednoho moře	úmoří Černého a Severního moře
PŘÍTOK	při soutoku dvou řek je tak označována menší z nich	Balinka, Jihlávka, Šlapanka
JEZERO	přirozeně vzniklá vodní nádrž	v Kraji Vysočina není
POVODÍ	území, ze kterého je voda odváděna do určité řeky	Labe, Dunaje
RYBNÍK	vodní nádrž vybudovaná člověkem	Velké Dářko, Veselský rybník

3. hodina – Geomorfologické a klimatické poměry v Kraji Vysočina

5.1.2.3.1 Geomorfologické jednotky v Kraji Vysočina – vytisknout podle počtu skupin, rozstříhat, zamíchat

Hornosázavská	**pahorkatina**
Hornosvratecká	**vrchovina**
Javořická	**vrchovina**
Jevišovická	**pahorkatina**
Křemešnická	**vrchovina**
Křižanovská	**vrchovina**
Železné	**hory**

5.2 Historie, společnost a ekonomika Kraje Vysočina

5.2.1 Historie a společnost Kraje Vysočina

1. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 1

5.2.1.1.2 Seznam obcí – zvěř a stromy (řešení – tučně)

Správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem, ve kterých se nacházejí obce s názvem odvozeným od zvířete nebo stromu – řešení

POÚ Chotěboř	POÚ Jihlava	POÚ Nové Město na Moravě	POÚ Pelhřimov	POÚ Světlá nad Sázavou	POÚ Třebíč
Bezděkov	Bílý Kámen	**Bobrová**	Arneštovice	Bělá	Benetice
Borek	Bítovčice	**Bobrůvka**	Bácovice	Bojiště	Bochovice
Čachotín	Boršov	**Borovnice**	Bělá	Číhošť	Bransouze
Čečkovice	**Brtnice**	Daňkovice	Bořetice	Dolní Město	Budišov
Dolní Sokolovec	**Brtnička**	Dlouhé	Božejov	Druhanov	Čáslavice
Heřmanice	Cejle	Fryšava pod Žák. horou	Čelistná	Hněvkovice	Čechočovice
Chotěboř	Cerekvička-Rosice	**Javorek**	Černov	Horní Paseka	Čechtín
Jeřišno	**Čížov**	Jimramov	Červená Řečice	Hradec	Červená Lhota
Jilem	**Dlouhá Brtnice**	Kadov	**Čížkov**	Chřenovice	Číhalín
Jitkov	Dolní Cerekev	Krásné	Dehtáře	**Jedlá**	Číchov
Klokočov	Dudín	Křídla	Dobrá Voda	Kamenná Lhota	Číměř
Kraborovice	Dušejov	Křižánky	**Dubovice**	Kouty	Dolní Vilémovice
Krucemburk	Dvorce	Kuklík	Horní Cerekev	**Kozlov**	Heraltice
Lány	Hladov	Líšná	Horní Ves	Kožlí	Hodov
Libice nad Doubravou	Hojkov	Mirošov	Hořepník	Kunemil	Horní Heřmanice
Maleč	Hrutov	Nová Ves u NMNM	Chýstovice	Kynice	**Horní Smrčné**
Nejepín	Hubenov	Nové Město na Moravě	Chyšná	Ledeč nad Sázavou	Horní Újezd
Nová Ves u Chotěboře	Hybrálec	Nový Jimramov	Jankov	Leština u Světlé	Horní Vilémovice
Oudoleň	Ježená	Podolí	Kojčice	Malčín	Hroznatín
Podmoklany	Jihlava	Račice	Košetice	Nová Ves u Světlé	Hvězdoňovice
Rušinov	Kalhov	Radešín	Krasíkovice	Ostrov	Chlístov
Sedletín	Kamenice	Radešínská Svratka	Křelovice	Ovesná Lhota	Chlum
Slavětín	Kněžice	Radňovice	Křešín	Pavlov	Kamenná
Slavíkov	Kostelec	Řečice	Leskovice	Pohleď	Klučov
Sloupno	**Kozlov**	Sněžné	Libkova Voda	Prosíčka	Kojatín

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Sobíňov	Luka nad Jihlavou	Spělkov	Litohošť	Příseka	Kojetice
Uhelná Příbram	**Malý Beranov**	Tři Studně	Martinice u Onšova	Sázavka	Koněšín
Vepříkov	Měšín	Věcov	Mezná	Služátky	Kouty
Vilémov	Milíčov	Vlachovice	Moraveč	Světlá nad Sázavou	**Kozlany**
Víska	Mirošov	**Zubří**	**Nová Buková**	Trpišovice	Kožichovice
Ždírec nad Doubravou	Opatov		Nová Cerekev	Vilémovice	**Krahulov**
	Otín		Nový Rychnov	**Vlkanov**	**Lipník**
	Plandry		Olešná		Loukovice
	Puklice		Ondřejov		Markvartice
	Rančířov		Onšov		Mastník
	Rantířov		Pavlov		Mikulovice
	Rohozná		Pelhřimov		Nárameč
	Smrčná		Proseč pod Křemešn.		Nová Ves
	Stonařov		Putimov		Nový Telečkov
	Střítež		Rovná		Okřešice
	Suchá		Rynárec		Okříšky
	Šimanov		Střítež		Opatov
	Ústí		Střítež pod Křemešn.		Ostašov
	Velký Beranov		Svépravice		Petrovice
	Větrný Jeníkov		Ústrašín		Petrůvky
	Vílanec		Útěchovice		Pokojovice
	Vyskytná nad Jihlavou		Útěchovičky		Pozďatín
	Vysoké Studnice		Velký Rybník		Přeckov
	Zbilidy		Vokov		Předín
	Zbinohy		Vyskytná		Přibyslavice
			Zachotín		Pyšel
			Zajíčkov		Radonín
			Žirov		Radošov

					Rohy
					Rokytnice nad Rokytnou
					Rudíkov
					Římov
					Slavičky
					Smrk
					Stařeč
					Střítež
					Studnice
					Svatoslav
					Štěměchy
					Trnava
					Třebíč
					Valdíkov
					Vladislav
					Vlčatín
					Výčapy
					Zašovice

5.2.1.1.3 Obce KV (řešení)

Abecední seznam obcí v Kraji Vysočina

Název obce	Počet obyvatel 2019
Arneštovice	86
Arnolec	176
Babice	196
Bácovice	96
Bačice	197
Bačkov	123
Bačkovice	92
Baliny	122
Bartoušov	156
Batelov	2361
Bělá	220
Bělá	56
Benetice	188
Bezděkov	247
Bílý Kámen	283
Biskupice-Pulkov	262
Bítovčice	426
Blatnice	361
Blažkov	284
Blízkov	336
Bobrová	900
Bobrůvka	240
Bohdalec	278
Bohdalín	170
Bohdalov	1151
Bohuňov	258
Bohuslavice	138
Bohušice	136
Bochovice	147
Bojiště	269
Boňkov	77
Borek	123
Borovná	81
Borovnice	190
Boršov	168
Bory	790
Bořetice	71
Bořetín	105
Božejov	633
Bransouze	232
Bratřice	143
Brtnice	3758
Brtnička	104
Brzkov	282
Břevnice	151
Březejc	137
Březí	174
Březí nad Oslavou	283
Březník	685
Březské	173
Budeč	189
Budíkov	329
Budišov	1204
Budkov	366
Bukov	193
Buřenice	203
Bystrá	118
Bystřice nad Pernštejnem	8110
Býšovec	166
Cejle	494
Cerekvička-Rosice	169
Cetoraz	286
Cidlina	83
Cikháj	108
Čachotín	173
Čáslavice	544
Čáslavsko	113
Častohostice	190
Častrov	617
Čečkovice	84
Čechočovice	309
Čechtín	318
Čejov	604
Čelistná	94
Černá	297
Černíč	121
Černov	128
Černovice	1733
Červená Lhota	188
Červená Řečice	1003
Česká Bělá	1057
Číhalín	204
Číhošť	334
Číchov	233
Čikov	206
Číměř	201
Čížkov	128
Čížov	286
Dalečín	643
Dalešice	598
Daňkovice	154
Dědice	124
Dehtáře	119
Dešov	424
Dlouhá Brtnice	373
Dlouhá Ves	452
Dlouhé	255
Dobrá Voda	205
Dobrá Voda	375
Dobrá Voda u Pacova	96
Dobronín	1869
Dobroutov	296
Dolní Cerekev	1289
Dolní Heřmanice	503
Dolní Krupá	426
Dolní Lažany	148
Dolní Libochová	150
Dolní Město	906
Dolní Rožínka	605
Dolní Sokolovec	88
Dolní Vilémovice	406
Dolní Vilímeč	98
Domamil	306
Doupě	96
Druhanov	157

Dubovice	75
Dudín	192
Dukovany	895
Důl	55
Dušejov	477
Dvorce	197
Dyjice	136
Eš	59
Fryšava pod Žákovou horou	341
Golčův Jeníkov	2673
Habry	1317
Hamry nad Sázavou	1582
Hartvíkovice	563
Havlíčkova Borová	967
Havlíčkův Brod	23256
Herálec	1112
Herálec	1320
Heraltice	351
Heřmanice	53
Heřmanov	213
Hladov	172
Hluboké	205
Hněvkovice	595
Hodice	743
Hodíškov	154
Hodov	303
Hojanovice	102
Hojkov	144
Hojovice	75
Horní Cerekev	1822
Horní Dubenky	621
Horní Heřmanice	141
Horní Krupá	566
Horní Libochová	200
Horní Myslová	93
Horní Paseka	71
Horní Radslavice	87
Horní Rápotice	162
Horní Rožínka	76
Horní Smrčné	54
Horní Újezd	266
Horní Ves	305
Horní Vilémovice	79
Hornice	69
Hořepník	626
Hořice	183
Hostětice	133
Hradec	243
Hrotovice	1751
Hroznatín	110
Hrutov	103
Hubenov	134
Humpolec	10894
Hurtova Lhota	244
Hvězdoňovice	107
Hybrálec	461
Chlístov	290
Chlum	157
Chlumek	164
Chlumětín	205
Chlum-Korouhvice	42
Chotěboř	9250

Chotěbudice	95
Chrtníč	117
Chřenovice	145
Chýstovice	35
Chyšná	101
Jabloňov	346
Jakubov u Moravských Budějovic	637
Jamné	575
Jámy	611
Jankov	41
Jaroměřice nad Rokytnou	4163
Jasenice	191
Javorek	96
Jedlá	84
Jemnice	4001
Jersín	184
Jeřišno	265
Jezdovice	253
Ježená	124
Ježov	62
Jihlava	50845
Jihlávka	205
Jilem	125
Jimramov	1145
Jindřichovice	94
Jinošov	239
Jiratice	72
Jiřice	940
Jitkov	242
Jívoví	282
Kadolec	178
Kadov	152
Kalhov	127
Kaliště	154
Kaliště	346
Kámen	383
Kámen	268
Kamenice	1956
Kamenice nad Lipou	3766
Kamenná	190
Kamenná	217
Kamenná Lhota	259
Karlov	109
Kdousov	117
Kejžlice	401
Kladeruby nad Oslavou	197
Klatovec	76
Klokočov	126
Klučov	171
Kněževes	149
Kněžice	1360
Knínice	195
Knyk	440
Koberovice	163
Kochánov	169
Kojatice	277
Kojatín	86
Kojčice	337
Kojetice	447
Kojetín	157
Komárovice	120

Komorovice	200
Koněšín	508
Koroužné	264
Kostelec	910
Kostelní Myslová	62
Kostníky	200
Košetice	710
Kotlasy	111
Kouty	198
Kouty	389
Kozlany	147
Kozlov	228
Kozlov	474
Kozlov	196
Kožichovice	439
Kožlí	801
Kraborovice	96
Krahulčí	600
Krahulov	288
Kralice nad Oslavou	1013
Kramolín	123
Krasíkovice	122
Krásná Hora	529
Krásné	113
Krásněves	289
Krasonice	197
Krátká Ves	138
Krhov	193
Krokočín	201
Krucemburk	1580
Křeč	229
Křelovice	340
Křešín	144
Křídla	354
Křižánky	402
Křižanov	1855
Křoví	603
Kuklík	205
Kundratice	180
Kunemil	113
Kuroslepy	155
Květinov	241
Kyjov	145
Kyjov	45
Kynice	95
Lány	51
Lavičky	547
Láz	283
Ledeč nad Sázavou	5074
Leskovice	103
Lesná	68
Lesná	93
Lesní Jakubov	98
Lesonice	483
Lesůňky	83
Leškovice	75
Leština u Světlé	583
Lhánice	161
Lhota-Vlasenice	97
Lhotice	153
Lhotka	82
Lhotka	220
Libice nad Doubravou	870

Libkova Voda	258
Lidmaň	280
Lípa	1166
Lipnice nad Sázavou	654
Lipník	385
Lísek	377
Líšná	56
Litohoř	547
Litohošť	60
Litovany	126
Lomy	125
Loukovice	107
Lovčovice	65
Lučice	633
Luka nad Jihlavou	2901
Lukavec	1004
Lukov	388
Malá Losenice	275
Malčín	209
Maleč	657
Malý Beranov	624
Markvartice	200
Markvartice	276
Martinice	461
Martinice u Onšova	56
Martínkov	259
Mastník	238
Matějov	210
Menhartice	127
Měřín	1994
Měšín	276
Mezilesí	122
Meziříčko	89
Meziříčko	183
Mezná	164
Michalovice	208
Mikulovice	228
Milasín	45
Milešín	81
Milíčov	141
Mirošov	169
Mirošov	143
Mladé Bříště	255
Mladoňovice	397
Mnich	388
Modlíkov	161
Mohelno	1339
Moravec	612
Moravecké Pavlovice	51
Moraveč	203
Moravské Budějovice	7364
Mrákotín	892
Mysletice	126
Mysletín	123
Mysliboř	207
Myslibořice	733
Nadějov	192
Naloučany	164
Náměšť nad Oslavou	4871
Nárameč	347
Nejepín	70
Netín	360
Nevcehle	236

Nimpšov	52
Nížkov	981
Nová Buková	101
Nová Cerekev	1106
Nová Říše	817
Nová Ves	241
Nová Ves	161
Nová Ves u Chotěboře	547
Nová Ves u Leštiny	126
Nová Ves u Nového Města na Moravě	653
Nová Ves u Světlé	558
Nové Dvory	324
Nové Město na Moravě	10098
Nové Sady	224
Nové Syrovice	922
Nové Veselí	1326
Nový Jimramov	64
Nový Rychnov	1017
Nový Telečkov	102
Nyklovice	165
Obrataň	813
Obyčtov	427
Ocmanice	333
Odunec	91
Okarec	117
Okrouhlice	1393
Okrouhlička	254
Okřešice	190
Okříšky	2058
Olešenka	180
Olešná	360
Olešná	570
Olšany	76
Olší	70
Ondřejov	157
Onšov	234
Opatov	200
Opatov	762
Oponešice	179
Ořechov	70
Ořechov	314
Oslavice	696
Oslavička	122
Osová Bítýška	920
Osové	84
Ostašov	139
Ostrov	155
Ostrov nad Oslavou	963
Otín	85
Otín	329
Oudoleň	380
Ovesná Lhota	166
Pacov	4758
Pálovice	163
Panenská Rozsíčka	162
Panské Dubenky	123
Pavlínov	259
Pavlov	139
Pavlov	431
Pavlov	131
Pavlov	342
Pelhřimov	16069

Petráveč	259
Petrovice	425
Petrůvky	125
Pikárec	333
Písečné	185
Píšť	76
Plandry	208
Počátky	2551
Počítky	231
Poděšín	248
Podmoklany	138
Podmoky	133
Podolí	95
Pohled	759
Pohleď	72
Pokojov	152
Pokojovice	108
Polesí	98
Police	341
Polná	5141
Polnička	817
Popůvky	78
Pošná	245
Pozďatín	157
Proseč	74
Proseč pod Křemešníkem	84
Prosetín	377
Prosíčka	133
Přeckov	70
Předín	679
Přešovice	135
Přibyslav	4012
Přibyslavice	799
Příseka	407
Příštpo	260
Pucov	169
Puklice	845
Putimov	277
Pyšel	462
Rácovice	116
Račice	84
Račice	41
Račín	127
Radenice	164
Radešín	111
Radešínská Svratka	609
Radkov	246
Radkov	175
Radkovice u Budče	149
Radkovice u Hrotovic	326
Radňoves	98
Radňovice	321
Radonín	78
Radostín	157
Radostín	157
Radostín nad Oslavou	933
Radošov	172
Radotice	125
Rančířov	430
Rantířov	459
Rapotice	540
Rodinov	225

Rodkov	101
Rohozná	423
Rohy	114
Rokytnice nad Rokytnou	856
Rosička	47
Rouchovany	1179
Rousměrov	110
Rovečné	623
Rovná	55
Rozseč	170
Rozseč	93
Rozsochatec	497
Rozsochy	708
Rožná	789
Ruda	386
Rudíkov	701
Rudolec	210
Rušinov	183
Růžená	353
Rybné	120
Rybníček	63
Rynárec	608
Řásná	242
Řečice	138
Řečice	466
Řídelov	84
Římov	418
Salačova Lhota	129
Samšín	160
Sázava	674
Sázavka	332
Sazomín	245
Sedlatice	61
Sedlec	240
Sedlejov	294
Sedletín	284
Sedlice	135
Sejřek	169
Senožaty	758
Sirákov	264
Sklené	106
Sklené nad Oslavou	232
Skorkov	86
Skorotice	132
Skryje	189
Skřinářov	155
Skuhrov	277
Slavětice	239
Slavětín	121
Slavičky	271
Slavíkov	293
Slavíkovice	204
Slavníč	59
Sloupno	39
Služátky	161
Smrčná	414
Smrk	267
Sněžné	705
Sobíňov	720
Spělkov	44
Stáj	168
Stará Říše	620

Staré Bříště	70
Stařeč	1665
Stojčín	117
Stonařov	1090
Strachoňovice	83
Strachujov	134
Stránecká Zhoř	614
Strážek	837
Stropešín	127
Stříbrné Hory	251
Střítež	440
Střítež	106
Střítež	540
Střítež	104
Střítež pod Křemešníkem	64
Studenec	588
Studnice	140
Sudice	349
Suchá	259
Sulkovec	170
Svatoslav	245
Svépravice	115
Světlá nad Sázavou	6566
Světnov	472
Sviny	104
Svojkovice	49
Svratka	1403
Syrov	55
Šebkovice	473
Šimanov	209
Škrdlovice	667
Šlapanov	834
Štěměchy	300
Štěpánov nad Svratkou	709
Štěpkov	113
Štoky	1944
Švábov	74
Tasov	677
Těchobuz	82
Telč	5276
Těmice	404
Tis	386
Trnava	728
Trpišovice	175
Třebelovice	431
Třebenice	446
Třebíč	35691
Třesov	89
Třešť	5766
Třeštice	151
Tři Studně	105
Ubušínek	94
Uhelná Příbram	508
Úhořilka	44
Uhřínov	355
Ujčov	470
Újezd	251
Unčín	193
Urbanov	146
Úsobí	677
Ústí	229
Ústrašín	253

Útěchovice	65
Útěchovice pod Stražištěm	100
Útěchovičky	72
Valdíkov	106
Valeč	791
Vanov	90
Vanůvek	39
Vápovice	40
Vatín	329
Včelnička	226
Věcov	713
Věchnov	341
Velká Bíteš	5193
Velká Chyška	277
Velká Losenice	1220
Velké Janovice	124
Velké Meziříčí	11484
Velké Tresné	111
Velký Beranov	1283
Velký Rybník	197
Vepříkov	321
Vepřová	421
Veselá	225
Veselý Žďár	547
Věstín	157
Větrný Jeníkov	634
Věž	816
Věžná	128
Věžná	222
Věžnice	418
Věžnice	156
Věžnička	138
Vícenice	186
Vícenice u Náměště nad Oslavou	398
Vídeň	458
Vidonín	164
Vílanec	320
Vilémov	977
Vilémovice	258
Vír	714
Víska	188
Vladislav	1169
Vlachovice	132
Vlčatín	150
Vlkanov	53

Vlkov	285
Vojnův Městec	777
Vojslavice	96
Vokov	173
Volevčice	73
Výčapy	876
Vyklantice	155
Vyskytná	711
Vyskytná nad Jihlavou	896
Vysoká	231
Vysoká Lhota	15
Vysoké	192
Vysoké Studnice	421
Vystrčenovice	117
Vystrkov	284
Záblatí	221
Záborná	256
Zadní Vydří	48
Zadní Zhořec	142
Zahrádka	141
Zachotín	236
Zajíčkov	231
Zárubice	115
Zašovice	118
Zbilidy	211
Zbinohy	93
Zdeňkov	53
Zhoř	460
Zhořec	102
Zlátenka	49
Znětínek	206
Zubří	498
Zvěrkovice	234
Zvěstovice	69
Zvole	661
Zvolenovice	90
Žatec	108
Ždánice	231
Žďár nad Sázavou	20847
Ždírec	143
Ždírec	442
Ždírec nad Doubravou	3104
Želetava	1520
Želiv	1164
Žirov	84
Žirovnice	2921
Žižkovo Pole	372

2. hodina – Historie Kraje Vysočina – vývoj osídlení 2

5.2.1.2.1 Seznam obcí – PPZ (xlsx) (řešení) – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=lihhlnhso

5.2.1.2.2 Německé názvy českých obcí (řešení)

Německé názvy českých obcí v Kraji Vysočina (abecedně dle českých názvů)

Antonínův Důl	Antonienthal
Bartoušov	Pattersdorf
Bedřichov	Friedrichsdorf
Beranovec	Porenz
Bílý Kámen	Weißenstein
Cerekvička	Neustift
Čížov	Zeisau
Dlouhá Ves	Langendorf
Dobronín	Dobrenz
Dolní Věžnice	Wieznitz
Dvorce	Höfen
Henčov	Heinzendorf
Heroltice	Hilbersdorf
Hlávkov	Lukau
Horní Kosov	Obergoss
Hosov	Hossau
Hruškové Dvory	Birnbaumhof
Hubenov	Steindorf
Hybrálec	Ebersdorf
Ježená	Jesau
Jihlava	Iglau
Jilemník	Illemnik
Jiřín	Irschings
Kamenná	Bergersdorf
Kněžská	Pfaffendorf
Kosov	Gossau
Kostelec	Wolframs
Kostelecký Dvůr	Vestenhof
Loučky	Lutschen
Malý Beranov	Klein Beranau
Měšín	Misching
Mírovka	Friedenau
Nové Dvory	Neuhof
Otín	Otten
Pančava	Waldhaus

Pávov	Pfauendorf
Petrovice	Petrowitz
Pístov	Pistau
Plandry	Preitenhof
Pohled	Frauenthal
Popice	Popice
Pozovice	Bosowitz
Prostředkovice	Mitteldorf
Rančířov	Ranzern
Rantířov	Fussdorf
Rosice	Roschitz
Rounek	Raunek
Salavice	Sollowitz
Sasov	Sachsental
Smilov	Smilau
Smrčná	Simmersdorf
Sokolíčko	Falkenau
Staré Hory	Altenberg
Stonařov	Stannern
Střelecká	Deutsch Schützendorf
Střítež	Schritenz
Studénka	Muckenbrunn
Studénky	Klein Studnitz
Suchá	Dürre
Šachotín	Schachersdorf
Šlapanov	Schlappenz
Štoky	Stecken
Vílanec	Willenz
Výskytná nad Jihlavou	Gießhübel
Vysoká	Hochtann
Vysoká	Hochdorf
Zborná	Waldhof
Ždírec	Sehrlenz
Ždírec	Seelenz

Německé názvy českých obcí v Kraji Vysočina (abecedně dle německých názvů)

Staré Hory	Altenberg
Antonínův Důl	Antonienthal
Kamenná	Bergersdorf
Hruškové Dvory	Birnbaumhof
Pozovice	Bosowitz
Střelecká	Deutsch Schützendorf
Dobronín	Dobrenz
Suchá	Dürre
Hybrálec	Ebersdorf
Sokolíčko	Falkenau
Pohled	Frauenthal
Mírovka	Friedenau
Bedřichov	Friedrichsdorf
Rantířov	Fussdorf
Výskytná nad Jihlavou	Gießhübel
Kosov	Gossau
Henčov	Heinzendorf
Heroltice	Hilbersdorf
Dvorce	Höfen
Vysoká	Hochdorf
Vysoká	Hochtann
Hosov	Hossau
Jihlava	Iglau
Jilemník	Illemnik
Jiřín	Irschings
Ježená	Jesau
Malý Beranov	Klein Beranau
Studénky	Klein Studnitz
Dlouhá Ves	Langendorf
Hlávkov	Lukau
Loučky	Lutschen
Měšín	Misching
Prostředkovice	Mitteldorf
Studénka	Muckenbrunn

Nové Dvory	Neuhof
Cerekvička	Neustift
Horní Kosov	Obergoss
Otín	Otten
Bartoušov	Pattersdorf
Petrovice	Petrowitz
Kněžská	Pfaffendorf
Pávov	Pfauendorf
Pístov	Pistau
Popice	Popice
Beranovec	Porenz
Plandry	Preitenhof
Rančířov	Ranzern
Rounek	Raunek
Rosice	Roschitz
Sasov	Sachsental
Ždírec	Seelenz
Ždírec	Sehrlenz
Šachotín	Schachersdorf
Šlapanov	Schlappenz
Střítež	Schritenz
Smrčná	Simmersdorf
Smilov	Smilau
Salavice	Sollowitz
Stonařov	Stannern
Štoky	Stecken
Hubenov	Steindorf
Kostelecký Dvůr	Vestenhof
Pančava	Waldhaus
Zborná	Waldhof
Bílý Kámen	Weißenstein
Dolní Věžnice	Wieznitz
Vílanec	Willenz
Kostelec	Wolframs
Čížov	Zeisau

3. hodina – Historie Kraje Vysočina – události a osobnosti

5.2.1.3.2 Články (řešení)

1. **Jihlavské horní právo**

Otázky:

a) Jaké období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období vlády Václava I. a Přemysla Otakara II./o první polovině 13. století.

b) Jaké byly dle informací v článku důvody vzpoury české šlechty v čele s Přemyslem proti Václavovi I.? Ztráta vlivu v Rakousku, zanedbávání vlády v českých zemích, podpora německé kolonizace.

c) Jakou roli hráli ve sporu otce a syna jihlavští horníci? Pomohli králi Václavu I. s dobytím Prahy za využití technik pro dolování stříbrné rudy.

d) Co řešilo jihlavské horní právo? Potvrzovalo svobody horníků v českých zemích, postupy při objevení ložisek stříbra a jeho těžbě.

2. **Historie těžby stříbra v Kraji Vysočina**

Otázky:

a) Jaké období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období od počátku I. poloviny 13. století do konce 17. století.

b) Jaký měl v minulosti název dnešní Havlíčkův Brod? Smilův Brod, Německý Brod

c) Na základě informací v článku zkuste odpovědět, proč těžba stříbra vedla k ekonomickému rozvoji sídel. Obyvatelstvo bohatlo, mohlo investovat do rozvoje bydlení, podnikání v dalších odvětvích mimo těžbu (služby) či sponzorovat církev (stavba kostelů) apod.

d) Co ukončilo těžbu stříbra v Jihlavě a kdy? Zemětřesení v roce 1328, požár a záplavy v dalších letech, zasypání dolů husity.

3. **Jihlavské hradby**

Otázky:

a) Jaké období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období 13. až 18. století.

b) Byl dle informací v článku v Jihlavě někdy hrad? NE

c) Jaký byl na základě informací v článku hlavní význam hradeb v Jihlavě? Bezpečné místo pro život a ekonomickou aktivitu obyvatel, odolnost proti nájezdům zvenčí (husité), útočiště uprchlíků, vojenská pevnost.

d) Byla švédská okupace pro Jihlavu přínosem, nebo pohromou, případně proč? Byla velkou pohromou, neboť město i jeho okolí bylo vydrancováno a téměř vylidněno. Do ekonomického stavu před okupací se vrátilo až za více než sto let.

4. Drancování Vysočiny husity

Otázky:

a) Jaké období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období husitských válek/20. letech 15. století/smrti Jana Žižky.

b) Kdo měl „navrch“ ve II. křížové výpravě – husité, nebo vojska Zikmunda Lucemburského? Husité

c) Na základě informací v článku zkuste odpovědět na to, zda byly města a kláštery na Vysočině spíše prohusitské, nebo protihusitské. Protihusitské

d) S čím souvisí dle vašeho názoru označení husitského radikálního hnutí termínem „sirotci“? Jako reakce na úmrtí Jana Žižky.

5. Konec husitství

Otázky:

a) Jaké období evropských i českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období konce husitských válek/30. letech 15. století/vládě Zikmunda Lucemburského.

b) Byla basilejská kompaktáta podepsána na výročí smrti mistra Jana Husa? NE

c) Termín husité a kališníci jsou vůči sobě homonyma, synonyma, nebo antonyma? Synonyma

d) Vnímáte osobu Zikmunda Lucemburského spíše pozitivně, nebo negativně, případně proč?.....

e) .....

6. Boj o uznání českých králů

Otázky:

a) Jaké období českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období II. poloviny 15. století/pohusitské/bojů o český trůn mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem.

b) Co zachránilo obyvatele Třebíče při okupaci před smrtí hladem? Že jedli koně.

c) Jak se jmenovali synové Jiřího z Poděbrad? Jindřich a Viktorín

d) Jaká města v Kraji Vysočina trpěla dle výše uvedeného článku v boji o český trůn? Třebíč, Havlíčkův Brod

7. Kraj Vysočina pod švédskou krutovládou

Otázky:

2. Jaké období evropských i českých dějin článek zachycuje? Článek pojednává o období třicetileté války/let 1645-1647/nadvlády Švédů v Jihlavě i v českých zemích.
3. Kolik obyvatel opustilo Jihlavu či zemřelo během švédské okupace? 7 tis.
4. Proč si myslíte, že byla během okupace Švédy ve městě tak vysoká úmrtnost a velmi nízký počet narozených dětí? Kvůli válečnému stavu, špatným podmínkám pro život – hlad, chudoba, nemoci, hygiena, emigrace obyvatel apod.
5. Dokážete říci, za vlády jakého panovníka/panovnice se Jihlava dostala opět na původní (vysokou) hospodářskou úroveň? Marie Terezie

5. hodina – Obyvatelstvo Kraje Vysočina

5.2.1.5.4 Grafy – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=ikdyeinpa

6. hodina – Osobnosti Kraje Vysočina

5.2.1.6.1 Výčet osobností a celebrit

Osobnosti Kraje Vysočina

Příjmení	Jméno
Augusta	Josef
Bernard	Stanislav
Brady	Jiří/Georg
Březina	Otokar
Deml	Jakub
Doležal	Miloš
Donutil	Miroslav
Fritz	Leopold
Fučík	Ladislav
Habermann	Alfréd
Hamza	Jiří
Hoffmann	Josef
Honsová-Lišková	Zdena
Hrdlička	Aleš
Chleborád	František Ladislav
Jaroš	Radek

Javořická	Vlasta
Jirous	Ivan Martin
Jourová	Věra
Kalina	Antonín
Kolář	Milan
Kratochvílová	Jarmila
Krčil	Vavřín
Krpálek	Lukáš
Krum	Gustav
Kubiš	Jan
Kůrka	Jan
Löw	Karl
Mahler	Gustav
Moučková	Kamila
Návratová	Jana
Neveselý	Stanislav
Olšiak	Michal

Pittnerová	Vlasta
Pleva	Josef Věromír
Plocek	Evžen
Pospíšil	Jára
Prokop	Martin
Rasochová	Marie
Sáblíková	Martina
Santini-Aichel	Jan Blažej
Schumpeter	Josef Alois
Skalický	Miroslav
Sova	Antonín
Stamic	Jan Václav
Stránský	Adolf

Svoboda	Ludvík
Svoboda	Jaroslav
Šoupal	Josef
Štáfl	Otakar
Toufar	Josef
Truhlářová	Venda
Vašíček	Josef
Vejvoda	Petr
Veselá Jirousová	Marta
z Hradce	Zachariáš
z Lichtenburka	Smil
Zahradníček	Jan
Žďárský	Matěj

České celebrity – zpěváci

Příjmení	Jméno
Bílá	Lucie
Farna	Ewa
Klus	Tomáš
Kodym	Robert
Krajčo	Richard

Lexa	Petr
Mišík	Adam
Navrátil	Mirai
Navrátil	Sebastian
Poláková	Bára
Xindl	X

5.2.1.6.2 Záhlaví fólie – vystřihnout podle počtu skupin (1 skupina, 1 řádek)

JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO
JMÉNO	PŘÍJMENÍ	ROK	LOKALITA	PROFESE	FOTO

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

7. hodina – Židé v Kraji Vysočina

5.2.1.7.3 Města (řešení)

Židé ve městech Kraje Vysočina – řešení, vytisknout a názvy měst z prvního sloupce vystřihnout, zamíchat, rozdělit po třech podle počtu skupin

Město v Kraji Vysočina	Počet Židů ve II. polovině 19. století
Třebíč	1 700
Jihlava	1 500
Velké Meziříčí	1 100
Polná	770
Třešť	750
Golčův Jeníkov	600
Habry	430
Brtnice	420
Humpolec	300
Batelov, Havlíčkův Brod, Chotěboř, Pacov	200
Ledeč nad Sázavou	180
Police, Nová Cerekev	150
Černovice, Horní Cerekev, Hořepník, Kamenice nad Lipou	100

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

8. hodina – Kultura v Kraji Vysočina

5.2.1.8.2 Kartičky – práce s mapou a kartičkami

Práce s mapami a kartičkami

Přílohu č. 4.2.1.8.2 předem vyučující vytiskne na tvrdý papír – je nutné tisknout oboustranně tak, aby se papír překlápěl po kratší straně/hraně (v opačném případě by zadní a přední strana kartičky neodpovídala realitě). Vytištěné rozstříhá na jednotlivé kartičky a rozdá do skupin v odpovídajícím počtu (5-10 kartiček) tak, aby zhruba rovnoměrně svým počtem zastupovaly kulturní památky a kulturní akce. Dle svého uvážení může kdykoliv přílohu č. 4.2.1.8.2 doplňovat či upravovat. V barevné verzi jsou pro zjednodušení kartičky barevně odlišeny dle okresů následovně:

Havlíčkův Brod

Jihlava

Pelhřimov

Třebíč

Žďár nad Sázavou

Vyučují rozdá do každé skupiny jednu mapu okresu Kraje Vysočina z přílohy č. 4.2.1.8.4 (max. 5 skupin) vytisknutou na papír A3. Žáci lepí kartičky do příslušných map podle místa lokalizace, přičemž strana s názvem kulturní akce či památky zůstává nahoře. Podle typu památky nebo akce domalují žáci do mapy k dané lokalitě příslušný znak, který si předem namalovali do legendy mapy.

9. a 10. hodina – Tradice a zvyky v Kraji Vysočina (1, 2)

5.2.1.9.1 Podklady pro vyučující

1. Kroje

Důkazy o podobě krojů v oblasti moravského Horácka pocházejí již z počátku 15. století a hovoří o „velké nádheře“ vesnických krojů. K vytvoření regionálního lidového kroje Horácka došlo však až v I. polovině 18. století. Důkazem jsou malby z roku 1723 na zámku v Brtnici. Regionální specifika krojů se ve II. polovině 19. století postupně potírala, neboť lidové kroje se začaly přizpůsobovat modernímu městskému oblečení. K „**poměšťování**“ lidových krojů přispěl vznik textilních manufaktur, které vyráběly jiný typ tkanin, než si lidé na venkově do té doby zhotovovali sami. Ve stejné době dosáhl svého vrcholu rozvoj **barvířství**, kterým bylo na Vysočině známé především Nové Město na Moravě nebo Velká Bíteš. Z dílen místních barvířů pocházely také látky pro výrobu krojů s **modrotiskem**. Kroje se dělily na pracovní, sváteční, k tanci a obřadní, přičemž nejhonosnější byl svatební. V německých vesnicích kolem Jihlavy se nosil tzv. **pajerský** kroj, který byl výrazně odlišný od horáckých krojů (např. červenými punčochami).

Zatímco slováckých krojů je minimálně 11 známých typů (např. dolňácký – kyjovský, horňácký, hradišťský apod.), na Horácku jsou rozlišovány pouze kroje horácký severní a jižní a jihlavský. Lidovému kroji na moravském Horácku nebyla ze strany odborníků (etnografů) věnována velká pozornost, přičemž důvodem mohlo být to, že se do poválečného období dochovaly pouze v malém a neúplném

počtu. Obdobné to bylo i v případě podhoráckých krojů, např. z oblasti Moravskobudějovicka a Jemnicka. Příkladem opačným je atraktivnější kroj z Telečska, spadajícího již do oblasti Horácka, který se zachoval relativně dlouho. Podhorácký lidový kroj se již koncem 19. století přibližoval městské módě. Ručně tkané látky, z nichž se kroje šily, byly nahrazeny textiliemi vyráběnými v manufakturách, což ovlivnilo střih i stavbu kroje. Ještě na přelomu 19. a 20. století se sváteční lidové kroje nosily především na svatby, posvícení, poutě a další slavnosti. Široké sukně a kacabajky se udržely spolu se šátky nejdéle právě v lidovém oblečení. Zejména šátky byly největší parádou ženského kroje. Svobodné ženy chodily prostovlasé nebo s barevnými šátky. Sukní se nosilo několik, s ohledem na roční období. Čím širší sukně, tím lepší/bohatší rodina. Sukně byly kromě té nejspodnější (aby neřezala) silně škrobené. Specifikem horáckého i podhoráckého kroje byly zlaté a stříbrné vysoké čepce, které nosily ty nejbohatší selky. Lze shrnout, že v rámci jihozápadní Moravy, tedy Horácka a Podhorácka, neexistují významné rozdíly mezi lidovými kroji a jako celek se zdejší lidový kroj příliš neměnil, spíše byl obohacován detaily. Z jednotlivých částí krojů lze uvést následující:

Košile zdobené výšivkou v oblasti výstřihu a okrajů rukávů, přičemž, spíše než ozdobná, byla jejich funkce zpevňovací;

Sukně pro práci byly proužkované modře či červeně a využívány byly právě i modrotiskové sukně zvané „modračky“;

Živůtek (kordulka) byl spojený se sukní, a právě na něm se soustředila hlavní výzdoba kroje. Typickým rysem nejjižnější části Horácka je do živůtku vložený trojúhelník;

Fěrtoch (zástěra);

Kacabajka (krátký kabátek);

Lajblík (upnutý spodní živůtek).

Barvířství – příprava barvy byla výrobním tajemstvím. Hlavním rysem je drobný dezén (vzor) a dvoubarevnost – ženské svrchní sukně, kabátky volné (jupky) či upnuté (kacabajky) a živůtky nejen všední, ale hlavně k muzice (více viz Svobodová, V.).

2. Jídlo

V Místopisu Moravy z roku 1901 autoři psali o chudobě místního lidu následující: „Ve mnohých chalupách už se ani hrubě nevaří: přinesou lahvičku od Žida, bochánek chleba k tomu a z toho tráví celá rodina. I nejmladšímu dítěti v peřince dají přihnout kořalky, dobře prý se mu po ní spí. Následky jsou hrozné.“

Kaše bývala všeho druhu: krupičná, krupná, jahelná či prosná, moučná s bledou zásmažkou, mlékem zalitá a mnohé jiné. Svítek krupicový pekly hospodyně v chalupách málokdy. Z brambor se pekly „pekáče“, i do chleba se strouhal brambor. Brambory ve slupce byly „koroptve motykou střílené“ a hladové krky je nacházely na stole každý večer se slánkou při nich. Hovězí polévka byla vzácnost. Jinak se polévek vařilo mnoho – z masa skopového, bílá či mléčná, kmínová, kyselá s pokrájeným chlebem, zelná, hrachová, skelná, žebrácká, žmolková.

Z bábičceny kuchařke 1[24]

Moc ráda bech vám pověděla, co a jak vařele naše bábičke. Z ucte kekaždymo zrnyčko božího dárko bele moc špórovny. Nic nesmělo přejit nazmar, fšeho homěle veužit. Co verustlo na roli, na zahradě, doma ve chlivko, z toho se jedlo. Nade fšecko néhlavňéši bele brambore, řikalo se vo nich druhé chleba vezdéši. Dyš se bramboru nehorodělo, to bela bida v baráko. Bele potřeba vod rána do večera, do fšech možnéch jidel. Belo to nélaciňéši a dobry. Dyš bela krava, nebo aspoň koza, belo doma mliko. Kerá měla hrnec smetane, stlókla putro, ale ta se prodala a mastělo se sádlem. Grunt fšeho bévala dycky polifka. Ta se jedla na snídani a take na večeřo. Musela bét sytá aji chutná. Chlapi se nadrobili ešče krajic chleba, nebo se překusovale hovařený brambore. Negdy se jedle k polifce vdolke z krochovy móke.

Hospodyň na venkově vařela dycky podle ročni dobe a take podle toho, jaká se dělala zrovna práca. Ve žňách to belo inači, než dyš se vebirale brambore, nebo před mlátěni. Jidla muselo bét dost a co nélepši, abe nebela vod lidi pomluvená.

Co debeste si voskóšeli neco podle bábičke? Potřebujeme, abe to belo dobry a laciny a tako brzo hotovy. Voskóšéte a vochutnéte třeba:

drmolóse, šterc, kucmoch – škubánky;

svitek, trhanec, šmórn – opečená krupice s vajíčkem, naslano i nasladko.

„Kočičí tanec“

Oloupeme asi 1 kg brambor a dáme je vařit se solí a kmínem. 15 dkg krupek přebereme a opereme. Vaříme je v jiné nádobě osolené a opepřené. Na 4 lžících sádla dáme zpěnit velkou cibuli, na části cibule dáme vařit půl kg kysaného zelí. Až se vše uvaří doměkka, smícháme dohromady. Jí se s chlebem.

„Bramborové nudle“ – šulánky, škrtěni chlapici, šudlike, čuráčkovo procestvi – bramborové šišky

Do základního bramborového těsta se přidá vajíčko. Nakrájí se na malé kousky, z nich se utvoří válečky, asi jako malíček. Uvaří se ve vařící mírně osolené vodě. Když vyplavou, za chvilku zkusíme, zda je těsto provařené. Lze posypat strouhankou, krupicí, mákem a cukrem a polít máslem.

Granatyrmarš

Uvařené široké nudle smíchané s vařenými bramborami, omaštěné slaninou nebo na sádle usmaženou cibulkou.

Z bábičceny kuchařke 2[25]

Esli ste vokoštovali nekery jidlo podle bábičke, tak to so moc ráda. Neska bech vám scela poradět zase neco inyho. Víme fšeci dobře, dyš se ti mladi vemó, tak si každé donese z domo nejaký zvyklosti vokolo jidla. Aji ho nás to belo stény. Vite, ten muj nebel na nic z móke. Nudla se mo přelepila na pohrudnico, po livancách měl hnedka hlad. Jenom rohlikovy knedle, te mohl jest každé den, to se vi, že k nim maso.

Jednó sem hovařela „pěre“ z marhulama. Dyš se Jan najedl, povidá. Belo to načisto dobry, matko, ale mohla bes je podruhy hodělat ze šrotem!“ Votřisla sem se; přece šrot je dobré tak pro prasitka.

[24] *Naším krajem.* Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, (3), 1991.
[25] *Naším krajem.* Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, (4), 1991.

Protestovál, že je to dobry, sladky. Veptávala se se teda po starých hospodyňách, ale žádná nic takovyho nigdá neslyšela. Aš jednó... To přejela k nám Janova matka. Já sem furt měla v hlavě ten šrot. Pozvala sem jo na zahrado a tam sem jo vespovidala. Ten muj, dyš překrojítl to vomakovanó „pěro“, vekřikl, až sem se polekala: „Matko, to je vono!“ Aji má matička se to pochvalovala. Jenom já, deš bele pěre ze šrotem, sem si pro sebe hodělala se škvarkama.

Vysvětlivky:

šrot – švestková povidla s tvarohem a kořením (vanilka, skořice)

pěre – nadívaný knedlík

Minutová polifka – na másle opražená mouka nebo krupice, do ní vajíčko, ztuhne, zalije se vroucí vodou, přidá se pažitka.

Prosná kaša – jáhly vařené v mléce, nasladko.

Brambore „na zajíca“

Oškrábané brambory nakrájíme na silnější kolečka a vložíme do menšího množství horké vody, okořeníme (bobkový list, tymián, oregano) a osolíme. Když jsou brambory poloměkké, zahustíme je jíškou na slanině. Zlepšíme kyselou smetanou.

Novy brambore s tvarohem

Dobře omyté nové brambory vložíme do vařící vody s kouskem petržele, celerové natě nebo libečku. Až přijdou do varu, osolíme a vaříme 20-25 minut. Oloupané polijeme máslem, posypeme petrželkou a strouhaným tvrdým tvarohem. Místo másla můžeme omastit uškvařenou slaninou.

Další recepty včetně receptů na mrkvance jsou obsaženy v diplomové práci J. Dřeva (2012)[26].

3. Tradice a zvyky

Kraj Vysočina není na zvyky a obyčeje tak bohatý jako jiné oblasti Moravy, především Valašsko či Slovácko. Mimo hlavní svátky spojené s křesťanstvím (jako je Nový rok, Tři králové, Masopust, Velikonoce, Čarodějnice, Mikuláš, Vánoce apod.), nebo s cyklem života (narození dětí, svatba, pohřeb) jsou na Vysočině přítomny určité specifické prvky, které se nemusí vyskytovat všude, ale na druhé straně se objevují také v jiných částech republiky, především na venkově. Např. při Masopustu lidé věřili, že pokud budou tancovat přes půlnoc, objeví se mezi nimi ďábel, nebo pokud budou tancovat v době půstu, narostou jim kopyta. Tradiční je, alespoň v jižní části kraje, tzv. velikonoční vrkání, hrkání, klepání apod. zahájené na Zelený čtvrtek a končící o Bílé sobotě, jež realizuje především mládež, která prochází obcí s vrkačkou/řehtačkou a koleduje. Tento zvyk má připomínat zajetí a ukřižování Ježíše Krista a je spojováno s lidovým rčením, že „zvony odletěly do Říma“. V noci na první květen, tedy po Čarodějnicích, zase v některých obcích píší místní drzouni před domy špatně smazatelnými barvami často hanlivé či posměšné nápisy. Během léta a podzimu jsou slaveny poutě a posvícení podle patrona

[26] DŘEVO, Jaroslav. *Tradice Horácka a jejich odkaz v současnosti* [online] Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2012. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/mjxb95/Diplomov_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dtanec%20agenda:help%26start%3D33

místních kostelů. Na okraji zájmu je v současnosti vzhledem k monstrózním oslavám před rokem 1989 slavnost dožínek, tedy ukončení sklizně na polích. Odlišné jsou v některých částech Vysočiny zvyky předcházející svatbě. V jižní části jsou tradiční tzv. brány nebo zpívání, tedy rozlučka se svobodou. Ale zatímco dříve se tato akce konala den před svatbou, nyní si již budoucí novomanželé nechávají týden na regeneraci. Lze shrnout, že lidové zvyky a obyčeje se mění podle potřeby a zůstávají zachovány, i když praktického významu nemají (více J. Dřevo).

Z celkového počtu 26 pochází z Kraje Vysočina 4 tradice zapsané na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR. Jako první v Kraji Vysočina byl na tento seznam v roce 2014 zapsán Barchan v Jemnici. Od roku 2015 zde také figuruje Betlémská cesta v Třešti, od roku 2016 Skřipácká muzika na Jihlavsku a o rok později se na něj dostal i Historický morový průvod v Brtnici.

Barchan

Kraj Vysočina se může pyšnit tím, že jemnická slavnost **Barchan** patří pravděpodobně mezi nejstarší v Čechách i na Moravě, neboť se pravděpodobně slavila již před rokem 1713. Jde v podstatě o závod čtyř osob. Podstata slavnosti je postavena na tradici, že v roce 1312, když král Jan Lucemburský bojoval na Moravě proti loupeživým rytířům, nechal svoji novomanželku Elišku Přemyslovnu v Jemnici. O dění na bojišti ji zpravoval prostřednictvím čtyř poslů. Královna prý byla tehdy velmi chudá, proto posly odměnila pouze tím, co měla u sebe. První posel dostal barchetový náprsník, který vyšívala pro manžela, druhý šátek, třetí punčochy a čtvrtý věnec. Vyvrcholením slavnosti je předávání cen poslům před místním zámkem a velký průvod poté vyprovází královské manžele z města. Tato významná nadregionální akce je doprovázena hudbou, předváděna jsou tradiční řemesla, divadelní scénky, dobové písně, šermířské souboje apod. Všudypřítomné jsou také stánky s tradičními pokrmy. Slavnost končí ohňostrojem.

Betlémská cesta městem (Třešť)

Stavba betlémů do lidového prostředí proniká již v 18. století. Vzhledem k tomu, že Josef II. zakázal jejich stavbu v kostelích, umisťovali si lidé vlastnoručně vyrobené betlémy doma. Figurky byly většinou dřevěné (Jihlavsko, Třešťsko, Telečsko), ale v Třebíči se proslavili stavbou malovaných papírových betlémů. Velké betlémy měly i několik stovek figurek. **Betlémská cesta v Třešti** je tradiční výstava betlémů v domácnostech zdejších obyvatel, která probíhá od 26. prosince do 2. února. Místní obyvatelé otevírají dveře svých domovů, aby mohli uvítat návštěvníky, kteří touží spatřit skvosty ruční výroby zdejších betlémářů. Letos půjde již o 20. ročník. Akce se účastní zhruba 20 domácností situovaných především v centru města. Doporučená doba návštěv je od 9 do 12 hodin a odpoledne od 13 do 18 hodin. Stálá expozice betlémů je v Třešti turistům k dispozici v Schumpeterově domě. Zde si také každý návštěvník může koupit svůj papírový betlém a sestavit si ho.

Skřípácká muzika na Jihlavsku

Název je odvozen od hudebního nástroje podobného houslím zvaného skřipky nebo skřipce. Ten používali skřípácké kapely původně německých osadníků, kteří přicházeli od počátku 13. století kolonizovat i území Kraje Vysočina. Svoje specifické zvyky, kroje a nářečí si v rámci tzv. jihlavského/německého jazykového ostrova uchovali až do druhé světové války. Po odsunu německého obyvatelstva po válce se skřípácká muzika udržela mezi českým obyvatelstvem až do 50. let (Kozlov, Velký Beranov), kdy se díky Miloslavu Brtníkovi dostala skřípácká hudba do folklorního spolku Vysočan a od 80. let dokonce začala vychovávat mladé hudebníky v dětském souboru Pramínek. Skřípácká kapela byla obnovena v roce 2013 a reprezentuje Kraj Vysočina doma i v zahraničí.

Historický morový průvod v Brtnici

Jak vyplývá z názvu, má průvod připomínat morovou epidemii, která Brtnici postihla v roce 1715, a zemřelo při ní 183 obyvatel. Součástí Historického morového průvodu jsou tři průvody. Každoroční církevní průvod k morovému kříži, průvod k soše sv. Rocha na barokní most na náměstí a dále kostýmovaný průvod, který se koná každých pět let – naposledy proběhl v roce 2015 u výročí 300 let morové rány, následující by se měl uskutečnit v roce 2020. Tradici průvodu založil v roce 1925 Alois Karel Hoffmann, bratranec slavného brtnického rodáka architekta Josefa Hoffmanna.

Z dalších tradic regionálního významu lze zmínit Královničky typické pro Velkobítešsko a také Mrkvancovou pouť v Polné.

Královničky

Obřad je svázaný především s jižní částí moravského Horácka. Je to zvyk oslavující příchod léta. Bíle oděná děvčata, ověnčená kvítím a stuhami, si mezi sebou vybrala královnu tzv. „králku“ nebo také „grálku“, kterou za zpěvu a tance vedla pod červeným šátkem v průvodu. Králka se lišila pouze širokou modrou stuhou přes prsa a nesla pestře opentlený stromeček tzv. „májíček“. Taktéž i chlapci si zvolili svého krále. Průvod chodíval vesnicí, zastavil se u každého domu a často zašel i do polí. Dívky zpívaly, tančily a za to je hospodyně obdarovávaly vejci. Po obchůzce dívky u královny uspořádaly hostinu, chlapci zjednali muziku a byla veselice.

Mrkvancová pouť

Mrkvance (mrkvánky) jsou kynuté koláčky, plněné ochucenou mrkví. Díky těmto koláčům, které patří k tradičním krajovým jídlům, se koná vždy druhou neděli v září slavná "mrkvancová pouť", jedna z největších poutí na Vysočině. Její tradice sahá až do roku 1652, odkdy se slaví v souvislosti se sv. Liguriášem, jehož ostatky získal tehdejší majitel Polné a uložil do zdejšího kostela Panny Marie. Tehdy se v tomto období sklízela mrkev, která se zde hojně pěstovala před příchodem brambor (1780) a měla přispět k obohacení jídelníčku místních obyvatel. Byl dokonce stanoven jeden „mrkvový den“ v týdnu, kdy obyvatelé nesměli jíst nic jiného než pokrmy z mrkve[27].

4. Hudba

Přestože se horácké či podhorácké kroje do současnosti nedochovaly (na rozdíl od jiných částí Moravy či jižních Čech) a o jejich podobě svědčí pouze historické fotografie a muzejní sbírky, je v řadě měst a obcí Kraje Vysočina udržována tradice lidové hudby a tance prostřednictvím folklorních souborů pro děti i dospělé. Z jejich názvů, jako např. Škrpál (Moravské Budějovice), Dřeváček (Jihlava), Kalamajka (Havlíčkův Brod) apod., lze usuzovat, že nejde o hip hop nebo disco dance. Nicméně právě tyto soubory přispívají k udržování tradičních prvků lidové kultury i v současném moderním světě. Tance jako kolo, hulán, kalamajka, rejdovák, mateník aj. svědčí o tom, že počet tanců na Horácku je pravděpodobně největší ze všech moravských oblastí. Kromě užívání typických hudebních nástrojů (housle, cimbál a dudy) fungují v regionu i tzv. **štrajchy** – kapely se smyčcovými i dechovými nástroji dohromady. Na Jihlavsku hrály také unikátní **skřipkařské** kapely. Skřipky (také dyndy) jsou podobné houslím, ale jsou plošší, hranatější, řezané a dlabané z jednoho kusu dřeva (více Dřevo, 2012).

[27] TOUŠLOVÁ, Iveta, Marek PODHORSKÝ, Josef MARŠÁL a Miroslava VOBECKÁ. *Toulavá kamera*. Praha: Freytag & Berndt, 2005-. ISBN 80-7316-228-8.

5. Jazyk

Formování dialektů na území dnešní ČR byl proces dlouhodobý. Jeho počátky spadají až do 12. století. Základní členění území Kraje Vysočina na čtyři velké nářeční skupiny proběhlo v průběhu 14.-16. století. Přestože nářečím mluví dnes již spíše vaše prababičky z venkova než babičky, nespisovným jazykem, který na místní nářečí navazuje, mluvíme všichni a často i ve škole. Nářečí se tedy řadí do nespisovných útvarů českého národního jazyka. Záměrně se nářečí udržuje v různých folklorních skupinách, které chtějí zachovat původní kulturní znaky území. Hranice procházející Krajem Vysočina se nazývá **hanácká** a je charakteristická odlišnou výslovností koncovek *„-ej/yj“, „-ou“* na západě a *„-é“, „-ó“* na východě (např. starej mlejn za velkou loukou vs. staré mlén za velkó lókó). Hranice prochází např. mezi Jemnicí a Moravskými Budějovicemi, Jihlavou a Třebíčí, přičemž do oblasti českého nářečí spadá i moravský Žďár nad Sázavou, Nové Město na Moravě a Bystřice nad Pernštejnem. Moravské podoby mluvy začínají již na území Čech. Vzhledem k prolínání obou nářečí v této oblasti lze hovořit o **přechodném nebo okrajovém** charakteru mluvy v celém Kraji Vysočina. Právě vzhledem k tomu zůstala v jazyku místních obyvatel uchována řada **archaismů** (zastaralých jazykových prvků). I v rámci Kraje Vysočina najdeme řadu tzv. **tautonym** neboli slov stejného významu, ale zeměpisně odlišného používání (např. vesnice x dědina, sud x bečka, seknice x jizba).

Zdroje dat a informací:

Dialekty a nářečí v ČR: Víte, že nejkratší věta na světě je „un i“? [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://www.topzine.cz/dialekty-a-nareci-v-cr-vite-ze-nejkratsi-veta-na-svete-je-%E2%80%9Eun-i

DŘEVO, Jaroslav. *Tradice Horácka a jejich odkaz v současnosti* [online] Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2012. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/mjxb95/ Diplomov_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dtanec%20agenda:help%26start%3D33

JOHNOVÁ, Helena. *Horácké lidové hračky*. 2. vyd. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum, 1978.

KAPUSTA, Jan. *Sklářství na Horácku*. Polička: Městské muzeum, 1971.

Kraj Vysočina: Skřipácká muzika na Jihlavsku rozšířila Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/skripacka-muzika-na-jihlavsku-rozsirila-seznam-nematerialnich-statku-tradicni-lidove-kultury-ceske-republiky/d-4075847.

MÁTLOVÁ-DIVOKÁ, Jiřina. *Horácký kroj z Telečska, Dačicka a Třešťska*. Jihlava: Okresní kulturní středisko, 1983-.

Národní ústav lidové kultury: Skřípácká muzika na Jihlavsku [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: http://www.nulk.cz/2017/02/07/skripacka-muzika-na-jihlavsku/.

Naším krajem. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, (3), 1991.

Naším krajem. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, (4), 1991.

NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskobudějovicko: Jemnicko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1997. Vlastivěda moravská. ISBN 80-85048-75-2.

PERNICA, Bohuslav. *Rok na moravském Horácku a Podhorácku*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1951.

Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky [online]. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/seznam-nematerialnich-statku-tradicni-lidove-kultury-ceske-republiky-299.html

STUDÝNKOVÁ, Radana. *Lidový kroj ve sbírkách muzeí na Horácku* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [cit. 2019-09-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/xwwbmx/?lang=en

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O lidovém kroji na moravském Horácku*. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum, 1977.

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O horáckých výšivkách*. Praha: Novinář, 1987.

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O lidovém kroji na moravském Horácku*. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum, 1977.

TOUŠLOVÁ, Iveta, Marek PODHORSKÝ, Josef MARŠÁL a Miroslava VOBECKÁ. *Toulavá kamera*. Praha: Freytag & Berndt, 2005-. ISBN 80-7316-228-8.

5.2.2 Ekonomika Kraje Vysočina – 2 hodiny

<u>1. hodina – Zemědělství a průmysl v Kraji Vysočina</u>

5.2.2.1.2 Odborný text

Podklady pro učitele:

Počátky průmyslu na Vysočině lze klást do první poloviny 13. století, kdy bylo v Jihlavě a okolí a posléze i v jiných částech kraje (okolí Havlíčkova Brodu, Humpolecko, Ledečsko) započato s těžbou stříbra. Dolování stříbra zapříčinilo i první masový příliv obyvatelstva do regionu. V roce 1783 byly všechny práce ve stříbrných dolech na Jihlavsku ukončeny.

Těžba železné rudy a její zpracování bylo na území kraje lokalizováno téměř výhradně do oblasti severně od Žďáru nad Sázavou a kolem Ždírce nad Doubravou. První záznamy týkající se výroby železa na Žďársku spadají do 14. století. Existovala zde řada hamrů, později v průběhu 19. století zde vyrostly první velké železárny, například Ranské železárny v roce 1843 zaměstnávaly 1 153 osob (Beránková, 2004). Železárny v Polničce produkovaly v 19. století kolejnice nejen pro domácí trh, ale i pro zahraničí. Hutní průmysl na Vysočině ovšem z důvodu nedostatku paliva nemohl konkurovat ostravským hutím, které představovaly technicky výkonnější zařízení než dřevouhelné vysoké pece, a tak v Kraji Vysočina tradice hutnictví železa téměř zanikla. Byla obnovena až po druhé světové válce především zbudováním podniku ŽĎAS, který se stal posléze největším zaměstnavatelem v kraji (na konci osmdesátých let zde pracovalo 5,5 tis. osob).

Po staletí byla pro značnou část území kraje dominujícím odvětvím textilní výroba. V Jihlavě už ve 14. století docházelo k útlumu těžby stříbra a přední roli zde až do první poloviny 19. století hrála výroba sukna. Soukenictví bylo od počátku 16. století hluboce zakořeněno také na Pelhřimovsku (celé území s centry Humpolec, Pelhřimov, Pacov), méně a roztroušeně potom na Havlíčkobrodsku.

V 19. století bylo regionálním centrem tkalcovství Nové Město na Moravě (Filka, Ripperová, 2005). Úpadek soukenictví na Vysočině je spojován se vznikem velkých továren (např. v Brně a Liberci) ve druhé polovině 19. století. V textilní výrobě se v Kraji Vysočina v průběhu 20. století prosazovaly pletařské závody. V Havlíčkově Brodě už na konci 19. století vznikly dvě významné firmy zabývající se výrobou různých druhů pleteného zboží (punčochy, ponožky, rukavice). V roce 1939 byla původní továrna založená Josefem Mahlerem přeměněna na novou společnost s názvem PLEAS, a.s. (Beránková, Rous, 2004). Pod tímto názvem funguje významný producent spodního prádla doposud. Ze znárodněných pletařských závodů vznikla po II. světové válce další významná textilka v kraji – Modeta Jihlava (Jaroš, Veverka, 2001), která ovšem svoji výrobu v posledních letech utlumuje.

Město Třebíč bylo od 18. století centrem kožedělného průmyslu. Již v roce 1748 bylo v Třebíči lokalizováno 8 dílen, které zpracovávaly kůži, v roce 1792 jejich počet stoupl na 17. V průběhu 19. století se stala nejvýznamnějším a později dominantním kožedělným podnikem v Třebíči továrna rodiny Budischowských. Ta měla od roku 1892, kdy zaměstnávala 600 dělníků, nejvýznamnější postavení mezi všemi koželužnami a obuvnickými podniky v celém Rakousku-Uhersku, kterého dosáhla prostřednictvím dohody s císařským dvorem – firma byla výhradním dodavatelem nejen pro dvůr, ale i pro armádu (Šplíchal, 2006). Logický úpadek rodinného podniku nastal po I. světové válce, který byl završen hospodářskou krizí, kdy továrnu odkoupila firma Baťa, která zde zpracování kůží ukončila v roce 1932. Obuvnictví bylo v Třebíči oživeno po II. světové válce. Na konci osmdesátých let pracovalo v Závodech G. Klimenta téměř 4,5 tis. osob, což podnik pasovalo na druhého největšího zaměstnavatele v kraji. V devadesátých letech působil závod pod názvem BOPO, firma se ovšem díky zaměření především na ruský trh dostala po roce 1998 do odbytových potíží, takže hned v následujícím roce byla poslána do konkurzu a poté do likvidace (Řeřicha a kol., 2006).

Tradiční jsou na Vysočině průmyslová odvětví, jež přímo navazují na zemědělskou a lesnickou produkci. Masný průmysl zažíval rozmach na konci 19. století díky přechodu k moderním technikám zpracování masa a jeho uchovávání chlazením a konzervováním. V roce 1875 vznikl v regionu Vysočiny první masokombinát ve Studené (město Studená se sice nachází v Jihočeském kraji, ovšem historií je spjato s Jihlavskem, nehledě na to, že jde o moravské město), který byl v roce 1917 přesunut do Kostelce u Jihlavy. Podnik byl následně v roce 1926 a 1929 rozšířen o provozovny v Hodicích a Krahulčí. Ve všech zmiňovaných lokalitách existují masokombináty dodnes. (Smutný, 1990). S rozvinutou živočišnou produkcí je spojena výroba mléka. V kraji Vysočina působí celá řada mlékáren, na které navazují provozy produkující mléčné výrobky, tedy např. i sýrárny (Přibyslav, Želetava). S významným zastoupením produkce brambor v rámci rostlinné výroby v Kraji Vysočina souvisí vznik prvních lihovarů na počátku 19. století. O něco později se v regionu objevily první škrobárny. Od 60. let vznikaly první továrny na výrobu lihu a škrobu, přičemž největší konjunktury dosáhlo toto odvětví před I. světovou válkou. V roce 1913 vznikla spojením pěti největších škrobáren na Vysočině společnost Amylon a.s., jež v Havlíčkově Brodě působí i v současnosti (Beránková, 2004).

Dřevozpracující továrny začaly na Vysočině vznikat v polovině 19. století. Roku 1843 byla v Třešti založena sirkárna, která se na počátku 20. století spojila s podnikem SOLO Sušice a vyráběla sirky pod touto značkou až do roku 1926. V průběhu 19. století vznikaly v Třešti nábytkářské podniky. V tamní tradici výroby nábytku pokračovaly po II. světové válce UP závody a následně Interiér Praha (Jaroš, Veverka, 2001). V současnosti se již nábytek v Třešti nevyrábí. V meziválečném období sice nábytkářský průmysl upadal, ovšem po II. světové válce navázaly na zdejší tradici zpracování dřeva podniky Jitona nebo Dřevozpracující družstvo Lukavec. Lesy Žďárských vrchů dávaly předpoklady pro rozvoj dřevovýroby v jejich okolí. Známá je např. výroba lyží v Novém Městě na Moravě. Pila ve Ždírci nad Doubravou patří v současnosti k největším dřevozpracujícím provozům v ČR. Největším podnikem dřevozpracujícího průmyslu na Vysočině se stal po II. světové válce odštěpný závod Jihomoravských

dřevařských závodů v Jihlavě produkující dřevotřískové desky. Dnes je podnik v držení rakouského kapitálu a nese název KRONOSPAN CZ, a.s. (Řeřicha a kol., 2006).

Nejstarší záznamy o zdejších sklářských hutích pochází už ze 16. století (Filka, Ripperová, 2005). Tradice sklářství byla v rámci kraje Vysočina nejvíce rozvinuta na Havlíčkobrodsku (především na Světelsku a Ledečsku). První rozmach výroby skla zde byl zaznamenán v první polovině 18. století (evidováno 12 skláren). Největšího rozkvětu dosáhlo zdejší sklářství v polovině 19. století. Sklářské výrobky vynikaly vysokou kvalitou. Po II. světové válce vznikl ve Světlé nad Sázavou velký podnik na výrobu domácenského skla (Beránková, 2004). Po roce 1989 neprošlo sklářství ČR dostatečnou restrukturalizací a racionalizací nadbytečných kapacit. Na to doplatil i světelský kolos Sklo Bohemia, a.s., který byl nucen zcela ukončit výrobu na podzim roku 2008. Už dříve byly uzavřeny všechny provozy (Jihlava, Dobronín, Kněžice) významného producenta olovnatého křišťálu Burson Properties, a.s. (dříve Jihlavské sklárny Bohemia).

Průmysl strojírenský a kovozpracující se v Kraji Vysočina zásadně rozvinul až v poslední fázi industrializace ČR po II. světové válce. Nicméně první strojírenské firmy se na Vysočině objevují již na sklonku 19. století a dále pak v meziválečném období. Tehdy vznikla v Jihlavě továrna na pilníky AJAX, která v Jihlavě působí i v současnosti (Jaroš, Veverka, 2001). Významným strojírenským podnikem se po II. světové válce stal výrobce vstřikovacích systémů dieselových motorů Motorpal.

V padesátých letech byl v Jihlavě založen podnik vyrábějící hydrauliku pro letecký průmysl – Jihlavan. Ještě v roce 1989 v něm bylo zaměstnáno kolem 1,5 tis. osob, dnes se zde stav zaměstnanců pohybuje kolem 250 osob. Největší strojírenské podniky v okrese Havlíčkův Brod byly zakládány mimo okresní město, kde krom již zmíněné pobočky jihlavského Motorpalu byl zřízen závod národního podniku Agrozet Zetor (v roce 1989 s 600 zaměstnanci). Jako dceřiná firma brněnského Zetoru funguje Zetor Havlíčkův Brod, a.s. se 160 pracovníky v Havlíčkově Brodě dodnes. Největším průmyslovým podnikem Havlíčkobrodska na konci osmdesátých let byly s 2 359 zaměstnanci Chotěbořské strojírny zaměřené na produkci nápojové techniky. Chotěbořský podnik navázal na předválečnou tradici Eckhardtových závodů. V devadesátých letech minulého století se Chotěbořské strojírny rozpadly na několik menších firem. Stejný osud po roce 1989 postihl podnik Kovofiniš z Ledče nad Sázavou (v roce 1989 2 100 osob). Tento závod byl po II. světové válce založen s cílem zabránit odlivu obyvatelstva z regionu. Jeho produkce byla zaměřena především na galvanické pokovování kovových konstrukcí. (Řeřicha a kol., 2006)

Výrazné zastoupení má dnes v Kraji Vysočina také kovodělný průmysl, který je např. v krajském městě zastoupen Moravskými kovárnami. Historie podniku sahá do meziválečného období – v průběhu II. světové války byl jeho výrobní program zaměřen na zbrojní výrobu (granáty). Po válce se změnila jeho produkce (výkovky pro osobní a nákladní automobily) a v roce 1974 byl podnik přemístěn do nové haly, kde působí dodnes (Řeřicha a kol., 2006).

Elektrotechnický průmysl se v Kraji Vysočina rozvíjel až po druhé světové válce. V roce 1958 vznikl v Jihlavě pobočný závod Tesly Lanškroun. Ač šlo původně o výrobu kondenzátorů, podnik se postupem času přeorientovával i na strojírenskou výrobu. Došlo tak i ke změně začlenění závodu v Jihlavě, který od roku 1981 spadal pod Teslu Rožnov pod Radhoštěm (Jaroš, Veverka, 2001). Elektrotechnický průmysl zakořenil po II. světové válce i ve Velkém Meziříčí (Filka, Ripperová, 2005).

Také energetická odvětví se v Kraji Vysočina rozvíjela až po roce 1945. Odvětví energetiky je v kraji zastoupeno těžbou uranových rud v Dolní Rožínce od roku 1954. V roce 1985 byla do provozu uvedena Jaderná elektrárna Dukovany, která je dnes nejvýznamnějším zaměstnavatelem v okrese Třebíč.

Právě v případě průmyslových podniků lze dobře demonstrovat systém centrálně řízeného hospodářství, které bylo charakteristické pro země tehdejšího socialistického bloku. Na území kraje Vysočina působilo v roce 1989 celkem 19 průmyslových závodů, každý s nejméně tisíci zaměstnanci, z toho 5 jich mělo více než 3 tis. Pracovníků, a jeden z nich dokonce překračoval hranici 5,5 tis. osob. Byl jím strojírensko-hutnický podnik **Žďas** s jediným závodem ve Žďáru nad Sázavou, který se zabýval kromě výroby mechanických lisů, válcovaných výrobků a tvářecích strojů také metalurgií. Následující tabulka zachycuje přehled největších průmyslových podniků působících v roce 1989 v Kraji Vysočina.

Nejčetnější zastoupení měly mezi největšími podniky jednoznačně strojírenské závody (6 subjektů). Kromě již zmiňovaného Žďasu spadal do tohoto odvětví také **Motorpal Jihlava** s 5 detašovanými závody, který se zaměřoval na výrobu vstřikovacího zařízení pro vznětové motory. Celkem 8 závodů měl v Kraji Vysočina výrobce zemědělských a lesnických strojů **Agrozet Pelhřimov**, který v samotném Pelhřimově zaměstnával 1,5 tis. pracovníků, v Humpolci více než 800, v závodech v Přibyslavi, Třešti a Počátkách zhruba 250 a v ostatních třech závodech okolo sta pracovníků. Čtvrtým největším strojírenským podnikem byly **Strojírny Chotěboř**, kde při výrobě nástrojů, forem a zápustkových kování pracovalo 2,8 tis. osob, přímo v Chotěboři pak téměř 2,4 tis. pracovníků. Zastoupení v Kraji Vysočina měla také **První brněnská strojírna Brno**, a to v Třebíči a Velké Bíteši. V Třebíči se produkcí energetických zařízení zabývalo na konci osmdesátých let téměř 1,2 tis., ve Velké Bíteši pak 1,6 tis. osob. Poslední strojírnou byl **Elitex**, který v Třebíči vyráběl pletací stroje značky Uniplet a poskytoval zaměstnání více než 2,1 tis. osob.

V pořadí druhým odvětvím s největším zastoupením podniků byl TOK (odvětví textilního průmyslu, včetně výroby pletených oděvů, bylo zastoupeno dvěma subjekty a odvětví kožedělného průmyslu jedním subjektem). Největším z nich byly **Závody Gustava Klimenta** orientované na výrobu obuvi a ponožek s hlavním závodem v Třebíči a šicí dílnou v Bystřici nad Pernštejnem, závody zaměstnávaly celkem 4,5 tis. osob. Více než 2,6 tis. zaměstnanců měla v Kraji Vysočina na konci osmdesátých let výrobna pleteného zboží **Modeta Jihlava**, pod níž kromě největšího jihlavského závodu (1,5 tis. pracujících) spadala detašovaná pracoviště také v pěti dalších obcích. S výjimkou pelhřimovského závodu, který zaměstnával 600 osob, měly ostatní pobočky méně než 200 pracovníků. Tři provozy měly v Kraji Vysočina také pletařské závody **Pleas**. Kromě největšího závodu v Havlíčkově Brodě (1,9 tis. osob) byly menší závody lokalizovány v Lukách nad Jihlavou (300) a v Polné (252) v okrese Jihlava a dalších sedm závodů ve středních a východních Čechách.

Posledním odvětvím zastoupeným v TOP 10 byl sklářský průmysl. Sklárny **Bohemia Poděbrady** s hlavním závodem ve Světlé nad Sázavou (2,2 tis. pracovníků) zaměstnávaly v kraji při výrobě domácenského a nápojového skla celkem téměř 3,5 tis. zaměstnanců. Druhý největší byl závod skláren v Dobroníně (534) a třetí v Jihlavě (434); v obou závodech byla soustředěna výroba broušeného olovnatého křišťálu.

Je třeba ještě poznamenat, že jedním z nejvýznamnějších zaměstnavatelů kraje se již brzy po zahájení svého provozu stala **Jaderná elektrárna v Dukovanech**, a to nejen proto, že zde bylo zaměstnáno téměř 2,8 tis. osob, ale také proto, že zde našlo uplatnění mnoho odborníků v oblasti energetiky, pracovní místa byla stabilní a zachovala se ve větší míře i po skončení ekonomické

transformace. Rovněž velmi přínosný pro zaměstnanost v kraji byl v roce 1989 státní podnik **Československý uranový průmysl**, který v závodě Dolní Rožínka zaměstnával téměř 4 tis. pracovníků[28].

V předchozích kapitolách byly analyzovány změny, ke kterým došlo během devadesátých let v jednotlivých průmyslových odvětvích. Úbytek počtu pracovníků ve většině odvětví způsobil právě vývoj u největších zaměstnavatelských subjektů, které se během privatizace často rozpadly na více samostatných soukromých jednotek, přičemž některé provozy byly hned či v průběhu nejbližších let z důvodu neefektivnosti či neschopnosti prosadit se vůči konkurenci uzavřeny. V roce 2000 již zbylo v Kraji Vysočina pouze 8 firem, které měly více než 1000 pracovníků, tři z nich pak více než 2 tis. a již pouze jedna nad 3 tis. zaměstnanců. Pro představu lze uvést vývoj ve dvou podnicích, jejichž privatizace měla prakticky za následek ukončení jejich činnosti. První z nich byla společnost BOPO, bývalé obuvnické závody Gustava Klimenta, jejíž krach v roce 2000 měl podstatný vliv na pokles významu odvětví TOK v okrese Třebíč i v Kraji Vysočina; ale především došlo k prohloubení nezaměstnanosti, která již tak byla na Třebíčsku nejvyšší v kraji (během roku 1999 se počet nezaměstnaných v okrese zvýšil o 1,6 tis). Druhou firmou s neblahým vývojem zaměstnanosti pak byla jihlavská Modeta.

Odvětví TOK jako celek bylo postiženo především živelným dovozem levných výrobků z východní Asie, ať už oděvů, látek či obuvi. Firma BOPO až do druhé poloviny devadesátých let udržovala počty svých zaměstnanců nad hodnotou 2 tis., v roce 1998 klesl jejich počet na 1750 a o rok později již měla o tisíc pracovníků méně. V roce 2000 pak propustila téměř všechny své zaměstnance a o dva roky později vstoupila do likvidace (Viturka, 2002). Modeta měla největší podnik lokalizován v Jihlavě a zde od roku 1992 fungoval jako **Modeta Style s.r.o.** Z původních 1,4 tis. pracovníků jihlavského závodu zůstalo v roce 2000 pouhých 260 a v současnosti jich firma zaměstnává zhruba 150. Z druhého největšího závodu Modety v Pelhřimově vznikla v roce 1994 v rámci privatizace firma **Alfatex Móda**, která převzala rovněž menší závody v Horní Cerekvi a Hořepníku. Zde byl vývoj poněkud jiný, neboť firma nejprve (do konce roku 1998) počet svých zaměstnanců pozvolna redukovala z původních 600 na 430, avšak v roce 1999 došlo k nárůstu výroby, a tím i zaměstnanosti. V roce 2000 bylo ve všech třech závodech zaměstnáno téměř 700 osob. Tehdy se jednalo ještě o největšího výrobce pleteného zboží v ČR (exportováno bylo 80 % produkce, a to zejména do SRN, Itálie a Anglie). Poté však ekonomické vlivy globální i lokální úrovně, jako např. dovoz levné asijské produkce, zvyšování cen energií, zvyšování mezd, ale především posilování měny, které omezovalo možnosti exportu, vedly k tomu, že se počet pracovníků začal velmi rychle snižovat. V roce 2004 byly uzavřeny provozy v Horní Cerekvi i v Hořepníku a probíhalo propouštění také v hlavním závodě v Pelhřimově, čímž se počet pracovníků snížil na 300. Z problémů se však společnost nedostala, v červenci roku 2008 svoji výrobu definitivně ukončila a propustila všech zbývajících 180 zaměstnanců.

Stejně jako v roce 1989 byly v žebříčku nejvýznamnějších zaměstnavatelů kraje Vysočina nejčetněji zastoupeny společnosti z odvětví strojírenství, ale byly již pouze čtyři. Největším podnikem byl opět **Žďas** ve Žďáru nad Sázavou, který v roce 2000 zaměstnával již jen 3,3 tis. pracovníků, což bylo o 2,2 tis. méně než na konci osmdesátých let. I když i tento bývalý strojírensko-hutnický gigant postihlo v následujících letech další snižování počtu pracovníků a vlivem rozvoje společnosti Bosch Diesel v Jihlavě ztratil své postavení největšího průmyslového zaměstnavatele v kraji, udržel se na špičce i v roce 2008.

[28] *Jaderná elektrárna byla dle tehdejší metodiky řazena do odvětví průmyslu paliv a energetiky, v současnosti do odvětví výroby energií a vody, které nespadá do zpracovatelského průmyslu, proto nebyla zahrnuta do výčtu TOP 20 v předchozí tabulce. Počty pracovníků v uranovém průmyslu nebyly z důvodu utajení v osmdesátých letech do bilance pracovních sil vůbec zahrnovány.*

Druhé místo za Žďasem si v roce 2000 zachoval také **Motorpal**. Ten však již ve všech svých závodech, kterých měl stejně jako v roce 1989 stále šest, zaměstnával pouze 2,8 tis. zaměstnanců, tedy o 2,1 tis. méně než na konci osmdesátých let. V roce 2004 se z Motorpalu vyčlenil telčský závod vznikem dceřiné společnosti Telčská strojírenská, a.s. se 135 zaměstnanci. V roce 2005 došlo k přesunu výroby autodílů z Havlíčkova Brodu do Jihlavy a závod zde byl zrušen. Na konci roku 2008 obsadil Motorpal se svými 1,6 tis. pracovníky až třetí místo v žebříčku největších zaměstnavatelů.

Rozvojové aktivity některých zahraničních investorů vedly k tomu, že se mezi největší firmy dle počtu zaměstnanců dostaly průmyslové podniky založené v Kraji Vysočina ke konci devadesátých let tzv. na zelené louce. Jednalo se především o firmu **Bosch Diesel** zaměstnávající v roce 2000 již více než 2 tis. osob, která měla své sídlo v Jihlavě (podrobnější charakteristika vývoje společnosti a jejího významu pro region je uvedena v kapitole č. 7).

Dosud nebyla zmínka o další strojírenské firmě – **Agrostroj Pelhřimov**. Ta vznikla již v roce 1990 privatizací státního podniku Agrozet Pelhřimov a zahrnovala i provozovnu v Počátkách. V roce 1998 byly ve firmě zahájeny významné investice do modernizace technologií, což vedlo v důsledku nejprve ke snížení počtu pracovníků, takže na konci roku 2000 pracovalo v obou závodech při výrobě zemědělských strojů 916 pracovníků, avšak tyto změny se pozitivně promítly do dalšího vývoje výroby i zaměstnanosti, takže na konci roku 2008 již Agrostroj zaměstnával téměř 1,3 tis. osob a umístil se na 5. místě mezi největšími průmyslovými zaměstnavateli v kraji.

Dva reprezentanty v žebříčku TOP 10 mělo v roce 2000 také odvětví průmyslu skla a stavebních hmot. Jednalo se o Sklo Bohemia a Jihlavské sklárny Bohemia, které v roce 1989 spadaly pod jeden závod (Bohemia Poděbrady). **Sklo Bohemia** ve Světlé nad Sázavou ještě v roce 2000 soustředilo 1,6 tis. pracovníků, což bylo o 600 méně než v roce 1989. Úbytek byl částečně způsoben vyčleněním té části podniku specializující se na výrobu barevného přejímaného křišťálu pod názvem Caesar Crystal Bohemiae, a.s., kde pracovalo asi 200 osob. Během dalšího vývoje sklárny ve Světlé postupně pracovníky ztrácely a v roce 2007 jich měly 1,3 tis. V důsledku klesajícího odbytu křišťálu však v roce 2008 začala výroba váznout a v druhé polovině roku dostalo všech 1250 zaměstnanců výpověď. Tato událost velmi negativně ovlivnila situaci na trhu práce nejen na Světelsku, ale v celém okrese Havlíčkův Brod i kraji. Krizi sklářského průmyslu, který měl v Kraji Vysočina dlouhou historii, lze srovnat pouze s uzavřením výroby obuvi v Třebíči v roce 2000. Od počátku nového desetiletí k podobnému případu v Kraji Vysočina nedošlo.

Druhým největším sklářským podnikem byly v roce 2000 **Jihlavské sklárny Bohemia** v Jihlavě, Dobroníně a Kněžicích s celkem 1,1 tis. zaměstnanci (závod v Úsobí byl zavřen v roce 1999). Přes investice do modernizace technologií měl na vývoj výroby olovnatého skla dopad pokles poptávky v zahraničí, kam firma vyvážela 85 % produkce. Vlivem nepříznivého hospodářského vývoje vstoupila firma v roce 2002 do konkurzu a propustila zhruba 500 osob, takže v roce 2003 jich zaměstnávala už jako nový subjekt Burson Properties, a.s. pouze 700. Situace se relativně stabilizovala, takže ještě v roce 2006 společnost měla 650 zaměstnanců, avšak na počátku roku 2007 se uzavřela výroba v Dobroníně i v Kněžicích a propuštěno bylo více než 200 pracovníků. V polovině roku 2008 pak výroba skončila i v Jihlavě, kde se poté činnost soustředila pouze na broušení a leštění polotovarů (60 pracovníků).

Po jednom subjektu byla v TOP 10 zastoupena další 4 odvětví zpracovatelského průmyslu. Velký podíl potravinářského průmyslu v roce 2000 na Jihlavsku, který je zachován i do současnosti, byl dán především přítomností **Kosteleckých uzenin** a rozvojem jejich činnosti v devadesátých letech. Zatímco v roce 1989 bylo v Kostelci při výrobě uzenin zaměstnáno pouze 528 osob, v roce 2000 to bylo již 1,4 tis. Masna začala v Kostelci již v roce 1994 vyrábět tepelně neopracované salámy a v roce 1996 byla postavena nová jatka. Výstavba nového závodu v Kostelci v roce 2003 však nevedla k výraznému

nárůstu počtu zaměstnaných osob, vývoj zde spíše stagnoval, přičemž svého maxima dosáhl v roce 2005 (celkem 1,5 tis. pracovníků). Z nedostatku vhodné pracovní síly v dalších letech počet kmenových zaměstnanců klesal, je však třeba poznamenat, že chybějící pracovní sílu shání firma přes externí společnosti a personální agentury, které jim poskytují především pracovníky z Vietnamské socialistické republiky.

Největší zaměstnavatel Havlíčkobrodska – akciová společnost **Pleas** (výrobce pánského, dámského a dětského prádla a oblečení pro volný čas) - vykazoval podstatně odlišný vývoj než jiné textilní společnosti v Kraji Vysočina i v ČR. Společnost se mezi největšími zaměstnavateli udržela jak v roce 2000, tak i přes výrazné propouštění v roce 2008. Firma prošla v devadesátých letech rozsáhlou rekonstrukcí a modernizací budov a strojového vybavení nejen v hlavním závodě v Havlíčkově Brodě, ale i na detašovaných pracovištích v Polné, Lukách nad Jihlavou a Chotěboři. Na konci roku 2000 zaměstnával Pleas ve všech závodech v Kraji Vysočina 1,3 tis. osob, z toho nejvíce v Havlíčkově Brodě (0,9 tis.). Jednalo se o jednu z mála textilních firem, která si počet svých zaměstnanců udržovala po celou dobu zhruba na stejné úrovni, konkrétně nad hranicí tisíce osob, a to až do roku 2008. Během loňského roku byly postupně zavřeny závody mimo Kraj Vysočina, v druhé polovině roku pak došlo i na zdejší podniky, konkrétně v Lukách nad Jihlavou a v Chotěboři. Na konci roku 2008 tedy fungovaly v kraji pouze provozovny v Havlíčkově Brodě a Polné, v nichž Pleas zaměstnával pouze 915 osob.

Mezi elektrotechnickými firmami dominovala v roce 2000 **Tesla Jihlava, a.s.,** která tehdy zaměstnávala 1,2 tis. pracovníků, avšak již v roce 2003 klesl jejich počet pod hranici tisíce osob a další organizační změny, vytvoření divizního uspořádání v roce 2006 a následný vznik dceřiných společností v roce 2007 vedly k tomu, že v roce 2008 ve vlastní Tesle Jihlava, a.s. pracovalo pouze 400 osob, a již se tedy neřadila mezi podniky v TOP 10. Do tohoto žebříčku však nově pronikl výrobce plastových krytů na světlomety osobních automobilů **Automotive Lighting**[29], který se na počátku nového desetiletí velmi dynamicky rozvíjel a rychle zvyšoval počet svých zaměstnanců. Zatímco v roce 2000 firma zaměstnávala necelých tisíc osob, v roce 2007 to byl téměř dvojnásobek. Krize automobilového průmyslu však vedla k tomu, že meziročně se zaměstnanost snížila a na konci roku 2008 ve firmě pracovalo již jen 1,4 tis. osob (více viz kapitola č. 7).

Opět je třeba zmínit další dva významné zaměstnavatelské subjekty, které náležely do průmyslu těžebního (Diamo, s.p.) a výroby energií a vody (JeDu). Těžbou uranu se zabýval státní podnik Diamo, konkrétně jeho odštěpný závod **GEAM**, který v roce 2000 zaměstnával v Dolní Rožínce 1 157 osob a vzhledem k rozhodnutí vlády o zachování těžby na ložisku Rožná po dobu ekonomické výhodnosti se tento stav příliš neměnil, na konci roku 2008 zde pracovalo ještě 1,1 tis. osob. **Jaderná elektrárna v Dukovanech** do roku 2000 počet svých zaměstnanců podstatně snížila. Nejednalo se však o masové propouštění, ale o vyčleňování některých provozů vně mateřský koncern do svých dceřiných společností, takže v roce 2000 měla vlastní společnost ČEZ, a.s. v Dukovanech 1,7 tis. pracovníků. Na konci roku 2008 zde pak působilo 1 133 zaměstnanců ČEZ, a.s. a další stovky ve vyčleněných firmách.

Během vývoje v prvním desetiletí nového tisíciletí došlo ke vzniku některých firem výhradně se zahraničním kapitálem, které se brzy staly významnými zaměstnavatelskými subjekty kraje a na konci roku 2008 měly více než 500 pracovníků. Kromě již zmiňovaných výrobců komponentů pro automobilový průmysl (Bosch Diesel, Automotive Lighting) se mezi TOP 10 v roce 2008 dostala společnost **Futaba Czech, s.r.o.**, která zahájila výrobu v lokalitě Havlíčkův Brod – Baštínov teprve v roce 2005, přičemž výstavba zdejšího závodu na „zelené louce“ byla první investicí japonského koncernu v kontinentální Evropě. Jedná se rovněž o dodavatele komponentů pro automobilový průmysl,

[29] *Firma je dle ČSÚ chybně řazena do odvětví elektrotechnického průmyslu, vzhledem k výrobnímu programu je však v disertační práci uvedena pod odvětví OKEČ 25 výroba plastových výrobků.*

konkrétně kovových prvků do karoserií motorových vozidel. Z tohoto důvodu však i na tuto společnost dopadla krize automobilového průmyslu, což se projevilo na meziročním snížení zaměstnanosti z 1 230 na 1 076 osob zaměstnaných ve firmě k 31. 12. 2008.

Mezi TOP 10 figurovala také firma **MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o. -** největší zahraniční investice v okrese Třebíč, konkrétně v Nové Vsi u Přibyslavic (německý kapitál). Firma se zabývá výrobou filtrační techniky pro automobilový průmysl, která má v Přibyslavicích tradici již od šedesátých let minulého století (tehdy výroba filtračních vložek pro traktory a nákladní automobily, v roce 1989 zde bylo v rámci tehdejších Jihlavských papíren zaměstnáno 511 osob). V roce 1993 začaly papírny spolupracovat s německým investorem za vzniku společného podniku, pro který byla v roce 1997 vystavěna nová výrobní hala v Nové Vsi. Německý vlastník převzal podnik plně pod svoji kontrolu a svoji výrobu nadále rozšiřoval, takže na konci roku 2008 zaměstnával 755 osob.

Posledním ve výčtu největších podniků zpracovatelského průmyslu je firma **ITW Pronovia**, která zahájila svoji výrobu plastových komponentů pro automobilový průmysl (odběratelé především Ford a Volkswagen) v areálu První brněnské strojírny ve Velké Bíteši již v roce 1992. V opuštěné části areálu byla v roce 2000 postavena nová výrobní hala, kde se během roku rozjela výroba kovových komponentů. Hned během následujícího roku počet pracovníků vzrostl téměř o 100 (z 289 na 379) a do roku 2008 se vyšplhal až na 685.

Zdroje informací:

BERÁNKOVÁ, Jana. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice: Městské knihy, 2004. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-16-1.

FILKA, Ivo a Marie RIPPEROVÁ. *Historie a současnost podnikání na Žďársku*. Žehušice: Městské knihy, 2005. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-31-5.

NOVÁK, Václav. *Dojížďka za prací a pracovně podmíněná migrace v kraji Vysočina* [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/v5mrm/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

ŘEŘICHA, Martin, ŘEŘICHA, Radek a Václav Toušek. *Hospodaření průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina v roce 2004.* Brno: Masarykova univerzita v Brně – Centrum pro regionální rozvoj, 2006.

SMUTNÝ, Bohumír. Vznik a počátky masného a uzenářského průmyslu na jihozápadní Moravě (Studená, Kostelec, Hodice, Krahulčí). In: *Vlastivědný sborník Vysočiny*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava, 1990. S. 49–79.

ŠPLÍCHAL, Jan. *Karl Budischowsky & Söhne. Vznik továrny a její zakladatel* [online]. Brno, 2006 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/nfdp0/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

6 Příloha č. 3 – Závěrečná zpráva o ověření programu v praxi

Tato příloha obsahuje závěrečnou zprávu o ověření vzdělávacího programu v praxi, které probíhalo od února do června roku 2019 a další informace o evaluaci vzdělávacího programu, které by měly přispět realizátorům z dalších organizací k bezproblémové implementaci programu.

Výzva Budování kapacit pro rozvoj škol II
Povinně volitelná aktivita č. 4

Zpráva o ověření programu v praxi

~~průběžná~~/závěrečná[1]

(vzor)

V průběžné zprávě uvádějte informace o ověření programu s jednou ověřovací skupinou v případě, že bude probíhat následné ověření s další ověřovací skupinou.

V závěrečné zprávě uvádějte souhrnné informace shrnující/rekapitulující celý proces (všechna) ověření programu, popř. informace o ověření programu, které bude realizováno jen s jednou ověřovací skupinou.

I.

Příjemce	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o.
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008141
Název projektu	Podpora vzdělávání v malých obcích a městech Kraje Vysočina
Název vytvořeného programu	Žijme spolu v Kraji Vysočina! – I.
Pořadové číslo zprávy o realizaci	3.

II.

Místo ověření programu	Datum ověření programu	Cílová skupina, s níž byl program ověřen[2]
Chotěboř Želetava Batelov	26. 2 – 18. 6. 2019	celkem 65 žáků (11-30): žáci 6. a 7. třídy ZŠ, Základní škola a Mateřská škola Batelov, příspěvková organizace; žáci 7. třídy – Základní škola a Mateřská škola Želetava;
		sekunda – Gymnázium Chotěboř

[1] Nehodící se škrtněte.
[2] Uveďte stručně charakteristiku a velikost skupiny (např. 25 žáků 7. ročníku ZŠ apod.) a název organizace.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

III.

1. Stručný popis procesu ověření programu

a) Jak probíhalo ověření programu (organizace, počet účastníků, počet realizátorů atd.)?

Ověřování vzdělávacího programu (dále VP) „Žijme spolu v Kraji Vysočina! – I." probíhalo na třech školách, na třech skupinách o celkovém počtu 65 dětí, a to v několika předmětech (zeměpis, dějepis, občanská nauka, český jazyk). Ověřování bylo realizováno ve třídách uvedených škol v rámci běžné výuky. K dispozici bylo obvyklé vybavení tříd (počítač, interaktivní tabule nebo zpětný dataprojektor, napojení na internet). Ověřování prováděli pedagogičtí pracovníci, zaměstnanci školy (dále vyučující) za přítomnosti lektora – realizátora VP, zaměstnance příjemce v celkovém počtu pěti vyučujících a třech lektorů, kteří se při ověřování střídali. Z výuky byly pořizovány fotografie nebo videozáznamy. Získané poznatky z výuky byly hned po hodině vzájemně konzultovány, realizátoři si sdělovali svoje pocity se zvládnutím hodiny, vyjasnili si nedostatky jak po věcné, tak organizační stránce a domluvili se na organizaci ověřování další hodiny. Před každou hodinou si realizátoři vysvětlili případné nejasnosti (obsahového či organizačního charakteru). Materiály v elektronické podobě (textové podklady, prezentace, pracovní listy včetně řešení) byly vyučujícím předávány vždy min. s třídenním předstihem. Pomůcky pro účastníky (postery, fixy, lepidla, fotografie, puzzle, křížovky apod.) byly dle možností rovněž předávány s předstihem, ve výjimečných případech byly doručeny v den výuky. Účastníci po ukončení hodiny dostali podklady obsahující výklad i řešení úkolů.

Program byl uspořádán do tří bloků, které byly hodnoceny ze strany účastníků i realizátorů evaluačními dotazníky.

Počet účastníků (účastníků) se během ověřování pohyboval mezi 11 a 30. Přítomni byli vždy dva realizátoři VP v hodině, celkově se ověřování zúčastnilo pět vyučujících a tři realizátoři ze strany příjemce.

Studenti sekundy z Gymnázia Chotěboř absolvovali všechny hodiny vzdělávacího programu, proto jim bylo v závěru školního roku předáno osvědčení.

b) Jaký byl zájem cílové skupiny?

Zájem cílové skupiny o zapojení do projektu byl zřejmý. Účastníky motivoval především odlišný způsob výuky ve srovnání s běžným stavem (nebylo nutné během hodiny dělat zápisy do sešitů, po většinu hodiny pracovali ve skupině, diskutovali, takže jen nemlčeli a neposlouchali vyučujícího, nebyli zkoušeni, nepsali známkované testy, byli odměňováni drobnostmi apod.). Organizace většiny hodin byla postavena na práci ve skupinách, na kterou účastníci do té doby nebyli zvyklí. Obdobně na plnění určité role či funkce ve skupině si museli nejprve zvykat, ale časem to zvládli ve všech skupinách. Po většinu hodiny tak byli do výuky aktivně zapojeni všichni účastníci. Vzhledem k odlišnému času potřebnému ke zpracování různých úkolů se členové některých skupin při čekání v nemnoha případech bavili mezi sebou mimo téma a museli být utišováni vyučujícími. Čím byl kolektiv účastníků větší, tím byly tyto problémy zřetelnější. Optimálním počtem pro aplikaci tohoto přístupu byl počet účastníků kolem 20 rozdělených do 5 skupin. Zájem byl zvýšený především u úkolů, ve kterých mohly jednotlivé skupiny pracovat na čas nebo mezi sebou soutěžit, ať už o drobné ceny nebo jen o výhru. Některé hodiny, které byly ověřovány pouze na gymnáziu v Chotěboři, měly formu projektové činnosti, kdy účastníci dostali do dvojic v hodině zadání a na základě informací, které si sami opatřili, zpracovali výstup v podobě elaborátu dle předem zadané osnovy nebo výsledek prezentovali ostatním. Ve všech skupinách měly úspěch drobné odměny za

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

správné a/nebo rychlé splnění aktivity. Zvýšila se tím motivace, efektivita práce i pozornost účastníků. Jejich zavedení během realizace VP tak měla celkově spíše pozitivní než negativní dopad.

c) Jaká byla reakce cílové skupiny?

Hodiny probíhaly v uvolněné atmosféře, což se neobešlo bez zvýšeného hluku a bez zásahů vyučujících ke ztišení kolektivu. Organizace hodiny se ve všech skupinách časem výrazně zlepšila, účastníci se naučili významu jednotlivých rolí ve skupinách a přizpůsobili se nárokům na rozdělení do skupin a práce v ní. Přestože došlo k určitému pokroku, dělalo však i na konci ověřování účastníkům (až na výjimky) spíše potíže naslouchat ostatním při prezentaci řešení jejich úkolů. Při prezentaci látky vyučujícími účastníci většinou dávali pozor, hlásili se o slovo, reagovali na dotazy k tématu, vyjadřovali své názory, argumentovali a diskutovali. Při plnění úkolů, soutěží apod. lze reakci některých popsat jako euforii (jásání) při správném řešení až po absolutní zklamání, pokud úkol nevyřešili dobře. Občas protestovali proti nespravedlivému uspořádání otázek v kvízu, což bylo ve finálních verzích zohledněno (jasnější popis při výběru skupin pro odpovídání na otázky a tomu odpovídající uspořádání otázek v soutěži či kvízu).

2. Výsledky ověření

a) Výčet hlavních zjištění/problémů z ověřování programu:

1. Hlavním problémem u většiny hodin byla jeho naddimenzovanost z hlediska času a načasování trvání jednotlivých aktivit. Především při vysokém počtu účastníků docházelo během organizace hodiny (uspořádání do skupin, rozdání rolí a pracovních podkladů, vysvětlování úkolů, jejich kontrola, prezentace apod.) k určitým zdržením, která vedla často k nedokončení celé hodiny a všech aktivit. Dle zájmu a diskuse účastníků došlo občas k odbočení od probíraného tématu, s čímž je potřeba počítat. Rovněž vyučující často nestihli během hodiny sdělit všechny informace v podkladech, s čímž však bylo předem počítáno, a bylo na vyučujících, co považují za důležité či zajímavé k výkladu.
2. Obsahové problémy – první verze obsahovaly některé drobné nepřesnosti, nejasnosti či faktické omyly, zadání aktivit nebyla některým účastníků zcela jasná, vyučující museli objasňovat vícekrát, ať už kolektivně, či individuálně.

- *Některé prvky výuky jsou ve školách vyučovány ze starších učebnic jinak, než je prezentováno ve VP (klimatické oblasti, geomorfologické členění), na což byli lektoři upozorněni, ale vyučující vesměs akceptovali předkládaný materiál ve VP.*
- *Přestože obsah jako celek byl vyučujícími hodnocen většinou příznivě a jako adekvátní pro věkovou skupinu účastníků, někteří žáci měli s řešením aktivit či pochopením látky problémy, což je však běžné.*
- *Nepříliš vhodné se jevily aktivity zaměřené na práci s textem. Ty byly vytvořeny ve třech verzích – prezentace třech nejdůležitějších poznatků, které by si měli i ostatní účastníci zapamatovat především, odpovědi na předem formulované otázky, které byly zodpovězeny nahlas, a vyluštění křížovky na základě faktů v předloženém textu. Pravděpodobně nejlépe byla přijata třetí varianta, nicméně při ní zůstává na vyučujícím sdělit hlavní poznatky ostatním a účastníci si tak nezlepší své komunikační dovednosti. Přestože i v původních verzích znělo zadání tak, že účastníci stručně prezentují obsah textu (např. nejdůležitější charakteristiku osobností, událostí apod.), v praxi většinou četli celý text, což vedlo k neudržení pozornosti ostatních (jak v případě práce ve skupině, tak při prezentaci svých projektů) a rovněž k časové prodlevě.*
- *Přestože si účastníci v řadě případů opravili svoje výchozí znalosti, nebyly v některých případech objasněny vyučujícím důvody vedoucí ke správným řešením/odpovědím (účastníci se dozvěděli pouze správnou odpověď, ale nikoliv zdůvodnění).*

3. Technické problémy – vyučující se občas ztráceli v PowerPointové prezentaci (dále PPP), což někdy vedlo k odhalení řešení dříve, než byla otázka zodpovězena, nebo naopak k ponechání slidu bez komentáře. V některých případech se projevila menší schopnost vyučujících v práci s interaktivní

tabulí, na menších školách interaktivní tabule nebyla přítomna a dataprojektory neposkytovaly příliš kvalitní prezentaci.
4. Organizační problémy – způsob rozdělení účastníků do skupin a rozdání rolí. Tato pasáž účastníky velmi bavila, ale vznikaly při ní především v úvodních hodinách konflikty vedoucí k hluku a kázeňským prohřeškům, které ovlivnily v některých případech i další průběh hodiny. Hlučnost byla samozřejmě odvislá od počtu účastníků ve třídě. Lze však konstatovat, že většinou byly projevy účastníků k věci a týkaly se aktivit VP. V případě nepříliš dobrých vztahů mezi některými účastníky ve třídě byl zpočátku problém uspořádat tyto do skupin dle rozhodnutí vyučujícího.

b) Návrhy řešení zjištěných problémů:
1. Vyučující byli předem upozorněni, že minutáž je pouze odhadem a pilotní ověření teprve prokáže schopnost realizovat celou hodinu. Bylo rovněž na nich, jaké aktivity si při ověřování vyberou. Řešením v době ověřování bylo dopracování cvičení v dalších hodinách, ve kterých se neověřovala nová hodina, např. jako opakování látky z předchozí hodiny.
2. Odstranění nepřesností a faktických omylů. Ve VP jsou uvedeny aktuální přístupy k výuce, i když se ve školách pracuje se staršími vydáními učebnic. Při problematických aktivitách došlo k lepšímu vysvětlení v zadání nebo ke zjednodušení aktivity. Aktivity zaměřené na práci s textem byly v některých případech zkráceny a bylo upozorněno na eliminaci prezentace textů formou četby (viz výše). Do částí hodin týkajících se řešení aktivit v materiálech pro učitele byly doplněny objasňující důvody správných odpovědí, pomocí nichž budou moci vyučující vysvětlit správnost, či mylnost odpovědí účastníků v případě, že je sami původně neznali.
3. Řešením je provázanost podkladových textů pro vyučující s čísly slidů v PPP a rozšíření PPP o „upozorňující" slidy typu „zpracujte aktivitu č. 1" apod. Nároky na technické vybavení nejsou velké, potřebným způsobem by měly být VP bez problému realizovány na všech školách.
4. V případě větších kolektivů (nad 20 osob) je časově efektivnější rozdělit účastníky do skupin předem, případně některé role určit dle schopností účastníků. V případě negativních vztahů v kolektivu existuje varianta různě velkých skupin dle volby účastníků nebo náhodné rozčlenění kolektivu na základě losování.

c) Bude/byl vytvořený program upraven?

1. ANO, dle zjištěných časových nároků byly ve finální verzi jednotlivé hodiny zkráceny nebo rozděleny do více hodin oproti původní verzi. Dále bylo u několika hodin upřesněno zadání jednotlivých aktivit a vytvořeny alternativy pro případ rychlejšího zvládnutí aktivit.
2. ANO
3. ANO
4. ANO

d) Jak a v kterých částech bude program na základě ověření upraven?

1. Ve finální verzi VP jsou uvedeny časové dotace jednotlivých částí (výklad, aktivity) zohledňující průběh hodiny během ověřování. Oproti původním verzím dojde ke zkrácení obsahu i počtu aktivit, vybrány budou ty, které byly ověřeny a byly srozumitelné při vysvětlování, pro účastníky dobře pochopitelné a měly jednoznačné řešení. Hodiny bylo potřeba rozvolnit a zohlednit tak možnost diskuse. V závěrečných částech hodin byly ponechány možnosti na další aktivity či výklad při dostatku času (např. doplňující cvičení, procvičení získaných poznatků, shrnutí apod.)
2. V těch částech, kde došlo k uvedení nepřesností, nejasností či faktických omylů apod. byly tyto odstraněny nebo upřesněny. Zadání bylo lépe formulováno nebo byl úkol zjednodušen.
3. Ve všech částech byly provázány podkladové texty pro vyučující s čísly slidů v PPP a rozšířena PPP o „upozorňující" slidy typu „zpracujte aktivitu č. 1" apod.
4. Upřesnění metodiky rozdělování účastníků do skupin pro učitele dle možných situací na začátku hodiny a dle zkušeností získaných z ověřování při různě velkých skupinách dětí v samostatné části VP (kapitola 3.0).

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

3. Hodnocení účastníků a realizátorů ověření[3]

a) Jak účastníci z cílové skupiny hodnotili ověřovaný program?

Vzdělávací program byl na této skupině hodnocen třikrát dle tematických bloků. Hodnocení se účastnilo 11–29 účastníků. Průměrné hodnocení je uvedeno v následující tabulce (vážený průměr zohledňující počet účastníků i počet ověřovaných hodin):

Zhodnoťte a zatrhněte			
Celkový průběh hodin	13	10	2
Věcný obsah (téma)	10	11	3
Pomůcky	10	10	3
Organizace hodiny	9	11	4
Vybavení učebny	10	9	5
Výkon učitele	17	4	3

Celkový průběh hodin byl nadpoloviční většinou účastníků hodnocen pozitivně. Ostatní poměry jsou spíše vyrovnané mezi pozitivním a neutrálním přístupem. Kritizována je nejčastěji vybavenost učebny, nicméně pro realizaci hodiny nebylo potřeba žádné speciální vybavení, problémy byly někdy s technikou a přístupem k internetu, čímž byla v dané chvíli hodina mírně degradována (pouze výjimečně). Velmi dobře byl hodnocen výkon vyučujícího, a to na všech školách účastnících se ověřování.

b) Co bylo v programu hodnoceno v rámci ověřovací skupiny nejlépe?

Vzhledem k tomu, že v rámci hodin probíhaly soutěže jak mezi účastníky, tak mezi jejich skupinami, byly vítězům předávány drobné odměny (propisky, tašky, sladkosti), což v souhrnu účastníci ocenili jako to, co se jim nejvíce líbilo (nebo naopak nelíbilo, protože odměn bylo - v případě neúspěšných skupin - málo). Spolupráce ve skupinách a zapojení většiny účastníků bylo oceněno jako druhé nejčastější, soutěže jako třetí.

c) Jak byl hodnocen věcný obsah programu?

Věcný obsah byl účastníky hodnocen spíše příznivě, někteří se pozitivně vyjádřili k jeho originalitě, jiní naopak kritizovali zvýšenou obtížnost a časovou náročnost. Vyšší byl počet účastníků, kterým se zadání aktivit zdálo příliš složité nebo nesrozumitelné. Někteří účastníci pociťovali nespravedlnost při vyhodnocování soutěží.

d) Jak bylo hodnoceno organizační a materiální zabezpečení programu?

Organizace hodiny byla hodnocena spíše neutrálně, ale často se objevovala kritika přílišného hluku a nedostatečné koordinace ve skupině. K tomu samozřejmě přispěl vysoký počet účastníků v některých skupinách pro ověřování, a to jak ve třídě jako celku, tak ve skupině (až 6 účastníků, přičemž ideálním počtem by byli 4).

[3] Vychází z evaluačních dotazníků žáků, učitelů, realizátorů programů – pracovníků neformálního vzdělávání či záznamů z rozhovorů s dětmi, které příjemce uchovává pro kontroly na místě.

e) Jak byl hodnocen výkon realizátorů programu?

Výkon vyučujících dostal nadprůměrný počet kladných reakcí, a to ve všech třech hodnocených skupinách.

f) Jaké měli účastníci výhrady/připomínky?

1. Těžce pochopitelné zadání aktivit a jejich obtížnost
2. Hluk ve třídě
3. Požadavky na více odměn

g) Opakovala se některá výhrada/připomínka ze strany účastníků častěji? Jaká?

1. Těžce pochopitelné zadání aktivit a jejich obtížnost
2. Hluk ve třídě
3. Požadavky na více odměn

h) Budou případné připomínky účastníků zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?

ANO

i) Jak byl program hodnocen ze strany realizátorů programu?

Vyučující se shodli na velké časové náročnosti některých hodin, jiné se naopak zvládly celé se všemi aktivitami. Některé aktivity se jevily jako nevyvážené (délka řešení skupinou – např. puzzle krajů v 1. hodině) až příliš těžké (historické události spojené s Krajem Vysočina v 8. hodině). Problematické bylo zezačátku rozdělování rolí ve skupině, které vedlo ke konfliktům účastníků a hluku ve třídě. Postupně si však účastníci na role zvykli. Vyučující nevyužívali náhodného rozdělení účastníků do skupin dle losování, ale složení skupin stanovili sami předem z důvodů vyváženosti znalostí, ale především z kázeňských příčin. Přesto byl v hodinách zřejmý často velký chaos, hluk, překřikování apod. Důvodem byl hlavně vysoký počet účastníků ve třídě i ve skupinách. Těžko šlo v některých případech udržet jejich pozornost při prezentaci výsledků jiných skupin. Při výkladu vyučujících byli účastníci pozornější a méně hluční, reagovali na dotazy, aktivně se hlásili a odpovědi byly většinou správné. Proto vyučující ocenili především zapojení všech dětí do aktivit, a tím i do výuky. Hodiny však pro ně byly evidentně náročnější, především z kázeňských důvodů. Z realizace ověřování rovněž vyplynulo, že aplikace všech 16 ověřovaných hodin na jednu skupinu je pro účastníky příliš náročná, a to i v případě, že byl daný typ výuky rozložen do téměř 4 měsíců a 3 předmětů. Jako optimální se jevilo ověřování 4-6 hodin zhruba po dobu 2 měsíců s většími časovými odstupy, a to pouze v rámci jednoho předmětu.

j) Navrhují realizátoři úpravy programu, popř. jaké?

Doporučeny byly max. 2 aktivity na hodinu, neboť při vyšším počtu se organizace hodiny zhoršuje, nestíhá se, účastníci jsou pod tlakem a není dostatek času na objasnění řešení či na výklad k tématu.
Doporučeno bylo využívat ve skupinách pouze roli koordinátora a prezentovat výstupy aktivit všemi členy skupiny, ne pouze jedním předem určeným (role prezentátor).
Doporučeno bylo rozšíření některých PPP o výkladové části jako podklad pro vyučujícího.
Doporučeno bylo realizovat znalostní kvízy individuálně, neboť v případě velkých skupin (např. po řadách) se zapojují pouze vybraní zástupci skupiny. V případě rozdělení do menších skupin spolu mohou tyto soutěžit v celkovém počtu správných odpovědí.
Žádná další zásadní doporučení nebyla navržena.

k) Budou tyto návrhy realizátorů zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

ANO

I) Konkrétní výčet úprav, které budou na základě ověření programu zapracovány do další/finální verze programu:

- *organizační úpravy – do metodiky rozdělování účastníků do skupin budou uvedeny alternativy a zkušenosti z ověřených postupů;*
- *role ve skupině budou zachovány, ale podrobněji rozpracovány alternativy v jejich využívání;*
- *některé podklady budou zkvalitněny a jejich počet v aktivitě bude redukován;*
- *u těch zadání, která se jevila příliš složitá, dojde ke zjednodušení;*
- *některá zadání, která se jevila méně srozumitelně, budou upravena;*
- *PPP budou doplněny dle konkrétních návrhů vyučujících;*
- *některé hodiny budou rozděleny a časově rozvolněny, budou sloužit jako opakovací na konci jednotlivých tematických bloků;*
- *aktivity, které se z časových důvodů nepodařilo ověřit, budou vyřazeny;*
- *bude vytvořena metodika vlastní tvorby skupin.*

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis
Zpracoval/a	**Šárka Palcrová, RNDr. Bc.**	**2. 9. 2019**	Palcrová

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

7 Příloha č. 4 - Doklad o provedení nabídky ke zveřejnění programu

Tato příloha obsahuje doklad o nabídnutí vzdělávacího programu k uveřejnění na portálu RVP.cz.

Šárka Palcrová

Od: Lenka Perglová <lenka.perglova@nuv.cz>
Odesláno: úterý 10. září 2019 13:14
Komu: Šárka Palcrová
Předmět: Re: Nabídka vzdělávacích programů

Vážená paní Palcrová,

mockrát děkuji za zaslání podrobností k nabídce materiálu. Přijetí nabídky materiálů potvrzuji a budeme se těšit na budoucí spolupráci.

Přeji hezký den.
Lenka Perglová

čt 5. 9. 2019 v 13:13 odesílatel Šárka Palcrová <palcrova@rrav.cz> napsal:

Vážená paní magistro,

zasílám Vám nabídku na zveřejnění vzdělávacího programu na portále RVP.cz. Údaje o vzdělávacím programu jsou následující:

Název: Žijme spolu v Kraji Vysočina! – I.

Rozsah: 20 hodin (1 hodina = 45 minut)

Formát: Microsoft Office 16 (word, power point – docx, pptx)

Velikost: 351 MB (zhruba 150 souborů)

Očekávané zveřejnění: I. pololetí 2020

Program je financován z prostředků OP VVV, výzva 32. Budování kapacit pro rozvoj škol II., aktivita 4 – prolínání formálního a neformálního vzdělávání

Pro účely průběžné Zprávy o realizaci projektu prosím o potvrzení naší nabídky na zveřejnění na RVP.cz, a to formou odpovědi na tuto nabídku.

Děkuji, s pozdravem

RNDr. Bc. Šárka Palcrová

1

projektový manažer

tel.: 731 447 173

e-mail: palcrova@rrav.cz

Regionální rozvojová agentura Vysočina, z.s.p.o.

Matky Boží 9

586 01 Jihlava

Tento e-mail byl zkontrolován na viry antivirovým softwarem AVG.
www.avg.cz

--

Mgr. Lenka Perglová
odborný pracovník referátu pro správu a rozvoj Metodického portálu RVP.CZ
+420 274 022 410
lenka.perglova@nuv.cz
www.rvp.cz

8 Nepovinné přílohy

V případě, že se při kliknutí na odkaz objeví následující obrazovka, je nutné dát OK a soubor se přímo otevře.

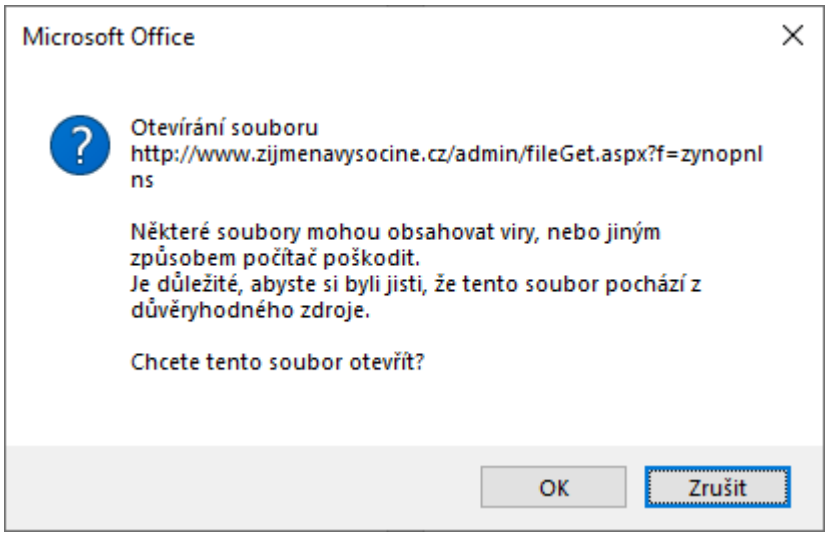

Žákovský sešit – odkaz na úložiště

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=zgldghoba (MS Word, 58,7 MB)

http://www.zijmenavysocine.cz/admin/fileGet.aspx?f=bapfehebk (PDF, 6,6 MB)

Interaktivní mapy (název hodiny, odkaz)

Geografická poloha a rozloha Kraje Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=80b54143a95d422a8d9f69fa25794aca&extent=12.6374,48.056,20.7508,50.8336&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=details&basemap_gallery=true&disable_scroll=true&theme=light

Významné geografické body v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=e48e677a9a154aaf98a72bfda37174a8&extent=13.859,48.7864,17.9157,50.1746&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=details&basemap_gallery=true&disable_scroll=true&theme=light

Geologie a nerostné suroviny v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=be6a4c4d5176481aac0e0fe158b2cbca&extent=13.7338,48.461,17.7905,49.945&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=legend&basemap_gallery=true&disa

ble_scroll=true&theme=light

Hydrogeologické poměry v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=01ae5c1d0c074bffb6a01e174e9f3526&extent=14.0371,48.4383,18.5525,50.013&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=legend&basemap_gallery=true&disable_scroll=false&theme=light

Geomorfologické a klimatické poměry v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=9d473590430a49dc908b8f3f6eb9748d&extent=14.1164,48.7008,17.4112,50.0697&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=legend&basemap_gallery=true&disable_scroll=true&theme=light

Sídla v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=fec4717efc6e4f46bc7f5d2a1b6aaf98&extent=14.7779,49.033,17.0356,49.8173&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=legend&basemap_gallery=true&disable_scroll=false&theme=light

Obyvatelstvo Kraje Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=3741b772fd12463290ebde8b96a02942&extent=11.5141,48.1496,20.5449,51.2671&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=legend&basemap_gallery=true&disable_scroll=true&theme=light

Židé v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=12db413a2fd84010b2043887a1e1ea92&extent=13.7572,48.5721,17.8139,50.0528&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=details&basemap_gallery=true&disable_scroll=true&theme=light

Kultura v Kraji Vysočina

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=6cb0843c19a6425aa9c8885d0b2014af&extent=13.3445,48.8307,17.8598,50.3931&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&basemap_gallery=true&disable_scroll=false&theme=light

Tradice a zvyky v Kraji Vysočina 1

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=de2c5dbb1fa0485cb0ed421044c46bf3&extent=13.8315,48.6087,18.3468,50.178&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&legendlayers=true&active_panel=legend&basemap_gallery=true&disable_scroll=false&theme=light

Projekt 1 - Rodová historie

https://rrav.maps.arcgis.com/apps/Embed/index.html?webmap=ec914ec3d05645f5b19dba9e81ff13df&extent=15.1244,49.0617,16.2533,49.4551&home=true&zoom=true&scale=true&search=true&searchextent=true&details=true&basemap_gallery=true&disable_scroll=false&theme=light